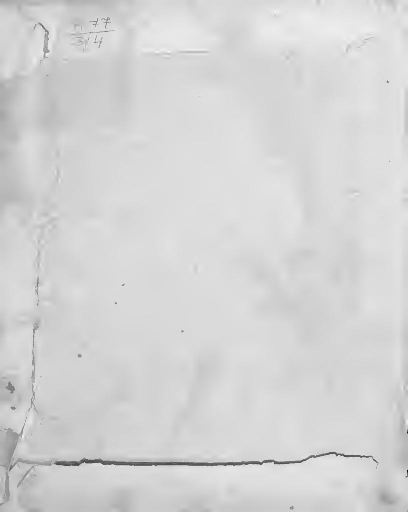
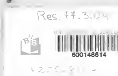

HISPANIA, FRANCIA, AVSTRASIA & HELVETIA.

GEOGRAPHICE HISTORICEQ.

TABVLIS AENEIS DELINEATAE.

In qua ſingularum cuiuſque Prouinciarum natura, cæli ſoliq; conſtitutio, incolarum mores, ciuitatum oppidorumque nominis origines, & Prouinciæ cum externis commercia, & earum propriæ artes, vna cum Principum qui eis præfuerunt ſerie ac genere ſic indicantur, vt non ſolùm politicæ rei ſtudioſis literatisque viris, & hiſtoricis & iter agentibus, verùm etiam mercatoribus cumprimis vtilis atque neceſſaria videatur.

COLONIAE VBIORVM,
Typis Lamberti Andreæ, Anno 1595.

CANDIDO LECTORI.

EDIDIMVS nuper Lector candide, Franciæ, Auſtraſiæ & Heluetiæ Geographicam hiſtoricamq; tabulis æneis delineationem, quarum dorſis ne ea omnino vacua eſſent, quædam magni momenti imprimi curauimus, nempe ſingularum Prouinciarum naturam, cæli ſoliq́ue conſtitutionem, incolarum mores, ciuitatum oppidorumq́ue nominis origines, & Prouinciæ vniuerſæ cum exteris cōmercia, & eius proprias artes, vna cum Principum qui eis præfuerunt ſerie ac genere, quæ omnia ſic indicantur vt non ſolùm politicæ rei ſtudioſis, literatisq́ue viris, & hiſtoricis & iter agentibus, verùm etiam mercatoribus cùm primis vtilis atque neceſſaria videatur. Hinc & Gallia ſic externos alloquitur:

Polleo diuitijs, ne tu Mercator ad Indos.
Ditior à noſtris mercibus eſſe potes.

Cumq́ue noſtrum inſtitutum viris doctis probari nunciatum ſit, id & de alijs faciundum ſtatuimus. Proindè nunc, hoc opuſculo, Hiſpaniam damus decem tabulis deſcriptam, quarum dorſis ne vacua ſine fructu ſpectarentur, quædā non minimi momenti, ex Petri Medinæ libro, qui Hiſpanicè Libro de grandezas y coſas memorables de Eſpaña inſcribitur, imprimi curauimus. Eum authorē inter alios Hiſpaniæ ſcriptores ſelegimus, tum quod valdè diligens perſcrutator rerum Hiſpanicarum fuerit, tum quod Latinus factus non ſit. Maluimus itaque hunc Latinum facere, quam aliorū Latina ſcripta, quaſi cramben recoctam vorādam apponere. De laudibus hiſtoriæ fortaſſe quis aliquid à nobis expectabit, quod hiſtorica tractemus, ſed cùm id à multis tam diſertè præſtitum ſit vt à nobis nihil addi queat, id relinquimus. Quis autem harum tabularum vſus ſit, & quę vtilitas ſi quis quærat, multiplex profectò eſt, & niſi vereremur ne illud vulgatum nobis obijci poſſet, Ne te laudaueris ipſe, ea referre poſſemus: tantùm hoc ne longiores ſimus, dicemus, ſicut iucundum eſt parua in tabella pictos cernere mundos, ita & delectat mundi prouincias exigua in tabella conſpicere, idq́ue tam clarè, vt quodammodo tangi omnia videantur, multo clariùs rectiusq́ue quam alicuius vel diſerti viri oratione fieri queat, cui multum laborādum eſſet multaq; verba profundenda, vt auditorem ſitum alicuius Prouinciæ oppidorum à ſe inuicem diſtātias, fluuiorum origines fluxuſ-

que,

que, montium syluarumque constitutionem doceret. Ad quid tabulæ Geographicæ vtiles sint, id illi optimè norũt, quos experiẽtia stultorum magistra docuit, suoque magno malo talia ignorarunt, quod & Romanis euenit, qui per talium rerum ignorãtiam, in Furcas Caudinas se præcipitarunt. Quæruntur aliqui tabellas paruas esse, nec omnia loca Prouinciæ quam exprimunt cõtinere, fatemur id libenter, quin & hoc addimus, studio multa loca omissa esse, quod ignota nulliusque momenti essent, & vix vicinis, tacemus exteris, nota. Quod si omnibus tabulis, quæ nõ omnia Prouinciæ loca continent, potius carere vellemus, quàm ijs vti, quę non omnia loca exprimunt, paucas profectò tabulas Geographicas haberemus, & propter rem parui momẽti magno bono careremus. Obijciunt alij ipsis stomachum mouere næuos, quos in chartis Geographicis comperiunt: à talibus quærere velim, num vinum bibant, respondebunt se bibere cùm suppetit rursus ex eis queram, num id semper laudatissimum sit, Creticum nempè, respondebunt, se non semper tale bibere, repugnante crumena vel quod non suppetat: Cum eorum ergo bona gratia quæram, quare non potiùs prorsus à vino abstineant, si id omnium optimum non sit; respõdebunt se præsentibus vti optare meliora. Cur igitur nõ idem de tabulis Geographicis sibi faciundum statuunt? seligat itaque vnusquisq; tabulas, quę haberi possunt castigatissimas, ijs vtatur & pro melioribus habeat, donec castigatiores edantur. Hæc præfari visum est, vt ij, quibus tam delicatus est stomachus, vt nihil nisi delicatissimum gustare velint, boni consulant, quæ ab alijs magno cum labore edita sunt, etsi næuis quibusdam non carent, ijsque absque obmurmuratione vtantur, donec meliora apponantur, quod & nos vehementer optamus vt & ijs vti possimus. Interim tamen alienos labores, vnde aliquid ad nos boni redit, benignè recipiamus ac grati animi significationem exhibeamus, quod suis laboribus nobis quantum in ipsis fuit prodesse studuerint.

PROVINCIARVM INDEX.

HISPANIA vulgò ESPANNA.

HISPANIAM ſcribit Ptolemeus Iberiam dictam fuiſſe ab Ibero fluuio Heſpetiæ nomẽ poſtea accepit à Rege Heſpero, qui in ea poſt Herculem Lybicum regnauit· tandem Hiſpania à Rege Hiſpano dici cepit, quod nomen ei manſit. Poſt diluuium, Patriarchæ Noë ex Iapeto filio nepos Tubal in Hiſpaniam, colonias deduxit, colonoſque terram colere, greges paſcere docuit, oppidumque Setubal in ora fluuij Setubar condidit. Tubali filius Iberus ſucceſſit, à quo Iberia dici cepit. Ibero ordine ſucceſſere Ydubeda, Brigo, Tagus, Betis, poſt cuius mortem Geryon aduena, per tyrannidem aliquas Prouincias ſibi ſubegit, ſed Hercules eum occidit, qui in Italiam ptoficiſcens, Hiſpalim filium Hiſpaniæ præfecit, is Hiſpalim ciuitatem condidit, eiq; Hiſpanus filius ſucceſſit, totque beneficijs is incolas affecit, vt nomen Iberiæ qua nuncupabatur negligentes, Hiſpaniam appellauerint. Poſt Hiſpani mortem, Hercules ex Italia (cui Athlantem præfecerat) in Hiſpaniã reuerſus, ibi paulò poſt tempore naturæ ſatisfecit. Heſperus itaque eius inter belli duces præcipuus, pro Rege Hiſpaniæ habitus fuit, Hiſpaniaque Heſperia dici cepit, non tamen Hiſpaniæ nomen prorſus antiquatum fuit. Athlas poſtea ex Italia in Hiſpaniam venit, quod omnes Principatus quos Hetcules poſſederat, ſibi commendatos ab ipſo diceret, cumq; Hiſpaniæ 10 annis præfuiſſet in Italiam tendens, Orum Hiſpaniæ præfecit: huic ordine ſucceſſere, Sicorus, Sicanus Sic Elco, Luſus qui Regis nomen ſibi ſumpſit, & Luſitanię nomen dedit: huic Vlo ſucceſſit, qui ſe non Regem ſed Sic (quod Ducem ſignificat) vocari voluit. poſt eum Hiſpanię præfuerunt Teſta, Lybius, Romus, Palatuo cui ſe vir potens Cacus oppoſuit, ſed de eo pœnas ſumſit Palatuo & Hiſpaniam Erythreo filio reliquit, ei Gotgoris filius ſucceſſit, huic Abydis, cui multa mirãda acciderunt antequam regnum adeptus eſt: Multas res apprimè vtiles is Hiſpanos docuit, ita vt tũc primum Hiſpani homines dici meruerint. Nullus ſcriptorum literis mandauit, quis Abydi ſucceſſerit. Chronici Caſtiliæ tradunt inſequutos immenſos calores, ſiccitates & aquæ penuriam, totiſque 26 annis non pluiſſe, exaruiſſeque omnia Hiſpaniæ flumina, exceptis Ebro & Guadalquiuir, qui lentas trahebãt aquas, terram immenſos hiatus feciſſe, qui iter facientes impedierint, ne quo tendebant, peruenirent; omnes ferè incolas inedia petijſſe, nec eos tantùm, ſed & omnia animalia, fame, calore, & qui inde nati ſunt, morbis extincta: aliquos incolarum in alias regiones Galliam nempè Italiam & Græciam migraſſe, ita vt Hiſpania dicto temporis ſpacio deſerta fuerit, excepta Galicia & Aſturijs, quæ humidæ marique vicinæ erant: cùm autem Deus pluuiam dediſſet, eos qui exceſſerant reuerſos eſſe, terramque coluiſſe, ſed per multos annos, nullos Reges, qui toti Hiſpaniæ præeſſent, habuiſſe, tantùm Regulos particularibus Prouincijs præfuiſſe, qui inter ſe bella gerebant. Diuerſis temporibus extraneæ gentes in Hiſpania commigrarunt, ciuitateſque in ea ædificarunt. Carthaginenſes à Gadibus, vt ipſis contra Turditanos, auxilio eſſent in Hiſpaniam vocati, id quidem tunc præſtiterunt, ſe temporis ſucceſſu, maximam Hiſpaniæ partem ſibi ſubditam fecerunt, & cum Romanis qui & aliquam Hiſpaniæ partem ſubiugarant, pacti ſunt, vt Ebrus fluuius vtriuſque populi limes eſſet, ita vt quicquid inter Ebrum & Pyrenæos montes eſſet, Romanis, id omne autem quod intra Ebrum Occidentem verſus erat, Carthaginenſibus cederet: Saguntum autem cum ſuis terminis, liberum ſuique iuris eſſet, tanquam Ro-

manis

CANTABRIACVS OCEANVS
GALLIAE PARS
OCEANVS OCCIDENTALES
TOLEDO
Sierra Morena
BALEARICVM MARE
MARE MEDITERRANEVM
HISPANIA
ESPAÑA
FRETVM HERCVLES
AFRI
MERIDIES

manis amicum. Cùm Hannibal Saguntum excidisset, bellum inter Romanos & Carthaginenses exarsit, qui tandem tota Hispania expulsi sunt à Romanis, qui Hispaniam in duas partes diuiserunt, possederuntque donec Arcadius & Honorius Rom. Imp. eam Gothis (quorum Rex erat Athanaricus) concesserunt. Hinc ordine successere 23 Reges, quorum vltimus Rodericus à Mauris occisus putatur, quos Iulianus Comes ob stuprum filiæ Cauæ à Rege Roderico illatum, in Hispanias duxerat, anno 17. super 700. quam 30 mensium spacio in suam ditionem redegerũt (quo spacio varijs prælijs 700000 hominum millia occisa putantur) exceptis Asturijs, in quas se contulerat Pelagius Fasilæ Gothi filius, quem Vitisa Gothorum Rex Roderici Regis præcessor morti tradiderat. Is Pelagius diuino auxilio fretus, & adiutus à Gothis, qui prælijs elapsi erant, & Hispanis qui in Pyrenæis montibus latitabant, Mauris se obiecit, & Legionem ciuitatem eis eripuit, sedemque regni fecit: Eius posteri, diu cum Mauris bella gesserunt, Ferdinandus autem Castiliæ & Aragoniæ Rex, Caroli V. Rom. Imp. auus maternus Granatæ Reges regnum sibi tradere, Hispaniaque excedere coëgit. De Hispania sic scribit L. Marineus Siculus. Cùm posita sit Hispania, sub claro feliciique cæli tractu, quod clima Græci vocant, Prouinciarum multas antecedit, pulchritudine regionis, aeris salubritate, ventorum flatibus, aquarum fontibus, amœnitate nemorum, montium iugis, fertilitate soli, vbertate pabuli, arborum fructibus, armentis, gregibus, equis, portuosis maris littoribus, campis, pratis, iucundissimis fluminum ripis, venationibus, aucupio, piscibus, itẽ vino, oleo, melle, saccharo, vellere, lino, cannabe, sparto, iunco, rubia, minio, argento viuo, alumine, sapone, vitro, lapide speculari, lapide subsidiano, Iaspide, Rosmarino, croco, cera, pice, resina, cocco, serico, bombyce, marmore, alabastro, creta, ferro, ære, plumbo, scoria, stanno, argento, auro, ceterisque metallis & rebus ad vitam humanam necessarijs abundantissima semper est. hucusque Marineus. Homerus omnium poetarum parens, & Hispaniæ fertilitatis atque salubritatis non ignarus, in ea vitam hominibus diuturnam, victum facilem, & campos Elysios esse, multis carminibus cecinit, quorum pauca hæc sunt:

Nulla est Hispana tellus felicior, in qua
Vita viris facilis, longissima tempora durat:
Non hyemis vis multa, niuis non ingruit imber,
Stridula sed semper zephyrorum flamina mittit,
Ingens Oceanus, lenimina grata virorum.
Semper vbi erumpunt splendentia lumina Solis
Alma telluri, noctem qui ducit opacam.
Inde recens radijs, cùm Sol percusserit arua,
Oceani lentas alti profugerit vndas:
Incidit Oceano lux fulgentissima Solis,
Nigrantem noctem & madidantia sydera ducens.

CASTILIÆ REGNVM,
vulgò REYNO DE CASTILLA.

CASTILIA testibus Strabone & Pomponio Mela Bardulia dicta fuit. Castiliæ nomen ab Arcium siue castellorum frequentia, ei indiderunt Romani cùm eam subiugassent, qui suum idioma in ea stabilierunt, Hispanicumque, quod tunc Vasconicum erat, explosērūt: ijdem multarū rerum vsum in Hispaniam inuexerūt iura nimirùm, secundum quæ lites deciderentur agriculturam, idioma Latinum, quod tunc apud ipsos in precio erat. Cùm Hispania Mauris (qui eam occuparant) eripi cepit Comitatus titulo Castilia insignita fuit, cuius Comites Regem Legionis superiorem agnoscebant, ijsque paruerunt, donec Legionis Rex Ordonius Secundus Castiliæ Comites occidit. Regnante Froila, nobiles Castiliæ ex suorum numero duos iudices elegerunt, vnum vt iuridicundo præesset, alterum rebus bellicis præfecerunt. Ferdinandus Gonçalez à Rege Legionensi Sanctio, Castiliam consecutus est nomine pecuniarum summæ, quam ei immensam debebat: ea siquidem tanta erat, vt ei soluendo non esset, quæ pecuniæ contractio sic habet: Rex Ordonius à Ferdinando equum & falconem emerat, adiecta conditione, vt si Rex die solutioni dicto, non soluisset, pecuniæ debitum singulis diebus duplicaretur: cùm Rex fidem non liberaret, tractu temporis, debitum tantùm excreuerat, vt nec Legionis regnum, debito luendo sufficeret. ergo Castilia cum Comitatus titulo, omni subiectione libera, absolutaque Ferdinando mansit, qui eam filiæ Eluiræ (quę nupta erat Regi Arragonum & Nauarræ Sanctio Maiori) reliquit: horum filio Ferdinando, cùm titulo Regio, Castilia cessit anno à nato Christo 1016. Multæ magnæ ciuitates, oppidaque non contemnendi nominis in Castilia sunt: eius populus semper strenuus animoque præstans aduersus hostes habitus est. Fœminæ quoque Castellanæ robustæ, planeq; viragines sunt, multique laboris, ita vt in aliquibus Castiliæ partibus, omne laborum genus fœminæ in campis ferant, quos alijs in locis viri subire solent: fruges enim secant, eas excutiunt, mundantque: linum colunt, æstateque vehementes æstus perferunt: multis quoque locis mulieres Castellanæ pedibus in ciuitates oppidaque à loco habitationis duobus aut tribus miliaribus dissita, cum iumentis cibarijs onustis proficiscuntur, quamuis omnia frigore niuibusque horreant, hoc ab ipsis diætim fit. Pane, vino, delicatis carnibus, fructibus, & croco, Castilia præstat. in ea & Legionis Toletique regnis ciuitates oppidaq; primæ notæ sunt 268 horum catalogus vulgari lingua hic est, qui infrà scribitur:

Agreda.	Almonacid	Bezerril.
Agular de Campo.	Alua de Tormes.	Bilforado.
Alarcon.	Alua de Lista.	Bonilla.
Albacere.	Aranda de Duero.	Borax.
Alburquerque.	Arcualo.	Brihuega.
Alcaçar de Consuegra.	Arganil.	Briones.
Alcaçar de Guete.	Atiença.	Brunete.
Alcala de Henares.	Auila.	Buen Dia.
Alcantara.	Ayllon.	Buytrago.
Alcaraz.	Axofrin.	Burgos.
Alfaro.	Balmaseda.	çamora.
Almaçan.	Barco Dauilla.	Cabanas.
Almagro.	Bejar.	Caçorla.
Almansa.	Belmonte.	Cadahalso.
Almodouar.	Benauente.	Calahorra.
Almoguera.	Briuiesca.	Conde Muno.

CASTILIA
ESTREMA
DURA
Æsturie
Navarre
OCEANUS ATHLANTICUS
OCCIDENS
ORIENS
PORTUGAL
GALICIÆ
TOLEDO
MARE
MEDI
TERRA
NEUM
CANTABRICUS OCEANUS

Canta la Piedra.
Carcion.
Castro Xeriz.
Cania.
Cepeda. Cerezo.
Cifuentes.
Ciudad Real.
Ciudad Rodrigo.
Ciguença.
Chinchon. Chinchilla.
Coca.
Cousuegra.
Coueda.
Coutllana.
Cogolludo.
Colmenar.
Coria.
Cartagena.
Couas Rubias.
Curiel. Cuerua.
Cuellar. çurita.
Duenas.
El castillo de Garcimunoz.
El castillo de Stologal.
El Espinal.
El Prouencio.
El Viso.
Enzina.
Escalona.
Estorga.
Fonti Duena.
Frias.
Fromesta.
Fuen Salida.
Fuente Saxo.
Galisteo. Galues.
Granon. Goiz.
Gomorra.
Guadalajara.
Guada Rama.
Guete.
Hamusco. Haro.
Hellin. Herrera.
Hita.
Hontiueros.
Hontomin.
Hontoya.
Hornosco.
Iecla.
Iorquera.
Iunilla.
La Losa.
La Mota.
La Roda.
Ledesma.
Leon.
Linares.
Logroño.
Madrid.
Madrigal. Malagon.
Mal Partida.
Mansilla. Manares.
Mandroyana.

Maqueda.
Martimunoz de las Posadas
Mayorga.
Medina Celi.
Medina del Campo.
Medina de Rio seco.
Medina del Pomar.
Mediana. Melo.
Melgar.
Mendoça.
Melide.
Miedes. Mirabel.
Miranda.
Modica. Molina.
Mondejar.
Mora. Morata.
Mostoles.
Montalegre.
Monte Agudo.
Montiel.
Najara.
Nauafria.
Naua de Roa.
Naualbillar.
Nauarrete.
Nieua.
Ocana.
Olmedo. Olite.
Oliuares.
Onate. Ona.
Orgaz. Oropesa.
Osma. Osorno.
Oreia.
Padilla.
Palencia.
Palacios de Valduerne.
Plazencia.
Paredes.
Pared de Nauia.
Pastrana.
Pedraça.
Pena Fiel
Penaranda.
Piedrahita. Pinto.
Ponferrada.
Portillo.
Puno en Rostro.
Puente del Arçobispo.
Quesada.
Quintana.
Rauanal.
Real de Mançanares.
Riaça. Roa.
Rodillana.
Sagramena.
Sahagun.
Salamanca. Salduendo.
Salmeron. Salinas.
Sant Clemente.
Sant Esteuan de Gormaz.
Sant Martin de la Vega.
Sant Syluester (sias.
Sant Martin de Val de ygle-

Santi Yanez.
Santi Yuste.
Santorcaz
Santo Domingo de la Cal-
Santo Fimia. (çada.
Santa Maria de Nieua.
Santa Maria del Campo.
Santa Gadea.
Santa Olalia.
Sarria.
Salua Tierra.
Sayas.
Segouia. Sepulueda.
Sigura. Simancas.
Siron Siruela.
Socuellamos.
Somosierra.
Soria.
Tafalla.
Talamanca.
Talauera.
Tarancon.
Traspinedo.
Tendilla.
Tecumo.
Toledo.
Tordesillas.
Tordehumos.
Tordelaguna.
Tordoma.
Torralua.
Torrejon de Velasco.
Torrijos.
Torquemada.
Toro. Touarra.
Tudela de Duero.
Turdegano.
Vrena.
Vzeda.
Valladolid.
Val Defuentes.
Val de Nebro.
Valdemoro. Valderas.
Valdeuieso.
Valdoliuas.
Valuerde.
Valencia de Alcantara.
Vemioso.
Villa Castin.
Villa Diego.
Villa Escusa.
Villa Franca.
Villa Garcia.
Villalpando.
Villafar. Villalon.
Villa Nueua.
Villa Ruuia.
Villa Sandino.
Villa Robledo.
Yanguas. Yecla.
Ynesta. Yepes.
Yllescas. Yeuenes.
Zebreros.

NAVARRÆ REGNVM.

CAROLVS Nauarræ Rex in Chronicis quę de hoc regno scripsit, Octauium Cæsarem, huius Prouinciæ populis bellum intulisse refert, eo quod Romanis rebellassent, victosq; maximam eorum partem, in montem qui Nauarra dicebatur confugisse. Hic mons situ coronam effingit: Est inter Anesmam & Eulaten. Qui in montem confugerant se Nauuios vocitabant. Mauri cùm Hispanias occupassent, eos à Nauaia monte, Nauarros, appellarunt, idq; nomen eis mansit. Cum Hispani in vertices Pyrenęorum montium se contulissent, quo iram & furorem hostis vitarent, Garciam ximenium stirpe Gothica ortum sibi Regem elegerunt: alij Nauarræ nomen nouum esse tradunt, & à Nauas deriuatum, quo nomine, Hispani areas planas, arboribus purgatas, & in circuitu, syluas dumotaque habentes appellant: & quod Nauarra eiusmodi locis frequens sit, à Nauas ei Nauarræ nomen inditum esse. Vascones ferè eam incolunt. Terra tam pecori nutriendo, quàm agricolationi apta est, & quamuis Pyrenæis montibus opposita sit, longè tamen Celtiberorum Bardulorumque vtrinque finitimorum terras, aeris clementia & Solis benignitate superat. In Galliam Aquitanicam duas tantùm Pylas, hoc est, portas siue aditus habet Nauarra, vnam per Runcatas valles, alteram per vallem Runcitanorum. Ronzas siue Runcas vocant Hispani vepreta, runconibus (instrumenti id genus est) succisa, quod autem vtraque vallis, non aliam quam runcationis culturam admittant, runcata rectè appellari possunt, populusque eiusmodi locorum incola Runcitanus: Vtrumque aditum Biarnia Galliæ regio excipit, id nomen adepta est à Bearno oppido, quod Antonio Pio authore Cæsar Augusta est, millibus passuum centum & duodecim, à summo autem Pyrenæo, eadem via, millibus passuum sex & triginta distat. Ciuitates oppidaque præcipua in Nauarra numerantur 54.

Açagra.	Burguete.	Corrella.
Aioz.	Cadeytra.	Cortes.
Andosilla.	Caparoso.	Dicastillo.
Arguedas.	Casante.	Estella.
Artajona.	Caseda.	Falces.
Ayuar.	Cieça.	Faradues.

Galipenço.
Garez.
La Ruga.
Lerin.
Lesaca.
Licondo.
Lillo.
Lumbrer.
Mallen.
Marcilla.
Melida.
Meudauia.
Mendegoria.
Miranda.
Morilla.
Olite.
Ochagauia.
Pamplona.
Peralta.
Puenta la Reyna.
Ronces Valles.
Sant Guesa.
Sant Iuan de pie de puerto.
Santa Clara.
Sant Adrian.
Sesema.
Sit Vire.
Tafalia.
Tieuas.
Tudela.
Vroz.
Valtierra.
Varasnay.
Viana.
Villa Franca.
Ysaua.

ESTRE-

ESTREMADVRA.

CVM aliquot annis GaloCeltæ Hispani, vixissent in Lusitania, aliqui ipsorum quibus non arridebat in proprio paterno'que solo viuere (quod tamen omnium rerum fertile fœcundumque erat) ardentesque desiderio alienas terras occupandi nouarumque rerum cupidi, fluuium Guadianam transmiserũt, temporisque successu, id omne, quod eo & fluuio vernaculè Guadalquibir dicto continetur occuparũt, id nunc vulgus Estremaduram nuncupat, ibi hi GaloCeltæ insignes ciuitates condiderunt, quibus ea indiderunt nomina, quas ipsorum patres in Lusitania possederant, inter eas duæ fuere primæ notæ, quæ Serias vernaculè dicebantur, quorum vnum cum Romani subiugassant, Fauoiolio, aut secundum alios Famam Iuliam nuncuparunt, vt eo nomine eam distinguerent ab alia Setia, quam Celtę in ea Prouincia ædificarant & adhuc extat, diciturque Feria satisque clara & celebris ciuitas est. Estremaduræ nomen huic Prouinciæ inditum est, quod Castiliæ extrema pars sit, ad quam latiorum fertiliumque camporum gratia, ob agrorum abundantiam aerisque Hyberno tempore temperiem commeare solet maxima gregum Castiliæ pars, ouium præcipuè quæ debilioris naturæ sunt. Mense Octobri greges è Castilia in Estremaduram hybernatum tendunt, eęque tanto sunt numero, vt dictu sit difficile, ouium nempè, veruecum aliorumque animalium: In ea oues pariunt, agnosque educãt. Res notatu digna est, sensus animalium, quę hyemem transactam caloresque appropinquare sentientes, iter terras naturales versus capiunt, nec se re aliqua remorati sinunt: Itaque tunc videre est itinera omnia, camposque omnes, gregibus obsessos, quę in Castiliam ad ęstiua pergunt. Si id imitarentur homines ac mansionem domiciliumque, secundum tempus mutarent, saluti suæ probè consulerent. In hac Prouincia magni reditus ex herbis quæ magno in precio sunt, percipiuntur. Suntque in ea 37 ciuitates locaque præcipua, quæ hic recensentur:

Albanje.	Calçada.	Medellin.
Albuten.	Carcauosso.	Medina de las Torres.
Almendral.	Coria.	Merida.
Almendralejo.	Delcytossa.	Monster.
Azuaga.	El Erena.	Montanches.
Aracena.	El Olma.	Ribera.
Badaxoz.	Feria.	Sigura.
Baños.	Fuente el Arco.	Trugillo.
Bien Venida.	Fuente del Arcobispo	Vsagre.
Bilbes.	Galisteo.	Villa Garcia.
çafra.	Guadalupe.	Xerez de Badaroz.
Caceres.	Hornachos.	
Cañaueral.	La Higuera.	

ASTV

ASTVRIÆ vulgò LAS ASTVRIAS.

ASTVRIAE duæ sunt, quarum vna vernaculè Asturias de Ouiedo dicta, Galicia terminatur, altera Santillana nomine, Cantabris & Vasconibus concluditur: vtraque excelsis montibus attollitur. In Chronico quodam habetur Galos, qui 250 annis ante natum Christum, in Hispaniam venerant, ad Asturiæ Septemtrionales partes, qua Galicia est, peruenisse, statim tamen eas reliquisse, terram in qua commodiùs se habituros putabant indagantes, sed quo pœnitius progrediebantur, illis asperiores confragosioresque montes occurrisse, ideoque eorum permultos, in ijs pedem fixisse, tædio vlterius progrediendi: Alios autem longiùs progressos, maris oram attigisse, ibi suæ peregrinationis motam fecerunt, perpendentes eam regionem propter viarum angustias vallesque, per quas in eam penetrandum est, fertiles iucundasque esse, fructibusque montanis, sua sponte nascentibus, rebusque vitæ opportunis refertam (tunc enim fructibus & herbis, quas terra vltrò per se gignebat, viuebant homines:) ij, itaque fructibus absumptis, in aliam commigrasse regionem, vbi fructibus repertis vixerint, ijsque tandem consumptis in primum locum reuersos. Hunc viuendi morem in India, Floridæ regionis incolis, in vsu esse illi retulerunt, qui fluuium Palmam anno 1526 exploratū missi fuere. In Asturijs frequentes fluuij sunt, qui bonos pisces suppeditant, feræ se venādæ offerunt, metallorumque venæ occurrunt. In ora maris, spaciosi commodique situ, portus sunt. Hæc multaque alia rerum vtilium indicia, Galos allexerunt, vt finem laboriosæ peregrinationi facientes, in ea sedem ponerent. Frigida est regio, miliumque magna copia producit, vnde panem coquunt incolæ, ex pomis potum exprimunt, quem Sidram vocant, eo loco vini vtuntur. Castenearum aliorumque fructuum affatim habent incolæ, qui alias Hispaniæ gentes animorum benignitate superāt, liberales quoque & in amicitiam procliues habentur, naturæ instinctu iucundi, facetijsque dediti, veloces, prelijsque idonei sunt. multa animalia ferèque syluestres hic sunt. Silius Italicus poeta, Asturias produxisse equos paruulos quales Frisij erant, eosque magno numero canit.

GALICIÆ REGNVM.

CVM Rex Gargoris in Hispania regnaret, quod fuit teste Chronico 580 annis, ante Natiuitatem Domini nostri Iesu Christi, in eam venit Teucer, vnus eorum qui Troiam destruxerat. Eum Iustinus à Telamonio patre, odio habitum scribit, propter mortem sui fratris Aiacis, nec eum in regno recipere voluisse: Teucer itaque, se in Cyprum recepit, vbi ciuitatem Salaminam condidit: de obitu autem sui patris factus certior, in patriam se contulit, sed eius ingressu eum prohibuit Eurisacius cognatus Aiacis filius: cui cùm Teucer resistere non posset, mari in Hispaniam venit, nauesque circa locum, vbi nunc Cartagena est, subduxit: indè soluens Frœtumque Herculis transgressus, Hispaniæ oras legit, vsque dum in prouinciam, quæ nunc Galicia dicitur, appulit, in qua cum Græcis qui eum sequebantur, pedem fixit, eamque tunc desertam, nec antea cultam, vitæque ob id it commodam colere cœpit, fundauitque in ea ciuitatem Eltenes, quod sua lingua coloniam Græcorum significabat, ibi Teucer, quamdiu superfuit vitam egit. Gothi postea aliam Galiciæ partem colonis ampliarunt, cumque se Græcis iunxissent, nomina quoque iungentes, se Gallegos prouinciamque Galiciam nominarunt.

Regi Ferdinando Magno, qui primus Castiliæ Rex fuit, tres filij, cùm essent, Sanctius, Garcias, Alphonsus, Garciam Galiciæ Regem fecit, indeque Galicia regni titulum adepta est. Strabo Galecos fortes, seditionibusque deditos scribit: montibus obsita est Galicia, qui multum ligni ædificandis nauibus suppeditant, id quoque in alias regiones, nauigijs vehunt. Pane, vino, carnibusque prædita est Galicia, piscibus etiam abundat, Salmonibus nempè, Congrijs, eiusque generis, quos Pescadas vulgò vocant, alijsque multis lautis piscibus, qui sale cōditi, magna copia, in alias partes deferuntur. Duobus anni mensibus Nouembri nempè & Decembri, tanta piscium (quos vulgus Besugos vocat) copia in Galicia capitur, vt res notatu digna sit, duarum aut circiter librarum ponderis sunt: recentes adhuc in totam Castiliam venum exportantur, frigus ijs mensibus, quo seruari possint eos astringit, gustui gratā carnem habēt. Oceani maris pisces ijs qui in Mediterraneo sunt, præferūtur, in causa est aquarum Oceani algor, frigiditasque, quæ pisces impinguat, multiplicatque: quanto pisces magis ad Septemtriones pergunt, eo fiunt meliores.

SEPTENTRIO
GALITIA
galizia hisp
CAN
TA BRI CVS OCE A'NVS
Sevtheum prom
Luarca
Candas
Oviedo
ASTVR RI AS
GA LI TIA
CAS TI LI Æ
Oceanus occidentalis
OCCIDENS
ORIENS
POR TV GAL LIÆ PARS
PARS
MERIDIES
Castel verde
Lugo
SANTIAGO
Coruña
Ferrol
Betanzos
Finisterre
C. de Finisterre
Pontevedra
Bayona
ORENSE
Monforte
Villa franca
Braganza
Miranda
Caporra
Astorga

ores. Maxima huius regni incolarum pars, in montibus degit, in quibus commodæ domus mansionesque extructæ sunt. In regno Galiciæ 60 ciuitates oppidaque primaria reperiuntur, quorum hęc sunt vulgaris linguæ nomina.

Allaris.
Aries.
Artedo.
Arzua.
Auiles.
Betanços.
Bibero.
Bigon.
Cania.
Cacauelos.
Combados.
Cayon.
Caldelas.
Castillo de Altamira.
Castro Verde.
Castro de Rey.
Chantada.
Cea.
Charoga.
Corrobedo.
Campostella.
Coruion.
Coruña.
Daroz.
El Padron.
Ferrol.
Guijon.
Laja.
Lemos.
Loa Ca.
Lugo.
Llanes.
Meliuda.
Mellit.
Mondoñedo.
Mon Fort.
Monte Sacro.
Monte Rey.
Muros.
Muxia.
Nauia.
Noya.
Ocariz.
Ogoue.
Orenie.
Otero de Rey.
Pon Ferrada.
Ponte Vedra.
Puerto Martino.
Redondela.
Ranjo.
Ribadauia.
Riba de Sella.
Ribadeo.
Sarria.
Torres.
Tuy.
Vayona.
Villa Franca.
Villa Mayor.
Villa Nueua.
Villa Viciosa.

LVSITANIÆ REGNVM,
vulgò REYNO DE PORTVGAL.

LVSITANIA, nomen à Luso, decimotertio Hispaniæ Rege accepit: interflumina Tagum, Durium, & Guadianam continetur: regnum Portugalliæ in ea est, quod hoc initium habuisse dicitur. Gentes quædam Lusitanicæ, qui Gali, vernaculè Galos aut Galafes dicebantur, Portum ciuitatem ædificarunt. Cùm eam Castiliæ Rex Mauris eripuisset, Comitatus caput constituit, eiusque domini Comites Portus Gali, vernaculè Condes del Puerto Galo dicti sunt: ij postea Ducis, deinde Regis titulos sumserunt, Castiliæ tamen Regum clientes, seu beneficiarij ali quamdiu fuerunt, sed tandem eorum iugo liberati sunt. In duo diuidi regna, iamdudum cepit Portugallia, eaque quæ Atlantico percutitur Oceano plaga, Austroque obuersa est, Algarbiorum regnum nominatur: quæ autem ad Septemtriones spectat, Tago, Mundo Durioque fluminibus rigata ad Minium flumen vsque protensa, Portugalliæ nomen tenet. Aliqui Lusitaniam partiuntur in TransAnanam quæ Bethicę partem habet, ab Ana fluuio ad regni limites vsque porrectam, & CisAnanam, fluuijs Durio Minioque conclusam. De vetustis Lusitanis hæc tradunt scriptores. Sunt Lusitani Hispanorum fortissimi, scrutatores, insidiosos, veloces, agiles, atque versatiles. Iaculum longè iaciunt, & summa arte. In acie diutiùs perseuerant, mobili corpore, leuique, vt facilè & fugiam hostem, & insequantur: omnes montium habitatores, victu simplici vtuntur, aquarum potores, humique cubitores, hordeaceo vtuntur potu, nam vini inopia laborant: omnes ferè pullis amicti vestibus & sagis · nummorum loco graui admodum sarcinarum permutatione vtūtur, vel extensæ argenti laminę frustum exhibent: alios populi mores qui volet ex Strabonis libro tertio petat, vnde hæc desumpta. Lusitania nunc fertilitate præstat, fluminibus amnibusque paruis & magnis irrigatur, ij ferè omnes nauigijs ferendis apti sunt, aurique vrimulos habent: vicina Tago oppida, cætera opum abundantia superant: Ager plerisq; locis argillosus est, & ob id fructibus ferendis minus commodus. Coymbriæ territorium, totius Portugallię fœcundissimum censetur. Apud exteros commendantur Algarbiorum vina. fluuiorum qui hoc regnum irrigant nobilissimus est Tagus, ad ostium latitudinem habens stadiorum 20, teste Strabone: profunditatem verò permagnam, adeò vt naues milia multa vehentes ferat: post Tagum, nobiliores sunt Mundus, nunc Mondega, Vacua vel Vagus, nunc Vigor: Durius. Cauado nunc Morilho que, quem Nibin antiquorum fuisse suspicari licet: cui ab obliuione, Lethes nomen inditum, alijs Liuina: Belioco, & Ennemius nuncupatus: Minius omnes Lusitaniæ fluuios magnitudine superat. Montes in Lusitania pauci sunt, ijque haud quaquā magni vt sunt quos incolæ vocant Sierra de Monchiquo: de Chaldecatao de Sordedas: olim dicti Montes Lunæ: Sierras de Alcabe: de Maraon: Trialos mons: Sierra di Coira, sunt hi montes plerumque lucubus nemoribusque consiti. Venæ Metallicæ in Portugalliæ regno, ab Authoribus nullæ traduntur, præter falsis fortè quandam speciem. Thermas etiam nullas in ea reperiri scribunt in regno Portu-

PORTVGALLIA
PORTVGAL
OCCIDENS
ORIENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCEANVS OCCIDENTALIS
ANDALVZIAE PARS
REGNI CASTELLAE PARS
REGNI LEGIONIS PARS
Lisbona
Coimbra
Braga
Guarda
Lamego
Bragança
Miranda
Portalegre
Evora
Beja
Serpa
Tavira
Silues
Lagos
Viana
Leiria
Tomar
Santarem
Setubal
Elvas
Olivença
Tejo fl.
Guadiana
Segura

Portugalliæ ciuitates oppidaque celebriora sunt 66, quæ proprijs nominibus vernaculè hic recensentur.

Abantel.	Euora mont.	Porto.
Abero.	Faro.	Ponte de lima.
Albor.	Frexo.	Portelin.
Albufera.	Frontera.	Puerto Marino.
Alcaçar dosal.	Geromeña.	Ronches.
Almada.	Guimares.	Sagres.
Almerin.	Houar.	Santaren.
Arroyal.	Lagos.	Serpa.
Atalaya.	La Guardia.	Setubar.
Atauguia.	Lamarante.	Silua.
Barcelos.	Lamego.	Silues.
Boarcos.	Lisbona.	Tabila.
Borba.	Matosinos.	Telbes.
Braga.	Maxaganta.	Trancosos.
Bregança.	Mendua.	Torre Vedra.
Campo major.	Mondego.	Valdixa.
Camina.	Monforte.	Valēcia de Miño.
Castremoz.	Montelorio.	Veros.
Cascales.	Montemor.	Viana.
Castromarin.	Ocrato.	Villa de Conde.
Chaues.	Oretondo.	Villa Neuua.
Cintra.	Osonaba.	Villa Real.
Coymbra.	Pemla.	Villa Viciosa.
Cuciel.	Penedon.	Viseo.
Estremoz.	Pisonde.	Zezimbra.
Euora ciudad.	Pinel.	

ANDALVSIA.

QVAE Andalusia nunc dicitur Suecica Blondus florus Vandaliciam Suecica à gente dictã vult. Aliqui historici eam Beticam à fluuio Beti aut Beto ipsam perlabente nuncupatã asserunt. Alij autẽ non à dicto fluuio nomẽ accepisse sed Ghaldaice Bebin (quo nomine terra fertilis & delicijs affluens significatur) appellatam volunt. Hec enim prouincia insigni rerum omnium fertilitate luxuriat eoq; nomine vniuersi Orbis prouincias longe superat. Poetæ campos Elysios in hac prouincia constituerunt, qua fictione excellentem præ omnibus alijs, terræ vbertatem efferre voluerunt, indicareq́; ei nihil deesse quod ad vitam lautè beatèq́; transigendam optari possit, cum aliæ vel fertilissimę Prouinciæ, alicuius tamen rei laborẽt plerumq́; inopia. Amilcarem Barchinum Carthaginensis militiæ Ducem in eam appulsum etiam vilissima vtensilia, vt sunt ollæ, Canthari &c. argentea reperisse, scribitur. Liber qui vulgo Mirabilia mundi inscribitur, & falso Aristoteli tribuitur id confirmat, inquiens, Phœnices in eam Hispaniæ partem, quam Tartesij incolebant (ea nunc Andalusia dicitur) nauibus appulsi, olei quo eorum naues oneratæ erant permutatione tantum argenti eiusq; generis diuitiarum acceperunt, vt eo non solum suas onerarint naues, sed & nautica instrumenta, anchoras nempe, cathenasq́; ex illo fabricarint, quo maiorem copiã, euehere possent, quod annis centum & 22. ante natum Christum accidit. Eo tempore & multis post annis Hispani, nec auro nec argento signato, vsi sunt. Phenices eius vsum Gadibus indicarunt sed Andalusij eius vsum non tam mature receperunt imo vili habuerunt, quoniam ex ijs nihil ad homines boni rediret, ferrum autem chalybemq́; ob eorum insignem vtilitatem magni faciebant. In Andalusia 104. Ciuitates oppidaq; numerantur quorum Hispanica vulgaria nomina hec sunt.

Aguilar.
Alanis.
Alcaudete.
Alcacar.
Alcala de guadayra.
Alcala del rio.
Alcala de los ganzules.
Alora.
Antequera.
Andujar.
Aracena.
Arahal.
Arcos.
Archidona.
Ayamonte.
Baeca.
Bejer.
Penalcacar.
Bilches.

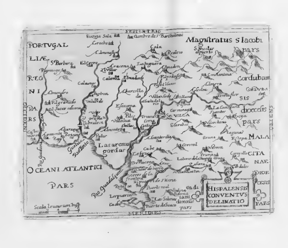

SEPTENTRIO
CASTI LIÆ PARS
LISBONA
POR TU GAL LIÆ PARS
Ebora
Beia
SEVILLA
Carmona
REG NI GRA NATEN SIS
Oceanus Athlan ticus
Chipiona
Gibraltar
Estrecho de gibraltar
MARE MEDITERRA NEVM
ANDALVSIA
Andaluzia
Scala leucarum

Bornos.
Brenes.
Cabra.
Cabecas.
Cacorla.
Cadiz.
Cantillana.
Cannete.
Carmona.
Caſares.
Caſtellar.
Caſtilblanco.
Caſtro el rio.
Chiclana.
Chipiona.
Conil.
Coronil.
Cordoua.
Coſtantina.
Ecija
Eſpera.
Eſpeio.
Eſtepa.
Frexenal.
Fuente de cātos
Fuentes.
Fuenteoueiuna
Gelues.
Gibraltar.
Gibraleon.
Guadal canal.
Guelua.
Hardales.
Hinojoſa.
Hinojoſos.
Iaen.
La Rambla.
Lebrixa.
Lora.
Lucena.
Luque.
Marchena.
Mancanilla.
Martos.
Mayrena.
Medina ſidonia
Moguer.
Molores.
Moron.
Monte mayor.
Montilla.
Niebla.
Oſſuna.
Palma.
Pallacios.
Palos.
Paradas.
Pedroſo.
Pennaflor.
Porcuna.
Poſadas.
Pliego.
Puerto de ſan-
ćta maria.
Puertoreal.
Queſada.
Rota.
Sant Iuan del
puerto.
Sant Lucar de
barrameda.
Sant Lucar de
alpechin.
Seuilla.
Tariſa.
Teua.
Toſina.
Torre el campo
Torre don xi-
meno.
Trigueros.
Vbeda.
Vtrera.
Vaena.
Veas.
Villalua.
Villa raſa.
Xerez de la fron
tera.
Ximena.

HISPALENSIS CONVENTVS.

F

Conuentus Hispalensis, qui hac tabella describitur, Andaluziæ pars est, de qua satis multa in eius descriptione: debuissent & aliqua dici de Frœto Herculis, quod ad eã est, ni chartæ angustia prohibuisset, quæ, ne lector eo frustraretur, huius tabellę tergo adijci curauimus. Descriptio Frœti desumpta est ex Petri Medinæ libro, quo Hispaniæ res illustres atque memorabiles describuntur. Cùm Frœtum Herculis, quod vulgus Estrecho de Gibraltar appellat, inter res notatu dignas nõ solùm Hispaniæ, sed totius orbis sit, neque ex mari Mediterraneo in Oceanum, nisi per hoc Frœtum, nec econuerso ex Oceano in mare Mediterraneum nauigari possit, eius Frœti descriptio superuacanea censenda non est. Frœtum, id est, inter Europam & Africam. In Europa initium habet à monte veteribus, Gibraltar dicto: indè Occidentem versus protenditur ad Promontorium, quod vulgus Cabo de Trifalgar nuncupat. In Africa autẽ eius principium est ad oppidum Ceutæ, procurritque ad Promõtorium, vulgò Cabo de Espartel dictũ: ita vt in Occidentali latere, in initio eius Frœti sint Gibraltar & Ceuta, in fine autem ad Occidentalem partem, Promontoria vulgò Cabos di Trifalgar, & Espartel, quæ longitudo est miliarium 11 aut 12. latitudo eius autem 4 vel 5 miliaria non excedit. In Europa ad id Frœtum sunt oppida, Gibraltar, Algezira, & Tarifa: in Africa autem, in ipsius Frœti ora Ceuta, Alcacar, & Tauiar oppida. Duo montes Frœto vtrinque superstãt, Calpe nimirùm in Europa, Abyla autẽ in Africa, quibus nominibus eos appellat Plinius capite primo libri tertij: Aristoteles autem eos vocat Briareos. Calpe mons est fama celebris, altus, pulcher, totoque ferè anno viridis manet, in longitudine ad quartam miliaris partem, in latitudine verò ad eius octauam protenditur: eius lõgitudo à Septemtrionibus in Meridiem procurrit: ex eius vertice (qui Sella nuncupatur) prospectus ad 60 miliaria secundum Mare, & Barbariæ litrora patet: Mons circumquaque mari cingitur, præter quã Isthmo perangusta. Abylæ monti id nomen Carthaginenses indidére, quod excreuisset: Abyla enim ipsorum lingua mons qui creuerit dicitur: nunc Simius mons, à Simiarum copia, vocatur: Inrer eos montes mare fluit, & quod alter ab altero paruo interuallo distet Strictum vel Angustia (vulgò autem Estrecho di Gibraltar) id interuallum nuncupatur. Duo hi

HISPALENSIS
CONVENTVS
DELINATIO
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
PORTVGAL
LIÆ
REG
NI
PA
RS
OCEANI ATLANTICI
PARS
Magistratus S Iacobi
pars
Cordubam
CORDVBA
SIS
dioecesis
pars
MALA
CITA
NAE
DIOE
CESIS
PARS
dioecesis
pars
Las arenas
gordas
SEVILLA
Rio Guadalquevir
Rio Guadiana
S Barbara
El Cerro
Aracena
Calamar
Gibraleon
Palos
Almonte
Carmona
Constantina
Cala
Realeio
La Higuera
Almaden
Fuentes
Ecija
Marchena
Estepa
Osuna
Coronil
Moron
Pruna
Zahara
Puerto real
Las Salinas
Puerte de Suaço
Los puercos
Cadiz
Scala Leucarum hisp

Duo hi montes Columnæ Herculis vulgari nomine dicuntur. Referunt Chronographi Herculem Olympium, Osyris filium, cùm ex Africa in Europam transfretasset, primum ad Gades (quæ nunc Insula est, tunc reliquæ Hispaniæ coniuncta erat) continentem attigisse, lustratoque Maris littore, his in montibus, duas magnæ altitudinis Columnas posuisse, ab eoque tẽpore Historici omnes Columnarum Herculis meminerunt. Alij autem eas Columnas non ex Marmore fuisse, talesque quales sunt quæ nunc Columnæ dicuntur, sed magnos lapidum aceruos, quos Hercules in Mari coaceruarit, tamq; firmos reddiderit, quam nunc sunt. Illis, qui ex longinquo, vel Mari, vel terra eos spectant, duæ Columnæ altæ, loco in plano positæ apparent. Frœtum hoc Herculis tantæ est profunditatis, vt eius fundus pertentari non queat, tum ob eximiam eius altitudinem, tum ob vehementem contrariumque aquarum fluxum. Etsi autem inter Gibraltar & Ceutam oppida, Mari tãtùm 4 miliarium interuallum sit, attamen si quis ab alterutro, ad aliud, terra seu pedestri itinere pergere velit, ei ter mille miliaria peragranda essent, quamuis à maris ora non discederet, si enim à Calpe iter incipere, tota Europæ longitudo, Asiæ pars, quantumque Africa patet, illi permeandum esset, in cuius ferè extrema parte Abyla est.

GRANATÆ REGNVM,

vulgò REYNO DE GRANADA.

GRANATAE regnum in Bethica eſt, omniq́ue ex parte Caſtellæ regni Prouincijs cingitur: Ad illius Meridionalem plagam excelſi montes ſunt, quos vulgus vernaculè Alpujarras appellat: in ijs multa oppida & Alcancarias (ſic enim nominantur) Maurorum ſunt: hac ratione ea extructa eſſe perhibentur: Mauri à Chriſtianis acri prælio victi profligatiq́ue, magno numero in hos montes ſugerunt, in ijsq́ue, quod excelſi eſſent, præcipitiaq́ue magna haberent, manſerunt, Chriſtianosq́ue ipſos perſequentes lapidibus ſaxisq́; repellebant, aſcenſuq́ue prohibebant: ijq́ue videntes ſe Mauris, ob territorij aſperitatem, nocere non poſſe, eos laceſſere deſierunt: Itaque Mauri in locis altis, & natura ſituq́ue tutis, oppida ædificarunt, cumq́ue alij Mauri qui mare tranſmiſerant, ſe his coniunxiſſent, adhuc alia oppida ædificarunt, quæ regno Cordubæ ſuberant, cui & Malaca parebat. Anno à nato Seruatore Ieſu Chriſto 1216, interfecto à ſuis Mauris Abenhuto, qui Vandaliciam & Bethicam obtinebat, alter potẽs Saracenus, Mahometus Aremalgat nomine, animoſus & ſtrenuus, quãuis humili loco natus, ab aratro & bobus in Granatæ & Giennenſi ciuitate regnare cepit. Quum autem Rex Ferdinandus, eius nominis tertius, Hiſpalim, Cordubam, omnem Vandaliciam, partemq́; Bethicæ Mauris eripuiſſet, neceſſitate compulſi, ſedem regni Granatam tranſtulerunt, ſuitq́ue regnũ Granatenſe vltimum eorum, quæ Mauris in Hiſpania erepta ſunt, diutiuſque omnibus alijs, Chriſtianorum arma exercuit, nempè ad annum à nato Seruatore Ieſu Chriſto 1492 vſque, quo Regibus Catholicis Ferdinando & Elizabethæ Granatenſis ciuitas dedita eſt. In regno Granatenſi 96 ciuitates oppidaq́ue numerantur, quorum nomina vernacula ſunt:

Abucelema.	Alcuria.	Archite.
Abditar.	Alhogagia.	Arriate.
Adra.	Alhama.	Aſnalmara.
Acaguinun.	Almoxia.	Baça.
Alaurin.	Almuñecar.	Bacor.
Alcala Horra.	Almeria.	Bracina.
Alcala la Real.	Adra.	Belez Malaga.
Albox.	Arabita.	Belez Blanco.

Belez

GRANATÆ REGNV
Reyno de granada
SEPTENTRIO
CAS TI LIÆ PARS
REGNI VALENTIA PARS
AN DA LV SIÆ PARS
GRANADA
MARIS MEDITER RANEI PARS
Estrecho de gibraltar

Velez Ruuio.
Benefique.
Bena Mauria.
Bena Rana.
Bena Hojan.
Benadalid.
Bena Ocaz.
Bentomin.
Bobar.
Caçarabonela.
Calea.
Canillas de Albayda.
Canillas de Azeituno.
Cambil.
Cartama.
Cardela.
Casares.
Castil Deferro.
Castilegia.
Castril.
Cartama.
Colomera.
Comares.
Coin.
Cuevas.
Cullar.
El Burgo.
Es Meloz.
Fereyra.
Finsana.
Galera.
Graçalema.
Gausin.
Gor.
Granada.
Guadix.
Guesca.
Guenaje.
Hojen.
Lapecia.
Loxa.
Lucar.
Malaga.
Marbella.
Merxicar.
Moclin.
Monda.
Montejaque.
Nixar.
Nereja.
Obrique.
Otia.
Orce.
Piñar.
Purchena.
Quixar.
Ronda.
Santa Fe.
Sergi.
Setenil.
Solobreña.
Suyar.
Tabernas.
Tolox.
Torrox.
Vxuua.
Vnquerra.
Villa Luenga.
Xantayra.
Xerez.
Yllora.
Zara.

HISEN Rege Cordubæ mortuo ei filius Alca nomine sub annum Christi 788 successit, cuius patruus Aodala Valentiæ dominus ex Tauiar ad se voauit alium suum fratrem, cui nomen Culema exhæredatusque erat. Hi duo fratres magnis cum copijs, quas adunarant profecti Cordubam, nepotem regno expellere nixi sunt, prelio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit Valentiamque reuersus est. Maurorum autem præcipui sese inter patruos nepotemque interponentes, eo rem deduxerunt vt inter ipsos conuentum sit, Aodala se Valentiæ Regem inscriberet: Culemæ autem quolibet mense, ex redditibus Valentiæ, mille Moradini (pecuniæ Mauritanicæ genus erat) instruendæ mensæ, & adhuc quinq; Moradinorum milliaad res necessarias parandum deciderentur. Quibus pactis cum Aodala assensisset, primus se Valétiæ Regem compellauit. In regno multæ memoratu dignæ res sunt: circa Buriolam quod decem miliaribus Valentia distat, itinere quod Tortosam, in valle viæ itineri contigua, detecta est vena argenti, quæ tamen ob fossorum penuriam non foditur. Aoderi mons est, cuius lapides aureis lineis striati conspiciuntur. Ad Fenestratum venæ optimi ferri sunt: eiusdemq; generis aliç circa Iabeam in monte qui Ferrarius olim, nunc Segarra dictus, reperiuntur. Ad Segornem vestigia fodinarum marmorum, qui olim Romam vehebantur, extant, eorum mentionem facit Antonius Nebrissensis in Prologo vocabularij. Picareti perpulchra Alabastra visuntur. Hoc in regno præterea magna Aluminis, Rubiæ, calcis, & gypsi candidissimi copia reperitur: magnusque vasorum luteorum numerus elaboratur Paternæ, Manisez, Quarræ, Villalongæ, Alaquasi, alijsq; locis, quæ vasa cum Corebi, (qui, vt scribit Plinius, Athenis artem ea conficiendi inuenit) de pręstantia contendunt: nec vasa Corinthiaca, aut quę Pisis Pisaurique parantur, & propter industriam, artem pulchritudinemque celebrantur, illa superant. Flumen Turia hoc regnum perlabitur. Mauri (qui agrum huius vrbis incolunt, Auorumque prosapiam, lingua Arabica, & religione Mahumetana palam, & vulgò profitentur in hunc vsque diem, conniuentibus Rege & Inquisitione) eum Guetalabar vocát, quod aquam planam albamque ipsorum lingua significat. Magnas hic fluuius commoditates, locis per quæ fluit adfert: non magnæ est profunditatis, nec eius ripæ multú attolluntur, sed terræ ferè æqualis fluit:

VALENTIAE REGNV
Reyno de valentia
MVRCIAE PARS
CASTELLAE
ARAGONI
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
Scala leucarum hispanicarũ
Artemisium sive Dianium prom
Ribera
Guadalauiar flu
Teruel
Cofrentes
Requena
Segorbe
Villafermosa
Benissal
Borriol
Cabanes
Oropesa
Cortes
Pueblade valuerde

lis fluit: omnes alios huius regni fluuios pulchritudine excellit, quod eius planicies ripęque rosis floribusq́ue abundent, visuque ideo per iucundus est: à loco vnde originem ducit ad mare vsque, multas vitices, platanos, pinos, aliasq́; virentes arbores passim ostēdit. Oritur Turia decē supra Teruelum oppidū miliaribus, qua parte Villar del Cabo oppidum extat. Inter alios regni huius mōtes, duo herbis arboribusq́; exoticis clarent, quāobrem à multis exteris (herbas colligendi causa etiam è lōginquo confluētibus) inuisuntur: Vnus montium (vulgò Rupes gulosa) Villæ-formosæ oppido adiacet, alteri monti nomen est Mariola ad Corentaynam: à Mario Romano hic nomen habet, qui Marius tanti fecit, se montem inuenisse, quanti gentem debellasse. Multum Byssi hoc in regno paratur, indeq́ue in varia longinquaq́; loca deferri sol et. Tanta cæli temperie & zephyri lenitate regnum Valentiæ gaudet, vt quocunq́; tempore etiam Natiuitatis Iesu Christi festo, & Ianuario florum manipulos incolæ manibus gestēt, sicut alijs in locis Aprili & Maio fieri videmus. In regno Valentiæ prouinciaq́; Cartagena sunt 60 ciuitates oppidaque præcipua, quæ vulgari lingua nominantur:

Adra.	Compilon.	Penanguilla.
Ademuz.	Contiente.	Penucosa.
Albalar.	Cullera.	Ribagorça.
Alcocer.	Denia.	Rayllon.
Alcoy.	El Chit.	Requena.
Algezira.	Estrada.	Sant Matheo.
Alicante.	Fabit.	Segorue.
Almenara.	Gandia.	Teruel.
Almodouar.	Gomelin.	Torrente.
Alpona.	Guardamar.	Torrestorres.
Alpuente.	Landete.	Turiel.
Alpe.	Lerida.	Vtiel.
Benicarlo.	Liria.	Valencia.
Bondra.	Lorca.	Venisa.
Brar.	Lucena.	Vera.
Buñol.	Lucence.	Villajoyosa.
Carauaca.	Luchen.	Villena.
Calpe.	Monuedro.	Villora.
Cardona.	Morella.	Villa Real.
Cartagena.	Murcia.	Xatiua.
Castel.	Oliua.	Xaxona.
Castellon.	Origuela.	Xerica.
Cilla.	Oropela.	
Concentayna.	Paternoe.	

ARAGONIÆ REGNVM,
vulgò REYNO DE ARRAGON.

OROSIVS ſcribit Ninum Beli filium, Nimridi nepotem, primum fuiſſe, qui bella fecit, pręliaque commiſit: Eius tyrannidem euadere volentes, patriam relinquebant, & alias terras ſibi quærebant: Horum multi in Hiſpanias profecti ſunt, quod eas, ſuis quas relinquebant prouincijs, meliores ſcirent: ij partim Celtæ & Hiberi erant, alij autem cum Tubalo in eas venerant. De Hiberis in Pompeij vita, Plutarchus commemorat, eos montem Taurum incoluiſſe, fuiſſeque gentem religione per inſignem: quod & Procopius libro primo belli Perſici tradit. Hi cùm in Hiſpanias veniſſent, preſſi egeſtate (quæ artium eſt magiſtra) curſum Iberi fluuij meliorem vtilioremque reddidere, & vt terra per quam labitur, plus fructuum redderet effecerunt: inde Prouincia Celtiberia, populi autem Celtiberi dicti ſunt, atteſtantibus Silio Italico & Lucano. Beroſus aſſerit veteres ſuo nomine terras quas poſſederũt, aut quæ tranſgreſſi ſunt loca, appellaſſe, vt ſciri poſſet quis eas incoluiſſet, aut portum ibi cepiſſet: Idem Lactantius & alij veteres ſcriptores tradunt. Cùm Hercules Thebanus in Hiſpanias veniſſet, eo loci quo Iacæ ciuitatis fundamẽta poſtea iacta ſunt, ludos inſtituit, qui Agonales dicebantur, quod nomen iis inditum à laboribus, quos in ijs ſubibant viri, vt ſui roboris periculum facerent. Locus, quo ij alludi edebãtur, Agones nuncupatus fuit, nomenq; Aragonum duobus qui circum locum erant fluuijs inditum, ijque ſuum nomen Aragonię regno communicarunt. A nato Ieſu Chriſto Seruatore annis 730, Chriſtiani numero ferè 600, qui in Pyreneos montes ſe contulerant, patriam à Mauris occupatam liberandi deſiderio incenſi, ſibi in ducem pręfecerant virum ſtrenuũ Garciam Ymiguem à Gothis originem ducentem, qui animo præſtans & pręlijs exercitatus erat. Hic Mauros vicinis Pyrenæo terris depulit, breuique multa ijs loca abſtulit: cum huius viri fama ad alios Chriſti fideles (qui diſperſi vagabantur perueniſſet) ei auxilio venerunt. Cui belli duci pro inſignibus arbor fuit, ſuper quam crux in campo aureo. Hoc in Aragoniæ regno, ciuitates locaque primæ notæ ſunt 67, quæ vulgari Hiſpanorum lingua ſic appellantur:

Alagon.	Carinena.	Iaca.	Sarinena.
Albarrazin.	Caſtiliſcar.	Lagalera.	Segorue.
Alcaniz.	Caſpe.	Lerida.	Segura.
Alacon.	Cataroja.	Loarte.	Sos.
Almudeuar.	çaragoça.	Longares.	Tamarid.
Almuna.	Ceruera.	Magallon.	Taraçona.
Alqueçar.	Cetina.	Mirabel.	Tarragona.
Ayerue.	Dalagon.	Monçon.	Teruel.
Ajoſa.	Daroca.	Monreal.	Terrer.
Areca.	Epila.	Moſqueruela.	Tortoſa.
Barbaſtro.	Exaea.	Morada.	Trayguera.
Bolea.	Fraga.	Neguella.	Valuana.
Borja.	Freino.	Pina.	Vinel.
Bouerça.	Girona.	Pobelte.	Xarque.
Burjalaroz.	Glada.	Rigla.	Xerica.
Calatayud.	Hueſca.	Sidaba.	Yxar.
Canfranque.	Hariza.	San Eſteuan.	

ARAGONIA
et
Cataloma
ARAGON
y
Cataluña
GALLIAE PARS
BAIONA
S. Sebastian
Bilbao
VITORIA
LOGRONNO
Berdun
IACA
Castillo
Exea
TARACONA
Agreda
Alagon
ÇARAGOÇA
Huesca
Lerida
Agramont
Cardonas
Manresa
S. Lorente
VICH
S. Colom
Perpignan
Leucata
Salses
Colibre
S. Elmo
Figueras
Rosas
Empurias
Girona
BARCALONA
Garraf
TORTOSA
Alfaques
Montalban
Alhambra
Morella
Cornella
Teruel
Viuel
Xerica
VALENCIA
SIGVENÇA
OSMA
Madrid
Alcala de henares
Lechon
Cariñena
MALLORCA
MENORCA
Dragonera
Soller
Alcudia
Nimes
Marseille
Arles
Scala
leucarum

CATHALONIÆ PRINCIPATVS,

vulgò PRINCIPADO DE CATALVNA.

QVO tempore Mauri (anno nimirum 734 à nato Iesu Christo Seruatore) maiorem Hispaniæ partem occupassent, Octogerius (Golantes ab Arce eiusdem nominis, in qua frequenter degebat) appellatus, Prouinciæ Guianæ Præfectus, eo nouem Equitibus Alemannos paucisque alijs comitatus profectus est. Itaque per Pyrenæos montes hoc iter faciens in iis multos Hispanos inuenit, qui se in eos cum vxoribus & liberis, propter Mauros receperant, hos sibi adiunxit, & ab ijs in belli ducem electus, Mauros animose impetijt, Deoque confisus tam fortiter in bello se gessit, vt breui Mauros magna Prouinciæ Tarraconensis parte expulerit: cumq; in obsidione Ampuriarum vitam cum morte cōmutasset, ei Napifer Moncada (vnus quos diximus nouem equitum) suffectus fuit. Sub id tempus Carolus, cognomento Magnus, copioso cum exercitu Ruscinonem venerat, Narbonæ ciuitati (quam Mauri oppugnabant) auxilium laturus illosque Octogerij equites comiter excepit, honoreque non mediocri affecit, nouem quoque in Cathalonia (sic enim ab Octogerio Cathalo dici ceperat Tarraconensis Prouincia) nouem cathedrales Ecclesias erexit Tarraconæ nimirùm, Barcinonæ, Viquæ, Gironæ, Vrgelli, Tortosæ, Ennæ, Leridæ, Maioricæ. Nouem quoque Comites (qui Potestates dicti sunt) Carolus ea in Prouincia instituit, totidem insuper Vicecomites, & adhuc alios nouem viros, qui vulgò Valuassores appellantur: Comitatus hi sunt. Barcinonæ Cerdennę Pallaresi, Vrgeli, Vsunæ Ruscinonę, Ampuriæ Bisulduni, Tarraconæ. Mortuo Carolo Magno, Ludouicus eius filius, Comitatus à patre institutos confirmauit, sibi Barcinonensem Comitatum retinuit, quem cæterorum Comitatuum caput esse voluit, eique suo nomine præfecit Ioffreum, iussitq; vti insignibus Octogerij, nempè 4 Scipionibus in campo aureo: Ei filius eiusdem nominis successit, duxitque in vxorem Flandriæ Comitis filiam, in quem Franciæ Rex omne suum ius Comitatus Barcinonensis transtulit. In Cathalonia 56 ciuitates oppidaque præcipua sunt, quæ Hispanica lingua sic appellantur:

Agueda.	Corial.	Molin de Rey.	San Fillen.
Arbucid.	Elna.	Mocada.	San Petro Deor.
Aldicona.	Efiges.	Morella.	Tarraga.
Barcelona.	Figueras.	Moxente.	Tarragona.
Blanes.	Funes.	Palas.	Talara.
Cabelles.	Granol.	Palamos.	Tuyc.
Calaf.	Granulles.	Palafugel.	Valaguer.
Campedro.	Girona.	Prates.	Valtierra.
Cardona.	Las Empurias.	Perpinan.	Vesalu.
Castil Dasi.	Lerida.	Poblin.	Veria.
Cerda.	Lisbal.	Puig.	Villafranca.
Cerial.	Martorel.	Redona.	Vique.
Cerbera.	Marzilla.	Rosas.	Vigel.
Colibre.	Miralcampo.	Salsas.	Y Gualada.

K

GVIPVZCOA vulgò GVIPVZCVA.

DOminia Biscaiæ & Guipuzcoæ montibus obsita sunt, nec multum panis aut vini habent. Aliquibus in locis panem è Milio quem horona vocant, pinsunt eduntque: Succum ex pomis expressum, quem Sidram nominant, vini loco bibunt, maxima tamen regionis pars, vino, paneque aliunde terra marique illato vtitur. Multam materiam nauibus fabricandis aptam montes suppeditant, earumque cuiuscumque generis, plus in hac regione paratur, quàm in alia Hispaniæ parte. Harum prouinciarum gentes veloces bellicosæque sunt, cæterisque nationibus nauigandi arte præferendæ creduntur. Ferri, chalybisque venæ in ijs regionibus sunt, tantumque eius materiæ hic effoditur, vt multis regnis sufficiat. Modus ferrum effodiendi, conficiendique talis est: in his Prouincijs multi colliculi (cerros) aliaque loca sunt, vbi terra sua natura ferream qualitatem tenet, quam curribus in ferrarias officinas vehunt, in quibus carbonum ignisq; vi excoquitur, deindè subigitur, & in pastam redigitur, quæ in frusta discinditur, distenditurque in longurios seu virgas: eodem modo chalybs paratur, sed terra vnde conficitur subtilior est, vtriusque metalli multæ fodinæ his in regionibus sunt. Mallei quibus pasta in longurios seu virgas extenditur, non manibus lacertisve hominum agitantur (non enim sufficerent) sed aqua impelluntur, tantoque impetu feruntur, vt ex pasta ferri vel chalybis quidquid libuerit, conficiant. In Biscaia & Guipuzcoa 300 ferri cudendi officinæ sunt, in quarum vnaquaque, quotannis adminimum mille pondo (quæ Quintales vulgus nominat, ferri & chalybis elaborantur. Horum ter centum millium pondo, tertia pars paulóve minus, ad instruendas naues nauigiaque comparatur, alia tertia pars, in omnis generis arma tormentaq; bellica, claues, & instrumenta ferrea, quæ ad exteros venum exportantur, reliqua tertia pars in longurios dispofita foras euehitur. Cacum fama est ferri venas detexisse, & ex ipso thoraces brachialia galeasque fecisse, primumque in Hispania cultros ensesque cudisse, quos aquæ iniectos indurauit, hanc ob causam Poetæ Cacum Vulcani filium cecinerunt, eumque Ethnici pro fabrorum deo coluerunt. Chalybs fluuius hic in regionibus oritur, cuius aquæ indurando ferro celebres sunt. Itaque arma nulla proba putabantur, nisi illius fluuij aqua temperata essent. Scribit Iustinus, harum regionum populos, Chalybes dictos fuisse. Veteres ferrum ex

SEPTENTRIO
CALIAE PARS
CANTABRI
GVIPVSCOA
Guipuz cua
Galarca
Mondragon
Mara
Eibra
Vergara
Placencia
Elcoibra
Villa real
Oxirondo
Zumaia
Motrico
Deua
Orio
Cestona
Azpeitia
Azcoitia
Tolosa
Vrturrio
Lasarte
Sebastian
Renteria
Fuentarauia
Vrnieta
Andoain
Ernani
Segura
Amezqueta
Zumarraga
Aspeitia
Vidania
Asteasu
Vsurbil
OCCIDENS
ORIENS
CVS
OCCEANVS
NAVARRAE PARS
MERIDIES
Scala leucarum Hispanicarum
1 2 3 4

rum ex quō arma fabricare volebant, terrā obrutum aliquamdiu relinquebant, donec deterior pars consumpta foret: ex fortiore defecataque præstantes enses aliaque bello apta instrumenta cudebant. Porrò hoc iure vtitur Biscaia, vt quem in dominum recipit, ille intra annum Prouinciam inuisat, solitumque iuramentum Prouincialibus præstat, sin minus vt nulli eius redditus ipsum sequantur. In Asturijs Biscaia & Guipuzcoa 64 ciuitates sunt, nempè:

Alaba.	Horosco.	Regoytia.
Algoyuar.	Landa.	Renteria.
Arnay.	Laredo.	Ricalde.
Arratia.	Liquetio.	Riba de Sella.
Aybar.	Lodio.	Roa.
Azgotia.	Lu Yando.	Saldiuar.
Azpetia.	Llanes.	Salsedou.
Balmaseda.	Mongiria.	Sant Sebastian.
Bermeo.	Motrico.	Santander.
Bilbao.	Ochandiano.	Santillana.
çarauz.	Onate.	Sant Vicente.
Castro de Ordiales.	Ondarça.	Tolosa.
Cestona.	Ondarroa.	Villa Bona.
çumaria.	Orduna.	Villa Franca.
Deba.	Orio.	Villa Viciosa.
Durango.	Ouiedo.	Villa Real.
Ergoyuar.	Passaje.	Vergara.
Fuenterauia.	Plasencia.	Villon.
Garnica.	Prauia.	Vitoria.
Guetaria.	Pena Mellera.	Yciar.
Guecos.	Portugalete.	
Heyuar.	Regoriaga.	

FRANCIA, VVLGO
FRANCE.

GALLIAE nomine quidquid terrarum ab Alpibus ad mare, & à Rheno, ad montes Pyreneos vsque est, comprehenditur, hi enim Galliæ antiqui sunt limites: Gallia verò quæ vltra Alpes est, longo post tempore nomen TransAlpinæ, quæ autem nunc Francia dicitur. CisAlpinę Gallię accepit, hui⁹ Gallię CisAlpinę primos fundatores Gomerum & eius filios fuisse, veteres omnes testantur, & à prima fundatione Gallos indigenas, nec possessione vnquam eiectos esse consentiunt: Romani quidem Gallos bello aggressi sunt, eosque eorum proprijs vicerunt atque domuerunt viribus (quod alias efficere minime potuissent) non tamen eos sedibus expulerunt. A Gomero itaque fundatore Galli diu Gomoritę dicti fuère. Berosus autem Gomerum Gallum cognominat, dicitque eos qui tunc Gomeritæ dicebantur, ab eius cognomine Gallos dici cepisse. Galli postea Celtę nuncupati fuerunt, à ipsorum Rege. qui adprimè charus ipsis erat, Galatæ quoq; dicti fuerunt à Galata, eius Regis matre: his enim nominibus Græci Gallos appellant. Alij dicunt Herculem in Europam venisse, vt Geryonem & Taurisquum Tyrannos puniret, quorum primus Hispanias, alter vero Gallias maxima Tyrannide premebat, vbi verò eos occidisset, se ocio voluptatique dedidisse, illustrioresque Galliæ feminas compressisse, ex quibus multi nati sint liberi, qui Prouincijs quas possiderunt nomina indiderint. Alij vero Gallos Dite seu Plutone, qui & Samothe⁹ dict⁹ est, (fuitq; filiorũ Nohœ sapientissimus) progenitos contendunt (eum filijs illius Patriarchæ natum esse intelligendum videtur) Gomerus itaque primus literas in Gallias intulit & ex eius schola prodiere Bardi, Poëtæ inter Gallos antiquissimi, adeo vt Gallia ipsas literas, cum hominibus qui eam prima incoluere receperit. Gallos autem peculiare idioma habuisse, quod nihil cum Germanorum comune habuerit, Cæsar aperte testatur, libro primo belli, Gallici vbi Ariouistum lingua gallica, multa iam longinqua consuetudine vsum fuisse scribit. Hæc de Gallorum origine & nomine, nunc quo modo Gallia quondam diuisa, & quæ eius Prouinciæ fuerint videndum est. Prima vetustissimaque Galliæ diuisio ea est, quę generatim id omne comprehendit, quod vnquam in omnibus Prouincijs, Galliæ nomine complexum fuit, ita vt cum Segouesus & Bellouesus cum Insubribus, Boys, Senonensibus & Cenomanis Italiæ parte potiti essent, magnitudinemq; regni Thuscorum excidissent, bello capta Italiæ pas, Italis Gallia CisAlpina dicta fuerit, & quæ nunc Francia dicitur TransAlpina, Franci autem econtrario, Franciam quam inhabitant CisAlpinam, quæ autem trans Alpes est, TransAlpinam Galliam dicunt. Secunda diuisio Galliæ ea est, quam ipsi Galli in ipsa Gallia CisAlpina fecere cum adhuc nulla haberetur ratio diuisionis in Galliam Belgicam, Celticam & Aquitanicã, sed tota Gallia à Rheno ad Oceanum vsque in duas factiones abijsset, quarum alterius Principatum AEdui, alterius Aruerni tenebant. Tertiæ omnis Galliæ diuisionis mentionem facit Cæsar his verbis, Gallia est omnis diuisa in partes tres, quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtę nostra Galli appellantur: Narbonensis Galliæ nullam facit mentionem, quod ea pro Prouincia Romana, & Galli Narbonenses pro ciuibus Romanis haberentur. Gallia Belgica nomen accepit à Rege qui illi Galliæ parti prę fuit 200. an. antequam Rex Priamus Troiæ gubernacula habuit (si tamen hic Princeps Phrygiæ dominatus est) alij Belgicæ nomen inditum volunt à ciuitate, quæ Belgũ dicta fuit quod verisimile est, cum idem alijs Prouincijs acciderit. Belgica ad Orientem Rheno, ad Occidentem Oceano, quem & à Septentrione habet, a Meridie fluuio Sequana terminatur: suo circuitu Belgica multas Prouincias continet (si eius antiqua dimensio spectetur) nempe territorium Lutetiæ, & id quod nunc Insula Franciæ vulgo *Isle de France* dicitur, Picardiam, Campaniam, Barrium & Luxenburgicum Ducatus. Sequanos, vbi nunc liber Burgundiæ Comitatus est, Flandriam, Brabantiam, Hollandiam & regiones adiacentes, Lotharingiam & quidquid terrarum nunc nomine Germanico comprehenditur cis Rhenum, & quidquid quondã vetustis Austrasiæ, regni fuit. Gallia Celtica nomen sortita est à cognomine Gallorum Rege

vnde

FRANCIA
Franckreich
ANGLIAE PARS
Oceanus Aquitanicus
OCCIDENS
ORIENS
PARIS
Italiae Pars
HISPANIAE PARS
londen
Boulongne
Rouen
Orleans
Bordeaux
Lyon
Grenoble
Turin
Bern
Basel
Friburg
Nancy
Franckfort
Heidelburg
Limoges
Bourges
Nevers
Dole
Chalon
Valence
Brest
Caen
Cherbourg
Chartres
Sens
Angers
Poitiers
Perigeux
Clermont
Cahors
Montpellier
Arles
Narbonne
Pamplona
Turbes
Tholouse
Castres

vnde Græci Celtas Gallos appellauere, Celtica Sequana, quæ ei ad Orienté est, Oceano qui ad Occidentem & Garumna fluuio, qui ei ad Meridiem est, ac rursus Oceano, qui ei ad Septé Triones est limitatur: hæc Celtica multas Prouincias in se concludit, seque Aquitaniæ insinuat: quondam eam Galliam quæ Narbonensis dicitur complectebatur. Eam quæ Aquitania dicitur quod attinet, quamuis nullus probatus Author eius nominis certam rationem edat: omnes antiquiores Galli existimant, ita dictam ab aquarum quæ in ea sunt frequentia alij à Vasconiæ ciuitate Aquis ei hoc nomen inditum volunt, sed quidquid sit Aquitaniæ nomé aliquid aquosum referre videtur, si originem latinam habet, sin auté minus vbi eius origo explicari, possit ignoratur, certum tamen est Aquitanos antequam ad eos Romani venissent latinæ linguæ imperitos, nec ea vsos fuisse, nec ex ea sibi latinum nomé adscire imponereque potuisse, quare consequitur Aquitaniæ nomen, non aliunde quam ab aquis deriuari non enim suspicari debemus, nostros maiores adeo incuriosos fuisse negligentesque, vt nominibus caruerint, ea enim a Romanos corrupta legimus, eo prætextu vt linguam Gallicá (quæ ipsis agreste aliquid sonare videretur) emollirent: hæc Aquitania late protenditur & à Ligeri fluuio ad Pyreneos montes vsque protenditur. Gallia per Cæsarem subiugata Augustus Imp. regiones quæ Aquitaniæ ad Orientalem partem vicinæ sunt, nempe Languedociam, Prouinciam, & Lugdunensem agrum, in duas partes partitus est, vnam Narbonensem, aliá Lugdunensé Galliá dici voluit, adeo vt hę duæ, tribus primis añumeratę omnis Gallia in quinque partes partita fuerit. Nunc de emigratione Francorum ex suis sedibus in Gallias qui fuerit & vnde oriúdi videdú. Procopi' qui eo fere tépore vixit, quo Fráci in Gallijs sedes fixerunt, eos puros Germanos facit eosque suis sedibus excessisse, sedes in Galia fixisse, titulumque Francorum gestasse, tanquam planè liberos omnique alterius imperio solutos & omnium afflictorum asylum scribit: hinc euenisse videtur, vt Galliæ Reges se vereribus titulis, non Franciæ, sed Francorum Reges inscripserint, qua inscriptione significare voluerunt alios quidem Reges & Imperatores, dominium in terras, Prouincias, regna & Imperia habere sed se Reges esse hominum, qui planè liberi & sui iuris essent: obijci tamen posset Reges Francorum hunc titulum sumsisse, cum nullæ adhuc terræ aut Prouinciæ, ipsis pareré, nec regna cuius se Principes aut Reges scribere potuissent, quæ cum postea sibi parassent, tamen Regis virorum titulus tanquã honorabilior ipsos remanserit. Ptolemæus Francos locat inter Sauum & Danubium flumina quæ in Hungaria fluunt, vnde eos omnes prodijsse fatentur, cum in Franconiam aut Franciam orientalem migrarunt. Circiter annum Christi 263. Aureliano clauum Imperij Romani tenente, quod tunc exterriorum excursionibus ruinam minabatur, Franci Romanis innotescere cepere, nam suis finibus egressi (fortassis quod domi suorum multitudine coarctarentur ipsorumq; territorium nimis esset angustum, aut quod desiderium Galliarum quas Germanos diu ante concupiuisse norant ipsos incitaret) Gallias inuaserunt sed ab Aureliano qui sextę legioni Maguntiæ præerat repressi pulsique fuère, nam eorum 300. cepit, 700. occidit, residuos sub hasta venumdedit: nihilominus ea clade Franci animos non demiserunt, quo minus institutam expeditionem in Galliam facerent, Tacito enim Imperij habenas tenente Rhenum transgressi ciuitates præpotentes, diuites illustresque cepere: Diocletiano vero Imperatore ipsis vires creuerant, eorumque arma vbique nota erant, Pyraticamque cum Saxonibus vicinis exercebant ad Oceanum enim vsque suos limites tunc Franci produxerant extenderantque, sed cum Constantinus magnus se ad expeditionem Britannicam accingeret, necessariaad eam parans Batauia (quę nunc Hollandia) multos Francorum Regulos aliosq; populos qui eam occuparant expulit: nec ea victoria contentus, illos Romanis legibus subiecit, armaque abstulit, vt ijs exuti naturæ ferociam exuerent: post hanc cladem Franci aliquamdiu pacem coluere dictoque audientes fuère Imperatori Constantino, eique in bello contra Licinium Tyrannum, & eius fautores auxilium tulerunt, tamque familiares ei fuère, vt ex ipsis sui corporis custodes sibi delegerit: Franci autem quietis impatientes pacem ruperunt, quibus se Constantinus obiecit, vicit, præcipitiq; ira succensus Principes ductoresque Francorum occidi iussit. Post obitum Iuliani apostatę, qui incursiones Francorum fregerat, nemo eos quo minus inuasiones maiore quam vnquam antea licentia facerent, inbibere potuit, nec prohibere ne in Gallias intrarent: Romani quoque Imperatores se vndique peti videntes necessariumque esse perspicientes, vt Barbarorum (vt ipsi eos vocabant) alios sibi conciliaré, quos cũ alij committerent, vt se inuicem iugularent Gothos & Francos in suas

partes

partes pertraxerunt, eosque Hunnis & Attilæ (qui se flagellum Dei vocabat) obiecerunt: Francis itaque secundum Rhenum in Phrysia & Hollandia sedes figere concessum fuit, quibus in locis per longum tempus se continuerunt, ad Imperium Arcadij & Honorij vsque, quo sedibus à Burgundionibus eiecti, Rhenum transmisere, dominiumq́; sibi paratunt Augustæ Treuirotũ, Mediomatricum, Thullensis & Virdunensis ciuitatũ, vnde & ipsos VVandali exturbare tentarunt, quod cum non successisset in Hispanias transierunt. Nec tamen Franci libere Prouincijs quas occuparant frui potuerunt, cum nouis enim hostibus eis semper decertandum fuit: Pharamundũ aliqui primum Francorum Regem dicunt, sed nec ipse, nec Clodoueus crinitus sedes in Gallia fixerunt, nec ei Pharamundus vnquam præfuit, nec alter in ea vestigium fixit, sed Regis Francorum titulus Meroueo merito debetur, hic enim regnum Francorum in Gallijs auspicatus est, in ijs sedem fixit, suis vires addidit, Romanorũq́, (qui Gallias subiugarant) fregit, eaq́ue de causa primæ familiæ Francicæ Reges Merouingij non autem Pharamundij dicti sunt. dicendum restat quomodo Gallia diuisa fuerit, postquã à Francis subiugata fuit, quæ quinta Gallia diuisio dici posset. Cũ Reges Merouingij, Gallia Belgica & parte Celticę potiti essent, mirum in modũ diuisa fuit Gallia, Romani enim vnam eius partem, aliam Gothi, reliquam Franci tenebant Romanorum tamen & Gallorum indigenarum conditio inferior erat, ab aliarum enim Gothorum nempe & Francorum arbitrio ipsorum res dependebant. Quod autem Galli tunc adhuc aliquibus, in locis dominarentur, docent domini Andegauenses, Reges Britanniæ minoris, Duces Guiennæ & nobilium familiarum infinitus numerus, quarum aliquæ se tam antiquas probant, eoque se tempore extitisse docent, quo Franci Gallias ingressi sunt. Ad Romanos quod spectat cum Childericus Merouei filius Clodionis nepos, Regio nomine exutus fuit, ipsius libidinis causa, Franci nulli digniori, Principatum tradere se posse rati sunt, quam AEgidio Romano (qui vulgo Gillon aut Gilles dicitur) quem authoritate potentiaq́, præstantem fuisse inde consequitur, quod in Regem eius talisque populi electus sit. Gallia sub hoc tempus hoc modo diuisa erat, maxima Lugdunensis Galliæ pars Romanis Narbonensis autem & omnis Aquitania Gothis parebant, Merouingij operam magna contentione nauabant vt sibi quererent quidquid est à Rheno ad Ligerim vsque, cum paulo ante Luteriam Parisiorum vrbem cepissent, cui is honos obtigit, vt is pro Francorum Rege habitus sit, qui ea potiretur, quamobrem videre est eam vrbem suo quodam fato in Regni Metropolim destinatam esse: Gallorum interim dignitati nihil decessit, sed duo populi in vnum coaluere, & res tam prospere successit, vt quamuis Reges ex stirpe Merouei essent, attamen maior pars prima regni munera gerentium, ijque quorum arbitrio res publicę administrabantur, Galli essent: Episcopi quoque regni Francici, ex Francis eligebantur, eorumque manibus omnia regni negocia pertrectabantur. cum Attila Gallias inuasit nondum Franci multum in ea possidebant, sed eius maiorem partem sibi pararunt, contra illum auxilium Romanis ferendo. vbi verò magnus Rex Clodoueus Germanos deuicisset, suum splendorem Gallia recepit: Alaricum enim Visigothum & Apollinatẽ Aruerniæ Præsidem vicit, itaq; Aquitaniæ dominium sibi quæsiuit, & per filium nothum sub iugum Aruernos, & Rhodienses redegit. Cum verò in Vasconiam arma protulisset, egregie vapulauit à Visigothis qui eum repulerunt, tanquam ea occupare conantem, quæ nihil ab eum pertinerent: Gallia itaque fere tota in Monarchiæ formã redacta fuit, cũ enim Clodoueus Gothos superasset, domuisset Aquitanos, Tholosam sibi tributariam fecit, & Burgundionum Regem iuramento sibi fidem præstare coegit, quod vulgus Homagium præstare vocat. Sexta Galliæ diuisio facta videri potest post Regis Clodouei mortẽ Gallia enim nouã faciẽ tunc induit, nouam enim inuersamq; partitionem sortita est, vnius enim Regis loco multi Reges exurexere, sed is Francorum Rex appellabatur, qui Lutetiæ Parisiorum ad clauum sedebat, vnde contigit vt Franciæ insula pro vero antiquoq, Regũ Domanio (vt vocant) habita sit: sed & in hoc regnantibus ex gente Pipini Regibus erratum fuit, tunc enim eorum Regum donatione Comitatus Parisiorum in eorum manus peruenit, qui postea Regni coronam vsurparunt. Post Clodouei ergo mortem hæc diuisio facta est, eius filius Childebertus, Lutetiam Parisiorũ cum hereditario Regis Francię titulo obtinuit, alteri Theodorico siue dietricho (qui nothus erat) regnum Mediomatricũ & Austrasiæ cessit: Tertio filio Clodomiro regnum Aurelianense obuenit, Clotarius natu minor, Regnum Suessionum assecutus est, qui eum fratribus morte absumptis superstes esset Monarchiam vniuersalem Galliarum; pulsis Aquitania Gothis, captoq, id omni quod an id

vsque

vſq; tempus Gothi poſſederant obtinuit, ita, vt omnes Galli Franciq; vnum eundemq́ue Regē agnoſcerent Clotarium: Galliæ enim partē illam, quæ Prouincia Narbonenſis dicta fuit Vitiges Gothorum Rex Francis dederat, idq́ue Imperatoris Iuſtiniani conſenſu, qui factum Gothorum Francis petentibus, Imperatorijs literis confirmauit: itaque in Gallia erectā fuēre regna, Pariſiorum, Mediomatricum, Aurelianenſe, Sueſſonum, Burgundiæ & Aquitaniæ, quæ ſeptima diuiſio Galliæ dici poſſet, quibus regnis è ſtirpe Merouei Reges, vſque ad Childericum tertium præfuere, quem Childericum Pipinus conſenſu Stephani Pontificis Romani, deponi, detondi & in monaſterium relegari curauit, exmplo publice ſalutari, ne Reges imbelli ocio victi, pro virtute ignauiam colerent, ſemper enim illuſtribus familijs ocium & ignauia exitio fuēre. Pipinus autem tanta prudencia Patriciorum animos ſibi deuinxerat, plebiſq́ue ſtudia ſibi conciliarat, vt nemo eſſet, qui in illi regium honorem exhiberet. Poſt Pipini mortem octaua Galliæ diuiſio facta eſſe videtur, regnum enim Francorum in duas partes diſtinctum fuit, duo enim ex eo filij ſuperſtites erant, nimirum Carolus & Carolomannus, quorum vni Galliæ pars ceſsit nempe Belgium & quidquid terrarū vltra Rhenum erat, alteri vero quod ſuperfuit cum Aquitania: ſedes quoq; Regię mutatæ fuēre, vna, Lauduni, altera in Sueſſonibus collocata, ſed Carolomanno intra biennium poſt partitionem cum fratre factam mortuo, Carolus magnus Galliarum Rex, & etiam poſtea Romanorū Imperator fuit, ſicut & poſt eū Ludouicus filius cognomento pius, quem ex Aquitanię Rege Carolus pater in Procerum conuentu ſibi Imperij conſortem Auguſtum Cęſaremq́ue deſignauit, adactis in eius verba iure iurando Proceribus, anno ſalutis humanæ 813 poſt eius mortem eius filij hereditatem paternam inter ſe partiti ſunt, ſed ea non ſolum Gallias, verum Germaniam & Italiam complectebatur. Minime vero pretereundum eſt regnantibus Carolouingijs eam regnorum multitudinem in Gallia non fuiſſe, vt regnantibus Merouingijs fuerant, attamen ſub Carlouingijs, Auſtraſię regnum à Francię regno diuiſum fuit, cum Prouincijs quæ Rheno vicinæ ſunt, quæ ab eo tempore Germaniæ attributæ fuerunt. ab eo tempore in Francia initium habuit Comitatuum hereditariorum infinitus numerus, nempe Aruernię, Flandriæ, Cenomanorum, Auguſtodunenſium, Pariſiorum aliorumq́ue, quin etiā Ducatus Andegauenſis & regnum Prouinciæ quod Boſoni datum fuit. Poſtea in Gallia ita confuſa fuēre omnia vt quot loca extarent, tot eorundem domini fuerint, qua ex re nata eſt mira confuſio & ſtatus regni Frācici mutatio, quę ſub Hugone capeto contingit, tunc enim initium habuere, tot Ducatus Comitatus, Baronatus, qui antea Præfecturæ Iudicaturæ & Bailliuatus fuerant, cum enim diſſenſiones inter Regulos (qui Regibus fere æquales ijſque formidabiles erant) exortæ eſſent, tantum effecerunt ij, qui Comitatum Pariſiorum ſibi quęſiuerant vt & Coronę dominium ſibi rapuerint. Vbi autem Capeti familia in regno ſtabilita eſſet, viſa fuit alia pulchra Galliæ Prouinciarum diuiſio, Prouinciarū inquā iure hereditario Principibus conceſſarum, quibus & iuris dicundi facultas attributa fuit, ijq; tunc Bailliuos crearunt, tanquam tutores, conſeruatores & adminiſtratores iuſticiæ, quibus alij inferiores & pedanęi Iudices additi fuēre. tunc autem Reges nullum aliud ſummum Tribunal aut Parlamentum habebant, quam Conſilium, quod penes ipſos erat: ad res maioris momēti cognoſcendas centendas formādasq́, Gallię Reges viros Principes (qui vulgo Franciæ Pares appellantur) elegerunt, falſum itaque eſt, quod nonnulli auſi ſunt prodere duodecim illos Pares, à Druiſibus originem ducere, aut à Carolo Magno, inſtitutos fuiſſe, nam ne Capeti quidem tempore duodecim Pares fuēre, eo numero quo nunc deſcribuntur, ſaltem Eccleſiaſtici: ſi quis vero contenderet illos duodecim Proceres tempore Caroli magni fuiſſe, illud ſane præter Hiſtoriarum fidem eſſet, nam tunc temporis, nec in Burgundia, nec in Guienna, nec in Normannia Dux erat, nec Flandriæ, Cāpaniæ & Tholoſæ Comites extiterunt, quare neceſſario conſequitur, poſtea Reipublicę cauſa Pares inſtitutos eſſe, vt ex eorum conſilio magni momenti res deciderentur, atque diſcordiæ Principum eorum authoritate tollerentur. Sed ea diuiſio Galliæ quæ noſtro ſeculo facta eſt (& nona dici poteſt) omnium eſt pulcherrima, nempe in ſumma Tribunalia ſiue Parlamenta, quæ in Prouincijs Regni inſtituta ſunt, quamdiu enim ea loquuta ſunt, imperaruntq́ue, nec Reges edocti fuēre ſuo iure abuti, illoſq́ue ſeruos dicere, qui ipſis pro aſſeſſoribus, & in adminiſtrando regno coadiutoribus dati ſunt, res omnes proſperrime ceſſerunt. In regno ergo Franciæ ſumma Tribunalia ſeu Parlamenta octo inſtituta fuēre, quibus omnes regni Prouinciæ reguntur atque diriguntur. Primum Parlamentum Comitatus Pariſiorum (qui olim regni

nomine

nomine insignitus erat)tributum est, eius Parlamenti sede Lutetiæ Parisiorum collocata, ci ius sedes Præsidiales sunt, Laudunensis, Rhemensis, Ambianensis, Abbatisuillensis, Bolonensis, Siluanectensis, Senonensis, Altisiodorensis, Trecensis, Victriacensis in Parthoisia, Castri Theodorici, Chaulmontensis in Bassignia, Meldensis, Agendicensis, Melodunensis, Pictauiensis, Aodegauensis, Cenomanensis, Turonensis, Blesesis, Bituricensis, Aurelianensis, Carnutensis, Engolismensis, Rupellensis, Monfortensis l'Amauri, Lugduneosis, Molinensis Fani Petri monasteriensis, Rionensis, Orilhacensis in Aruernia, Ciuitatis & Prætoris Parisiensis.

Secundum parlamentum institutum est, in Languedocia, eius sedes est in ciuitate Tholosana. Tertium Parlamentum est in Guieona, in cuius Metropoli Burdegala Parlamenti sedes locata est. Quartum Parlamentum Normanniæ impositum est, ei sedem dat Rothomagus ciuitas Metropolis. Quintum Parlamentum Ducatui Burguodię tributum est, eiusque sedes, in ciuitate Diuionensi (quod in ea Duces sedem habuerint, collocata est. Sextum Parlamentum, in gratiam Allobrogum siue Viennensium (qui nunc Delphinates dicuntur) institutum est, in Viennensium Metropoli Gratianopoli, Septimum Parlamentum regno Arelatensi, & antiquę illi regioni quę ob spectatam eius fidem, Romanorum Prouincia dicta fuit, attributum est, ei sedes data in ciuitate celeberrima, Aquis sextijs. Octauum Parlamentum erectum est, in Ducatu (qui olim regni titulo clarus fuit) Britanniæ, ei sedem dat Rhedonū ciuitas (quę vulgo Rhenes dicitur.) In Mediomatricum Prouincia (quæ vernacule le *pais de Messin* dicitur) Parlamentum non est, sed Præses Prouinciæ præfectus, a cuius sententia appellari non potest. De Franciæ Paribus sequentia scribit Nicolaus Vignierius Barrē-
,, sis ad Sequanam in rerum Burgundionum Chronico. Nec enim alia iura dignitatis ue prę
,, rogatiuā & institutionem eorum, qui post Hugonis Capeti tempora Pares Franciæ (præ-
,, fertim miliares) dicti sunt, fuisse omnino mihi persuaserim quam aliorū, qui à tempore
,, Regis Simplicis ad ipsum Capetū Principes vel Proceres Franciæ vocati sunt. Hi enim si-
,, cut & illi, pari iure vtentes æqualē autoritatem inter se habebant, Regi tantummodo suā
,, fidē obstringebant, ipsum vnum solummodo agnoscebant, Regni autem quasi cardines
,, & Concilij Regij vertices erant, primaq; munia in Regum coronationibus agebant ideo
,, cum sic inter se quasi pares sodales ue existerent, Parium nominatio, non minus prioribus
,, quam posterioribus conuenisse videtur, præsertim cum paritas non ad Regiam, sed ad cō-
,, munem ipsorum dignitatem atque autoritatem referretur, ab eodem feudi domino
,, Pares militares suam dignitatem, a quo etiam Principes sortirentur: hoc tantum discri-
,, mine, quod Parium militarium numerus non respondebat omnioo Principibus qui sub
,, Carolo simplice, & Ludouico Transmarino atque Lothario Regibus septem numerati
,, fuisse videntur, & à Prouincia cui præerant vel Duces vel Comites, aut Marchiones no-
,, minati. Quomodo Balduinus, deinde Arnulphus eius filius à Flandria titulum Comitū
,, gesserunt, quem etiam Herbertus, non solum à Veromāduo Comitatu, sed ab alijs etiam
,, longe amplioribus ditionibus, quas sine alicuius certæ Prouinciæ designatiooe possidc-
,, bat obtinuit: Sed à Gothia (Ægidiensis postea Prouiocia dicta) Ragemuodus (cuius suc-
,, cessores mihi adhuc ignoti sunt) Marchionis hereditarij nomen primus assequutus esse
,, videtur: à Burgundia verò Richardum & eius filios Rodulphum atque Hugonem Nigrū:
,, ab Aquitania autem duos Vuillelmos: a Neustria vel Normannia Rollonem, Vuillelmum
,, Richardum: vt a Ducatu Francico vel Parisiensi Robertum, Hugonem Magnum, deinde
,, ipsum Hugonem Capetum Ducum appellatione insignitos fuisse constat. Sed cum Cape-
,, tus Regiam dignitatem assecutus esset, Ducatum suum Regio dominio (à quo distractus
,, olim fuerat) reddidit restituitque. Ex quo deinceps Potentatum efficere amplius desijt,
,, sex tantum Franciæ Primatibus ipsius æqualibus remanentibus, quibus suum Principa-
,, tum eodem quo antea iure retinere permisit, ratumque habere coactus est. Id quod Connano nonnullisq; alijs imposuisse videtur, vt crederent Hugonem Capetum, ad conciliandos retinendosque sibi Procerum aoimos, has quæ temporariæ erant dignitates fecisse perpetuas constituisseque, vt qui eas obtinebant, patrimonij iure retiocrent, atque ad posteros liberosque suos cum reliqua hereditate transferrent. Ex quibus nihil amplius noui præter Parium nominationem Aquitanię, Flādriæ Normaniæque Principibus deinceps indultum, concessumque fuisse intelligitur, quo non antea sub Carolo Simplice eiusque filijs fruerentur, nec etiam post Capetum, alios fuisse Franciæ Pares, quam qui antea Principes fuerant. Interim tamen nec Campanos oec Tolosaoos Comites nostræ sententiæ iure opponi posse arbitramur,

arbitramur, si quidem Campanos inter Principes, deinde inter Pares locum eum sibi vendicasse putamus, quem Heribertus Comes (ad quem maternum genus referebant) sub Regibus Simplice & Transmarino obtinuerat, qui præter Comitatum Veromanduum, alias etiam longe ampliores ditiones alibi possidebat, ex quibus Comitatum Campaniæ ac Briæ magna ex parte emersisse compertum habemus: haud absimili ratione Primatus quem Marchiones Gothiæ ante Capetum, cum alijs Franciæ Proceribus gesserunt ad Tholosanos Comites transisse videri potest, siue quod Tholosan' Comitatus, pars Marchionatus aliquando extiterit, siue quod (vt cum P. AEmilio loquar) Comites antiqui Tholosatium, commixti fuerint, consanguinitate Comitibus Emporytanis, aut ijdem nonnunquam fuerint Comites Tolosani & Emporytanorum: ac (vt multiplici sobole, multisq́, vna ex gente nobilitateque familijs assolet) in complures Dominatus, Imperiaq́; illæ Regiones diuisę nō solum AEgidij Comites atque Tolosanos, verum etiam Monspessulanos dominos, nec non etiam Biterenses Vicecomites & quosdam alios produxerint, quibus cum AEgidienses ab initio supereminerent, effecisse tandem videntur, vt Gothiæ nomen in AEgidiensem Prouinciam, (Abbate montis teste) comutaretur, constat enim belli Hierosolymitani temporibus, duos fratres Comitatui AEgidiensi atque Tolosano præfuisse: eorumque alterum fratri suo Tolosanum vel oppignorasse vel vendidisse, nempe Raymundo seu Ragemundo, qui egregiam operam bello sacro, cum Godefredo Bulionio præstitit, sic vt ab eo tempore vterque Comitatus in vnum Principatum rursus coaluerit. Ex his cōstare potest cur Patritialis seu Parium dignitas, Campanis & Tolosanis Comitibus potius quam alijs attributa fuit. Quo autem Rege, quoue tempore Parium nuncupatio audiri ceperit, & Ecclesiasticis quibusdam Præsulibus impertita fuerit, plane mihi adhuc incompertum esse confiteor: minus aberrare videtur qui Ludouico iuniori, Parium Ecclesiasticorum ad exemplum militarium institutionem, potius quam Philippo Pulchro attribuerunt: eumque & ius Regis coronandi sacrisque Regijs initiandi, Remensi Pontifici addixisse, leges & coronationis ritus descripsisse: vnicuique etiam Pari suum locum gradumque & munus in regum coronationibus definiuisse, nec non etiam Parium appellationem illis indidisse contendunt. Illud interim obseruatione dignum est, ex Galliæ Præsulibus illos tantum in Parium ordinem cooptatos fuisse, quorum Episcopatus in illis regionibus sedem habebant, in quibus solum Regibus Carolo Simplici & eius filijs, ea quæ Regię sedis oppida nuncupabantur relicta erant, vt ijs tanquam dominio domicilioque regio vterentur. Ideo custodes præfectosque suos siue Comites more antiquo ijs adhuc dedisse referuntur, nec alibi fere domicilia sua vel habuisse vel fecisse visi sunt, adeo vt ipsa Parisiorum Lutetia Regia sedes illis nunquam fuerit; cum tamen Laudunum Compendium & Nouiodunum, sub ijs inter regalis sedis oppida nominatim exprimentur, nec indicia desunt, quibus & Lingonensem ciuitatem & Catalaunum atque Bellouacum eiusdem condicionis fuisse, sit suspicandum, constat enim Ludouicum Transmarinum post obitum Rodulphi Regis, Lingones in suam potestatem redegisse, eosq́; in fide patrocinioque Regum, cum etiam Capeti soboles in Regio solio sederet permansisse. Catalaunum autem alicuius Procerum dominio, adhuc anno Christi 963. addictum non fuisse, Annales Remenses ostendunt.

CALETENSIVM TERRITORIVM.

CAESARI noti fuêre Caletes, populi inter Belgas, Morinis Oceanóque finitimi, Ambianis & Atrebatibus proximi, à quibus breuissimus in Britanniam (nũc Angliam) est transfectus, scribítq; Cæsar Caletes ad bellum contra Romanos pollicitos fuisse millia armata X.

CALETVM oppidum, portus tantum fuit Romanorum tempore, sed ei adiectas domus fuisse edificiaq; quo à se vim depellere possent incole, verisimile est: deinde longo tempore in Burgum (vt appellant) excreuit, tandẽ Philippus Boloniensis Comes, Regis Ludouici noni cognomẽto sancti patruus, eum muris cinxit, portumq; reparauit ac muniuit, vt vallum seu propugnaculum esset contra Anglos, & vt ibi classis maritima instrui posset. Eduardus Angliæ Rex, eius nominis tertius, post pugnam ad Cresciacum de qua dystichon circumfertur.

Palma Dei donum est, Anglorum millia decem,
Hic sexaginta Gallorum millia vincunt.

Caletũ obsedit, de qua obsidione Antonius Meyerus in Annalibus seu Historijs rerũ Belgicarũ in hec verba scribit, Anno a nato Christo millesimo trecẽtesimo quadragesimo sexto.
„ Eduardus Fanũ Iodoci, Stapulas Icium antiquitus dictum, Suburbia Bononiæ, Markisiá
„ VVissantum multaq; alia cremat. Venit obsessum Calesiam principio mensis septembris
„ quo per mare ad eum omnis generis commeatus, magnusq; numerus militum subuehi-
„ tur. Ioannes Viennensis Burgundio seu Allobrox, cum Arnulpho Andreghemensi Cale-
„ siæ habuit custodiam: hic omnem inopem atq; imbellem turbam, quę tolerãde obsidioni
„ non esset idonea, oppido emisit, omnesq; Eduardus dato illis largo prandio incolumes
„ abire permisit: hybernat Rex Eduardus in castris ad Calesiã, vbi ędificia ad hoc cõstruit,
„ Castra fossis cingit, vxorẽ & liberos ad se euocat. Natalem Dominicũ magna lætitia ce-
„ lebrat regiaq; redimitus Tyara regale suis dat conuiuiũ, cum magna pompa & ambitio
„ ne classem multarum nauium cum grandi cõmeatu Calesiam importando mittit. Philip
„ pus Frãcorũ Rex, ex Harfleto Bononiam, cuius tamen classis Pręfectus cognita Anglorũ
„ etiam in mari potẽtia, & munitione ad portũ Calesiarum facta, nõ ausus vltra progredi,
„ Harfletũ cum omnibus nauibus redit. Post hęc ex Atrebato, Hisdinũ Rex mouit cum du-
„ centis (vt traditũ est) pugnatorũ millibus, vt obsessę Calesię suę succurreret. Reperio op
„ pidanos adeo domitos fuisse fame, vt nõ modo equis, sed etiã canibus, muribus, felibus,
„ & arborum corticibus miserã vitam tollerarẽt: ex Hisdino per Blangiacũ, Frugias, Falco
„ bergã, Lumbrias, & Gisnas vsq; ad montẽ zant gatã inter wisantũ & Calesiam peruenit,
„ ibiq; castra fecit & acies instruxit. Quanto autem exultabant gaudio obsessi, cum tantũ
„ viderent exercitum sibi auxilio venientem, quis eloqui possit? Miliario duntaxat, distat
„ mons ille ab Calesia. Primam aciem Marescalli: Secundam Magister Balistariorum & Ca-
„ rolus à monte Morencij cum peditatu: Tertiã duxit Normannię Dux Ioannes cum pluri-
„ ma nobilitate: In quarta Rex erat cum signis militaribus LXIII, eratq; plane armatus, Io-
„ ãnes Hañonicus & Comes Namuicęus cum aliã sequebãtur acie: Postremæ verò pręfuit
„ Dux Borbonius. Interea Flandri quos finibus suis nõ egressos arbitrabantur, relicta Gre-
„ ueninga castris se Anglicis coniunxerunt: Recentẽ quoq; militẽ Dux Lancastrius ex An-
„ glia adduxit: Venerũt & ex Germania Eduardo quædam auxilia, inter leuia quæ cõmitte
„ bantur prælia, mittit ex primis Proceribus, celebrem Philippus Rex legationem, ad Re-
„ gem Eduardum, qui postulent oppidum relinquat, procedatq; in apertum campũ ac pug
„ nandi faciat potestatem. Respondet Eduardus non se arbitrio hostium bellum gerere, an
„ num se ferme totum magnis hic sumptibus cõsedisse, semper fuisse paratũ & adhuc essẽ
„ ad pugnandum, sed se loco mouere nolle, donec oppidum ceperit, Si Philippus vir sit, ve
„ niat & ab oppido depellat. Non poterat adiri facile Eduardus, nisi à mari & ponte, quem
„ Millanum vocant, & vtrobiq; pręsidium habebat, quod validum satis ratus est, grandi ad
„ mare excitata Turre, quę obsessis omnium erat perniciosissima. A Flandria trãsitus clau
„ sus erat, & reliqui aditus seipsos per paludes tutabantur. Nec Galli seu per Portum, seu

per

CALETENSE
TERR
Territoire
De
Calais
GERMANICI
MARIS
PARS
Britannici
Maris
pars
CALES
Flan
driae
pars
Arte
siae
pars
BOLON
NE
SY
PARS

» per Pontem penetrare magnopere tentabant, non secus atq; imbelles & ignaui homines
» de victoria desperantes: sed cum omnium ingenti admiratione, tam immensum Rex ex-
» ercitum reducit, atq; Hisdinum Atrebatumq; repetijt, postquam duo vocati ab eo præs-
» byteri Cardinales per plures dies frustra conati essent, concordiã aliquam aut inducias
» fabricare, ad eximendum oppidum obsidione Tunc vidisses alios, carros suos & impedi-
» menta relinquere, alios vina sua effundere, multos tabernacula incendere, pro se quẽq;
» certare, ne in extremo esset fugientũ agmine neu terga sibi cederentur ab hostibus. decre-
» uerant Galli & irrumpere in Flandriam, eamq; in rem plurimus commeatus ad Odoma-
» rones, & fossam nouam missus erat, sed illo quoq; omisso consilio vniuersum exercitum
» dimisit, & magno cum dedecore absq; vlla pugna, vlla pace, vllis inducijs, se domum re-
» cipit Quanto autem tunc miseri obsessi essent in dolore, & animi angustia, nemo facile
» perscripserit. Post Gallorum discessum, Eduardus cum perdere ferro & igni mini-
» taretur obsessos, ob longinquam obsidionem & maximos sumptus, flexus tandem Proce
» rum suorũ præcibus has illis imponebat conditiones: Sex præcipui totius oppidi, ad sup
» plicium producerentur, si reliquam multitudinem saluam vellent, alioqui omnes ferro
» perituros. His in oppidum nunciatis fletus & eiulatus ortus incredibilis adeo vt nec Io-
» annes lachrymas teneret: Conuocato Senatu vt consuleretur, qui forent producendi,
» ceteris cũctantibus Eustathius à Fano Petri oppidi totius facile Princeps surgit, seq; pro
» misera multitudine deuouit ne tam multi pereant, dicens se certo scire inuenturũ suam
» mercedem apud Deum, huic se iungit Ioannes ab Ariaco, surgit & Iacobus à VVissanto
» locupletissimus, dicitq; se velle adiungi suis duobus cognatis, pro ciuium salute, idẽ fa-
» cit Petrus à VVissanto Iacobi germanus, quintusq; & sextus quorũ nõ inuenio edita no-
» mina Hi laqueos collo, claues oppidi manu gestantes, in amictu interiori, capita pedesq;
» nudi ad pœnas producti, necari à Rege iubentur: intercedit vehemẽter nobilitas, ne vi-
» ctoriã crudelitate maculet. fœdũ fore exemplum, & haud dubie in se aliquando versurũ:
» dignos esse vitã, qui tanta charitate ad liberandos cõmunes ciues se offerrent: orare sup-
» pliciter, pro illorũ salute. At ille pertinaciter preces omnes reijcere. Tum Philippa regi
» na vterũ gestans, ac partui propinqua, patria Hanoniensis Belgarumq; amans, honesta ac
» pia matrona, cum lachrymis ad Regis se proijcit pedes: Domine (inquit) postquã huc do-
» mo euocata ad te veni, nihil abs te quicquã petij, nunc autẽ propter amorẽ Iesu Christi
» dona mihi istos sex homines: Ad hęc Eduardus non tenẽs vltra lachrymas (vnice enim eã
» dilexit) vellem (inquit) non adesses, habe eos, & hinc facessant, ex meo conspectu. Regina
» acceptos ciues in ædes suas introduxit, ablatis laqueis prãdio refecit, singulisq; senos no-
» biles aureos donauit & liberos dimisit, Ioanes Vienensis alijq; præfecti, ducti captiui in
» Angliã, pecunia redimendi. Miseri populares postquã cibũ accepissent, cum singulis ve-
» stimentis discesserunt, quod quidẽ quam triste visui, facile potest intelligi. Ceterę ciuitates
» captę, quãuis nonnũquã & bonis spoliatę, patriã tamẽ retinent. isti non modo fortunas,
» sed lares focosq; in summa miseria relinquere coguntur. Pars ad Fanũ Odomari, alij alio
» deuenerunt: Nobiles tandẽ ære redempti, hoc apud Gallos solatij inuenere, vt ante alios
» ad honores & dignitates promouerentur: sed plebis nulla habita ratio est. hunc in modũ
» dedita Calesia, mẽse Augusto. Colonia ex Anglia eo deducta, in quã opulentissimi ex vn-
» dino ad XXXVI mercatores: tres omnino ijq; senes ex veteribus ciuibus tẽtẽti, Sacerdos
» vn°. & duo iurisconsulti, vt nouę colonię essent visui Errãt qui Calesiã Iciũ vocãt. cui° me
» minere Romani scriptores, nã Iciũ illud vbi vbi sit procul distat à Calesio occidẽtẽ vers°
» vltra Bononiã, Bononia verò Gessoriacũ illud est, cui° & antiquitas facit mẽtionẽ Historia
» Bertinica Calesium Scalas vocat. hæc Meyerus. An. cIↃ CD XXXVI Philippus Burgun-
dus cognomento bonus obsedit Caletum, sed Flandris ipso inuito & obtestante ne se dese-
rerent, domum properantibus ab obsidione decessit Anno C. cIↃ D LVIII Regi Francorum
Henrico II è re oportunũq; visum est, iam pridem subtextum Senarpõtij nobilis viri consi-
lium, de Caleto occupando tentare, Anglici tunc nominis, olim Gallici. Rex mandat Gui-
sio, quamprimum Caletum ducat, detrectabundo quidem & existimanti rem haud quaquã
successuram, incepto tamen euentus fauit. Captum paucos intra dies deditione Caletum
ab Guisio, finitimusque cum nonnullis vrbibus ager, id fuit ad finem Decembris.

GHISNENSIVM COMITATVS, VVLGO *LA COMTE* *De Guisnes.*

CANALIS maior, qui oppidum Ghisnas præterlabitur Comitatū Gisneusem, ab eo qui Comitatus *d'Oye* vulgo dicitur disterminat, territoriūq; fere reddit inexpugnabile. inde Hames oppidum venitur, & in superius territorium Ghisnarū, in quo sunt *Hamincourt, Peuplinque, Conquelle* & fama celebris Portus, qui vulgo *le port de Nieulet* dicitur.

GHISNES oppidum est & munitio in duas partes diuisa, vna situm obtinet in paludibus, altera in continenti, natura loci robusta est, munitioneq; à situ tam firma, vt expugnari aut capi posse impossibile videretur attamen Rex Francorum Henricus eius nominis secundus eā cepit misso Francisco Lotharingo, Guisiæ Duce qui cum copijs eo profectus asperrima hyeme Anno Chr. D LVIII non sine multorum admiratione Gisnas obtinuit.

DE COMITIBVS GHISNENSIBVS hæc Meyerus.

„ Anno Christi DCCCCXXVIII Dani Sifrido Duce maritimam Morinorū oram in-
„ uaserunt Gisnas oppidulū ceperunt, incōsultoq; Comite Flandriæ Arnulpho Magno,
„ duplici fossa cinxerūt, idq; pāce facta in fide Arnulphi cū tota adiacēti terra retinuerūt.
„ Sed Sifridus paucis post diebus Elstrudem Arnulphi filiā rapuit devirginauitq;. Tum
„ scripto raptim milite quum perdere in totū Magnus hominē pararet nec haberet Da-
„ nus, ad quos cōfugeret, laqueo sibi consciuit mortē Elstrudis impleto iam vtero Adul-
„ phum peperit; quē Arnulphus iunior, vbi Dani neq; opprimi neq; arceri finibus facile
„ possent Gisnensibus Comitē cōstituit, illumq; præstito iuramento in fidē accepit: quā-
„ quam nihil ægrius ea re Bertiniani Monachi ferrent, terrā illā Gisnensem, tanquam par-
„ tem Comitatus Arkensis vetusto iure sibi vendicantes, hucusq; Meyerus. Tempore Re-
gis Francorum Ioānis Rodulphus Comes Gisnensis, Magister equitum aqud Anglos bello captus detinebātur, is patriæ & libertatis desiderio pactus est cum Eduardo Angliæ Rege si se redire in Galliā permitteretur, numeraturū Anglo LXXX aureorū millia, aut si id præstare non posset, Comitatus Gisnensis possessione decessurū cum id pactū Regi Ioanni & intimis eius non placeret, illum accusant proditionis damnatūq; in carcere obtruncant. Accidit postea, vt Arx Guisnensis custodis proditione ab Anglis caperetur vtq; custos domū reuersus equis in diuersa actis, dilaceraretur & cum Franci cum Anglo de violatis induciis quæ inter eos pactæ erant conquererētur) respondit Anglus rerū emptionē per inducias nō tolli exemplo Galli id se facere, qui per Charniacum paulo ante Calesiam (malo licet euentu) emerat per pacem quæ inter Reges Ioannē Franciæ & Eduardū tertium Angliæ coij Britiniaci prope ciuitatem Carnutum cessit in perpetuum Anglis Aquitania hoc est Vasconia Pictones Sanctones, Petrocorij, Lemouices, Cadurci, Engolismense & Rutemi, adhæc Pontacenses Ghisnēsesq;, cum omni iure imperioq; supremo. per pacem inter Francorum Regem Ludouicum vndecimum & Principes qui boni publici causa coniurauerāt, Carolo Carolesio Philippi boni Burgundiæ Ducis filio eiusq; heredibus quibuscumq; in perpetuam possessionem, Comitatus Gisnensis (in quo Calesia ab Anglis occupata) adiectus fuit.

BOLONIENSIS
COMITATUS
LA COMTE DE
BOLOGNE
ARTESIA
Scalla Miliaria communia
Monstreul
S. Omer
Boborch

BOLONIÆ COMITATVS,

VVLGO *LA COMTE DE Bologne.*

CAROLVS Caluus Romanorum Imperator, & Francorum Rex, Iudithæ filiæ, nuptæ Balduino ferreo Flandriæ Præfecto, in dotem dedit quidquid terrarum est, inter Scaldim & Somona flumina & Occeanum: de qua donatione sequentia scribit Antonius Meyerus in Flandriæ Annalibus, Anno C. DCCCC LXI. Iudithã Caroli Calui Frãcorũ Regis filiam Balduinus ferreus, Præfectus Flandriæ ex Syluanecto inconsulto patre abductam in Flandriam, pro vxore habuit, stirpemq; ex ea virilem suscepit, quo patrato facinore ingens terror Flandros circumitabat, non bellum modo sed exitium etiam vniuersæ genti nostri minitante Rege. Et Ferreus licet sollicitus foret, haud quaquam tamen despondit animum. Relatum est a nonnullis semel in Atrebatibus ad montem diui Eligij, iterum in finibus Insulensium fusum, ab eoq; fugatum regiũ exercitum, Francosq; per quam viriliter a nostris prohibitos finibus: Ceterum Rex, vt feram indomitamq; gentem, haud facile peruinci armis posse perpenderet, conuocato Pontificum concilio, Ferreum lege Gregoriana damnatum pro [illegible] coetu mouendũ curauit. Anno DCCCC LXIII. Balduinus Comes, Romam cum Iuditha profectus, de raptu se apud Nicolaum primum, quanta maxima potuit modestia purgauit nullis blandimentis, nullis fallacijs mulierem ab se deceptam, nullam vim factam, verum sua illam sponte nec reclamante fratre eius Ludouico, se secutam &c. igitur tantum valuit apud pium Pontificem supplex Balduini deprecatio, vt non solum induceret interdicti decretum, verum etiam duos Episcopos, Legatos atq; intercessores, pro eo mitteret hi postquam Suessionem ad Regem peruenẽre, contracto rursus Episcoporum Gallorũ concilio, post varias sententias, Carolus Rex ratus nonnihil donãdum esse Romani Pontificis præcibus, simul veritus ne indomita adhuc Flandrorum natio, cum Danis qui tum terra mariq; Galliarum vrgebant fines, se cõiungeret, deuorata indignitate exorari se tandẽ patitur, proq; insigni iniuria, beneficiũ haud vulgare rependit, Flandris pacem dat, eumq; in fidem recipit, matrimonium filiæ ratificat probatq;. Antisiodori ingẽti lætitia fiunt nuptiæ, celebrante officium Nouiomagensi episcopo ibi in Regis verba Ferreus iurat, totamq; regionẽ Scalda, Somona, & Oceano terminatam dotalem ab eo accipit. Hucusq; Meyerus. Bolonesium initium habet à montibus S Ingeluerti, ad fluuium Cancham protenditur, quæ eius longitudo est, latitudo verum a mari Occidentali ad filum Tournehensem extenditur. Comitatus titulo insignitum est.

BOLONIA oppidum est, veteribus Gessoriacum dicitur, fuit portus & statio nauibus idonea diuisum est in superius & inferius, hoc Burgum tantum fuit, antequam id Angli obsidione cingerẽt: in eo templum erat Diuo Nicolao dicatum, & Cænobium sodalitij fratrũ minorum: inferius autem oppidum mare alluit. Apud Cænobium fratrum minorum (quod non longe à mari distat) naues conscendunt qui in Angliam traijciunt inde enim in Angliã breuissimus est traiectus. Inferius oppidum passibus centum distat à superiori, quod clausum est muris validissimis, fossisq; raræ profunditatis, vndique cingitur: totus hic tractus sabulosus est, eius generis arenæ quam vrenem vocant, id aliqui in causa esse autumant, Boloniam dictam esse, deriuariq; a verbo vernaculo bouillir & bouillonement. Æternum Galliæ decus est Bolonia quod in ea natus sit Gothofredus Eustathij Boloniensis Comitis filius Lotharingiæ Dux, qui quod primus in vrbem Hierosolyma irrupisset, liberis Principum omnium qui aderant, suffragijs, dictus est Rex Solymorum, hoc est Hierosolymorum.

De Boloniæ Comitibus dicitur in descriptione Aruerniæ, quod ea, & Bolonia eisdem Comitibus subdita fuerat.

PONTIVUM COMITATUS, VULGO PONTHIEV.

ITA dicta est hæc Prouincia à Pontium qui in ea sunt frequêtia multæ enim in ea sunt paludes, quæ se in mare exonerant apud S Valerij portum, Comitatus titulo ornata est, legiturq; de Guilielmo huius Prouinciæ Comite, qui vixit tempore Regis Francorum Lotharij. Ad Anglos venit hic Comitatus cum Eduardus Angliæ Rex, eius nominis primus duxisset in vxorem Eleonoram Regis Castiliæ Ferdinandi filiam ex Ioanna vxore filia Simonis Pontiuum comitis. pacificatione inter Reges Ioannem Franciæ post eius captiuitatem & Eduardum tertium Angliæ, quæ inita & conclusa fuit in pago Brætignij prope ciuitatem Carnutensem hic Comitatus Anglo mansit, sed postea incolę instigante Guidone diui Pauli Comite præsidiarios quos Rex Eduardus ibi reliquerat expulerunt Regiq; Francorum Carolo quinto qui sapiens dictus fuit se tradiderunt: itaq; longe nobilissimus Comitatus Franco cessit, post annos *112*. quam ipsum dotis nomine Rex Eduardus primus accepisset.

ABBATISVILLAM non valde antiquum esse oppidum nomen declarat, id huius Comitatus est primarium, Balliuatus nomine insignitum. Sedes est Iudicis præsidialis nam habet Præsidem cum septem Consiliarijs, qui cum Scriba appellationum ius dicunt.

PEQVIGNIVM vulgo *Pequignij* alij Pincenij dicunt, inde inclaruit q Guilielmus cognominatus longa spata Normaniæ Dux hic proditorie occisus fuerit factione Balduini Comitis Cameracensis qui illum eo loci allexecat prætextu tractationis pacificæ quemadmodum in annalibus Normanniæ legitur. hic Angli prælio victi, occisi fuerunt, omnes qui nomen Pequignij pronunciare non poterant, sed loco Pequignij proferebant Pequenij.

CRESCIACVM, vulgo *Crecij* vicus Francicæ gentis clade memorabilis de qua scribit Papinus Massonus libro Annalium 4 Philippus Valesius qui Anglos fame & superiorum dierum itinere pene enectos existimabat, vbi certior factus est, eos ad Cressiacum castra posuisse propius accessit, illi tres in acies erant diuisi. primæ Eduardus iuuenis secundæ Comes Arundeliæ, vltimæ ipse Eduardus Rex præerat se ac suos intra carros continens Francus in totidem acies exercitum partitur in prima fuere Balistarij Ligures Ioannes Boemiæ Rex cum filio Carolo Romanorum Rege & tribus equitum milibus Secundæ præerat Regis frater Carolus, Comes Alenconiorum, in qua fuere equitum milia quatuor peditum multo plura: tertiam Rex ducebat sub initium pugnæ sinistræ aues corui in aere visi & multus imber à cœlo defluxit, Ligures Ballistarij primi ad currus hostium procurrere emissiq; sagittis sensere sibi cũ peritissimis sagittarijs rem esse cõtinuo enim ab hostili exercitu tela instar grandinis in eos sparsa sunt Territi pedẽ referebãt, quod vbi animaduersum est à Francis equitibus per eorũ corpora viam sibi ad hostem faciunt, tanto impetu atq; ardore, vt nostri Ligures proditorum loco habiti omnes ceciderint Angli verò accedentem equitatum conspicati multo maiorem sagittarum numerum iaculati sunt, ligneis quoque bombardis emisere candenes ferreas glandes quibus equi sessoresq; terrerentur hoc genus tormenti multum ad victoriam profuit: plurimis enim equis atque equitibus eminus cæsis, & maxima eorum parte qui superstiterant ex prima acie sauciatis, Eduardus Iuuenis cum millo equitibus & sagittariorum

Baillage de Hesdin
Britannici maris pars
PONT HIEV COMITATVS
Somme flu
Abbeuille
VIMEVX
COM
Nor man diæ pars
Monstreul
Arras
Amiens
30

rlorum millibus ſex, diſiectis carris per decumanam portam in reliquos irruit? Hic Boemiæ Rex cecidit, de cuius virtute bellica, Petrarcha libro 2 de remedijs fortunæ Ioannes Boemus (inquit) duorum ſine medio Romanorum Principum alterius filius, alterius pater oculis ſemper infirmus, multos ad extremū annos cæcus, Bello quod inter Gallos (cui ille fauit) & Britannum Regē ſex iam luſtris agitur, dum pugna illa omniū aſperrima cui ambo Reges interer ant, inclinare fortunam intelligeret, duces ſuos clara voce compellans, dirigite me inquit ocius, in eam partem, vbi Rex hoſtiū eſt, atque omne robur exercitus ſui, quod cum mæſti ac trepidi feciſſent, ille equo ſtimulis adacto, eo ſe precipitem dedit, quo ſpectare alij cecumq; oculis perſequi vix audebant: vbi cum fortiſſima hoſtium acie non fortiter modo, ſed horrifice pugnatum fuit, ipſis mirantibus & laudantibus qui vincebant Rem narro notam omnibus, ſed niſi mandata ſit literis obliuione perituram & quid oro gloriæ viri fortis obfuit viſu caruiſſe, niſi vt quem virtus & natura mirabilem fecerant, ſtupendum cecitas faceret, hactenus Petrarcha de Boemorum Rege quo occiſo & primaria acie diſſipata, Eduardus filius in ſecundam impetum fecit: in ea erat Carolus Regis frater Comites Ludouicus Flandriæ, Ludouicus Bleſenſis, Ioannes Hannoniæ & multi equites nobiliſſimi, quibus prima acies Anglorum iam defeſſa vix reſiſtere poterat: verū Arundeli⁹ Comes cū ſecūda acie auxilio adfuit & dēſa ſagittarum grandine in equos ac equites miſſa, feliciſſime conflixit, cecidere enim preſtantes Carolus Philippi frater, Ludouicus Bleſenſis, alijq; nobiliſſimi proceres, quorum cæde ſecunda acies turbata eſt At enim Rex ipſis laborantibus ſuppetias tulit reliquo exercitu in hoſtem ducto, vt victoriam Eduardo eriperet & eripuiſſe videri poterat, Anglis omnibus intra carros propere repulſis, vbi a tergo & lateribus tuti ſecurius pugnabant, Gallis equitibus (malum) alijs alios vrgentibus, vt Curtracenſi prelio acciderat. Viciſſent tamen niſi Edoardus Rex qui in illis faucibus & anguſtijs ſuis ſubuenire non poterat tertiam aciem ab vltima caſtorum parte retractis carris eduxiſſet, ac multo circuitu Francos pugnantes à tergo inuaſiſſet. Ad multam noctem dimicatum eſt, victoria ſenſim ad Anglos inclinante. Cecidere illo prelio viginti hominum milia. Boemus Rex, Ludouicus flandriæ Comes, quinque e Germania Comites Boemum ſecuti, Grimaldus & Auria, Ligurum duces, proceres frauci magno munere Rex victor cadauera ceſorum ſepeliri curauit, interfuitq; in pulla veſte infeijs. Regum & procerum, & Boemi cadauer ad Carolum filium humaniter remiſit, teſtatus non viribus ſuorum, ſed ſolius Dei beneficio tot Reges ab impari exercitu deuictos.

NORMANNIA, VVLGO NORMANDIE.

SI ratio habeatur numeri Ciuitatum huius Prouinciæ, eiusq; oppidorum pagorumq;, totius Francici regni ditissima potentissimaq; haberi debet: nobilitas in ea magno numero est, tantaq; in ea soli fertilitas, vt omnia humanæ vitæ necessaria abunde suppeditet: mare oportunitatem negociandi mercaturamque exercendi incolis largitur: Cœlum sua vi homines ingeniosos, cautos, acutolos, acricolosque facit, si quos alios in Gallia, nec qui facile decipi possint: affabiles, humani facundi rhetores, & literis addicti sunt, sed lucro intentiores. Nemo non animositatis & fortitudinis, in prælijs laudem Normannis concedet, si ipsorum res gestas censeat, maxime verò eos Angliæ regnum inuasisse, cum ipsorum Dux, vix in Normanniæ Ducatu esset stabilitus: sed has victorias, expeditiones filiorum Vallógensium in territorio Constantiensi & Alteuillæ superant, quos vulgo Guischardos appellant, nam ij cum vulgari tantum nobilitate præditi essent, parentesq; Constantiensis Episcopi Godefridi, sibi dominium Pugliæ Calabriæ Neapolis & Siciliæ quæsiuerút, & ex corú prosapia multi Reges prognati fuêre.

ROTHMAGVS ciuitas, Ptolemæo eodẽ nomine nota fuit, Magus dicta est, à duobus vel tribus Celtarum Regibus, postea sub Rege Rhomo dicta fuit Roming, tandem Rothmag, vel hoc nomen est consecuta, à rubicondo lapidum colore, ex quibus pons extructus, Rot enim rubrum significat, vulgo Rouen dicitur: in amœno territorio sita, Emporiumque est celeberrimum. Pons instratus Sequanæ magna industria ædificatus est, ipsumq; opus Architecti ingeniú artisq; prestátiá cõmẽdat, ob maris fluxú & refluxú, qui bis singulis diebus fit. Lapide lecto cóstat, arcubusq; magnæ altitudinis latitudinisq;, quod crassæ columnæ sustinent: visu quoq; dignum est templum cathedrale Deipare virgini dicatum, in cuius structura, quidquid ad exactæ Architecturæ rationem exigi queat, obseruatum est Sedes Tribunalis iusticię (quod parlamentú vocant) est, id Rex Ludouicus XII. instituit An. C. 1449. Belleforestius nomina recenset 81. Episcoporum huius ciuitatis quorum vltimus est Carolus Cardinalis Borbonius. EBVRONICI vulgo Eureux oppidi Cæsari meminit, qui eius populos Eburonices vocat, in eius territorio sunt vulgo dicta oppida *Vernon, Aigle, Passey, Ingles, Tuillieres, Cauches, Bertueil, Rugles, Brum, Hermenuille.*

LVXOVIVM vulgo Lisieux oppidum est, cuius populos Cæsar Lexouios vocat.

CAVLETVM vulgo Caux, Cæsari cognitum fuit, qui Cauletes nominat, & in eorum territorio Arcẽ extruxit, quæ Insula bona dicta fuit, corrupto nomine Iuliæ bonæ filię, aut familiæ Iuliæ: in eius territorio fama clara oppida sunt, vernacule dicta Dieppe, Gisors, Cler, super Eptá fluuiú sitú, Pótoyse, Gournay, Aumale Ductaus titulo celebre, Neuf-chastel sede Regali ornatú, Heu Dominatus titulo insignitum quod heredes Ducis Niuernici dominos agnoscit, Arques.

BAIOCCE vulgo Bayeux Ciuitas est, Metropolis territorij Baiocensis & antiquarum Gallię vna, eius templum inter pulchriora, magnificentiaq; celebriora totius Normanniæ habetur, propter structuræ excellentiam & columnas omnis generis artificiosis operibus exquisitæ ornatas, sed raritate excellit Porticus imaginibus effigiata, & duæ Turres altitudinis stupendę, Pyramidum forma surgentes, quę huius ædificij molem ferunt, in cuius medio, turris est structuræ admirandæ, hanc extrui fecit Ludouicus harcurtius Patriarcha & Episcopus huius Ecclesię: in ea turri horologium Ciuitatis est, quod alijs arte præstantibus merito adnumerari queat, id indicans & sonitu significans quartas & medias horæ partes, gratam sono musicam exhibet, campanularum canorarum artificio.

CADOMVM Cay domus est, qui Caius dictator prima eius fundamenta iecit, vulgo Caen dicitur, secundum est in ordine pręcipuarum Ciuitatum Normannię, sed primarium inferioris Ducatus, Qui eius situm attente perpendet, ei locum inter pulchriora visuque amœniora tribuet: conspectu digna est Curia vel ciuica domus quę fastuosa excellentique architectura clara est, cuius Pali in aquis defixi fundamentum faciunt.

Castra

NORMANNIA
Normandie
gallice
Milliarium gallice commun
PART DE
BRETAIGNE.
PART DE BEAVSSE

CASTRA Constantia ciuitas est, ita dicta quod constanter aut fere semper milites illic castra fixa habuerint, tanquam in limitibus magnę Britanniæ & Armoricarum, quę Romanis hostiles & infestæ erant: in planiciæ campestriq; loco sita est, nullisq; muris nec vallo cincta, quod dolendum est, si spectetur situs exquisita pulchritudo, & magnificentia. extra ciuitatem, ad Occidentem, in vallis fundo aut ima parte visuntur, multæ columnæ valde excelsæ, structura mirabiles. industriæ artificijq; singularis, pontis pluribus arcubus suffulti refert formam: Proceres vulgo dicti *les Puiseaux*, eum quondam ædificarũt erexerũtq;, sub columnis riuus quem Busart vocant, fluit super eas autem fons, qui à medio fere miliari per tubos & canales plumbeos eo deducitur, & vsq; in ciuitatis meditullium, alioquin enim aquæ dulcis penuria laboraret ciuitas, eam tamen aliqui putei suppeditant. Episcopali sede fulget, Belleforestius nomina recenset 72. Episcoporum, quorum vltimus est Arturus cossęus filius Marescalli Brissaccij. DIEPPE nomen habet ab exiguo fluuio oppidum perlabente: ciues Dieppenses maius sibi in mari nomen pararunt quam vnquam Rhodij, Cretenses & Phocenses habuêre, nauigant enim per totum Oceanum, vsq; in terras Septentrioni vicinas, quæ hactenus incognitæ fuêre, & à Septentrione meridiem versus vsq; ad Caput bone spei, indeq; per curuaturam maris vsq; in Indias orientales. Graciæ portus quem vulgus vocat Haure-de-grace magna amœnaq; est munitio, pyratis & in mari prædas facientibus terrori est, Regniq; Francici clauis, eam Rex Franciscus primus fecit vt Anglis resisteret. ALENCONIVM vulgo Alencon oppidum Comitatus titulo olim clarum, nunc Ducatus fama celebre & inter Bailliuarus Normanniæ præcipuus est.

Principum Alenconiorum series hæc est.

CAROLVS Regis Francorum Philippi tertij filius, primus Valesij & Alenconij Comes, Princeps sine terra dictus, Regi Philippo pulchro fratri vniuersam pene Flandriam subegit, exercitu in Aquitaniam ducto, Anglis qui contra federis condiciones fecisse dicebantur. Burdegalam vrbem primariam eripuit. Romanus Pontifex regni Aragoniæ & Valentię Comitatusq; Barcinonensis titulos ei indulsit, quos & gessit donec pacto pacis eis renunciauit: vxores habuit tres, cum priore Clementia, Caroli secundi Regis Neapolitani filia, Andium Cenomanorumq; Comitatus dotis nomine accepit: propter alteram nomine Catharinam, quę Balduini primi Imp. Byzantini, ex Philippo filio neptis erat, Imperatorem se Constantinopolis inscripsit: tertia fuit Mechtildis Guidonis Castillionei, Comitis S. Pauli summi Regni Francici pocillatoris filia, ex quibus tribus vxoribus ei nati sunt tres masculi octo femellæ, masculorum nomina sunt, Philippus Valesius qui Rex Franciæ fuit post Regẽ Carolum quartum: Carolus Carnutẽsis & Alenconij Comes: Ludouicus qui nullis relictis liberis decessit. Carolus qui patri in Carnutẽsi & Aléconio Comitatu successit, occidit in pugna ad Cresiacũ A. C. 1346. vxores eius Ioaña, Ioannis Comitis Ioigniani, domini Merollensis filia sterilis, & Maria Cantabra Ferdinandi *de la Cerda Hispani* filia: vidua Caroli Eborensis & Stamparum Comitis, ex quibus nati sunt Carolus Alenconij Comes, factus Archiepiscopus Lugdunensis, Robertus Comes, Perchensis siue Perche Petrus Comes, qui patri successit in Comitatu Alenconij, Philippus Bellouacensis Episcopus, Archiepiscopus Rothomagensis & Patriarcha Solymitanus: Ludouicus Estampij Comes, & vna filia.

PETRVS in vxorem habuit Mariam Chamalliartanam Bellimontis Vicecomitem quæ ei peperit Ioannem qui patri successit & tres filias. Ioannes à Rege Francorum Carolo sexto primus Aléconij Dux creatus fuit. perijt tandem in prælio Azincurtano An. 1415. desponsata ei erat Isabella Regis Caroli V. filia sed duxit Mariam Ioañis V. Britaniæ Ducis filiam quæ ei Ioannem peperit, qui patri successit. Ioannes II. Dux Alenconij, in vxorem habuit Ioannam Aurelianensem sterilem & Mariam Armeniacam, quæ ei edidit Renatum siue Reinerũ, qui patri successit & Isabellam filiam. Renatus siue Reinerus, Dux Aléconij tertius & Comes Perchæus duxit in vxorem Margaretam Friderici Lotharingię Ducis filiã quæ ei peperit Carolum, qui patri successit, & duas filias. Carolus Dux Alenconij IV. Ioanna Borbonia sponsa neglecta, duxit Margaretam Aurelianensem sororẽ Regis Frácisci I. ad quẽ, Carolo sine liberis paulo post pugnã Ticinẽsem extincto, Ducatus Alenconij redijt.
Hercules Andegauensis & Aléconij Dux, Regis Hẽrici II. filius, postea Frácisci assumsit nomẽ, contra Philippũ Hispaniarũ Regem, in Belgium ab Ordinibus accersitus, in Brabantiæ Ducem Imperijq; Romani Marchionem inauguratus An. 1582. Antuerpię, quam vi occupare tentauit, sed ab oppidanis 1500, suorum militum accepta strage reiectus in Franciam redijt, annoq; proximo pridiæ Cal. Iunias, est exstinctus, non sine suspicione veneni.

5

SEEZ oppidum est. Huius populus Sessuuius aut Sagiensis dictus fuit. Huic multa oppida & fere totum Alenconiense territorium, parsque regionis (quam vulgo *La Perche* vocat) paret. THORIGNYVM olim diues oppidum fuit, quod notæ ruinæq; tam murorum quam Porticuum docent. Sedes est Bailliuatus & Comitatus titulo insignitum, quem Iacobus Matignonus obtinet. ARGENTONVM oppidum est, super fluuium (qui vulgo l'Orme appellatur. HIESMA oppidum est quod aliqui Oximium vocant. FALAISA ad dictum fluuium Ormeum situm est, Falaise (veteri nomine Gallico, à rupibus & promontorijs quę circa ipsum sunt seq; à maris littore è longinquo visui exponunt) dictum est. oppidum forma nauis ædificatum est, nec vltra tres vicos habet, quorum duo ipsum findentes sursum tendunt, ab vno oppidi angulo ad alium, vbi Arx est, tanquam puppis, in rupe quæ oppido impendet ambitur Falaisa fossis profundissimis cingiturq; duobus stagnis, quorum vnus, prę aquarũ abũdãtia nũquã exaret, nec siccari potest: ne nisi magno labore ob eius profunditatẽ retibus piscari, aliud autem stagnum stato anni tempore siccari piscarique potest: in hoc duo pistrina sunt, vnum pro fullonibus, aliud ad acuendum cultros, quos hic valde bonos alijsque totius regni Galliæ præstantiores fabricant. Hæc Ciuitas patria est magni illius Principis Vuillelmi conquestoris, naturalis filij Roberti eius nominis primi, & Ducis Normanniæ sexti, quem quamuis ex priuati ciuis huius oppidi puella procreasset, nihilominus ie itineri terræ sanctæ accingens, suum heredem instituit: Hic est ille Vuillelmus, qui Angliæ Regnum, deuictis Danis sibi quæsiuit. Vno ab hoc oppido miliari Occidentem versus est mons, Vulgo Arenne dictus, in quo eæ aues capiuntur, quæ vulgo prædaces vocantur & peregrinę, ibi & aquile capiuntur, omneque auium genus. Hic in vicinia cum foderetur, in montibus, inuentus fuit fere modius numismatum æreæ monetæ, quibus imago Iulij Cæsaris expressa, eiusque nomen insculptum erat. FISCI campus vulgo Fescamp oppidum est, in eo est magna celebrisq; Abbatia, in ea sepulchrum Mausoleumque fuit Regum Angliæ & Ducum Normanniæ Ricardus Normanniæ: Dux tertius illam extruxit

HAIRFLEV oppidum est, quasi fluctus maris arcens aut sistens dictum. CAVDEBEC oppidum est. CAILLY referre videtur appellationem Casleti quod Romani exciderunt, ex cuius magni oppidi ruinis strata fuit via (quæ vulgo *le chaussee de Cellebose* dicitur.)

GVIBRAY magnus & insignis fama est vicus non longe ab eo nundinæ habentur per totam Galliam & Germaniam celebres, incipiunt die Mercurij post assumptionem Mariæ finemque habent die Mercurij sequente. ARNES Pagus est prope Falesiam, is cum in loco plano campestrique sit, eiusque solum ferendo frumento idoneum, & nouem aut decem milliaribus à mari distet, siccum aridumque, nec fluuio nec riuo aliquo irrigetur, nihilominus sepe per subterraneos meatus marinę aquę, tanta copia eousque pertingunt vt quasi lacum stagnumque efficiant eoque magnam piscium copiam ducant: cum aqua se subducit locus siccus manet, vt ante fuerat. VIRE paruum est oppidum arcem que habet.

ARBORICA & Abrinca vulgo Auranches ciuitas est, Cæsar eius populos Ambiliates vocat, & vicinos esse Lexouys Nãnetensibus & Morinis scribit, lib. 3 belli Gallici. Sede episcopali se effert, eiusq; 45. Episcoporum nomina recenset Belleforestius quorum vltimus L. Sitier Parisiensis. CARENTEN, Vallonges oppida sunt, famà celebria. Ville Dieu commendataria est Rhodiensis. Granduille satis commodum portum habet.

Haye, Paysnel, La lande Bernault, la Hogne, S Vaast & Barfleur oppidula sunt *Montebourg* Abbatia est.

CAESARIS burgum vulgo Cherbourg fama pinsigne est oppidum, à Cæsare dictatore ędificatum existimatur, vltimum fuit eorum quę Rex Carolus septimus Anglis eripuit cum eos tota Gallia exegit. BRVEL & Briquebec oppidula sunt. Hambie dominos agnoscit gẽtem d'Estonteuille. Diui Michaelis templũ & Monasterium fama nobilissimũ in Rupe admiranda medio in mari est, tribus miliaribus distat ab oppido Auranches. RVPES vulgo Roch de Tombelaine in medio mari est, hanc fabulosus Godefridus mortemerus dictã vult à quadam filia Regis Britanniæ. ibi a Gigante, qui eam occiderat sepulta. PENINSVLAM Ogyges incole regionis la hogne vocant, sterilis est & ad id tantum apta, vt ex ea merces in continentẽ transportentur. Sersay, Grenezey & Sere insulę sunt, in hac Arx arcendis Pyratis extructa est. non longe à ciuitate Baioceuse vulgo Bayeux flumen est quod Aure dicitur, non longe ab eo alius fluuit quod Vaucelles perlabitur (& vulgari nomine Drome dicitur) hæc se coniungunt apud pagum (qui Maisons vocatur) ad pedes montis vulgo Chaulni nũcupati, hic cum eos impediat ne vlterius fluant, labuntur versus locũ qui la fosse de Soulcy dicitur, huc lente veniunt super sabulum firmum & vattum, vt ab omnibus cõspici possint

lenteque

lenteq; ſe perdunt, quamuis ambo ſatis magni ſunt, quod magnopere mirantur qui hoc tanquam rarũ vident, inde ſub terra fluunt rurſuſque apparent medio inde miliari in ripa ſua maris littore, in quo pulchrum efficiunt Portum, qui vulgo le Port de Beſsin vocatur.

Ducum Normanniæ ſeries hæc eſt.

ROLLO Normannus eiuſq; gens à Carolo Simplice Francorum Rege A. Chriſti 912, Neuſtriam incolendam obtinuit, ex quo Normannia dici cepit, vxorem habuit Poupam Berengarij Comitis aut Præfecti Beſsinenſis & Bellouacenſis filiam, quæ ei peperit Vuillemũ qui patri ſucceſsit, & Gerlottam quæ nupſit Vuillelmo Comiti Pictauienſi. VVILLELMVS cognomento longa ſpata, Rodulfo Francoum Regi fidem obſequiumque iureiurando obſtringens, Britonum oram marinam accolentium terra donatus eſt, quam alij a Rege Carolo Simplice Roloni traditam ferunt, niſi poſterior prioris donationis confirmatio fuerit, poſtea fidem ſuam Regi Ludouico TranſMarino obſtringens inueſtituram ſui Ducatus ab ipſo accepit, ad Pinciniacum in Somona inſula, colloquij ſpecie euocatus ab Arnulpho Flãdriæ Comite occiſus eſt, in vxorem habuit Sphortam, Heberti Comitis Siluanectenſis filiam quę ei peperit Ricardum qui Intrepidi cognomentum habuit & patri ſuceeſsit.

RICHARDVS Intrepidus magno diu in periculo fuit apud Regem Ludouicum TransMarinum in cuius aula educabatur, qui eum occidere volebat, vt Normãnia potiretur, ſed fauore Hugonis Magni, & actu ſui Gubernatoris, pręſenti exitio ereptus eſt: primam vxorem duxit Annam ſiue Agnetem Hugonis Magni filiam, quæ ei nullos liberos peperit, ſecunda verò eius vxor Gonnora cuiuſdam Dani filia ei peperit Richardum, qui patri ſucceſsit, Robertum Comitem Eburonicenſem, qui Richardum & Vuillelmum filios genuit: vxore mortua Archiepiſcopus Rothomagenſis factus eſt XLIII Maugerium Archiepiſcopum Rothomagenſem poſt fratrem Robertum Vuillelmum Dorque Comitem Euſium Annam nuptam primum Edekardo Regi Angliæ, deinde Cumiti Daniæ Regi: Henonem vxorem Gotofredi Comitis Britanniæ. Mathildem quæ nupſit Eudoni Comiti Carnutenſi: Dux Richardus obijt Anno Chriſti 980 ſepultus Feicampi. RICHARDVS eius nominis ſecundus, Coronæ Francicę addictus fiduſque fuit in Regis Francorum Roberti gratiam oppidum Melodunũ, Comiti Carnutenſi eripuit qui id ab eo emerat, qui Regis nomine ei præfuerat: in vxorem duxit Iuditã Comitis Britanniæ ſororem, quæ ei peperit Richardum qui patri ſucceſsit: Robertum qui poſt Ricardum fratrẽ Dux Normannię fuit: Guilielmũ qui Feſcampi Monachus fuit: Alexiam vxorem Reginaldi Burgundiæ Comitis: Annam quæ nupſit Elfredo Angliæ Regi: Eleonoram quam in vxorem duxit, Balduinus Flandriæ Comes: in ſecundã vxorem duxit Richardus Paulam Guenonis Regis Daniæ & Noruegiæ filiam, quæ ei edidit Guilielmum Comitem Tallonis & Arqueſij: Maugerium, qui patruo Maugerio in Archiepiſcopatũ Rothomagenſem ſucceſsit. Dux Ricardus obijt Anno Chriſti 1026. ſepultus Feſcampi apud patrem. Richardus eius nominis tertius, Regi Francorum Roberto contra Landricum Niuernenſem Comitem, qui poſt mortem Henrici Burgundiæ Ducis (quod Burgundis acceptior eſſet, ſe Burgundiæ Ducem dictitarat) auxilia ſubminiſtrauit vxorẽ non duxit Ricardus, attamen tres liberos procreauit, Nicolaum Abbatem Sancti Ouini Rothomagi: filiam quæ nupſit Gautiero Dynaſtæ Fani Valerij. & aliam quæ elocata fuit Vicecomiti Bajocenſi Richardus à fratre veneno ſublatus eſt An C. 1026. Robertus Richardo fratri ſucceſſit, liberalis appllatus dictuſq; fuit, quod inter liberales & magnificentia præſtantes ſui æui Principes recenſitus fuerit elati ingenij, & ambitioſus fuit in terrã ſanctam profectus, inde rediés in Aſia deceſsit inhumanus Niceæ Anno Chriſti 1035. vxorem non duxit ſed ex Concubina genuit Vuillelmum, quem natalibus reſtituit, & in Aſiam proficiſcens ſuum heredẽ inſtituit. Guilielmus patri ſucceſsit quamuis agnatis renitentibus, qui ei Ducatum Normanniæ eripere tentabant, ſed Regis Francorum Henrici primi ſui tutoris auxilio, rebelles caſtigauit, vixdum in Ducatu Normanniæ ſtabilitus Angliam inuaſit eiuſq; dominium ſibi quæ fuit, quod ipſi Rex Anglię Eduardus cognatus legarat, prçlioq; Haraldum Danum, qui id occuparat occidir, quare cognomen Conqueſtoris meruit duxit in vxorem Mathildem Balduini Pij Flandriæ Comitis filiam, quæ ei peperit Robertũ Normannię Ducem Richardũ qui puer deceſsit: Guilielmum qui patri in Regnum Anglię ſucceſsit cognomento Rufum Henricum qui Angliæ Rex & Normanniæ Dux fuit poſt Vuillelmum fratrem Cęciliam quæ Cadomi Abbatiſſa fuit: Gertrudem quam in vxorem duxit, Balduinus Bulionæus Lotharingiæ Dux & Solymorum Rex: Conſtantiam vxorem Alani Comitis Brittanniæ,

Heleuam

Elesquam quę desponsata fuit Haraldo Principi Anglo, sed cum matrimonium non contraheretur, nupsit Stephano Comiti Carnutensi: Alexiam quam duxit Stephanus Comes Boloniensis, cuius filius Stephanus Regnū Angliæ & Normanniam obtinuit post Regem Henricum I. mortuus est Vuillelmus Anno Christi 1093. eius sepulcro insculpti sunt hi versus.

Qui rexit rigidos Northmannos atque Britannos,
Audacter vicit fortiter obtinuit.
Et Cenomanenses virtute coercuit enses.
Imperijq́ suis legibus applicuit.
Rex magnus parua tacet, hic Gulielmus in vrna,
Sufficit & magno parua domus domino.
Ter septem gradibus se voluerat, atque duobus,
Virginis in gremio Phœbus, & hic obit.

ROBERTVS eius nominis secundus, patri in Ducatum Normanniæ successit cognomentum breuis coxa vulgo courte cuisse habuit, quod statura breuis esset: successione regni Angliæ eum fraudauit Vuillelmus cognomento rufus frater, quare in terra sanctam profectus est, inde reuersus hereditatem a fratre Henrico Angliæ Rege petijt, sed captus ab eo. & oculis priuatus, in carcere obijt: in vxorem duxit Rogerij Ducis Apuliæ filiam, quæ ei peperit Vuillelmum, qui patri in ducatum Normanniæ successit

VVILLELMVS aliquantulum temporis Normanniæ præfuit, qua eum spoliauit Henricus patruus Angliæ Rex, qui patri Angliæ regnum (quod ei tanquam ante eum genito debebatur) præripuerat.

HENRICVS Ducatu Normāniæ quo nepotē spoliarat potitus est, Rex quoque Angliæ fuit: duxit in primam vxorem Mathildem Regis Scotiæ filiam, in secundam autem Alexiā Godefridi vulgo dicti plantegenetæ familiæ Andegauensis filiam, quæ ei peperit Vuillelmum qui cum Richardo fratre notho submersus est, mare transmittens Galliam petens, vbi Vuillelmus sibi desponsauerat Comitissam Cenomanorum, Fulconis Comitis Andegauensis filiam, quæ se vestalem fecit Fonteueranti, vbi & Abbatissa fuit: Mathildem quæ primum nupsit Imperatori Henrico quinto, deinde Gotefredo Comiti Andegauensi.

HENRICVS Mathildis filius, matre adhuc in viuis agente cum Stephano Comite Boloniēsi Stephani filio (quē is ex Alexia Regis Angliæ Vuillelmi Cōquestoris filia genuerat q. post decessum Regis Henrici I. Angliam & Normanniam occuparat) diu contendit, bellūqꝫ cum eo gessit, tandemq́ cum eo paciscitur, vt Stephanus dum viueret Angliam possideret, Normanniam obtineret Henricus, quem Rex Stephanus in filium adoptauit, quod nulli ei liberi essent ex Mathilde vxore, nepte Godefredi Buillonæi Regis Hierosolymorum Rex Henricus comodum pluris faciens quam pudicicię famā in vxorem duxit Eleonoram Vuillelmi Ducis Aquitanię & Pictonum Comitis filiam quam Rex Francorum Ludouicus septimus iunior dictus repudiauerat, itaque iure vxorio obtinuit Aquitaniam & Pictones, paterno verò Andegauorum, Turonum & Cenomanorū Comitatus, materno autem Anglię regnum & Normaniam habuit, Hiberniam quoque sibi quęsiuit: Eleonora eius vxor ei peperit Henricum qui Normanniæ Dux fuit: Richardum, qui post Henricum patrem Rex Angliæ fuit: Godefredum, qui in vxorem duxit Constanciam Conani Richemontij Comitis filiam, quæ ei peperit Arthurum & Eleonoram: Ioannem qui Richardo fratri successit: Eleonorā, quam in vxorem duxit Alfonsus Castiliæ Rex, qui ex ea genuit Blancham Regis Francorum Ludouici noni matrem: N. quæ nupsit Imp. Constantinopolitano N. vxorem Saxoniæ Ducis, Ioānā vxorē Raimūdi Comitis Tholosę, quę antea nupta fuerat Guilelmo Siciliæ Regi.

HENRICVS tertius à patre Ducatu Normanniæ donatus fuit, cum in vxorem duceret Margaretam Regis Francorum Ludouici iunioris filiam, ex qua nullos liberos tulit, mortuus Anno Christi 1182. sepultus Rothomagi.

RICHARDVS Henrico fratri successit, in Ducatu Normanniæ, patri vero in regnum Angliæ, cor Leonis dictus fuit, ob excellentes virtutes, expeditionem Hierosolymitanam cum Rege Francorum Philippo Augusto fecit in reditu ab Austriæ Duce Leopoldo captus, liberatus tandē in Angliam redijt: inde in Normanniā transmisit, quam Rex Philippus Augustus ipso absente inuaserat, vbi cum Franco belligeratur, tandemq́ cum eo paciscitur: in vxorem habuit Berengarram Garsiæ Regis Nauarrę filiā, mortuus est Richardus Rex ex vulnere ante Callacum acceptō A. Christi 1200. nullos post se relinquens liberos. Ioan-

IOANNES Richardo fratri succesſit, cui Arthurus Ioannis ex Ganfredo fratre nepos, Andegauos Cenomanos & Turones eripuit, Mirebellum oppidum obſidens, Ioãnes ex improuiſo superueniens, ipſum cepit, Rothomagum abduxit occiditque, quod egre ferens Arthuri mater, Regem Ioannem parricidij accuſauit apud Regem Frãcorum Philippum Auguſtũ, cumque in iudicium vocatus non comparuiſſet causa cecidit, ac proprietatem omnium locorum quæ, vt beneficiarius regni Francici tenebat amiſiſſe Parium Franciæ ſententia decretũ fuit, quã ob causã Rex Franc⁹ Normãniã occupauit & filio Ludouico octauo reliquit, hic autem filio Regi Ludouico nono cognomento diuo, cum quo Henricus Rex Angliæ Regis Ioannis filius pactus eſt, vt Anglus in perpetuum cederet Normannia (quam Rollonem ab initio Frãciæ regibus ademiſſe & eos iure recepiſſe dicebat) cum Andegauenſibus & Cenomanis, & ille Anglo adnumeraret 150. millia aureorum Anglus Aquitania cõtentus eſſet, quam à Septentrione Charanta fluuius, à meridie Pyrenei terminarent: Ioannes Rex poſtquam diuortium feciſſet, cum Aniſia Roberti Comitis Glocestriæ filia quod eum tertio cõſanguinitatis gradu contingeret, in vxorem duxit Iſabellam Comitis Angolilmenſis filiam vnicam, quam pater Hugoni Marchiæ Comiti deſponderat, Iſabella Ioanni peperit Henricum, qui patri in regnum Angliæ succeſsit, Ricardum, Ioannam vxorem Alexandri Scotiæ Regis, Iſabellam quæ nupſit Imp. Friderico ſecundo, Eleonoram quam in vxorẽ duxit Vuilelmus Glocestriæ Comes: poſtquam Normannia Regi Ioanni erepta fuit in poteſtate Regum Franciæ permanſit donec Rex Philippus Valeſius eam Ioanni filio donauit.

IOANNES Normanniæ Ducatum ex patris Regis Philippi Valeſij donatione obtinuit ſeq; Ducem Normandiæ inſcripſit quamdiu pater vixit, ſed Eduardus Angliæ Rex eius nominis tertius (qui mortuo Carolo Pulchro Francorum Rege, quod Iſabella Regis Franciæ Philippi pulchri filia Regis Caroli pulchri ſorore natus eſſet, ſe Regem Franciæ inſcribebat) Normanniã inuaſit, & eius maiorem partem cepit, varieq; belligeratum fuit, donec Rex Ioannes prælio decertãs cum Eduardo Principe valliæ, Regis Edouardi filio, cum Philippo filio, qui Audax dictus eſt in eius poteſtatẽ venit: per condiciones pacis inter Reges Franciæ & Angliæ, Normannia Francis manſit, Rex Ioannes in vxorem habuit Bonam Regis Bõemiæ Ioannis filiam, quæ ei peperit Carolum, qui patri ſucceſsit, Ludouicum Ducem Andegauenſem, Ioannem Ducem Biturigum, Philippum Ducem primo Turonum deinde Burgundiæ, Mariam Regis Nauarræ, Bonam Ducis Barri, Iſabellam Ducis Mediolanenſis vxores, & Ioannam quæ veſtalis fuit Poiſsiaci.

CAROLVS ex donatione patris Normãniam habuit, poſt eius mortem Rex Francorum fuit, eius nominis quintus, in vxorem duxit Ioannam, ducis Borboniæ filiam, quæ ei peperit Carolum, qui patri ſucceſsit, & Ludouicum Ducem Aurelianenſem, quem Ioannes Burgundiæ Dux perſicarios occidi curauit.

CAROLVS patri ſucceſsit, in Franciæ regnum & in Ducatum Normanniæ, quam ei Rex Angliæ Henricus V. eripuit, is poſtea Catharinam Regis Caroli filiam in vxorem duxit, eius matrimonij tabulis cautũ fuit, vt dũ Rex Carolus viueret, ipſe Henricus regnum Franciæ gubernaret, poſt Regis Caroli mortẽ ipſe id obtineret, & ſi prior moreretur eius filio natu maiori ex Catharina genito, id cederet: Carolus autẽ Delphinus Viẽnenſis Regis Caroli filius, patriæ hoſtis iudicatus eſt, quod Ioãnem Burgundiæ Ducem ſub ſpecie colloqui euocatum Monaſterioli (vulgo *Môtereau ousaut yône*) occidi curaſſet, Rex Carolus in vxorẽ habuit Iſabellã Stephani Bauari filiam, quæ ei peperit aliquot filios, quorum nullus patri ſuperſtes fuit, præter Carolum, qui patri ſucceſsit & aliquot filias.

CAROLVS patre defuncto ſe Francorum Regem inſcripſit, nulla habita ratione ſpõſalitiorum, inter ſororem Catharinam & Regem Angliæ Henricum ab Anglis per ludibrium Rex Biturigum dicebatur, quod nihil fere aliud in Francia poſſideret, ab Ioanna, Iacobi Arci & Iſabellæ Veluriæ filia nata Dampinij ad Moſam, ſexum virilem ſimulante, per vias ab hoſte infeſſas, Rhemos ductus fuit & ibidem Regno inauguratus: Normanniam Anglis eripuit, eoſq; omni Francia exegit in vxorem habuit Mariam Ludouici Andium Ducis & Regis Siciliæ filiam quæ ei peperit Ludouicum qui patri ſucceſſit, & Carolum qui Biturigum, deinde Normanniæ Dux fuit, & aliquot filias.

LVDOVICVS vndecimus patri in regnum Franciæ & Normanniam ſucceſſit, quam Carolo fratri conceſſit vel inuitus a Proceribus, qui contra eum boni publici prætextu conſpirauerant coactus.

CAROLVS Normanniæ Ducatum non diu tenuit, Rex enim Ludouicus frater, eam ei eripuit, & eius loco Aquitaniam conceſſit deſponderat ſibi Ioannam Regis Caſtiliæ Henrici quarti filiam, verum ſponſalitiorum tempore, veneno ab Abbate iuſſu Regis fratris ipſi propinato, An. Chriſti 1472. extinctus eſt, & deinde Normannia in Franciæ Regum poteſtate manſit, nec Regiorum filiorum alicui data eſt.

PICARDIA VVLGO PICARDIE.

OMEN Picardię non admodum vetustum est, nec tamen aliquis eius appellationis certam rationem reddit: attamen absq; causa id ei inditum esse existimandum non est, Episcopus Auracensis Robertus cenalis, scribit eos qui nostro æuo Picardi dicuntur veros esse Gallos, qui postea Picardorum sortiti sunt appellationem: nec se scire dicit num à Begardis hoc nomen sint mutuati, Belleforestius autem huius prouinciæ incolas Picardos dictos esse asserit, antequam Begardi in rerum natura essent, & quam illius sectæ vlla esset mentio. Hæc Prouincia vt se latè extendit, ita etiam incolis tam frequens est, quam vlla alia Galliæ, interq; fertiliores totius Orbis vniuersi censenda est, horreumq; Lutetiæ Parisiorum dicitur.

AMBIANVM vulgo *Amiens* Belleforestius hanc ciuitatẽ Ambianum vel Ambiaquensem dictam putat, tanquam aquis cinctam, quod cum eius situ conuenit, aquis enim fluuij vulgo Somme dicti ambitur, munitioribusq; totius Galliæ adnumeranda est. fossis enim pulchris vallata, pro muro claueq; huius Prouinciæ habetur. incolæ multis priuilegijs clarent, à præsidio extero subsidijsq. immunes sunt semetipsos etenim defendunt quam optime, nec exterorum auxilio illis opus est, probitate fidelitateq; insignes sunt, qua re non aliud tutius est præsidium, magnanimitate prestant. eaq; omnes stipendiarios millites antecellunt. ipsa Ciuitas tam hominum industria, quam natura, munita est, vt vel pauci numero mediocribus inimicorum copijs possint resistere Episcopalis est sedes Belleforestiusq; nominat 63. eius Episcopos, quorum vltimo nomen est Iohannes Crequius.

SVESSIO vulgo *Soissons*. Ptolomęus eam appellat Augustam Vessonum. Cęsaris tempore Regni titulo illustris erat, & postquam Romani Gallias subiugarant Pretorum qui eorum nomine Belgio præerant sedes fuit. Rex Francorum Clodoueus ipsam eripuit Siagrio Gilonis Romani Prætoris filio, qui Romani Imperatoris vices obibat, & post mortem Clodouei, eius filij Regiæ ciuitatis decus ei tribuerunt. Cum Carolomann & Carolus qui à rerum gestarum magnitudine, magni cognomen adeptus est, inter se paternas hæreditates sortirentur, Hæc Ciuitas caput regni facta est: postea autem Comitatus titulus ei fuit attributus, quo adhuc insignitus est Carolus Borbonius, Ludouici Principis Condei filius. Episcopi quoq; sede claret & 79, Episcopos cum Mathio Parisino numerat Belleforestius.

LAVDVNVM vulgo *Laon*. Ciuitatem à Matrobio Pretore conditam dicit Papirius massorus in suis annalibus summo in colle sita est: sedes Regis fuit. eam Carolus Lotharingie Dux Regis Francorum Ludouici stirpis Carlouingiæ vltimi patruus cœpit, se Francici Regni corona & debita successione exutum videns ab Hugone capeto. Archipręsules huius ciuitatis se duces & Regni Francici pares scribunt. Belleforestius eorum 73 nomina recenset, quorum vltimus Iohannes Burserius.

NOVIODVNVM vulgo *Noyon*. ciuitas antiquitatis notas non vulgares ostendit: Cæsar enim scribit se eam Belgis eripuisse, castraq; ad eam posuisse Sedes Regia fuit Caroli Magni tempore, nunc Episcopali sede nitet: eius Episcopus se Comitem Nouiodunensem & Franciæ Parem scribit. 83 eius Episcopos recenset Belleforestius quorum postremus Iohannes Hangestus Senlisij dynastæ filius.

COMPENDIVM vulgo *Compiegne*. Oppidum aliquibus Carelopolis dicitur, eo quod Rex Carolus caluus eius pomeria ampliauerit munieritq;, is Rex Carolus con-

Arras
Mons
Auesne le comte
Dourlens
Cam
Cambray
bre
sis
Chasteau en Cambresy
Landsy
HANNO
NIAE
AMIENS
Encre
Cappy
Peronne
Le pont de
S. Quentin
Chastelet
Trenblque le fosse
La chapelle
Guise
Ribemont
La Ferte
Crespy
S. Lambert
Cressy
LAONNOIS
Coussy
Forest de Coussy
Laons
Gournay
Compiegne
Bellone
Vendosde
Montdidier
Picardie Galli
Paris
29
31

nentum Statuum regni Francici in hoc oppido habuit Conciliumq; nationale prælatorum Ecclesiæ Gallicanæ celebrauit, in quo de eius ministrorum reformatione actum fuit.

GVISIA vulgo *Guise*. Oppidum est & insignis munitio vetusq; patrimonium fratrum primo geniti Lotharingiæ Ducis.

PERONA vulgo *Perone* oppidum est clauisq; Franciæ ab eo latere vbi situm, in eo olim Heribertus Veromandorũ Comes captiuũ detinuit Francorũ Regem Carolum qui simplex dicitur: de qua captiuitate sequentia scribit Papirius Massonus libro Annalium secundo Carolus trans Mosam in regno Lotharij tunc erat, priusquam Rodolphus Rex pronunciaretur, callido consilio Heribertus Comes Bernardum Siluanectensium Comitem consobrinum suum cum alijs legatis fraudem ignorantibus, ad Carolum misit, plurimum rogans, vt in citeriorem Galliam ad suos rediret omniumq; iniuriarum obliuisceretur. Accepto ab eis iureiurando cum paucis ad Heribertum venit, susceptusq; ab eo humaniter in Veromanduis apud Quintini oppidum quasi pristinum honorem recuperaturus: at infidus cliens remissis in Lotharingiam regijs ministris, dominum captiuum habuit, eumq; ad Matronam flumen deduci curauit, vbi sub arcta custodia diu detentus est in castro Theodorici, inde ad diui Quintini municipium vbi Augusta Veromanduorum antiquitus fuit, inde Augam maritimum castellum ad VVilielmum filium Rollonis Principis Normannorum, is Carolo se commisit fædusq; cum Heriberto inijt, ipse Rollo Odonem Heriberti filium obsidem detinuit vsque ad annum nongentesimum vicesimum octauum: nec prius dimissus est, quam Heribertus cum alijs quibusdam Comitibus & Episcopis Carolo se commisisset. Iohannes Pontifex Maximus audito infortunati Regis casu, Heriberto mandauerat, vt illum pristinæ libertati atque bonori restituendum curaret, horrendas deuotiones minatus, si audiens dicto non foret. Heribertus rescripsit se omnino id agere, vt pristino bonori libertatiq; restitueretur, & si aliud in animo babebat, Hugo verò sororius Rodulphi & Heriberti inter eos, quasi arbiter peruicit tandem vt simultates deponerent: statimq; Carolus in custodiam ab Heriberto reductus est, in qua fuit vsq; ad annum nongentesimum vicesimum nonum quo tempore Regũ miserrimus Peronæ in vinculis decessit conditusq; est in æde Fursei, vbi tumulus eius lilijs aspersus, bodie quoque visitur. de genere mortis Heriberti Comitis scribit Massonus libro tertio Annalium. Heribertus Comes fœliciter domi suæ mortuus est. ac ne quis fabulæ de eo fictæ locus sit ipsa Frodoardi verba describam. Ad annum nongentesimum quadragesimum tertium, Heribertus Comes obijt quem sepelierunt apud sanctũ Quintinum filij ipsius. Hęc ille de Heriberto sibi nimium cognito, triẽnio enim ante obitum, coniectus ab illo in carcerem Frodoardus fuerat.

CORBEIA, Roya, & Mondidierum oppidorum preuilegijs gaudent, claniumq; Regni vice sunt à latere vbi sita.

NELLA oppidi quoque piruilegijs lætatur. hinc multi excellentes & omni laudum genere digni viri orti sunt, eius oppidi dynastæ, fœdere coniugali iuncti fuerunt familiæ Courteneæ quæ originem traxit à primo genito Franciæ: clauis quod dicitur siue pręcipuum propugnaculum est Franciæ ijs finibus.

VEROMANDVORVM COMITATVS, VVLGO *LA COMTE de Vermandois.*

Vius Prouinciæ populi veteribus dicti sunt Veromandui Cæsar libro secundo belli gallici scribit Veromanduos cum reliquis Belgis contra ipsum conspirasse constituisseq́; Romanos Gallia eijcere. additq́, Velocasses & Veromanduos instruxisse suisq́ue sumptibus aluisse militum millia decem. postea subiungit Atrebates & Veromāduos, qui se Neruijs coniunxerant expectasse Romanos, vt cum eis prælio decertarent. Romani hanc prouinciam cœperunt subactis indigenis Gallis VVandali, qui in Gallias penetrarant cum Burgundionibus hanc Prouinciam excidio tradiderunt. Comitatus titulo ornata erat hæc Prouincia, ætate Regis Caroli simplicis qui nimis simplex fuit cum Heriberto Veromanduorum Comitis (cuius parentes Regno Francico insidiabantur) potestati se tradidit: ab eo enim captiuus detentus fuit, donec moreretur Peronæ vbi & conditus in æde Fursei. Papirius Massonus in suis Annalibus de hoc Comitatu scribit sequentia Philippus Flandriæ Comes apud Regem Ludouicum sextum, Regis Philippi Augusti patrem gratia floruerat, ac diu in possessione Veromanduorum fuerat, vt præfecturam illam sui iuris esse diceret: Rex Philippus contra vrbes, Castella, vicos Veromanduorum iure hæreditario sua esse prędicabat: itaq, habito Compendij Procerum conuentu bellum in Comitem est decretum, nisi quam primum possessione decederet: iamq́ue exercitus Ambianum peruenerat, cum ille viribus impar VVilhelmum Archiepiscopum Rhemorum. Regis auunculū. & Theobaldum Blesensem Franciæ Senescallum rogauit vt pacem impetrarent pax ea conditione data est, vt Veromanduorum possessione decederet, ac Regia liberalitate vsufructum haberet in Quintini & Peronæ oppidis isq́, vsufructus eius morte finiretur hoc pactum incidit in annum *1184.* hucusq; Massonus.

SANCTI Quintiui fanum, vulgari idiomate *Sant Quentin* dicitur: nomen adeptum est à Sancto Quintino, qui in eo martyrium passus est, huius Comitatus primarium. vnicumq́, est oppidum quondam Augusta Veromanduorum dictū fuit. & Cæsar eius facit mentionē. aliqui longe à vero aberrantes Luxenburgum ducatus Luxemburgensis metropolim Augustam fuisse contēdunt, cuius Cæsar mentionem facit: sed horū opinio facile refellitur ꝙ illud oppidum longe itinere à Prouincia Veromāduorū dissitum sit. alij multo longius aberrantes Augustam de qua Cæsar scribit Nouiodunum esse contendunt: ipse enim Nouiodunum proprio nomine indigerat, vbi scribit de prælio cum Belgis commisso & corū fuga postero die antequam se hostes recolligere & ex fuga conuenire possent, copias duxisse in Suessionum territorium, qui Rhemensium vicini erant, & cum exercitum circumduxisset longum iter emensus copias Nouiodunum duxisse. Sancti Quintinij fanum sedes fuit Comitum Veromanduorum extremaq́; passum est, Anno *1557.* quo obsessum expugnatumq́; fuit à Philippo Rege Hispaniarum, cuius milites Teutones, Hispani, ac Britanni, non minore animorum feritate quam virtute, propugnatores inuaserunt, quorum non amplius D C C C. fuisse, & fide multorū & Amiralij Chastilionei Casparus colignij ipsius declaratur excusatione, quamlibet inter militum ordines verisimile fuerit ciuium aliquam manum, aut in stationibus excubasse aut tecta & Lares simul cum præsidio defendere voluisse, Sed breuis & horaria fuit illa defensio, immo stationem plerią, fere omnes deseruére, pręter Dandelorum & Iarnacem,

OCCIDENS
Arras
Peronne
EPISCOPA
TVS
CAME
RACENSIS
PARS
Chateau en Cambresy
VERO MANDVORVM COMITATVS La Comté De Vermandois
Guyse
Lafere
S. QVINTIN
28

cem. qui vsque aliquo vim & impetum Burgundionum fortiter sustinuerunt. Itaque vndique simul irrumpentibus Burgundis, fit ingens militum ciuiumq; promiscua cædes Si quibus interim lucis vsuram dedit victor(vt dedit plurimis)hos cœpit, inter quos fuêre Amiralius & Dandelotius. quorũ secundus percallide postea aufugit vir spectatus profecto, vt qui tam in tolerãdo hostiũ insultu, ac stationis defensione quam in fugæ euentu, fortitudinis, iudicij & excelsi animi preclarum specimen edidit: inter captiuos prætera fuere Iarnaces, Sanremus Humius. Garda. Cuzius, Mola, & multi alij primi ordinis viri. paucis ante expugnationem diebus magnum Francorum exercitum Rex Philippus profligarat qui ipsum obsidione depellere voluerat eius exercitus ductor erat Magister Equitum Mommorancius, ex quo circiter bis mille quingenti occisi sunt sed in his primo loco nati Ioan. Anguianus Nauarrę Regis frater, Turo procomes, Mag. Eq nepos. Cãpodenarius, Guro, Gallanus, Plenora, Gedotes & alij multi captiuorũ autẽ Principes nominatim erant Mag Eq: vna cum duobus liberis, Mompenserius, Longeuillanus Reguli: Sanctadrearus Marescallus, Ludouicus Mantuani Reguli frater, Vaseus, Gortonates, Cenomanus & Rhenanus Regulus Teuthonicorum militum Tribunus. sodales Regales, cuncti equestri dignitate à Rege honorati prӕterea Rupefocaltius, Aubignius Meruens, Birones duo, Mombrunius. Sancteranus & infinita pene nobilitas Apparatu belli vniuerso munitione, tormentis & impedimentis victor potitus, signa militaria ad vnũ omnia ex hoste cœpit, deniq; opima spolia reportauit quæ de expugnatione Sancti Quintini & prælio antequam expugnaretur Francis aduerso dicta sunt, ex Ludouici Guiciardini Commentariorum rerum memorabilium libro tertio desumsimus Sancti Quintini oppidum per pacem inter Reges Philippum Hispaniarum & Henricum secundum Francorum, anno insequuto facta, eidem Regi Henrico restitutum fuit.

HANVM & Castelerum duo exigua huius Comitatus oppidula sunt, ea in manus Regis Philippi venerant, cum Sancti Quintini Fanum obsideretur, sed cum eodem reddita fuêre Regi Henrico,

HVGO Regis Francorum Henrici primi filius Veromanduorum Comes fuit ducta in Vxorem Alexia Heriberti postremi suæ familiæ Comitis Veromanduorum filia & herede, quæ ei peperit Rudolphum Seniorem. Simonem. Episcopum Nouiodunensem, Auantiuum Calmontis in VVegrino agro dominum(quo natus est Hugo Calmontensis Franciæ Connestabilis)& tres filias Mechtildem vxorem Hugonis Bangoncij. Elisabetham quæ nupsit primo Roberto Meulanensi Comiti deinde Guilielmo VVaramo Comiti Suriæ: ex illo mater facta Roberti Glocestriæ Comitis in Anglia N quæ nupsit Bonifacio Marchioni Italiæ.

RVDOLPHVS Senior Comes Veromanduorum Senescallus Angliæ coniuge Eleonora repudiata(qua de causa diris est notatus) duxit Petronellam Guilielmi Pictauiensis Comitis filiam, quæ ei peperit Rudolphum Iuniorem Comitem Veromanduorum qui cœlebs obijt.

ISABELLAM quæ vxor fuit Philippi Alsatij Flandriæ Comitis sine liberis obijt.

ELEONORAM quæ quatuor ordine viris elocata. Gotefrido Comiti Hannoniæ: Guilielmo Comiti Niuernensi. Matheo Bononiensi Philippi Flandri germano, & Matheo Bellomontano, nullis ex se relictis liberis decessit e vita.

BELLOVACORVM REGIO,

VVLGO *BEAVVOISIS.*

TERRITORIVM Bellouacorum Veromanduis vicinum est, proprijq́, Belgę sunt hi populi, quos Cęsar Gallorum fortissimos scribit, ipsorum Ciuitas ea est, quæ quondam Belgiū dicta fuit, eius fundamenta Rex Galliarum Belgius iecit, multoq́, ante tempore vixit, quam Troia ædificata fuit. Sibi ipsis imponūt, qui ipsum tempore Tarquinij prisci, Romanorum Regis vixisse dicunt, negari enim non potest, Belgium vixisse cum Assyriorum regno potiretur Mancaleus, anno a creato mundo 2390. itaq; annis centum antequam Roma ædificari cepta fuit: Belgius nomen Galliæ Belgicæ dedit, ciuitatemq́; Bellouacum muris cinxit. Cæsar in suis Cōmentarijs mentionem facit belli, quod Bellouaci populo Romano intulerunt, eosq́; magnam habuisse virtutis opinionem scribit, sed tandem victos se dedisse Romanis: in eorum itaq; potestate fuerunt donec Franci transmisso Rheno Gallias occuparunt: diuitiarum huius territorij eiusq, finium, argumento est, quod trium aut IV miliarium itinere, circa ciuitatē tā frequentes sunt pagi, sibiq́, vicini, vt nullus ab altero vltra quarta miliarij parte distet famæ claritatē nactum est hoc territoriū, ob linum quod in Bule (vulgo dicto) pago exiguo, ciuitati vicino colitur: id enim Flandri & Hannonij sibi comparant, emuntq; indeq́, texunt, conficiuntq́, pulchram tenuissimamq́, telam, quam vndiq́, terra mariq, venū mittunt. agricole huius territorij, tempore Regis Ioannis, mouerūt seditionem, quæ vulgo *Iaquerie* dicta fuit, ea petebantur nobiles, quorum multos trucidarūt, ædesq́, euerterunt, sed hanc seditiosorum turbam, gladio cecidit Franciæ Delfinus Carolus, qui postea Rex fuit, cognomento sapiens, Nauarræ Rex, Dux Borboniæ alijq́, Principes Regij sanguinis & nobiles, quos non latebat, quonam ea seditio vergeret, & quanta inde malorum lerna nascitura foret, nisi mature extingueretur. BELLOVACVM vulgo *Beauuois*, in adprimè pulchro situ conspicitur, habet enim ab vno latere montes non adeo altos, colleiq, fertiles, ab altero prata, pastionibus apta, & agros sementi excipiendæ cōmodos: vina nec aliquid humanis vsibus necessariū ei deest: eius incolæ præsertim feminę multis gaudent priuilegijs quibus donatę sunt à Rege Ludouico XI Anno 1472 quo Carolum Burgundiæ Ducem obsidionem soluere, req́, infecta discedere coegerunt, Anno 1018 hæc Ciuitas cum Comitatu Sacrocęsaręi vulgo *Sancerre* cōmutata fuit, quam eius Cōmes Rogerius Bellouacensis Episcopus, tradidit Ludoui Campaniæ Comiti, pro Comitatu Bellouacensi, quem bonis terris & dominijs Episcopatus iunxit, Episcopus se Franciæ Parem & Comitem scribit Bellouacē sem eorum Belleforestius 84 nominat, quorum vltimus Carolus Borbonius. CLAREMONTIVM oppidum in Comitatus decus euectum est, iureq; Apanagij (vt vocant) a Rege Ludouico nono datum Roberto filio.

COMITVM CLAREMONTANORVM
series hæc est.

ROBERTVS Regis Francorū Ludouici noni cognomento sancti filius, Comes Claromōtius apud Bellouaces, institutus a patre in matrimonio habuit Beatricem Ioannis Ducis Burgundiæ filiam, quæ a matre Agneta Arcibaldi Borboniorū domini filia, dominiū Borboniæ accepit, ex Roberto & Beatrice nati sunt, Ludouicus cognomēto magnus, Comes Claromōtius à Rege Franciæ Philippo VI Valesio I. Borboniæ Dux institutus Ioañes qui patri in Comitatu Claromontio successit, Petrus Claromōtius maximus Lutetiæ Archidiaconus Blanca coniunx Roberti magni Borboniæ & Aruerniæ Comitis, Margrata nupsit Ioañi Flandro Comiti Namurcensi, Maria desponsata quidem Ioanni Marchioni Montisferati, sed monialis facta Poisiaci IOANNES Comes Claremōtius, liber Baro Caroloi. S. Iustini in Campania dominus, florenti ætate defunctus, ex vxore Ioanna sorore germana & herede Comitis Suessonum genuit Ioannam vxorem Ioannis Comitis Bononię & Aruerniæ.

BELMONTIVM oppidum ad fluuium Gise situm est, dominos agnoscit Principes Regiæ stirpis Vindocinensis.

BELLOVACORVM REGIO
Francia Isle de france gallice
Beauuais
Clermont
Senlis
Paris
Compiegne
Soissons
Reims
Noyon
Meaux
Poissy
Pontoise
Dreux
Ch Thierry

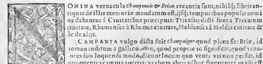
PARISIORVM INSVLA, QVÆ VVLGO *LISLE DE FRANCE* DICITVR.

PARISIORVM ciuitati insula Franciæ ad Orientem est, comprehenditur inter Sequanam, Matronam, Oisam, & Ainam flumina, vbi est Comitatus Valesius & in eo Crespium, Villcers coste Rez domus Regia, Siluanectum & Compendium, quibus addi potest regio, quæ vulgo *Vexin le francois* dicitur, secundum Oisam, quibus & adiungi possent terræ quæ ab eo latere sunt vsq; ad Picadiæ limites pertingentes, eæ Rhemos ciuitatem versus protenduntur.

PARISIORVM ciuitas quondã Lutetia dicta est, vulgari idiomate Paris dicitur: si quispiam cui Paris nomen fuit eam extruxit, non tamẽ is fuit ille Troianus, sed alius natione Gallus, qui plus quam 200. annis ante vixit quam mollis ille Priami filius natus est. Paris hic antẽ Gallus, ex stirpe antiqui illius Samothei prognatus erat, temporeq; Nohæ Patriarchę Gallos politiam docuit, ipsosq; ad virtutem honestatemq; instituit. Strabo eam Leucotetiã vocat libro 4. vbi scribit: Secundum fluuiũ Sequanam sunt Parisij, qui vnam insulam possidẽt, & in ea ciuitatem Leucotetiam: insignium magnitudine vrbium præcipua recensetur, populoq; adeo frequens est, vt ei nulla alia par, superiorue esse videatur: commode sita est, aerisq; clementia præstat: eius territorium tanta excellit fertilitate, quanta aliud nullum, nam frumenta habet, vinum, lacticinia, fœnũ, fructus, herbas, & pecora, aquæ limpidæ grato cum murmure vndiq; fluunt: ager quocunq; tempore aspectum sui lætum præbet, & non minus populo diues est quam ipsa ciuitas. DIONYSII Fanum oppidum, tam pulchro amœnoq; situm est territorio, vt ei par haud facile repetias. Mausolea sepulchraue 32. aut 37. Franciæ Regum in eo sunt inter quæ Regum Ludouici 12. & Francisci primi magnificentia prælucent: ibiq; visitur vas ex Porphyritico lapide tantæ capacitatis, vt modium aquæ contineat. In Abbatia vas est siue labrum fontis prægrandæ, ex vno solo lapide excauatum in eius ora sculpræ sunt statuę paruę, imagines exhibentes eorum quos gentes pro Dijs habuerunt. Poissiacũ Arx est, quondam Regibus in delicijs fuit, eoq; Reginæ partum edituræ se conferebant, antequam S. Germani Arx extaret. Poissiaci quoq; Regum liberi educabãtur, vt postea Blæsis & Ambaxiæ situm est Poissiacũ ad fluuium Sequanam, in lætissima valle cingitutq; syluis ab vno latere, agris autem sementi excipiendę cõmodis ab altero. Rex Ludoicus IX cognomento sanctus, hoc oppidum tanto honore affecit, vt se Ludouicum Poissiacensem inscribere solitus sit, eo quod ibi sacro baptismi lauacro christianis sacris esset initiatus. FANVM Germani, quod vulgo S. *Germain en laye* nuncupatur, vetustum est, sed paucis ab hinc annis innotuit, nempe postquam Reges Arcem in eo struxerunt eius fundamenta iacta fuere vel potius restaurata, iussu Regis Caroli V. qui sapiẽs cognominatus fuit, Rex autem Franciscus primus cum venationi esset addictus (cui hoc territorium aptum est) Arcem quæ ruinam minabatur restituit: nulla in Francia domus Regia, hanc superat, paucęq; esse videntur, quæ cum ea possint contendere: frequenterq; ad eam pacis tempore Reges commeant. vno à Fano Germani miliari, silua est cędua, fere quercubus consita, ea silua proditoria vulgari sermone, *le bois de la trahison* dicitur, eius siluæ ramus, si in Sequanam prope fluentem proijciatur, statim fundum petit, ac si lapis, aliaue grauis ponderis materia foret in siluæ angulo ab eo latere, quod Fanum Germani spectat est mensa lapidea prægrandis, ad quam proditio concepta decretaq; fuit, vnde syluæ nomen inditum, ignoratur tamẽ qualis hæc fuerit proditio, & qui eam tentarint. Castrũ Corbolium vulgo *Corbueil* oppidũ fertili in territorio fluuijs irriguo, nempe Sequana & Essonna siue Estãpa: celebre est, bonis piscibus pręcipue cancris suauissimis gustu: quondam oppido Comes præfuit. Siluanectũ oppidũ, quod vulgo Sẽlis dicitur: ãtiquitate suspiciẽdũ, est itaq; latinis dictũ fuit, quod olim in medio siluarũ saltuũq; fuerit: Quamuis autẽ Cæsar, Strabo nec Ptolemęus, huius oppidi nullã faciant mentionẽ, non tamen inde inferri potest recens esse oppidũ, Franci enim qui Gallias primi occuparunt, hanc Regionem inter præcipuas posuere: Sedes est Baillivi, Episcopo etiam sedem præstat, quorum LXXIIII. Belleforestius nominat, quorum postremo nomen est Renato rouliero.

CAMPANIA ET BRIA, VVL-GO *CHAMPAIGNE ET BRIE.*

NOMINA vernacula *Champenois & Briois* recentia sunt, nihilq́; libris antiquis de illis memoriæ mandatum est, iisq́; temporibus populis nomina dabantur á Ciuitatibus præcipuis: Tricassij dicti sunt a Trecarum ciuitate, Rhemenses à Rhemis ciuitate, Meldenses à Meldis ciuitate & sic de alijs.

CAMPANIA vulgo dicta fuit *Champaigne* quod plana sit: Briæ, id nomen inditum a gallico *Abrij*, quod proprie id significat, quod venatores suo loquendi modo, dicunt locum quo venti vis non perflat, id opponentes campis apertis: verbum abrij adhuc frequentet in vsu est & vulgari phrasi dicitur *se mettre a labrij* nomen *Briæ* regioni optime conuenit, non ob id solum quod inter flumina Sequanam & Matronam sita sit, arboribusq́; consita, sub quibus grata aura, omni tempore perpetuoq́, captati possit, sed quod semper syluis saltibusq́, impedita fuerit, quorum maior pars excisa reuulsaq́, est per Normannos, qui ante aliquot annos eam bellorum iniuria incolis viduatam, susceperunt incolendam. plana regio est Campania sementiq́, excipiendæ apta, Bria autem, quamuis quondam & adhuc syluis sit obsita, id tamen nihil eius fertilitati detrahit, cuius palmam inuita Capaniæ cedere velit, cœlo enim letatur sereno, aere dulci temperatoq́; fluminibus irrigatur magnis sanis, fertilibus: Populus admodum industrius est & vigilans, temq́, familiaté probe curans. Nobilitas autem generosa, humana, strenua, magnoq́; numero in ea est. Ciuitates lautæ sunt, pagi populo referti in summa nihil huic Prouinciæ deest, quod ad humanæ vitæ vsum sit necessarium: nempe frumenta, vina pecudes, fruges, syluę: venatio, aucupium, piscatio, in ea tam abundant, quam alia vlla Franciæ prouincia. Comitatus titulo hæc Prouincia insignita est quo tanquam hereditario præfuit Eudo nepos Getlonis Normanni ex Theobaldo filio. Gerlo Rodulphum siue Rollonem Normannum (cui Rex Carolus cognomento simplex Neustriam quæ postea Normannia dicta est concessit) in Galliam comitatus erat, regionemq́, Blesianam obtinuerat. Eudoni ordine successere, Stephanus, Theobaldus, Henrici primus & secundus, hic herede regni Hierosolymitani in vxorem ducta, Hyerosolymorum Rex fuit: eo defuncto nulla post se relicta prole mascula. successit Theobaldus frater, qui se Comitem Palatinum Cápanię inscripsit, genuitq́; Theobaldum tertiú, qui regnú Nauarre adeptus est morte aui materni. itaq; Nauarrę regnú Cápanię Comitatui exinde coniunctú fuit. ei successit Theobaldus filius, qui cęlebs obijt; quare ta Regnú Nauarre, quam Campaniæ Comitatum obtinuit eius frater Henricus, qui post se reliquit filiam Ioannam, quę Regi Francorum Philippo pulchro nupsit: Hinc Campania & Bria Coronæ regni Francici vnitæ fuerunt nec postea ab ea vnquam diuisæ sunt.

CIVITATES ET OPPIDA IN IIS SVNT.

RHEMORVM Ciuitas, vulgo Rheims, antiquis dicta fuit Durocottum: inter magnas & præclaras Galliæ ciuitates locum tuetur: vicinorum ei populorum Principatum gessit fundata est multis seculis antequam vrbis Rome fundamenta iacerentur, initium nomenq́; habet, a Remo Celtarum Rege, secundum Manethonem. Archiepiscopi sede fulget qui totius Ecclesiæ Gallicanæ Primas est, & in ea ciuitate Coronam Galliæ Regi imponit Belleforestius nomina recenset XXC. Archiepiscoporum Rhemensium, quorum vltimus est Carolus Cardinalis Lotharingus.

TRECE vulgo Troie Ciuitas, eius Poli latitudo est XLVII. gradutim aliquotq́ue minutorum nostrum Polum Arcticum versus, inter maiores & ampliores huius Regni ciuitates recensetur. Belleforestius numerat XXCIII. nomina Episcoporum qui ei præfuerunt.

CASTELLVM Theodorici, vulgo *Chasteau Thierri.* oppidum Metropolis est regionis Briæ Balliuatus Præsidialiq́, sede ornatum.

AGENDICVM vulgo *Prouins* oppidum, rosis rubris suaue olentibus, conditis & dulciarijs, quæ ex ijs æstiuis mensibus fiunt ita excellit, vt toti Franciæ illius nomen celebre sit.

Catala-

CAMPANIA
ET BRIA
Champaigne
et brie
PAR DE PICARDIE
Neufchastel
Compiegne
Pont a Verre
REMIS
Ligny
Villefranche
Dung
Part de Lorrain
Verdun
Grandpre
Clermont
BARROIS
S. Michel
Commercy
Vaucouleur
Bar le duc
Vitry
Pertois
S. Desier
Chalon
Espernay
Dormans
Thaudrein
Pleurs
La Ferte milon
Poulogne
Dammartin
PARIS
Pont charenton
Lagny
Pont Gournay
Brie
Crecy
Columiers
La ferte Gauche
PART DE FRANCE
Corbeil
Melun
Moret
Estampes
Fontainebelleau
Nemours
PART DE BEAUSSE
Montargis
Orleans
Gergeaux
Champigny
Pontsuryone
Chastillon
Sens
Bleneau
S. Forgeau
S. Florentin
Monterrau
Nogent
Troie
Villeneufue
Chaumont en Bassigny
Chauillon
Mussy
Langres
Vendeuvre
Scala Milliaria communia
3 6 9 12
BOURGOIGNE

CATALAVNVM vulgo *Chaalon* ciuitas est: ad hanc non autem in Languedocia à Romanis (quibus coniuncti erant Gothi,& Francorum Rex Meroueus) acerrimo prælio superatus fuit, ille Hunnorum Rex Attila flagellum Dei dictus. Episcopalis est ciuitas eiusque Episcopus se Comitem & Franciæ Parem inscribit.

IAINVILLA oppidum, à hominũ patre Iano dictum, familiæ Guisiæ est Apanagium vt vocant. In eo est tumulus Claudij Ducis Guisiæ, qui inter præcipua & præclara totius Galliæ opera recensetur. euectum est hoc oppidum in Principatus fastigium tempore, Regis Henrici secundi: ab eo dependent Baronatus vulgo dicti *de Sailly* aliæq́, Arces, vici Pagiq́ue.

VASSI oppidum est, ditionis gentis Guisiæ: non longe ab eo genus terre est, ex qua fit, coquiturq́, Bolus Armenus.

MONASTERIOLVM, vulgo *Montereau ou faut-Yonne* oppidum fama cognitum est, quod in eo occisus fuerit, Ioannes intrepidus Burgundiæ Dux, pater Philippi boni iubente, Carolo Delphino Franciæ, qui postea Rex fuit eius nominis septimus.

BLANDIVM Arx est munita, pulchro amœnoq́, situ, ob id eam pio voluptaria domo habent Longeuillæ Duces, quibus paret.

MELDE, vulgo *Meaux*, ab aquis dictum est, longe pulchrum habet prospectum: sede Episcopali clarum est. Belleforestius nominat C.I. eius Episcopos quorum est vltimus Ludouicus Bresyus.

MONCEAVX Arx Regalis est, fastuosis operibus ornata per Reginam Franciæ Catharinam Medicæam.

LAIGNYVM oppidum est vetustate insigne, cuius rei fidem faciunt ędificia & præcipue Abbatia in vertice montis, ad oppidi orientalem partem Fõs est pulchretudinis eximiæ, & quo vix alius in hac regione venustior inueniri potest.

S.DESIDERII oppidum Carolus quintus Imperator obsedit, deditioneq́; obtinuit, sed pacta pace, Galliæ Regi redditum fuit.

MAROLLA & Merna pagi sunt quos possidet Bertrandus fossius.

San Valerij oppidum cognomini domino paret. Finages elegans Pagus est.

San-Martini Fanum Prioratus est. dependens à San Lomerio Blęsensi.

CELLA Tauuets, Vernon & Valence vici sunt, postremi dominium obtinent primo geniti & capita insigniorum gentis Alegrinæ Parisiensis, qui orti sunt prosopia Cayeuca, in Normannia, & duobus Franciæ Cancellarijs. Nangis oppidum paret domino Beauuaesio. Mommirandelum situm est in ripa fluuij.

BARRIVM ad Sequanam, Chastillonium & Mussyum-Episcopi oppida sunt.

PARTHIVM VVLGO PARTHOIS.

HAEC Regio fertilissima est, abundat enim Frugibus leguminibusq́; omnis generis: ligna habet, cannabin aliasq́; merces. VICTRIACVM vulgo *Victry*. à Legione Romana Victrice dictũ, oppidum est. sedem Paillivo præstat cuius iurisdictio ad XXXV. aut XL miliaria in quadratum extenditur: initium sumit ad San Desiderij oppidum ad Matronã, Meridiem versus extenditur ad oppidum *Nogẽt-lartaut* vsq́,: à Septentrione conterminus est Ducatui Luxemburgensi. Occidentalior eius pars Brieæ se iungit.

BASSIGNIVM VVLGO BASSIGNI.

HAEC Regio sita est in extremitate limitum Comitatus Campanię, cincta est fluminibus Matrona & Mosa exiguaq́; parte Mosellę: Comitatui Campaniæ vnita fuit hæc Regio, vna quaq́, cum ea Coronæ Franciæ accessit: Gubernatores Brieæ & Campaniæ, & huic Regioni præsunt.

Caumontium, Arx est antiquitate celebris, in rupe sita: prę altis muris cincta, turribus fossisq́; munita est: ad Occidẽtalem eius partem Turris vulgari lingua *Le donjon & la haute fueille* dicta visitur: ea quondam sedes fuit Palaciumq́, Comitum Campaniæ: nullus hanc Arcem fluuius alluit, neque aqua ei suppetit, præter eam quam Cisternę præbent, & Fons qui ad pedem Turris est: Ciues negociantur panno linoq́;, textoresq́; pannorum primum inter mercatores locum obtinent, qui hic opulenti prædiuitesq́; sunt. Arcis territorium fertile est admodum, abundansque: agricolatum labor autem industriaq́;, id multo fructuosius reddunt.

CENOMANORVM PROVINCIA, VVLGO
Le Mans.

ROVINCIA Cenomanorum inter primas Galliæ habitari cœpit. Olim eius limites longius se extenderunt, quam nūc protenduntur, idq́; facile colligi potest ex ijs, quę Liuius, Polibius & Iustinus, de irruptione Cenomanorū in Italiam literis mandarunt: nec inficiari quis posset, ipsorum vires collectas fuisse, ex Andegauensibus, & Turonensibus, sicut & sub Boiorum nomine ipsorum vicini comprehendebantur. Cenomanorum autem antiquitas inde elucescit, quod cum Romani adhuc in cunis essent, ipsi in Italiam irruperunt, sedesq́; in eius parte fixerūt, quę Gallia Trāspadana dicta fuit, nūc Lōbardia, in eaq́; multas Ciuitates ædificarunt, inter quas fuēre Bergomū & Brixia: Thuscos Hetruscoqúe, qui fere Italiæ Monarchiam obtinebant expulerunt Olim huius Prouinciæ populus à nomine ipsorum vrbis Metropolis, Lemani dicebatur, sed cum Senonensibus (qui se ipsis iunxerunt) pacti sunt, vt nomina amborum populorum vnirentur, Senomaniqúe dicerentur. à Romanis sicut & alij Galliæ populi subiugati fuére Cenomani, sub eorumq́; imperio mansere donec Franci Romanos Gallia expulerunt, easq́; ipsi occuparunt Cenomani inter primos fuēre qui Christo seruatori nomen dederūt. Tribus magnis fluuijs hæc Prouincia irrigatur, nempe Meduana vulgo *Mayenne*. Lido vulgo *Loir*, & *Sartha* · adhuc alijs pluribus exiguis fluuijs & riuulis perluitur qui solum herbosum reddunt, pastioniqúe pecudum commodum sed ij æstiuo feruore deficiunt, non tamen territorium ab ipsis humefactum intermittit herbarum affatim gignere. Syluæ & saltus hanc Prouinciam ornant, idem præstant & Eryceta (quæ se longe extendunt) ea venationi pecudibusq́; pascendis aptiora sunt, quam sementi excipiendæ. Territorij pars vna fertilis est, alia sterilis, incolisque facilius est venaticas carnes, quam panem & vinum apponere, non tamen ijs omnino caret, aliquæ enim huius Prouinciæ partes tam fertiles sunt. vt eam nec Andeganensis ditio, nec Turonia vini bonitate, frugumq́; fertilitate superent. Aliquorum huius Prouincię locorum sterilitas Cenomanos labori assuefacit sunt industrij, viuidiq́; spiritus, nec ipsis facile aliquis imponere posset probi patres familias, eorumq́; vicinis aliquo modo astutiores, ad omnia idonei quibus se addicunt, vnde natum facetum Prouerbium, Cenomanum valere sesqui Normanno.

COMITES Cenomanorum fœdere iuncti fuere Comitibus Andegauensibus, sed Prouincia in duos Comitatus diuisa, Ciuitas *Le Mans*, penes Regem Franciæ mansit, vrbs autem cum Marchionatu *Mayenne* (nunc in Ducatus decus euecto) est Guisiæ gentis.

Le Mans, nomen habet à Lemano Regis Celtarum, Paridis filio, qui Paris territorio Parisiensi nomen dedit. antequam Lemanus hanc Vrbem muris sepsit, ædificata fuerat, per Sarthonē Samothei quarti Galliarum Regis filium. Antiqua est sedes Balliuarus & post Henricum secundum, sedes est Præsidialis, pro Regione Mayenne, & oppidis vicinis, ad quam appellationes deuoluuntur Curię Lemanorum, Chatean *du Loir*, *Laual*, *Beaumont*, *S Susanne*, *Chateau gontier*, *La Flesche*, *Maine la Iuhel*, *Sable*, *Ferte Bernard*.

HAEC Prouincia sub Aquitania comprehensa fuit, Ducibusque Aquitanis paruit, donec inter Reges Francorum Ludouicum nonum (qui sanctus dicitur) & Henricum Angliæ tertium eius nominis, pactum fuit vt Anglus in perpetuum cederet Normannia (quam Rollonem Regibus Franciæ à principio eripuisse, & se iure recepisse dicebat Ludouicus) Andegauensibus & Cenomanis, & vt Anglo adnumerarentur clↃ D. Aureorum

millia

CENOMANIA
Le Mans
gallice
NOR MANDIÆ
PAYS
VILLE DALENS
VILLE FRESNAY
LE MANS
FLECHE
ANIOV
SABLE
LAVAL
AVENSIS
DVCATVS
BRIANNAIS
PAYS
CHGONTIER

millia: Anglus Aquitania contentus esset, quàm à Septentrione Carenta fluuius, à Meridie, Pyrenæi montes terminarent. Rex Franciæ Ioannes, Andium & Cenomanorum Comitatum Ludouico filio dedit, cuius donationis verba ponit Papirius Massonus, libro
„ quarto Annalium, quibus res gestę Francorum explicantur. Damus & concedimus
„ per præsentes, donatione pura & simplici, inter viuos in perpetuum valitura, Ludo-
„ uico secundo genito nostro ad hereditatem perpetuam, pro se & suis heredibus, &
„ liberis masculis, ex carne sua & libero matrimonio procreatis, & etiam nascituris,
„ Comitatum Andegauiæ & Cenomaniæ, saluis & nobis retentis iuribus nostræ Rega-
„ liæ, exceptionibus Ecclesiæ, Fide & Homagio, quæ verba ex ipsis tabulis exscribere
„ placuit, Datis Calesij anno clↄ cccLx. quæ in scrinio Regio adhuc visuntur, eamque
„ legem Ioannes primus in familiam suam intulit, & posteri agnoscunt Regno plane
„ vtilem fuisse, eaq; factum, ne opulenti dominatus ad extraneos transierint, feminis
„ successione exclusis, Hucusq; Massonus. Ludouico ordine successere Ludouicus filius, & alius Ludouicus ex filio Ludouico nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum gesserunt. Ludouico tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit Renatus frater, quem Regina Neapolitana Ioanna, eius nominis secunda, suum heredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Prouinciæ instituit. Renatus Lotharingiæ Dux quoque fuit, ducta in vxorem Isabella Caroli audacis siue ballatoris filia, quæ ei peperit Ioannem filium, Calabriæ Ducem, cui superuixit Renatus pater. Hic Ioannes ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriæ Ducem & Marchionem Pontensem, qui absq; liberis decessit, auo Renato adhuc superstite. Renatus nepoti suo Renato ex Iolanta filia, & Friderico Vadimōtano, iura Regni Neapolitani & Comitatus Prouinciæ resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo, Cenomanorum Comiti, reliquisse fertur: qui cum etiam paulò pòst moreretur Ludouicum vndecimum omnium rerum suarū heredem instituisse dicitur; licet alij suprema Renati senis voluntate Prouinciam ad Regem redijsse malint, non absq; multa Renati Lotharingici expostulatione.

BEELSIA SIVE BELLOSIA-NA, VVLGO BEAVSSE.

OMEN Beelsiæ aut Bellosianæ multi diuerso modo confiderant, nec inter se conueniunt, quidquid enim dicunt coniecturis tantum nititur: siccitate & aquarum penuria quamuis Beelsia laboret, ipsa tamen fertilitas est, terraq; producendo frumento commoda. Oppida in ea sunt sequétia. Aurelia oppidũ est, vulgo Orleans dicitur: si id quis dicat ædificatum à Druydibus (qui totam regionem Carnutensem siluis quondam obsitam inhabitarunt, ob aquæ comoditatem regionisq; amœnitatem) non longe a vero aberraret. Lingua vtuntur Aurelianenses præ reliquis Gallis valde pura. Ducatus titulo est nobilitata & secundo Regis Franciæ filio cedit.

Ducum Aurelianensium series hæc est.

LVDOVICVS Regis Caroli quinti, qui sapiés dictus fuit filius, Aureliç & Turonũ Dux, Alenconij & Virtutũ comes, ex vxore Valentina, Ioãnis Galeacij Vicecomitis Mediolanẽsis filia genuit Carolũ, qui patri successit, & Ioãnẽ Comitẽ Engolismensem, quo natus est Carolus Regis Francisci I pater. Carolus Dux Aurelianus, duxit in vxorẽ Mariã Cliuensem quæ ei peperit Ludouicũ qui patri successit, & Mariã quæ nupta fuit Ioanni Comiti Foxio Vicecomiti Narbonç, eiq; peperit Gastonem, qui memorabili prçlio ad Rauẽnã victor, hostes fugientes persequens, occisus fuit. Ludouicus patri in Ducatũ Aurelianẽsem successit, & post Regẽ Carolũ VIII, Rex Francorũ factus, repudiata vxore Ioanna Regis Ludouici XI filia, duxit Annã reginã, Regis Caroli viduã, quæ ei peperit Claudiã, quæ Francisco Comiti Engolismẽsi (qui post socerũ Rex Francorum fuit) nupsit & Renatã quam duxit in vxorem Hercules Estensis Ferrariç Dux. Carolus Regis Francisci I filius, a patre donatus est Ducatu Aureliç, veneño extinctus (vt putatur) nullis post se relictis liberis. Ludouicus à Rege Henrico II patre Ducatus Aureliæ titulo decoratus fuit, decessit nondum bimus.

MONTARGIVM oppidum est, in Balliũatu Aurelianensi: in eius Arce depicta est historia canis venatici, qui heri sui mortem vindicauit occiso eo, qui illi necem intulerat.

VINDOCINVM oppidum nomen quo à Romanis appellatum fuit retinuit, Vendosme Gallis dicitur: Arx Vindocinensis viribus viguit atq; floruit cũ Franci Gallias inuaserunt.

Principum Vindocinensium series hæc est.

IOANNES Borbonius Iacobi filius (qui genitus erat Ludouico magno, primo Duce Borboniç) Comes Carolensis, Marcianus Claromontanus & Põthieuranus per vxorem Catharinam filiam ac heredem Ioannis Comitis Vindocinensis Castresij, Lusignani, Espernonij & Brætencuriæ factus dictorum oppidorum Comes, genuit ex vxore Catharina, Iacobum Marchiæ Comitem, Ludouicum qui patri successit in Comitatu Vindocinensi, & Ioannem Scluse & Carentij dominum & aliquot filias. Ludouicus post patrem Vindocinensis Comes fuit, ex vxore Ioanna Lauallagenuit Ioannem qui in vxorem duxit Isabellam belloiocensem quibus natus est Franciscus, qui patri successit, genuitq; ex Maria Petri Lucenburgij Connestabilis Franciæ filia, Carolum quem primum Vindocinensem Ducẽ creauit Rex Frãcorum Franciscus primus. Carolus Vindocinensis Dux in vxorem habuit Franciscam Renati Ducis Alenconij filiam viduam Francisci Iongeuillæ Ducis, quæ ei peperit Anthonium qui patri successit, Franciscum Ducem Anguianum, Carolum Cardinalem, Ioannem Anguianum Comitem, & Ludouicum Principem Condeum. Antonius duxit in vxorem Ioannam Albretiam Henrici Regis Nauarre filiam vnicam & heredem, quæ ei peperit Ioannem Principem Nauarræum, qui iuuenis mortuus est. Margaretam, & Henricum qui duxit in vxorem Margaretam Regis Henrici II filiam. BLESAE antiquum est oppidũ, vulgo regalis ciuitas dicitur, quod Reges Francorum ibi sepe versentur, & in ea educari liberos curẽt, allecti aeris salubritate in eo videntur Aqueductus, tanta latitudine & altitudine vt tribus equitibus simul & iunctim equitantibus transitum præbeant.

CARNVTVM vrbs Gallis grecisantibus ita dicta est a nomine Carrvos, q nucem significat. Romani Autricum dixerunt vernacule Chartres dicitur: à nomine carcer (quod in ea aut carcere aut alio supplicij genere noxij plecterentur) ita dicta videri posset, si Galli qui ei nomen imposuerunt, lingua latina vsi essent.

BELLOSIANA Regio
La Beausse Galliæ
Alencon
MAINE
DU
Le mans
Vendosme
Blois
Orleans
Paris
Chartres
Amboise
Tours
Chaumont
PART DE FRANCE
BERRY

TVRONIA, VVLGO TOVRAINE.

TVRONES sunt ex antiquissimis Galliç populis, semper inter Galliç Principes recensiti. Turonũ regio cõmuni prouerbio hortulus Frãciç dicitur, regumq́, delitiæ appellatur ob voluptatẽ amœnitatemq́, qua præstat, aër hic suaue spirat serenusq́; est arborũ fructus ex animi sententia prouenıunt, ijq́; nullis alijs Europe cedunt: Lutetiam Parisiorũ vsq, cõportantur, ibiq́, præ ceteris sunt in prætio. vini frumentiq́, feracissima est, nec nemora ei desunt venationi commoda, neq; ad ædificia quæcũq́ construenda, neq, ad ignes instruendos ligna: aquæ adprimè sanç sunt mercatura in ea viget, populus autem sincerus est, non difficilis vel morosius & suo Regi obsequens & fidelis.

OPPIDA IN TVRONIA SVNT HAEC.

TVRONVM vernacule Tours dicitur, ædificatũ est oppidum à Gallis præ alijs Galliç ciuitatibus olim excelluit, adeo vt caput multarum nationum fuerit. Cæsari inter primos Gallorum noti fuerunt Turones Ptolemæus eos Turegios nominat ripam Ligeris incolentes: est ex ditissimis Franciæ ciuitatibus eas diuitias ex fertili territorio consequitur, eiusq́, diligenti cura & quod incole probe rem familiarem curent, addicti mercaturæ sunt nauant operam parendç bysso quæ hic tam probe subtiliterq́, paratur, quam in Italia

CHINONVM oppidum est longe ab hinc tempore eius iacta sunt fundamenta elegãs pagus fuit muniri inde cepit & in pulchrum oppidum euasit. eius territorium valde fertile amœnumq́. est eaque de causa olim Franciæ Regibus in delicijs fuit, præsertim Regi Carolo VII. eo tempore quo æmuli non alio titulo ipsum dignabantur quàm Ducis Bituricẽsis aut Regi-Biturigum. LODVNVM oppidũ est qui iam hoc Pictauiensi ditioni attribuũt, olim viro nobili paruit: nũc sedes Tribunalis Regij est. AMBAXIA oppidũ vernacule Amboise dicitur, sitũ est in ripa Ligeris fluuij, tam iucundo territorio, vbiq́, aër adeo suauiter spirat, vt non facile in Francia simile oppidum reperiatur, eaq́, de causa Reges ibi sepe degunt. LOCHES oppidum est, vsq adeo firme munitum, vti ei pauca loca cõparari queant: in Crypta subterranea Arcis illi adiunctç repertũ fuit corpus viri staturç rarç omnium huius seculi magnitudinẽ superans, nam si consideretur proportio ossium, octo magnos pedes altum erat grandiq́, lapidi insidebat, capite in ambas manus inclinato.

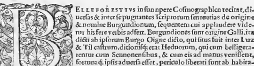
MONSRICHARDI vrbs in egregia planiciæ sita est quã rupes & syluç cingũt, extra vrbẽ domus subterranæ sunt & super eas horti vineaq́. Paulmyũ Arx Vicecomitatus titulo præstat sita est edito loco aereq́, in primis salubri· retro ipsum est pulchrũ spaciosumq́, viuariũ, ꝙ muro cingitur duoq, fere miliaria continet dominũ agnoscit Renatũ voyerum Balliuu Turoniæ qui caput est nobilitatis eius Regionis, nobilis ordinarius Camerç Regis & eiusdem Ordinis Conchyliati Eques.

Principum Turoniæ series hæc est.

Rex Francorum Ioannes qui prælio ad Pictauium ab Anglis captus fuit Philippo filio qui audax dict⁹ fuit, dederat Ducatũ Turoniæ sed cũ ipse Rex morte Philippi Ducis Burgũdiç, qui Eudonis Burgũdiç Ducis ex Philippo filio nepos erat, auctus esset Burgundiç Ducatu quod ex Ioãna magna Eudonis Ducis sorore Philippi defuncti amita Rege Philippo prognatus esset. Ducatum Burgundiæ Audaci filio dedit. Ducatum vero Turoniæ recepit quod ex verbis donationis Ducatus Burgũdiç constat, cui hæc verba inserta sunt,
,, per hanc autem concessionem nostram præsentem, Ducatum Turoniæ quem cum suis
,, pertinentijs. dicto filio nostro alias donauimus, ad manum nostram ponimus & retinemus, ordinaturi de eodem ad nostræ beneplacitum voluntatis.

BVRGVNDIÆ DVCATVS,

VVLGO *LE DVCHE DE Bourgongne.*

BELLEFORESTIVS in suo opere Cosmographico recitat, diuersas & inter se pugnantes scriptorum sententias de origine & nomine Burgundionum, sequentem cui applaudere videtur his fere verbis adfert. Burgundiones sunt origine Galli, ita dicti ab ipsorum Burgo Oigne dicto, qui situs fuit inter Luz & Til castrum, ditionisq; erat Heduorum, qui cum belligerarentur cum Sennonensibus, & cum eis ad manus venissent, fortunaq. ipsis aduersa esset, periculo liberati sunt ab habitatoribus Burgi d'Oigne quibus pro tanto beneficio, non solum nihil relatũ fuit gratiæ ab Heduis sed ab ijs deserti prędeq; expositi sunt Senonensibus, quos pertimescentes Burgundiones (qui eorum in se odium exitiale norant) suũ illum Oigne dictum Burgũ Vulcano tradunt. VVandali siue Wandeleers hoc est errones facti sunt, tandemq; castra ad Vistulam fluuium latis Poloniam campis perlabentem fixerũt, vbi à Gepidis fere ad internicionem cæsi fuêre. postea cum in infinitum pene numerum excreuissent Burgundiones, aliasq; gentes nouas sedes quærere perspicerent, Romaniq. tum labentis Imperij inuadere Prouincias, ne ipsi tantum spectatores & ociosi viderentur Gallias petunt, inq; veteres suas sedes remigrant. ijsq. contenti nihil fere aliud occuparunt à Francis quoq;, qui tunc in Gallias penetrarant, VVandalosq; suis sedibus expulerant, aggressi non fuere sed Burgundionibus captã prędam reliquerũt. Septem aut octo annorum spacio, antequam Pharamundus Francorum Rex declaratus esset, Burgundiones Galliam Belgicam ingressi Prouinciam Sequanorum, (quæ nunc liberi Burgundiæ Comitatus titulo clara est) & regiones vicinas adepti sunt, inde Ararim, qui nunc Sagona dicitur, transmittentes Heduos, Cabillonenses, Matisconenses, Niuernenses, Borbonienses, aliaq; vicina loca sub suam potestatem redegerunt & cum nondum totos octo annos eas sedes occupassent, nomen Christo seruatori dederunt, quod accidit anno salutiferi virginei partus 434 cum itaq; iam pedem in Gallia fixissent ipsi se tanquam Domini gerere ceperunt, ius Romanum antiquantes legesq; quas ipsi inter se cõmunes habebant firmãtes quod magnum illũ belli ducem AEtium mouit, vt ipsos bello aggrederetur, pręlioq; cũ eis decertans victoriam obtinuit ipsorũq; Regem Gunditariũ cepit. sed eum libertati restituit, pacemque cum eo inijt, ei quæ occupauerat relinquens, quin & eius sicut & Gothorum Francorumq; auxilio vsus est contra Hunnos insigni stratagemate exteros inter se committens seseq; mutuo iugulare faciens Romanos extra Martis aleam constituens Hęc de nomine & origine Burgũdionum quod ad ipsorum in Gallia regnum attinet primus ibi Burgundionum Rex fuit Gunditarius, cuius supra facta est mentio, quem alij Gundioch alij Godencium appellant, qui in prælio contra Hunnos occubuit anno Christi 450 quatuor post se relinquens liberos masculos, nemp Gundebaudum. Gondegesilum, Chilpericum, Gothmarum, qui cum inter se hereditatem partirentur, nec inter eos conueniret, senior & natu minimus se contra secundum & tertium coniunxerunt, cumque ad arma venissent prælioq. decertarent prope Metropolim Heduorũ Augustodunum (quę nũc Authun vulgo dicitur Gundebaldus viribus inferior, in fugam versus est eaque se seruauit, tandem Rex factus. fratres obsedit Viennæ (tunc Allobrogum oppido quod nunc Delphinatum Prouinciæ attribuitur) quos cum cepisset magnis cruciatibus morti tradidit, sed suo damno seruauit Chilperici fratris filiam Clotildem, quæ postea Clodoueo Francorum Regi nupsit nam ipsa marito author fuit, vt Burgundioni patruo, qui eius patrem necarat, bellum inferret, quod & fecit Clodoueus sed Burgundio pacem redemit, Franco omni quod vltra Ararim possidebat cedens: sed hic ipsum postea

BVRGVNDIÆ DVCATVS
Bourgogne Duche
PART DE BOVRBONNOIS
DV COMTE DE BOVRGOGNE
Sens

tota ditione exegit, coegitq́; fuga salutem quærere: eo mortuo titulus Regni, sed exiguis finibus circumscripti, nempe Sequanorum Prouincia, & Allobrogum ditione, & Prouincia (quæ adhuc vetus nomen quo à Romanis appellata fuit retinet) Sigismundo filio mansit, cui bellum mouit Clodomirus Francorum Rex, Clodouei filius, eumq́; prælio inferiorem, captumq́, cum vxore & liberis Aureliam custodiendum misit. Gundemarus fratri Sigismundo successit, occisusq́; est in prælio cum Francis commisso, eiq́, in regnum Burgundionum surrogatus est Theodoricus Clodouei ex Clotilde filius, itaque Burgundionum regnum Austrasiæ regno iunctum fuit,

Divio oppidum, vulgo Dyon in pulchra planicie situm est, ad eius latus mons est qui Massiliam vsque protenditur, in quo optima Galliæ vina crescunt situ munitum est Diuio, magis autem artificio, magnis propugnaculis fastuosisque munitionibus. quæ ibi extructæ sunt, vt valli loco sint aduersarijs Regni Gallici, coronæque Franciæ hostibus Imperator Aurelianus oppidum ampliauit, eiusque pomœria protulit. Qui in Maiorem huius oppidi eligitur (vel inuitus & renitens) id onus suscipere tenetur, iuramentúq́, præstare in templo diuæ virgini dicato (cum à Procuratore Regio de eo interpellatur) se Regi fidelem fore, deinde se defensurum iura libertates & Priuilegia ciuium aduersus quoscumque, etiam aduersus ipsum Regem, qua necesse sit: ad quartam miliaris partem extra oppidum duo colles & promontoria visuntur, in vno admiranda Arx Talanta dicta est, in altero Arx & pagus, qui vulgo Fontaines dicitur, vnde originem traxit diuus Bernardus caput ordinis Clareuallensis.

Belna, vulgo Beaune oppidum, soli fertilitate raraq́, antiquitate celebre, in territorio pingui, fœcundoque situm est, præcipue vini, quod inter Franciæ optima habetur, cinctum est oppidum validis mœnibus, fossis profundis, altisque propugnaculis, Arx munita in eo est, quàm extrui curauit Rex Francorum Ludouicus duodecimus. Aurelianus Imperator Belnam ampliauit ornauitque in eo pulcherrimum celeberrimumque Xenodochium, Regioque Palatio quàm pauperum domui similius est. Visitur quoque in vrbis territorio illud fama per insigne Cisterciensiū monasterium, cui nomen inditum à frequētia Cisternarum; situm est in horrenda profunditate siluæ obscuræ id Odo aut Odon eius nominis primus Burgundiæ Dux, tam magnifice extrui curauit, Anno Christi 1098 caput est 1800 monasteriorum virorum eius Ordinis, virginum autē aut monacharum eiusdem ordinis fere totidem.

Nvitzivm oppidum vt nomen indicat, à Nuitonibus, cui in Gallijs sedes fixerunt extructum est, Nuitbones enim Germaniæ populus vna cum Burgundionibus, in Galliam penetrauit. eisque regio partitione obtigit in qua Nuitzium oppidum.

Avgvstodvnvm ciuitas Bibracta est, cuius Cæsar meminit & præ maxima populi frequentia totius Heduorum factionis caput estimat, atque magnis laudibus euehit Romanorum fratres Heduos appellans, propter eorum potentiam, dicitque eos primas, inter Gallos obtinuisse, Celtæ Augustodunum nomen abbreuiantes, dixerunt Augsdun Augstun tandem Authun Ammianus Marcellinus lib. 25 dicit, muros oppidi Augustoduni, antiquitate celebres, ex quo cōsequitur ciuitatē multis seculis fuisse, antequam Cæsar Gallias subiugaret, cuius factionibus, oppidū excidio datum fuit, quamuis id ipse dissimulet, alijsq́, imputet, Augustus Cæsar Augustodunum restituit, gensque Flauia posteriq́, Imp Claudij eam ornarunt, sita est ad radices montium (qui vulgo *les mons de Cenis* dicuntur) fluuius Arroux eam alluit, ædificijs infrequens est, excepta ea parte vbi Arx & Templum diui Ladri. & munitio (quam vulgus Marchault vocat) vbi campus Martis erat Qui ipsius Areā & in quantam longitudinem se olim extenderit considerabit, absque vlla hesitatione iudicabit Heduorū fuisse sedē & ipsorū Metropolim: in ea Capitoliū fuit, & tēplorū infinitus numerus, quæ redificata fuēre post Bibracte excidiū, sed Barbari omnia diruerunt, Episcopi sede ornata est ciuitas & eius 84. Episcopos quorum vltimus est Carolus d'Aillebousthus nominat Bellefortestius.

Circa Burgum (qui vulgo Flauigni dicitur) duorum milliariorum ab oppido Semuro internallo, viduntur ruinæ oppidi Alexiæ quondam celeberrimi, quod Cæsar ita excidit, deuastauitque vt nullæ ædificiorum reliquiæ appareant, solumque nomen ad memoriam in pago Alize ad montis radicem (qui vulgo l'Auxois dicitur) sito, supersit.

Territorium (quod vulgo l'Auxois dicitur) montibus quidem attollitur, sed fertilitate excellit, in eo enim nec collis nec monticulus est, qui non sementi aptus sit, aut vinetis quæ pro eorum situ, generosiora totius Burgundiæ vina proferunt, valles fructuū fœcundi sunt, & in eo territorio tanta est pecorum copia, vt eorū magnā partē, vicinis mercatoribus large suppeditet. Lanę hic magna negociatio habetur. Ob oriente terminatur Auxois Diuionēsi territorio, ab Occidente Niuernensi, ad meridiem ei est ager Augustodunensis ad Septentrionem Altisiodorensis ager & mōtes sunt territorium l'Auxois in longitudinem fere ad viginti miliaria protenditur, latitudo autem fere equalis est.

SEMVRVM oppidum Metropolis territorij (dicti l'Auxois) in meditullio eius situm est, vndique montibus circumsepitur, excepta ea parte, quæ Orientem spectat, in tres partes diuisum est, quarum singulæ muris sunt separatæ, sed eæ tam apte sibi coherent vt vnaquæquę pars, pro vno oppido haberi posse videatur: prima pars, Burgi nomen habet, quæ in medio est (vulgo *le Donjon* dicitur) tertia autem pars Arx appellatur: videtur oppidum tribus vicibus ædificatum esse: ea pars quæ Burgus nuncupatur, alias amplitudine superat, frequentiusque inhabitatur, nam in eo præcipui & ditiores ciues sedes fixerunt, visui dignum in eo templū est Deiparę virgini dicatum, quod ab imis fundamentis, ad fastigium vsque, constat ex pulchro sectoque lapide, sed admiratione non caret, quod quamuis structura templi alta sit, muri tamen vno lapide spissiores non sint, exceptis magnis columnis, qui fornices ædificij sustinent: oppidi ciues pacifici, quieti, pij, & in proximos benefici sunt, se inuicem amant, nec queruli sunt, extraneorum consuetudine delectantur: ciuitatis territorium fertile, est præsertim vinetorum, nec silentio prætereundę sunt violę odoris suauissimi alias omnes Franciæ odore & pulchritudine vincentes. FLAVIGNIVM vicus de antiquitate gloriari potest, is enim est qui olim Flauia dictus fuit, & legatos ad Constantinum Imperatorem muris oppidi instaurandis misit. CABILLO vrbs vetustatis nomine præstat, Cæsar ipsam horreum Romanorum fecit & locum quo impedimenta & annonam reponeret, Comitatus titulo clarum fuit: eam Burgundiæ Duces acquisiuerunt à Ioanne Stephani filio, Burgundiæ Comite & domino Salinarum Año Christi 1256. vrbis nobiles multis priuilegijs gaudent & inter omnes Gallica lingua vtētes humani & affabiles sunt, quin etiam cęteris ornatius lingua Gallica loquentibus adiungūtur, quam student exornare: Attila Hunnorum Rex vrbem excidit, sed iussu Regis Burgundionum restituta, ipse in ea sedem fixit. SENESCYVM Baronatus est, eiq; multi vassalli subsunt, eius iurisdictio late extenditur, dominos agnoscit gētem Bauffremontiam Arx Senesceya ex munitioribus Burgundię est in pulchra planicię fertiliq; territorio sita, quod frumenta, vina, ligna, legumina producit, siluis stagnis alijsq; rebus, tam ad vsum necessarium requisitis, quam quæ voluptati seruiunt destitutum non est: lapicidinas habet, vnde lapides perpulchri politique, qualesq; aliquis optare posset, eruuntur, ij solo naturæ artificio coloribus distincti sunt. TORNVS oppidum, loco totius vicinię fertilissimo situm est, eius longitudo latitudinem excedit, aquis Araris fluuij vndique ambitur, colles vini generosissimi feraces ipsi vicini sunt: ij dorsum solis occasui obuersum habent: id omne quod nunc oppidum Tornus comprehendit, quondam in tres partes distinctum fuit, vna Arx Trinochium, altera villa Tornusij, tertia Cella Tornutum dicebatur, Arx Trinochium dicebatur is locus, qui Romanis pro horręo castrensi erat, in quo añonam & commeatum reponebant, sed is locus nunc in ruinam abijt, nec aliud præter nomen superest. Tornutium villa ea pars est, vbi nunc parœchia diui Andreæ visitur, à prima parte Riuulo distincta est, sed quo fluat discerni non potest, ponte enim altisq; domibus vndiq; stratus est: ad tertiam partem (cui Cellę aut Cellulæ diui Valeriani nomen inditum fuit) quod attinet, is locus est, Abbatia spectatur loco totius oppidi editissimo, cui quamuis Abbatis coniuncta sit, tamen muro quo cingitur, ab eo separatur: suisq; claustris clauditur: nisi templi turres eminerent Arx potius quam Monasterium esse videretur Abbatia est Ordinis S. Benedicti, caput multorum Prioratuum, qui in Matisconensi Borbonnesio, Delphinatu, Aruernia, Pictonibus, Cenomanis, Andibus & in Britañia sunt. MATISCO oppidum olim varijs nominibus appellatum fuit, in nonnullis Historijs Matiscon dicitur, quod nomen dē-

pta Tis syllaba vulgo retinuit, alij ipsum Matissanam & Matiscense dixerunt. Cæsar ipsius antiquitatis testis est, ad fluuium Ararim (qui nunc Sagona dicitur) situm est, sepius excisum fuit, semel ab Attila, iterum per Francos, præterea tempore Lotharij Imp. Ludouici pij filij, tandē tempore Ludouici iunioris, à latronibus siue viarum grassatoribus destructum. Comitatus titulo claruit, quem Francorum Rex Ludouicus (nonus vulgo Diuus dictus) emit à Ioanne & eius vxore Comitibus Matisconensibus. CHAROLLES oppidum Comitatui cognomini nomen dedit. In Burgundiæ Ducatu præterea multa oppida & Burgi sunt ea vernacule dicuntur *Analon, Arnay le duc, Noyers, Saulieu Flauigny, Monlbart, Visteaux, Rauieres, Mont-Sant Iean, Moustier-Sant-Iean* (Arx est superbæ structuræ) quales etiam sunt Misserij, Thoesij louesque, *Montigny sur Armacon, Thoillon, Sanmaise le duc, Bourbilij, Espoisse, Roigny* & alia.

Ducum Burgundiæ series hæc est.

RICHARDVS Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitatissimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux institutus fuit à Francorum Rege Odone, Roberti Comitis Parisiorum filio, qui ex tutore Regis Caroli simplicis, à Franciæ regni Primoribus Rex dictus erat: Ricardus Ducatui Burgundiæ præfuit annis 32. RVDOLFVS post patrem Ricardum Ducatum Burgundiæ adeptus, ei præfuit annis 14. in Regem Francorum electus fuit.

HVGO Niger, Rudolpho fratre nullis post se relictis liberis defuncto, ei successit, præfuitque anno 19. ODO Hugonis nigri aut frater aut filius (vtriusque enim sententiæ, authores non desunt) Ducatus gubernacula tenuit ann. 10. HENRICVS post Odonem fratrem, in Ducatum Burgundiæ surrogatus fuit, eique præfuit ann. 39. decessit nullos post se relinquens liberos. ROBERTVS Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento (vt aiūt) Henrici ex fratre nepotis adeptus, ad eius clauum sedis annis 26. ROBERTVS à patre Rege Roberto, Ducatu Burgundiæ donatus, ei præfuit ann. 48. HVGO Roberti ex Henrico filio nepos, Ducatui præfuit ann. 22. OTHO Hugone fratre Cluniacensium instituto se mancipante Dux factus est, præfuitque an 5. HVGO secundus Othone patre in sacram militiam proficiscente, Ducatus procurator institutus fuit. sed patre in Cilicia immatura morte surrepto ducatum est adeptus eumque tenuit ann. 22. ODO Hugonis ex Mathilde coniuge filius, patri in ducatu successit, eumque possedit ann. citciter 40. HVGO tertius, quem Odo ex Maria Theobaldi Campaniæ Comitis filia genuerat, Ducatui præfuit ann. 29: ex vxore Alisa Lotharingiæ Ducis Mathei filia genuit Odonem, qui patri successit & Alexandtum.

ODO tertius ætatis prærogatiua Ducatum obtinuit præfuitq; ann 26. HVGO quartus adhuc adolescentulus sub tutela matris Aleydis à vergeio aliquamdiu fuit: Ducatui præfuit ann 55. ROBERTVS tertius, Hugoni patri successit in Ducatum, fratri verò eius Hugoni in partem hereditariam obtigit, Auallonum Monsregalis & Monsbarrium, Robertus Ducatus clauum tenuit ann. 36. HVGO quintus patri Roberto successit, nullis rebus gestis, nec vlla sobole relicta obijt cum Ducatum tenuisset ann. 6. EVDO post fratrem Hugonem Ducatum Burgundiæ obtinuit, cumque ei sex annis præfuisset, duxit in vxorem Ioannam Regis Francorum Philippi Longi filiam, quæ ei in dotem attulit Burgundiæ Comitatum, in quem defuncto Othone auo materno, Robertoque auunculo successerat, qua ratione Comitatus Palatini Burgundici, simul ac Ducatus titulos primus ipse Odo gestare cepit, Ducatui præfuit ann. 34. PHILIPPVS Eudonis ex Philippo filio (qui in oppugnatione castelli Aguillonis obierat) nepos, auo successit, præfuitq; an. 13. ineunte adolescētia defunct⁹ est, nullos relinquens liberos. IOANNES Francorum Rex, tum quod ex Ioanna magna sorore Eudonis Ducis, Philippi Ducis defuncti amita à Philippo Rege procreatus esset, in Ducatum Burgundiæ successit, tum quod Ducatus ille, vt beneficium Francium Gallica condicione, masculis cessantibus ad Regnum Gallicum redijsse videretur, à quo ideo Carolus Nauarræ Rex exclusus, qui ex Margareta Burgundica, sorore Ioannæ descenderat: hac igitur ratione Hugonis Capeti mascula stirps directa cessauit in Burgundiæ Ducatu. Rex Ioañes Ducatum tenuit biennio. PHILIPPVS cognomento Audax, a Rege Ioanne patre, Ducatu Burgundiæ donatus est anno Christi 1363. duxit in vxorem Margaretam Ludouici Malani, Flandriæ Comitis filiam vnicam, post soceri mortem obtinuit Comitatus Flandriæ, Burgundiæ, Arthesiæ, Niuerniæ, Rethelıæ, Salinas & Mechliniam, Margareta ei peperit Ioannem qui patri successit: Antonium Ducem Brabantiæ & Lemburgij: Philippum comitem Neuersij, Margaretam vxorem Ducis Sabaudiæ: Catharinam quæ nupsit Leopoldo Austriaco: Margaretam vxorem Guilielmi secundi Ducis Bauariæ, Hollandiæ & Zelandiæ Comitis: Bonam Philippus Burgundiæ præfuit ann. 40.

IOANNES cognomento intrepidus, patri Philippo succeſsit, à Rege Francorum Carolo ſexto parruo, anno Chriſti 1396. cum nobiliſsimis Galliç viris, per Germaniam, Sigiſmundo Regi Hungariæ auxilium laturus, aduerſus Turcas in Hungariam profectus eſt, vbi profligato Chriſtianorum ad Nicopolim exercitũ, caprus eſt. perſoluto grandi lytro in Franciã reuerſus atroces inimicitias, cum Ludouico Aurelianenſi Regis Caroli ſexti fratre, diu exercuit & tandem per ſicarios occidit Anno Chriſti 1407. 10 Calend. decembris: ipſe autem Anno Chriſti 1420. Monaſteriolum oppidum à Delphino Franciæ Carolo, ad colloquium euocatus, cum eo colloquens trucidatus fuit: ei ſuperſtes fuit Philippus filius vnicus, & omniũ fortunarum heres, præter quem ex Margareta Alberti Ducis Bauariæ filia genuit Margaretã vxorem Ludouici Delphini Viennenſis Ducis Aquitaniæ, & poſt eum Arturi Richemontani Conneſtabilis Franciæ: Catharinam quæ Ludouico Regis Siciliç filio deſponſa fuit, ſed nuncio illi remiſſo obijt Gandaui: Iſabellam vxorem Comitis Pontieurani apud Britones: Annam vxorem Ioannis Ducis Bedfordiæ, Regis Angliæ Henrici quarti filij: Mariam vxorẽ Adulphi Cliuiæ Ducis: Agnem nuptam Carolo Duci Borbonio: ſcriptor quidam Anony-
,, mus vicinus eius temporis vel equalis potius de cede Ioañis Ducis ſcribit ſequẽtia. Cum
,, vterq; haberet exercitum (Burgundus & Delphinus) omni fide publica data quæ dari poſ-
,, ſet, Armeniaci ſimulant pacem ſe velle facere cum Burgundo, & eum vocant ad conciliũ
,, in Caſtrum Monaſterioli ſuper flumen Ionã, quaſi de negocio pacis inter ſe bona fide tra-
,, ctaturi. Quum autem ille aduentaſſet, nihil inſidiarum ſuſpicatus (& hoc quidem contra
,, multorum ex ſuis opinionem, qui de dolo atque inſidijs vehementem ſuſpicionem habe-
,, bant) in præſentia Delphini in ceruice percuſſus, interemptus eſt miſerabiliter: Ioannes
,, Ducatui Burgundiæ præfuit annis 16. PHILIPPVS bonus ſeu mitis, patri ſucceſsit, cuius mortem vindicaturus Anno Chriſti 1420. ſocietatem cum Henrico quinto Angliæ, Rege iniit, eique Regem Frãciæ Carolum ſextum, Reginam & quidquid ſuæ factionis habebat, in manus tradidit, qui Regis Caroli filiam Catharinam in vxorem duxit, matrimonijque tabulis cautum fuit, vt gener ſocero in regnum ſuccederet, & ſi contingeret, vt Henricus prior moreretur, eius filio maiori natu ex Catharina genito, regni hereditas veniret, ac Principes Francici conceptis verbis Henrico iuſiurandum darent, atque Carolus Delphinus omni deiect' honore quem gerebat hoſtis patriæ perpetuo haberetur: año autem 1435. Borbonij Dux Philippo Burgũdio ſororio reconciliatus, effecit etiam vt Francorm & Anglorum Regum, atque etiam ipſius Burgundionis oratores, de pace acturi Atrebati conuenerint, vbi cum Anglo ſatiſfieri à Francis nullo modo poſſet, Burgundioni eorum quæ petijt nihil denegatum eſt, itaque eius indignatione iraque (quæ Anglos Francia potiri fecerat) poſita remiſſaque, Francia ab Anglorum iugo liberata fuit Rex enim Carolus ſeptimus Anglos primum Aquitania pepulit, deinde tota Gallia exegit. Philippus Brabantiam, Lemburgum, Luxeburgum, Hannoniam, Namurcum, Hollandiam, Zelandiam ſuis finibus adiunxit, finem viuendi fecit anno Chriſti 1467. vxores habuit tres, Michaelidem Caroli ſexti Gallorum Regis filiam, alteram Bonam (quidam Mariam appellant) filiam Philippi Comitis Vgellenſis, viduam patrui ſui Philippi Comitis Niuernenſis. Nihil ex his duabus ſuſcepit liberorum. Tertia eius vxor erat Iſabella, quæ patrem habuit Ioannem, Regem Luſitaniæ, matrem Philippam filiam Ioannis Ducis Lancaſtriæ, qui Ioannes cognomento à Gandauo, filius erat Regis Angliæ Eduardi tertij, Auunculos eadem Iſabella ciebat: Regem Angliæ Henricum quartum & Ioannem Comitem Somerſeti· Ex hac Philippus Antonium, Iodocum & Carolum tulit, qui Carolus defunctis in infantia fratribus ſuis, ſolus perennauit Philippus Burgundiæ præfuit annis 48.

Epitaphium eius gallicis ſcriptum verſiculis latine ſonat.

Philippus ex Ioanne Rege natus eſt,
Genuitq; Ioannem patrem charum mihi,
Burgundiam cum Flandria atque Arteſio
Qui mihi reliquit lege iureq; optimo.
Brabantios, Lemburgios, Namurcios,
Hagnonios, Hollandicos, Zelandicos,
Et Luceburgum finibus iunxi meis.
Bellum mouebant Francus atque Anglus mihi,
Quos iure & armis fortiter reiecimus.
Mouit Renatus bella Lotharingicus,
Qui Rex licet, captiuus eſt factus meus.
Vna die denunciant bellum mihi,
Galli, Britanni, & Cæſar At nil promouent.
Cum Rege Carolo longa bella geſsimus.
Pacem petiuit: ſceptra quæ illi reddidit.
Septem cruentis dimicaui prælijs,

In

In omnibus victor, Deo sit gloria.
Flandros rebelles, & Leodios feros
Vici, & coegi petere pacis commoda
Basilææ quem Papam remouit sanctio,
Pro fauore dignitati reddidi.
Quinos per annos educatum duximus,
Ad sceptra Regni Rege natum Principem.
Ad me refugij pulsus Eboracius,
Operaq; nostra factus est Rex Angliæ.
Defensioni Ecclesiæ delegimus,
Insigne vellus aureum nostro ordini.

Studio iuuandi Christiani nominis
Nostras triremes misimus Papæ Pio.
Ductu meo bellum parans Barbaris:
Sed obstitit mors quæ potens regnat nimis.
Bis lustra septem & Consulem vnum viximus:
Sed septimo post mille, centum quoque quater
Et lustra bis sex, ordinem fatis sequor.
Et hic recludor cum patre atque auo meo:
Sicut placebat antequam decederem.
Direxit acta iugiter Christus mea:
Precare cœli regna, lector hinc mihi.

CAROLVS ob plurima bella quæ gessit, bellatoris cognomen sortitus est, viuente adhuc patre in auxilium Franciæ Procerum (qui contra Regem Ludouicum XI. quod eos in nulla authoritate gratiaue haberet, de eo in ordinem cogendo boni publici prætextu conspirauerant) cum paternis copijs in Franciam profectus, collatis signis cum Rege ad mõtem Lethericum conflixit. Et quod Rex se à pugna statim Lutetiam receperit, ipse verò in prælij campo constiterit, victoriam reportasse visus est: Leodium expugnauit & deripuit. Nussiam oppidum Episcopatus Coloniensis obsedit, & oppugnare aggressus est, quod Imperator Fridericus III. tam indigne passus est, vt cum 80. milium exercitu, è tota Germania coacto, cum cogere obsidionem soluere voluerit, nec tamen Burgundus, vt obsidionem solueret, nisi conuentione facta cogi potuit, idq; cum annum obsidio tenuisset: interim a te Franci Regis, Sigismundus Austriacus positis odijs, quæ inter illum & Heluetios intercedebât, fœdere iunctus est illis, & illorum ope Austriacus Ferretiam Burgundo antea oppignoratam, re non soluta recuperat, captumque Petrum Hagenbachium (quem Carolus regioni præfecerat) carnifici capite plectendum dedit: deinde acceptis ab Heluetijs copijs, in Comitatum Burgundiæ irrupit, quo etiam tempore, Renatus Lotharingiæ Dux, societate cum Heluetijs & Austriaco inita, Burgundionis hostem se professus est, sed Burgundus ante anni exitum totã Lotharingiam in suam potestatem redegit, deinde cõtra Heluetios profectus est, ex quibus cum Lausannam deditione cepisset, Heluetios qui Gransonem tenebant, in deditionem susceptos, immaniter trucidari fecit, quod tanto furore rabieque totam gentem accendit, vt reductis paulo post copijs suis, illum aciæ fusum fugatumq;, castris, tormentis, & impedimentis exuerint (licet infami magis quam cruenta clade affecerint) quam cum vlciscẽdam putaret, longe maiorem exercitum sibi accersuit. Murto siue Morato obsessa nihil felicius secundum hostium congressum (quibus Lotharingus Dux præerat) ferre potuit, sed iniquiorem adhuc fortunam expertus, maiorem hominum iacturam fecit, nec ipsemet nisi fuga sibi salutẽ inuenit: sed reliquijs aduersorum præliorum, ex fuga rursus collectis, ac ex vtraq; Burgũdia excitata iuuentute Lotharingiam, quam Renatus receperat repetijt, & Nanceium media bruma obsedit, sed Renatus cum suis Germanorum Heluetiorumq; copijs in castra Burgundionis impetum fecit, eosq; vel cecidit, vel in fugam egit ipso Carolo vulneribus confosso, quod nonis Ian. Anno Christi 1477. factum omnes consentiunt cum an. vixisset 43. diebus 56. Burgundiæ præfuit annis 11. vxores habuit tres, Catharinam Regis Caroli septimi filiam, deinde Isabellam, Caroli primi Ducis Borbonij filiam, vltimo Margaritam Eboracensem, Regis Eduardi quarti sororem, quę ei peperit Mariam. cui Rex Ludouicus XI. Principis Aurasiensis (magna in vtraque Burgundia authoritatis viri) opera vsus, non solum Ducatum, sed etiam Comitatum Burgundiæ (paucis vrbibus exceptis) eripuit, Et cum Picardiam & Arthesiã occupare conaretur, Maximilianus Imperatoris Friderici tertij filius, Mariam Caroli heredem sibi conubio copulauit, eiusq; iura sibi tuenda & vindicanda sumsit, An. Christi 1478. Arausiensis quoque Princeps promissa sibi à Rege Franciæ non præstari causatus, ab eo defecit, & res in Comitatu turbauit.

BRITANNIA, VVLGO BRETAIGNE.

HAEC Prouincia quōdā Armorica nūcupata fuit, à Britañis autē magnę Britañię (quæ non Anglia dicitur, qui sedibus ab Anglosaxonibꝰ pulsi in ea cōsederunt) Britānia dicta est: nūc sine causa inter amœnissimas, pulchriores, fertilioresq́, Galliæ Prouincias recensetur: habet enim solum sarioni faciendæ aptum, quantum queat optari, pratis abundat & Erycetis, quæ gratum pecori pabulum suppeditant: nec desunt nemora vsibus incolarum commoda: mare autem commercijs aptissimū est: ex eo sal extrahunt, quod Sol suo calore indurat, id ipsi vicinis Prouincijs suppeditant: plumbum, ferrum, & argenti venæ aliquibus locis non desunt. Vinum in ea crescit, sed non ita generosum, quamobrem incole sibi aliud ex Andegauo & Burdegala parant. Incole secundum prouincias, quas inhabitant naturam indolemq́; induunt, quo fit, vt alij alijs sint ciuiliores: qui loca mari viciniora incolūt non ea sunt alacritate animi, qua alij: in vniuersum tamen omnes Britanni sociales sunt, & cum ipsis bene comodeq́, agi potest: cauti sunt, sed nonnihil admixtę rusticitatis retinēt, lucri cupidi sunt, neq; vinarias tabernas defugiunt, in quibus fere omnia commercia tractant.

CIVITATES ET OPPIDA IN EA SVNT.

NANTES Ciuitas, est huius Prouincia primaria, Cæsar eius incolas Nannetes: Ptolemæus autem eos Nannites vocat. Sedes fuit Ducum qui Prouinciæ præfuêre Regibus Francię, quibus paret hęc Prouincia (quiq́; Coronę Regni Frācici inseparandam ei iunxerunt) fidelis est. RHENES Ciuitas est, quondam caput materq́, animosi pugnacisq́, populi, qui Rhedones dicebantur, nunc sedes e t Parlamenti, supræmeq́; Curiæ Prouinciæ: vna est antiquissimarum ciuitatum Galliæ, Cæsariq́, cum reliquis Armoricis innotuit. Episcopali sede excellit. DOLVM, oppidum est, quondam Arx fuit, apud quam Abbatia erat in monte sita, inter eam & Arcem, lacus paludesq́; erant.

San-Malo, Episcopalis est ciuitas, in territorio Aletensium sita, quondam Aletium dicebatur, sed nomen sibi adsciuit à S. Malo, quo vocabatur primus Episcopus, qui ei præfuit: hinc originem traxit Iacobus cartierus, magnus & insignis Nauarcha, qui auspicijs Regis Francisci primi nobis detexit Canadam, aliasq́, terras in mari quod Septentrionem versus est, sitas. In huius Episcopatus diocœsi sunt Abbatiæ Belliloci, Montisfortis, Preæa vulgo dictę. Caucale portus est maritimus Comburgum & Sanbriardum vici sunt, vbi Maio mense capiuntur pisces, qui vulgo macquereaux dicuntur. Dinan pulchritudinis eximiæ est oppidum, diuitijs præstat & mercatura, quondā in delitijs fuit Britanniæ Ducibus.

Castellum Briantum Proceribus Mommorancijs paret.

LAMBALES existimatur (& fortassis non iniuria) esse regio veterum Ambilitarum, nunc Lambalois dicitur, hic pergameneæ charte conficiuntur magno numero, maioreq́; quam alia in parte Galliæ, abundat enim pecudibus hæc regio. SANERIEVM, Ciuitas est: Huius incole Ptolemæo Biducenses dicti sunt: illic est templum diuo Michaeli sacrum, in rupe excelsa, quæ naues à ventorum vi defendit, in ea Arx est ad ciuitatis defensionem extructa: Episcopatu insignis est. Treguierū siue Landriguetum oppidum est, quondam Tricoricense dictum fuit: aquis fere vndiq́, cinctum est: eo appellunt naues, quæ magnum incolis lucrum adferunt. Kimpercorentiuum ciuitas, Episcopali sede claret.

Vennes antiqua & clara Venetum ciuitas, caput Armoricarum ei tantę vires fuêre, tam mari quam terra, vt sola Romanos aggredi ausa fuerit, cumq́, illis belligerare: munita est Arce quæ vernacule Lhermine dicitur, ea Palatium, & domus voluptatis fuit Britanniæ Ducum. Corlayum Arx est, nobilis viri Fouij. Auaugourum oppidum est: eius dynastæ, ex Ducum Britanniæ familia originem habent. Guingampum dominos agnoscit heredes antiquorum Comitum Stamparum, qui domo Britannica editi sunt. San-Pauli oppidum, quondam Leon dictum fuit, in Epicopi sedem euectum est, in eius territorio Abbatię infra scriptæ, Gerber des Relignes, S. Mathurin du fin de terre, S, Marie de Gerler, quæ Cistercienfium ordinis est. Laual oppidum, Comitatus titulo clarum est.

Fami-

BRITANNIA
Bretagne
Gallis
Les 7 Isles
Jarsay
Conquet
Landernau
Fontenay
Audierne
Bellisle
Guingamp
Lamballe
Dinan
Auranches
Pontorson
Renes
Vitray
Malestroit
Vannes
Redon
Nantes
Clisson
Tiffauge
Mortaigne
Bremen
Ch Briand
Craon
Ingrandt
Ancenis
PART DE NOR MAN DIE
PART DAN IOV
PART DE POICTOV
RAIZ

FAMILIAE GENTIS ILLVSTRES, VT vulgo vocantur.

ROHAN, Rieux, Rais, Bloſſae, Ponthieure, Auaulgour Leon, Vitre, Foulgeres, Afferac Ancenis & aliæ.

DVCVM QVI HVIC PROVINCIAE PRAEFVERVNT, hæc eſt ſeries.

GAVFREDVS Regis Angliæ, Henrici primi filius, ducta in vxorem Conſtantia, Conani Richemontij Comitis filia, primus ſe Britañiæ Ducem ſcripſit: ijs prognati ſunt Arturus & Eleonora, quàm Ioannes Angliæ Rex, eius patruus ad mortem vſq, captiuam detinuit: Arthurum autem bello captum interfecit, ſperans ſe Britanniam conſecuturum, tanquam heres Gaufredi fratris. Sed Conſtantia poſt fata Gaufredi nupſit Guidoni Vicecomiti Touarſenſi, cui peperit Alexiam ſiue Adelam, quæ parentibus ſucceſsit.

Alexia ſiue Adela, nupſit Petro Druydenſi, qui prognatus erat Roberto Franco, Regis Ludouici craſsi filio, Petrus vulgo dictus fuit, malus clericus, quod ſe Regi Francorum, Ludiuico nono ſubieciſſet: ijs prognati ſunt Ioannes qui parentibus ſucceſsit, & Iolanta, quæ nupſit Hugoni Bruno Marchię Comiti & Pontheurço.

Ioannes cognomento rufus, Regem Ludouicum nonum ad ſacrum bellum comitatus eſt, duxit Blancham Regis Nauarrę, Comitis Campaniæ & Briæ filiam, quæ ei peperit Ioannem, Petrum, duos Theobaldos, Nicolaum, Robertum, Alizam, nuptam Ioanni Bleſenſi & Eleonoram. Ioannes ſecundus perijt Lugduni, oppreſſus ruina veteris macerię, ſuſtulit è Beatrice Regis Angliæ, Henrici tertij filia, Arthurum qui patri ſucceſsit, Ioannem Comitem Richemontij, Blancham, quæ nupta fuit philippo Atrebatenſi Roberti Franci filio.

Arturus primum duxit in vxorem Beatricem Lemouicum Vicecomitem, quę ei peperit Ioannem qui patri ſucceſsit, Guidonem Vicecomitem Touartium, qui duxit filiā vnicā Hērici Baronis Auaugourij, quibus prognata eſt Ioāna Clauda, quę nupſit Carolo Bleſenſi: poſt fata Beatricis duxit Arturus Iolam Amaulrij Comitis Narbonæ, Montisfortis & Carcaſſonę filiā, quę ei peperit Ioannē Brenoniū Montisfortis Comitē, qui ex Claudia Roberti filia, ſorore Ludouici Comitis Flandriæ, habuit Ioannē, qui Ducatū Ioannę eripere voluit, Ioannes tertius vxores habuit tres, Iſabellam Caroli valeſij filiā: Iſabellā Sanctio Caſtiliæ Rege prognatā: Margaretam quę nata erat Eduardo Sabaudię Comite, ſed nullos liberos edidit, itaq, teſtamēto heredem ſcripſit Ioannam claudam, quę nupta erat Carolo Bleſenſi.

Ioanna clauda, & Carolus Bleſenſis eius maritus cauſam in Parlamēto Pariſienſi cōtra Ioannem Brenonium Montisfortis Comitem, qui eis de Ducatu Britanniæ litem mouerat obtinuerunt, ſed is non ſtās ei ſententię, ope Regis Anglię Eduardi tertij, Ducatum armata manu inuaſit, à Ioanne Normanniæ Duce, Regis Philippi Valeſij filio captus, & Lutetiæ in Luparam Arcem coniectus, vitam ibi finijt, poſt ſe relicto filio Ioanne. Ioannes quartus poſt fata patris, ſe ducem pronunciari curauit, Carolum Bleſenſem prælio vicit & occidit, duxit in vxorem Ioannam Regis Nauarrę Caroli (cognomento mali) filiam, quæ ei peperit Ioannem qui patri ſucceſsit, Arturum, Ricardum Comitem Stamparū, quo genitus eſt Frāciſcus, qui poſtea Dux fuit, Egidium & tres filias. Ioannes V. duxit Margaretam Regis Frāciæ Caroli ſexti filiam, quibus prognati ſunt Franciſcus & Petrus, qui Duces fuerunt, & Egidius Francię Regni Mareſcallus. Franciſcus vir perfidus & ſanguinarius, Egidium fratrem in vinculis trucidauit, à quo vt intra annum de parricidio coram diuino iudicio reſponderet citatus, intra id tempus hydrope interijt, nulla relicta prole maſcula.

Petrus, qui poſt fratrem Dux fuit, ex vxore Franciſca Ludouici Vicecomitis Touarſenſis filia liberis caruit. Arturus Ioannis IV filius, nepoti Petro ſucceſsit, obijt nullis relictis liberis. Franciſcus Ricardi Comitis Stamparum filius, qui Ioanne quarto genitus erat, Arthuro patruo ſuccéſsit, duxit in vxorē Margaretam Gaſtonis Foxij Nauarræ Regis filiam, quæ ei peperit filium, qui puer obijt, Annam quæ patri ſucceſsit: & Iſabellam quæ adhuc puellula à viuis exceſsit. Anna deſponſata fuit Imp. Maximiliano primo ſed ei eam præripuit Rex Francorū Carolꝰ IIX. cui deſpōſata erat Imp. Maximil. filia Margareta, quā patri reddidit: poſt Caroli mortē Annā duxit, Rex Ludouicus XII. repudiata vxore Ioanna quæ Regis Caroli octaui ſoror erat. Anna Regi Ludouico peperit Claudiam quam duxit Franciſcus Valeſius Engoliſmenſium Comes, qui poſt ſocerum Rex Franciæ fuit, & Renatam Herculis Eſtenſis Ferrariæ Ducis vxorem.

ANDEGAVENSIS DVCATVS VVLGO LE DVCHE DANIOV.

HVIVS Prouinciæ populos antiqui vocarunt Andegauos & Andes: iuniores veterem appellationem aliquantulum immutantes vulgari lingua Angeuins vocarunt, sed qua occasione id factum sit nemo rationem reddere posset: multi coniciunt in causa esse frequentiam fluuiorum qui in ea sunt, & ab aquarum abundantia, Eguade aut Aiguada dictam esse, nam Aquitani aquas aiguas nominant. In ea plus quam XL. flumina sunt inter quæ non numerantur stagna neq; infinitus lacuum numerus, riuuli, viuaria piscium, alieq́, paludes. Tota hæc Prouincia probis aquarum fontibus humectatur & cum non admodum lata sit, nulli tamen Franciæ Prouinciæ fertilitate cedit, mõtosa est attolliturq́, colliculis qui vitibus consiti sunt: siluis & saltibus formosa est, valles viridantes, pulchra ditiaq; prata habet, Erycetaq́, optimum pecori pabulum præstant: in summa quidquid huic vitæ vsui esse potest suppeditat, inter quæ excellunt vina alba quæ alia huius regni bonitate superant.

Nemini dubium esse debet hanc Prouinciam à Principibus Gallis indigenis gubernatam fuisse quorum ditio ad mare Pictauicum vsque protendebatur, vltimus eorum Duniacus à Cæsare victus est, vt ipse scribit libro IIX. belli Gallici Romani deinde per quadringentos aut quingentos annos eã tenuerunt, donec in præceps ruente ipsorũ Imperio Rex Francorum Chilpericus occiso Comite Paulo, Ciuitatem Andegauensem obtinuit, eamque suis posteris Franciæ Regibus reliquit: quorum Rex & Romanorum Imperator Carolus Caluus huius Prouinciæ partem superiorem dedit, Torquatio aut Torqualquio sibi tantum reseruans ius supremum, quod homagium vulgo indigetant, inferior autem pars data fuit Eudoni Lutetiæ Parisiorum Comiti, cuius ex fratre Ruperto Comite Andegauensi, Duce Celtice & Abbate Sancti Germani nepos Hugo magnus, eam largitus est Fulconi dicti Torquati nepoti ex Ingelgero filio. Fulconi ordine successore Fulco secundus: Godefridus vulgo dictus Grisgonella: Fulco tertius: Godefridus secundus, Fulco quartus. Fulco quintus, qui Hierosolymorum Rex fuit post Balduinum Regem, cuius filiam ipse viduus duxerat vxorem: Godefridus pulcher cui sociata fuit Mathildis filia Regis Angliæ Henrici eius nominis primi, quibus geniti sunt Angliæ Reges & huius Prouinciæ Comites Ricardus primus & Ioannes: huic hanc Prouinciam eripere voluit Arthurus Gaufredi Britanniæ Ducis filius, Regum Ricardi & Ioannis fratris, ipso Ioanne natu maioris, eaq; de causa Prouinciam sibi deberi dicebat Arthurus, qui eius nomine Homagium (vt vocant) fecit Regi Francorum Philippo Augusto, à quo instigatus Pictones Regi Ioanni patruo eripere voluit, quod cum tentaret & cum exercitu Ligerim fluuium transgressus Mirebellum oppidum obsideret, à patruo ex inprouiso superueniente captus Rothomagum abductus ibiq́, occisus fuit: id non ferendum rata Arthuri mater Regem Ioannẽ parricidij accusauit apud Regem Franciæ Philippum, cumq́, se iuri non sisteret parricidij damnatus est, sententia Pariũ Franciæ, eiusq́, Prouinciæ Gallicæ Fisco Regis adiudicatæ sunt: quam sententiam executioni mandans Rex Philippus Andegauos deditione obtinuit, Regiq́, Ludouico filio reliquit, huic successit filius Rex Ludouicus nonus vulgo sanctus dictus, hic hanc Prouinciam Carolo fratri Apannagij (quod dicitur) iure concessit. Carolus postea Neapolis & Siciliæ Rex fuit & hanc Prouinciam reliquit filio Carolo Regi Neapolitano, qui Clementiam filiam elocans Carolo Valesio Regis Philippi tertii fratri hanc Prouinciam dotis nomine ei largitus est: huic successit Philippus Valesius filius, qui Rex Franciæ fuit post Regem Carolum Pulchrum. Philippo successit Rex Philippus eius, filius & eo prognatus est Rex Ioãnes, qui Andegauẽsem

Comi-

ANDEGAVENSIS DVCATVS
Anjou Hertzogthum
La MAINE
Le Mans
ANGERS
Poitiers

Comitatum filio Ludouico Apanagij iure concessit, eius donationis tenorem ponit Papirius Massonus in suorum Annalium rerum Francicarũ libro quarto. sequẽtibus verbis. Damus & concedimus per præsentes, donatione pura & simplici, inter viuos in perpetuum valitura Ludouico secundo genito nostro ad hæreditatem perpetuam, pro se & suis hæredibus, & liberis masculis, ex carne sua & libero matrimonio procreatis, & etiam nascituris, Comitatum Andegauiæ & Cenomaniæ, saluis & nobis retentis iuribus nostræ regaliæ, exceptionibus Ecclesiæ, fide & Homagio. Quæ verba ex ipsis tabulis, exscribere placuit, Datis Calesij. Anno cIↃCCC LX. quæ in scrinio Regio adhuc visuntur, eamq; legem Ioannes, primus in familiam suam intulit, & posteri agnoscant regno plane vtilem fuisse eaq; factum, ne opulenti dominatus ad extraneos transierint, fœminis successione exclusis Hucusq, Massonus. Hic Ludouicus à Ioanna eius nominis prima Neapolis Regina adoptatus & Rex dictus fuit. Ludouicus eius nominis secundus, Ludouico patri in ditionem Andegauensem (quæ in Ducatus decus euecta fuerat) successit, hic quoque à Proceribus Regni Neapolitani in regnum euocatus, & Rex dictus fuit Ludouicus eius nominis tertius Ludouico secundo patri in Ducatu Andegauensi successit, hic quoque à Ioanna eius nominis secunda Neapolis Regina, adoptatus fuit. ipsoq; adhuc superstite Ducatui Andegauensi præfuit, Renatus eius frater, quem suum heredem Regni Neapolitani & Comitatus Prouinciæ instituit dicta Regina Ioanna. Renatus Lotharingiæ Dux fuit ducta in vxorem Isabella Caroli dicti audacis & bellatoris, Lotharingiæ Ducis filia: his genitus fuit Ioannes Calabriæ Dux, cui superuixit Renatus pater, qui suum hæredem dixit sui fratris filium Carolum, hic hæredem dixit Regem Franciæ Ludouicum vndecimum, itaque Coronæ Francicæ Andegauensis cessit Ducatus, eiq; vnitus mansit, donec Rex Franciscus primus eundem suæ matri in vsumfructum largitus est. Rex autẽ Carolus nonus, Regis Francisci primi ex Rege Henrico secundo nepos hunc Ducatum Apennagij iure concessit Henrico fratri, qui primum Poloniæ Rex, deinde Rege Carolo fratre defuncto Franciæ Rex fuit.

ANDEGAVVM oppidum huius Ducatus est Metropolis, regiturq; excellenti Politia, in Senescallatum & Bailliuatum euectum est sedeq; Præsidiali ornatum Academia claret & eiusdem iurium & priuilegiorum conseruatorem habet Extra oppidum locus est vulgo dictus Grohan vbi quondam Theatrum, à Romanis exstructum fuisse perhibetur, eius adhuc ruinæ apparent cum parietinarum murorumq; reliquijs: hoc loco vetera numismata Romanorum imaginibus effigiata reperiuntur.

BITVRIGVM DVCATVS, VVLGO *LA DVCHE DE BERRI.*

ITVRIGES natura sunt, & origine Celtę, & Galliæ Celticę adnumerandi. Ptolemęus hos Bituriges Cubes vocat, vt eos distinguat à Biturigibus Vbisquis, qui nunc Burdegalenses dicuntur, quod & Strabo obseruauit in sua Geographia. In hac Prouincia infinitus est numerus Oppidorum, Pagorum, magnorũ Burgorum & Vicuũ, saltuum, montium, riuulorum, fontium, vinetorum: nec desunt campi sementi excipiendæ apti, prataq́; pascuis idonea. à multo tempore clara est hęc Prouincia, & prę alijs prædicata pecorum copia, quę nutrit, vnde mercaturam exercent, eaq́, per totam Franciam venalia distrahunt incolæ. BITVRIGVM vrbs, veteribus dicta est Auaricum nunc *Bourget* dicitur: ruinę docent id quod nunc ædificatum cernitur: minime conferri deberi illis columnis & alijs rebus, quæ sub terra adhuc latent, aliquandoq́, eruuntur effodiunturque è fossa Arenarum (vt vulgus vocat) quondam Amphitheatrum fuit: inter Solange & Nohans ab eo latere vbi stagna fuat, nunc adhuc locus videri possit, vbi Vercingentorix sua castra fixit contra Cæsarem, qui Auaricum obsidione cinxerat, quem Princeps ille Gallicus conabatur cogere soluendæ obsidioni. Inter magnifica ædificia, quæ in Ciuitate Biturigum sunt, numeranda est magna illa Turris, forma rotunda, tantæ altitudinis vt trium aut quatuor miliarum interuallum visui exponat: muri Turris tres Orgyas aut circiter spissi sunt exterior pars opere rustico extructa est, Pyramidalis Adamantis instar. Turrim mœnia & fossæ profundissimę, asinini dorsi forma ascendentes excauatęq́, cingunt eius Turris fundamenta per Regem Philippum Augustum iacta fuêre: in vrbe Bituricensi inter alia magnifica ædificia visuntur ædes sumptuosæ illius magni quondam viri Iacobi coeur, qui vixit tempore Regis Caroli septimi, nunc illas possidet nobilis vir Albaspinæus: in ea vrbe quoq́, sunt ædes Alemanorum, qui Regię Gazæ præfuerunt, vti quem diximus Iacobus coeur, magnasq́, sibi diuitias pararunt, quas his fastuosis ædificijs impenderunt, Romanorumq́; magnificentiam in sumptuosis ędificijs extruendis imitari conãtes. omnes fere nobilitate clari viri, in huius vrbis territorio degentes, in ea suas ædes inhabitarũt, cũ nundinæ (quę Lugdunum translatæ sunt, Anno Christi cIↄ C D.XXCVII) in ea celebrarentur ornata est Academia iurisprudentię, cui nulla tota Gallia par, nostra verò ætate eam claram reddidit Andreas Alciatus Iuriscõsultus Mediolanensis, deinde Iacobus Cuiacius Tholosan⁹: Episcopali sede ornata est, numerantur autem XCVII. eius Episcopi, quorum vltimus Antonius Vailatus Parisinus. SANCERRAM oppidũ aliqui dictũ fuisse putant Gordium, & Sacrum Cereris, quod Dea Ceres ibi coleretur, & Sacrum Cæsaris quasi Sacellum vel Oratorium Cæsaris, vulgo Sancerrè dicitur. Comitatus titulum accepit. An. cIↄ XV. cum Comitatu Bellouacensi permutatus fuit Comitatus Sancerensis, quem Rogerius Bellouacẽsis Episcopus, Eudoni Campanię Comiti pro Comitatu Bellouacẽsi tradidit, eumq́, bonis terris & dominijs Episcopatus Bellouacensis iunxit Rogerius: Comitatui Sancerensi multæ parent Castellaniæ vt vulgo vocantur, quarum vulgaria nomina sunt *Sãcergne, Beaufeu la chapelle d'Angilon, le chastel de Boncard, Ialonges, Tauenãij, Verdignij, Menesme, Charentõnaij, Brie, Suzi en Vaux &* aliæ permultæ. Monsfalco oppidum est & Baronatus, inde dependent parochiæ, & dominia, quę vulgo dicuntur *de Gron, la Fane, Lywren, Conij, Villabon, Seurij, Marcellij, Marnaij, Farges, Auor, Salignij, Percignij, Cru, Lassaij, Boisboson, Nuissement, Villiers & Composi.*

LVRYVM exiguum est oppidum firma arte munitum, quum antiquitate præstet, non tamen loge extenditur, eiusq́, iurisdictioni subsunt oppida vernacule dicta, Cerbon, Mereo, Brinaij, & Limeux pertingitq́; ad fluuium Cher dictum. VIERZONVM oppidum est, ornatũ tertia sede tribunalis Regij, perpulchre situm est, siluas enim saltus, & ferarum viuaria habet, & fluuij vulgus Cher & Eura dicti non longe ab eo fluunt. DVNVM Regis vulgo *Dunle Roij* oppidum, sedes etiam Regij tribunalis est, cuius iurisdictio ad multa pulchra loca & Castelanias (vt vulgus eas vocat) extenditur. MEHVNVM antiquis Mediolanum quarta sedes Regia est. CASTELLVM-rufum oppidum, pulchra Arce ornatum in Comitatus decus euectum est, à Rege Carolo nono, vt gratam rem faceret

BITVRIGVS
BERRY
gallice
Miliaria gallica communia
SOVE LOIG NE
PART DE
TOV
PART DE
BOVRBON NOIS
POIC TOV
LIMO

ceret Baroni Aumontio, cuius filius natu maximus titulum Comitis Castelli rufi gerit, is antea dominus Estrabonnæ dicebatur. ARGENTONVM oppidũ est cum Arce, in qua decẽ sunt Turres septẽ magnæ, tres autẽ minores, quarũ vna dicitur Turris Eraclij, in qua Tauri effigies visitur, cui insculpta verba Veni Vici, in dominum agnoscit Ducem Mompẽserium, antiquitates quæ circa oppidum eruuntur, id vetustum esse docent. CHASTRA oppidum, vulgo *La Chastre*, firmis muris cinctum est, turribus & fossis profundissimis præstat, Arcem habet perpulchram, subest Comiti Castri-Rufi. AVBIGNIVM, quondam sedes Regalis fuit, quam Rex Ludouicus vndecimus in eo erexit. CONCORDIAE saltus (vulgo *Concressault*) habitatoribus frequens est Burgus, munitus Arce situ & opere propemodũ inexpugnabili: ad eius iurisdictionem pertinent multæ Castelleniæ (vt vulgo vocantur) inter quas Aubignium. ANGILONVM nomen sui fundatoris gerit, vtpote si diceretur dom Gilon, aut dominus Gilonus. LEVROVXIVM oppidum est probe muris cinctum. CHARROTS oppidum est antiquum, inter Auaricum & Yssouldunum.

VATANVM etiam oppidum est muris cinctum. BOVSSACVM & PEROVSA oppida sunt: Castelenniæ, *Golles, Menesten sur Cher, Chateauneuff, Aigurand, Cluijs* dominorum est antiquæ stirpis: *Argenton, le Blanc ou Berrij, Chastre, Barancais, Paluau, Chastillon*, Preulli, locus perpulcher & amœnus, Chasteaumeillãr, Linieres, Charroux, oppida & Vici sunt. DEOLS regio vetustate insignis est, & locorũ vnus maioris notæ Prouinciæ Biturigum, ager eius regionis vinum fert & lanam, cuius ibi frequens est mercatura, eius iurisdictio se extendit plus quã XX. milliaria in circuitu. C.XX. Feuda & retrofeuda (vt vocant) inde dependent.

COMITES ET DVCES, QVI BITVRIGIbus præfuêre.

TEMPORE Regis Hugonis capeti, vixit Godefridus Comes beneficiarius, aut potius Gubernator Biturigum, à quo originem traxit Harpinus, qui a Rege Henrico primo emit Comitatum & dominium Biturigum, sed eo non diu est potitus, nam se expeditioni terræ sanctæ cum alijs Principibus accingens, Comitatum Biturigum Regi Philippo primo vendidit. Ioannes Regis Ioannis filius, Apanagij (vt vocant iure) Biturigum Comitatum, rum autem in Ducatus decus euectum possedit, mortuus nulla post se relicta prole mascula.

Ioannes, Regis Caroli sexti numerosa prole onerati filius, Biturgiũ Ducatum habuit, obijt cœlebs. Carolus Ioannis frater, Biturges obtinuit, & per ludibrium Biturigum Rex nuncupatus fuit ab Anglis, quorum Rex Henricus quintus, vxorem duxerat Catharinam Caroli sororem, in cuius Catharinę, sponsalitijs cautum erat, vt ex ipsa nascitura proles mascula, in regnũ Francicum succederet excluso & exheredato Carolo, quod is Ioannẽ intrepidum Burgundiæ Ducem (specie tractationis pacificæ ad se vocatum Monasterioli vulgo *Montereau-ou faut Yonne* nuncupato) occidisset, cumq; iam Angli omnia passim deuastarent & iam prospero fortunæ Zephyro adiuti nihil sibi non pollicerentur, Ioanna puella Duce, armis victricibus Rhemos ductus, ibiq; coronatus fuit Carolus, A. C. cIↃ. CDXXIX. tandemq; Anglos tota Francia eiecit, fuitq; Franciæ Rex eius nominis septimus: erat autẽ puella Iohanna, Iacobi Arei & Isabellæ Valoreuriæ filia, nata Dumprinij ad Mosam, quæ sexum virilem simulans, tanta animositate arma rrectauit: vt stabilendo Caroli regno, Anglisq; Francia expellendis, cœlitus demissa vulgo credita fuerit, Hæc tandem Compendio eruptionem faciens in hostes, capta & in foro Rothomagensi igne cremata est.

Carolus, Regis Ludoici vndecimi frater ab eo Ducatum Biturigum obtinuit, postea Aquitaniæ: desponderat sibi per Procuratorem Ioannam Regis Castelle Henrici filiam, at sponsalitiorum tempore veneno ab Abbate quodam iussu Regis fratris sibi propinato apud Burdegalam est extinctus. Ioanna Regis Ludouici vndecimi filia nupta fuit Ludouico Aurelianensi, cui in dotem vxoris datus fuit Biturigum Ducatus, sed Regnum adeptus post mortem Regis Caroli octaui, vxorem repudiauit, quam inuitum & metu coactum se duxisse dicebat.

Margareta Regis Francisci soror, nupta fuit Carolo Alenconio Duci, deinde Regi Nauarię Henrico Alebretano, ei Ducatus Biturigum in vsu fructum à Rege fratre concessus fuit.

Margareta. Regis Francisci filia, à fratre Rege Henrico secũdo, Bituriges habuit: nupta fuit Emanueli Philiberto Sabaudiæ Duci.

PICTAVIA VVLGO
POICTOV.

EMINEM latere debet Pictones in Gallijs fuisse, & eorum ciuitatem Pictauium dictam, ducentos plus annos ante quam occidentem ingressi sunt Picti, à quibus originem duxisse Pictones existimant aliqui. Ptolemæus describens partes Aquitaniæ, quæ magis ad Septem Triones vergunt, & mari fluuioq; vicinas, Pictos (hoc est) Pictones eos nominat, & eorum ciuitatem Augustoritum dicit. Hæc Prouincia, continet 1200 Paroecias quæ tribus Episcopatibus attribuuntur, nimirum Pictauiensi in cuius diocesi XXVII. Abbatiæ numerantur, Luconensi qui decem, & Maillezaiensi qui quatuor Abbatias sub sehabet. Insulæ dictæ *Lisle* de Rez & dOleron Pictonũ finibus circumscribuntur. Huius Prouinciæ territorium opimum diues, & fertile est, nihilq; vitæ humanæ necessarium ei deest producit enim Frumenta, Vina, Carnes, Ligna, Pisces. Lanam, Linum, Fructus, & quicquid nobiles ad venationem desiderant. Populi natura censenda est, pro Prouinciæ regionibus superiore & inferiore, in quas distincta est Qui cum illis commerciũ habuêre, iudicant eum populum bardum, stupidum, simplicem, sed malignum: id autẽ de agricolis intelligendum est, qui astuti & cauti sunt seq; stupidos simulantes linguaq; sibi peculiari garrientes illis imponunt, cum quibus agunt: natura etenim perfidi sunt, neq; quicquam illis fidendum est, litesq; supra modum sectantur. Vrbium autem incolæ alterius sunt ingenij. nimirum humani tamq; affabiles quam vlli Franciæ regni, faciles, benefici, liberales, iucundi, candidi minimeq; insidiosi: perspicaces tamen sunt, neq; illis facile aliquis imponat. ijs non delectantur, qui fucum alijs faciunt, impostoresq; vel è longinquo norunt: doctrinæ studijs delectantur bonasq; literas & earum professores amant, interque eos literis admodum insignes viri reperiuntur. Nobilitas prouida, strenuaqúe est, audacia præstat, idqúe eos maxime decet cum generosis nobilibusq; viris sint prognati. Rex Francorum Clodoueus, qui Regum Franciæ primus Christo seruatori nomen dedit, Gotbos tota Aquitania (sub qua Pictones comprehendebantur) exegit: Regni titulo ea à Gothis insignita erat. Imperator Ludouicus pius, Aquitaniæ regnum filio Pipino concessit, eoque sine liberis mortuo eius fratri Carolo caluo, qui postea Imperator & Franciæ Rex fuit Aquitania obtigit: at eam hic Arnulpho consanguineo dono dedit, sed abrogato Regni titulo Ducatus insigniuit. Arnulpho ordine successere Guilielmus bonus, Eblo primus, & secundus, Guilielmi secundus & tertius: Guido: Guihelmi quartus & quintus. huius vnica filia & hæres Eleonora elocata fuit Regi Francorum Ludonico septimo, qui cum ei repudium indixisset prætextu affinitatis, eam duxit Henricus Normanniæ Dux, vtile præferens pudicitiæ fama. Mortuo Stephano Angliæ Rege eĩ successit dictus Henricus Normanniæ Dux in Angliæ Regnum: ipsi Henrico autem successere tam in Angliæ Regnum, quam in dotales & paternas ditiones in Francia ipsius filij Ricardus & Ioannes: huic Regi Iohanni Arthurus Gaufredi filius (qui Regis Iohannis frater maior natu fuerat) se præferendum dicebat, eique Arthuro Rex Franciæ Philippus Augustus persuasit, vt Pictones Regi Iohanni eriperet quod cum tentaret Ligerimqúe cum exercitu transgressus, Mirebellum Oppidum obsideret. Rex Iohannes ex improuiso superueniẽs, adolescentis copias fudit ipsumqúe cœpit. Rothomagum abduxit, & occidit. qua de causa ab Arthuri, Matre apud Philippum Augustum Parricidij accusatus fuit, Rex Iohannes, cumqúe tribus ædictis vocatus se iuri non sisteret, Parricidij damnatus, & eius Prouinciæ Gallicæ Parium Regni Franciæ sententia Regi Philippo Augusto adiudicate sunt, tanquam Feudorum domino: quam sententiam executioni mandans

PICTA
VIA
Poic
tou
Angers
Tours
ANJOU
TOURS
POICTIERS
LIMOUS
ANGOU
XONGE
Mer
La Rochelle
Nantes
Angoulesme
Xainctes
26
Bordeaux

dans Rex Philippus Pictones cæpit, & eius filius Rex Ludouicus octauus oppida quæ Anglus adhuc intra Ligerim & Garumnam flumina possidebat, expugnauit: cuius filius Rex Ludouicus nonus vulgo diuus nuncupatus, Pictones fratri Alfonso concessit, quo sine liberis mortuo, in potestatem Regis Philippi tertij venere Pictones, in eiusq́. posterorum ditione permansere, donec regnante Philippo Valesio, Eduardus tertius Angliæ Rex, Pictones ei ademit: & per pacificationem inter eundem & Regem Francorum Ioannem (post huius captiuitatem) in Pago Bretignio, prope Ciuitatem Carnutensem, conclusam, Anglo Pictones mansere, cum tota Aquitania, cuius limites præfiniti fuère à Septentrione, Fluuius Ligeris, a Meridie autem Pyrenæi montes. Rex Eduardus ex Ducatu Aquitaniæ Principatum fecit, filioq́; cognomini eundem concessit, cum autem hic Aquitanis grauissimum tributum imperasset, magna eorum pars ab ipso defecit, seque Regi Francorum Carolo Quinto tradidit, eiusq́; nepos Rex Carolus septimus Anglos tota Aquitania anno clɔ ccccLIII. expulit, filioq́, Regi Ludouico vndecimo reliquit: hic eius fratri Carolo concessit, & cum hic è vita demigrasset, rursus Aquitaniam Rex Ludouicus recepit, Regiqúe Carolo Octauo filio reliquit, fuitqúe Aquitania deinde in potestate Regum Franciæ.

PIGTAVIVM Ciuitas multis egregijs ædificijs ornata est, summa nimirum æde, quæ Beato Petro dicata est: Arce, palatioqúe cui contiguæ sunt Arenarum ruinæ, quæ testantur, Pictauium à Romanis conditum esse. Academia floret, quæ anno clɔ ccccxxxI. regnante Carolo septimo erecta fuit Episcopali quoque sede decoratum est Pictauium. Belleforestius nomina recenset XCIII Episcoporum, qui Pictauio præfuere, quorum postremus Carolus descarsius.

CIVITATES REGALES IN HAC Prouincia sunt.

NYORTVM, Partenayum, Montmorillonum & Lusignanum, quibus addita est Siurayum erecta in Senescallatus dignitatem.

RVPES super yonnam Principatus titulo ornata est, familiæ Regalis Burboniæ.

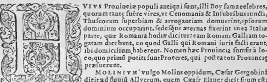
CHATELHERAVTVM Oppidum ducatus titulo clarum est, Touartium Vicecomitatus est, sicut & Aunayum & Rochechouartum.

BARONATVS TITVLIS INsignita sunt.

MAVLEONVM, Partenayum, Tallemontium, Sant Magentum, *Mella Chiza, Chauignium*, Angla, Lussacum, Oyruaũ, S.Lonũ, Bressuyra, *Charroñ, Chastegnerayũ S.Mesmiñ* S.Egidius super Virã *Paluiañ, Les Sables d'Aulonne, Maruilũ, S.Hermina, Montagu, La Motte S.Beraye, Cona*, quod clausum est oppidum, Viuonna antiqua & illustris est familia, *Castellacher, S.Hilaire, Mortemer, Luzay, S Sauin, Lisletourdain, S Benoist du Sault, Bourgneuff Maig Brige, Vouuert, Meme, Chefboutome, Tusson, Villefaignaix*. Sansaium oppidum est cum Arce ei subsunt duo Decanatus, duæ Castellaniæ, & magnus nobilium numerus.

BORBONIÆ DVCATVS,

VVLGO *LA DVCHE DE BORBONNOIS.*

VIVS Proninciæ populi antiqni sunt, illi Boy fama celebres, quorum tantę fuêre vires, vt Cenomanis & Insubribus iuncti, Thuscorum superbiam & arrogantiam domuerint, ipsorum dominium occuparint, sedesque æternas fixerint in ea Italiæ parte, quæ Romania hodiæ dicitur: eam Romani Galliam togatam dicebant, eo quod Galli qui Romani iuris facti erant, ibi domicilium haberent. Nomen hæc Prouincia sumsit à loco, quo primũ potiti sunt Proceres, qui postea toti Prouincię præfuerunt.

MOLINIVM vulgo Molins oppidum, Cæsar Gergobinã dicit ad fluuiũ Allyerum, quem Cæsr Elauer dicit situm est: antiqua sedes fuit Ducum huius Prouinciæ, postea domus deliciarum Regum Franciæ, & sedes Regia.

PETRI fanum, vulgo *S. Pierre le moustier*, locus est recens, nec antiquitatis nomine celebris: Sedem præstat Pręsidi, cui subditi sunt Bailliuatus dicti oppidi, & sedes quę vulgo dicuntur *Donzioiz, Xaincoins, Cusset,* & aliæ, quarum vna pars in Aruernia, alia in Neuernesio sita est. BORBONVM, oppidum antiquitate clarum est, nomenq; dedit Prouinciæ, Territorium quod vulgo dicitur *Beauionlon*, antiquum est domanium (vti vulgo dicitur) Regalis familiæ Borboniæ.

Principum qui huic Prouinciæ præfuerunt hæc est series.

AQVITANIAE regibus quondam subdita fuit Borbonia postea Proceribus, qui domini Borbonij ab cognomine oppido vocabantur, sed cum Beatrix filia vnica & heres Agnetis Borbonię, & Iohañis Burgũdi nuberet Roberto Frãco Regis Ludouici IX cognomẽto Sãcti filio (cui pater Apanagij ꝙ vocãt iure Comitatũ Claremõtanũ in Bellouacensibus dederat) cautũ fuit vt nomẽ vxoris gereret, quo Borboniæ nomẽ ad posteros trãsmitteretur: Roberto & Beatrice prognati sunt Ludouic⁹ qui parẽtib⁹ successit, Ioañes Claremõtanus oppidi fani Iustini in Cãpania domin⁹: Petrus Archidiacon⁹ Lutetię Parisiorũ & filię duę.

LVDOVICVS Magni cognomento claruit: à Rege Philippo Valesio primus Borboniæ Dux institutus fuit Anno, C.CIↃ CCC XXIX ex Maria Ioannis Hannoniæ Comitis filia genuit Petrum qui successit, Iacobum progenitorem Comitum Marchiæ & Vindocinij, Philippum Belloiocensem dominum, Mariam & Beatricem. Petrus Borboniæ Dux secũdus, & Molinij Dominus fuit, occubuit in pręlio Pictauiensi cũ Anglis commisso, ei ex Isabella Caroli Valesij Comitis filia nati sunt Ludouicus qui Patri successit, Iacobus Marchię dominus & septem filiæ. Ludouicus cognomento bonus, in vxorem duxit Beraldi delphini Aruernię qui Simus Dux dicebatur & Ioanne Forestanę, filiam Annã, quæ ei peperit Ioannẽ qui patri successit, Ludouicum, & Iacobum Prausij dominũ. Ioannes ducta in vxorem Maria Ioannis Biturigum Ducis filia, Borboniæ & Aruerniæ Dux fuit Comes Claromõtis, Mõpenserij, Forestij, Belliioci, & castri Chinonis domin⁹, ex eo prognati sunt Carolus, qui patri successit, Ludouicus Comes Mõpẽserius (ex quo Duces Mompenserij prognati sunt) & Iacobus. Carolus, Regis Caroli VII partes cõtra Anglos & Philippũ bonum Burgundię Ducẽ est sequutus, cum quo tandẽ mediante & adnirente coniuge: Agnete Burgũda huius sorore, pacẽ sanciuit: Agnes ei peperit Ioañẽ, qui successit, Ludouicũ, Petrum, qui postea Dux fuit, Carolũ Cardinalẽ, Archiepiscopũ Lugdunesem: Ludouicũ Episcopũ Leodiensem, Iacobũ & quinq; filias. Ioañes secundus Borbonię & Aruernię Dux, Comes Clarimoutis Forestij, Insule & Marchię dominus Belliciori & castri Chinonis Regni Frãcici Par & Connestabilis fuit, licet trigamus tamen nullis relictis liberis obijt. Petrus Ioanni fratri successit, Francici regni Par & Cubicularius magnus fuit, ex Anna Regis Ludouici vndecimi filia genuit filiam Susannam, quę patri successit. Susanna nupta fuit Carolo Comiti Mompenserio Francię Coñestabili, per vxorem Borboniæ Dux octauus fuit, hic à Rege Francisco I. defecit ad Imp. Carolũ V. cuius auspicijs vrbẽ Romã oppugnans, glãde plumbea traiectus occubuit, nullis relictis liberis. Rege autem post Susannę mortem Borboniã sibi vẽdicante Comites Vandocinẽses arma titulumq; iure cognationis retinuere.

BORBONIA
BORBONNOIS
Niuernensium
NIUERNOIS
MOLINS
NEUERS
DUC BURGUNDIAE
Scala Milliaria communia

NEVERSII DVCATVS, VVLGO

LA DVCHE DE NIVERNOIS.

NEVERSIVS Ducatus admodum late patet, tribus nauigabilibus fluuijs irrigatur, nempe Yonna, Alliero, Ligeri, alijsq; qui nauigationi apti non sunt, quorum vnus Nyeura dictus commendatur à pulchris pratis, quæ lambit & humectat, pistrina & molas ferri nunquam intermittens versat: alij dicuntur vernaculæ, Luxente, Lamboijs, Aron, Aserne, Accolin, Besbre, Arrou & Quieure. Territorium huius Prouinciæ planum est, ligno pascuisque abundat, id in causa est quod incolæ de pastione tantum curam gerant, tenues sint, parumq; laute viuant, nec enim Ararrũ fruges, nec cultura vina præstat, nisi aliquibus in locis inter Niuersium & Cariteam oppida, & alijs quibusdam Castelanijs: attamen argenti venis abũdat hæc Prouincia circa Fani Leonardi oppidum, quæ tamen hoc tempore non effodiuntur: verum ferri venæ diligenter perscrutantur atq; eruuntur, quod lignorum affatim hæc Prouincia suppeditet, lapideisq; carbonibus incolæ vtantur, qui circa Dezisam oppidum effodiũtur. Lapides ædificijs faciendis idonei, omnesq; alios Franciæ præcellentes, duobus circum Neuersium oppidum miliaribus eruuntur. Ducatus Neuersius XIII. oppida clausa continet, quorum Neuersium Metropolis est: Dezisa in insula Ligeris situm: Clamecyum, Donzyum, Molinium, Angilbertsium, Corbignium, Fanum Leonardi, San-Saugum, Luyziũ, Premecyum & alia, iurisdictionem in XXX. Castelanias habet Neuersiũ. NEVERSIVM oppidum, nomen sumsit à paruo riuulo, qui Nyeura dicitur, hic oppidi muros lambens, in Ligerim labitur, antiquitate clarum est oppidum, idq; quod Cæsar Nouiodunum vocat, in ipso Arx est Imperij & Palatium Ducum, qui ei nunc præsunt, & Comitum antiquorum Niuernicorum, cinctum est vndiq; duro firmoq; muro, quem Turres muniunt, fossasq; profundas circumquaq; habet. à latere quâ Meridies, Ligeris murum alluit, is pōte ex pulchro lapide secto, stratus est, quem Arcus & fornices XX. elegantes superbè sustinent: Nyeura riuulus oppidum ab Orientali latere cingit, ab alijs verò partibus alluitur infinito fontiũ numero, quibus oppidi fossæ, facile impleri possunt: vtq; oppdidum securius sit, minusq; subitis casibus obnoxiũ, nulla hic visuntur suburbia, sed omnia oppidi ædificia intra mœnia conclusa sunt. Infra ipsum dimidij fere Miliaris itinere, Aruernorum fluuius Elauer, vulgo Allyer dictus, se Ligeri miscet, eo loco, qui à confluentia fluuiorum (quæ hic est) vulgo Conflans, quasi confluentia dicitur. CASTRVM Chinonis, & Lorma oppida sunt.

COSNA oppidum est, eius pars vna Regem, alia Ducem Niuernicum dominum agnoscit.

Ducum qui huic Prouinciæ præfuerunt series hæc est.

Ioannes Cliuiæ Dux secundus Marchiæ Comes, ex vxore Elisabetha Ioañis Stamparũ & Neuersij Comitis filia genuit Ioañem, qui Cliuiæ Dux fuit, Adolphũ qui in pueritia mortuus est, Engelbertũ & Theodoricum Neuersij Comites, Philippũ qui Neuersij Episcopus fuit, & Mariã quæ Sabaudię Duci desponsata quidem, sed morte abrepta, non nupsit. Engelbertus patri successit, titulũq; gessit Comitis Neuersij, Auxerrę Rhetelesij & Stamparũ de quibus tamẽ, cũ ipso contendit Ioañes Alebretanus, qui Carolã Ioañis Stãparũ Comitis filiam, in vxorem habebat, quę controuersia tandẽ sedata est, authore Rege Francorum Ludouico XII. qui Engelbertum creauit Neuersij Ducem primum, is induxit in vxorẽ Carolam Ioànnis Vindocinensis Comitis filiam, quæ ei peperit Carolũ qui patri successit, & Ludouicũ qui titulũ gessit Auxerrę comitis. Carolus Neuersij Dux secundus ex vxore Maria Alebretana sorore domini Alebretani genuit Franciscũ, qui patri successit. Franciscus Neuersij Dux tertius, duxit in vxorem Margaretam Borboniam, Caroli Vindocinensiũ Ducis primi filiam, quæ ei peperit Franciscum Neuersij Ducem, Eusij Comitem, qui periijt in pugna Druydensi Anno C.cIↃ D LXIII. Iacobum Marchionem Insulę, qui fratri non diu superfuit. Henricã Cliuensem, quę titulum Ducis Niuersij gessit, nuptã illustri Principi Ludouico gõzagę, Friderici Ducis Mãtuani & Margaretę paleo logæ Mõtisferati Marchionis filio. Catharinam, quę primũ nupta fuit Antonio crouxio Principi Porcia-no, Senigaine Comiti, post eius mortem, Henrico Lotharingo Guisiæ Duci: Catharina habuit ex parte hereditaria Comitatum qui vulgo Eu dicitur & alia bona. Mariam Marchionem Insulæ Comitem Beaufortij nuptam Ludouico Borbonio Principi Condæo.

ANGOLISMENSIVM DVCATVS, VVLGO ENGOVLESME.

AEC Prouincia patet XXIIII. milliaria in longitudine, in latitudine verò XVI. Longitudo est autem ab Oriente Occidentem versus, Latitudo autem à Meridie se extendit ad Septentrionem. Frugum & Vini optimi sapidique fertilis est: valles montibus vicinæ, viridarijs aptissimæ sunt, easque tanta pulchritudine excellere scribit Bellefortestus vt se ignorare affirmet, num in Italia aliquid excellentius sit. Illę valles magnam vim cannabis producunt. aquæ enim ad manum sunt, quibus sementem irrigent, non desunt ligna, ea enim petunt ex sylua vulgo Bacona dicta, quæ se in clo Io. I. iugera extendit.

POPVLVS Angolismensis (de ciuibus Metropolitanæ vrbis agitur) ingenio valet, nec se in postremis habendum ducit: elatus est, sibique placet: mercatura ipsi cordi est potiorque ipsorum pars ex red ditibus viuit, vnde pro nobilibus se venditat: familię longa antiquitate, & factis illustres in hac prouincia sunt. Literas plurimi faciunt magnifici & humani sunt: res nouæ vt alios Francos eos oblectant: rura colentes bardi, rudesque sunt, ijsque vicinorum populorum stupiditas adheret. laboris patientes, obstinati, ad arma apti, animosi & audaces sunt.

ENGOLMIVM siue Angolismia vrbs, notas habet magnæ antiquitatis, non longe ab ipsa est scaturigo aut potius Abyssus admiranda, vulgo dicta Touure, quæ latitudine Chatentam fluuium superat, in quem se hæc Abyssus exonerat. Abyssi fundus non reperiri posse existimatur, nec aliquis certo statuere potest, vnde hic fons. tanta aquarum copia insignis & profundus, originem habeat, cinctus est herbosis & lætis collibus, coopertus verò cygnis. vulgari prouerbio, hic fons stratus esse dicitur optimis Truttionibus, qui Salmones sapiunt. Castellum nouum & Cognacum oppida sunt Regalia. All. etera oppidum est.

RVPESFOCALDIA Comitatus titulo claret.

MARTONVM oppidum super fluuium Bandiat, secundo genitorum est Rupisfocaldiæ gentis.

LANZACVM Villebosium & Mareulum sunt illustris familiæ Mareulæ.

MOMBERONVM dominorum est, Memmorenciorum sicut & Bouteuilla, In hac Prouincia multi adhuc sunt Burgi Arces & Castella.

DOMVS ILLVSTRES IN EA SVNT, & vulgo dicuntur sequentes.

Corlieux, Lsfenestres, Balols, Arnaults, Estiuales, Iammers, Tillets, Potiers, Terrassons, Nemous Les Pilles La Place & aliæ.

REX Carolus quintus, qui Sapiēs dictus fuit, Comitatum Angolismensem Anglis eripuit, filioque Ludouico dedit: huic matrimonij vinculo iuncta fuit Valentina Ioannis G Ieacij ducis Mediolanensis filia, quæ ei peperit Carolum, Philippum, Iohannem. Hic Iohannes Comitatum Angolismēsem habuit, & ex Margareta Rohana genuit Carolum, qui ex Ludouica siue Aloisia filia Philippi Comitis Bressani & Segusiani, qui postea Dux Sabaudiæ fuit, habuit Franciscum & Margaretam: Franciscus duxit Claudiam, Regis Ludouici XII filiā & socero sine mascula prole defuncto, in Regno successit, ex Comite Angolismensi factus Rex Hic Comitatum Angolismensem in Ducatus decus euexit, matrique suæ dedit: post cuius mortem titulum Ducis Angolismensis gessit filius eius

ANGOLISMIA
ENGOVLESME
SANTONES
Xantonge
RUPELLA
La rochelle
DE POIC TOV
PART DE
PERIGEVX
BOVRDELOIS
ANGOULESME
Limoges
Cognac
Jarnac
Barbesieux
La Rochelle
Tonnay Charente

eius Carolus: quo sine liberis defuncto Angolismensis Ducatus Coronæ Franciæ vnitus fuit, donec Carolus Regis Francisci primi ex Rege Henrico secundo nepos, Ducis Angolismensis titulum gessit: sed Regnum Francicum adeptus, post mortem fratris Regis Francisci secundi, datus fuit hic Ducatus, Henrico eius fratri, qui postea Poloniæ Rex fuit, deinde Franciæ, cum Rex Carolus frater, nulla relicta mascula prole defunctus esset.

SANTONVM PROVINCIA, VVLgo Xaintonge.

ANTIQVIS noti fuêre Santones: Strabo enim qui vixit tempore Augusti, & Ptolemæus, qui circiter annis CL post eum fuit, quamuis pauca de Santonibus scribunt, tamen illos apud mare sedes habere, inter Pictones & fluuium Garumnam memoriç commendarunt, triaq́; illorum loca, Mediolanum nempe Portum, & Promontorium Santonum nominant. Huius Prouinciæ Territorium nulli in Europa cedit, vetereq́; Absynthium & Alumen Santoni cum alijs prætulerunt.

Xaintes Ciuitas quondam Mediolanium. semper pro Metropoli huius Prouinciæ habita fuit. Romani nomen illi mutarunt, eamq́; nomine populi qui ei imperabat appellarunt, vti etiam accidit Periguriantis, Lemouicibus & Parisijs antiquitates quod attinet vidẽtur ibi adhuc fundamẽta, ruderaq́; ruinarũ Amphitheatri, ei simile, quod Perigordij est extra vrbem & circa iter quod San-Iano-Angelium oppidum versus tendit, visuntur aliquç ruinç Aqueductus, aquarumq́; & fontium canales, qui in Ciuitatem ducebantur, sed maiore admiratione dignus est Arcus antiquus in ponte fluuij Charentæ ante Ciuitatem. Episcopali sede ornata est. & Belleforestius nominat LXIII Episcopos qui ei præfuerunt quorum vltimus est Tristanus Bisetus

Blaye Oppidum dictum fuit Blaia militaris, quod ibi statiua haberent Romani quibus limitum cura demandata erat, incolç gloriantur magnum illum Rolandum Palatinum, in eotum oppido natum esse, eiusq́; Comitem fuisse.

San-Iano-Angelium, vulgo Sant-Ian-d'Angeli aut d'Angeri oppidum est: nulla vetustate commendatur, tamen ex præcipuis Santonum est.

Barbesieux oppidum est habet adiunctam Arcem, subest Carolo Rupeso caldio Equiti ordinis conchyliati Franciæ.

MARANS frequens Pagus est, quem valida Arx tuetur, titulum Portus marini habet.

MARENNES mari vicinum esse nomen indicat, totaq́; hæc Regio maritima est, locusq́; commodus vbi sal solis feruore excoquatur

BVRGVM oppidum est aliorum Burgorum, Arcium & pagorum huius Prouinciç multus est numerus, ex quo de Territorij præstantia fieri potest iudicium. Insulæ vulgo de Rez dictæ, alieq́; Territorij Marenne ditionis sunt Santonum.

RVPELLA VVLGO LA ROCHELLE.

SITA est Rupella in eleuatione Septentrionali XLV graduum, nulla antiquitate commendatur. Reges Franciæ eam extrui curarunt, ob portus commoditatem, vtq́; incolæ resistere possunt Piratis, qui totam oram Armoricam deprædabantur fere solus est Portus Prouinciæ Santonicæ, vbi naues commodam habere stationem possunt: itaq; Asylum & munitio totius Prouinciæ est, ab vno latere ei mare vicinum est, ab alio paludes, nullus fere ad eam tormentis bellicis aditus est, quibus quati possit muris, propugnaculis, fossis & alijs munitionibus, tam probe munita, vt nulla Galliæ vrbs, cum ea contendere possit, siue munitiones, siue diuitiæ spectentur nõ hic agitur de amplitudine: nam ea multo ampliores reperiuntur, sed ex cum Rupella de splendore & omnium rerum copia contendere non queant.

LEMOVICVM PROVINCIA, VVLGO *LIMOSIN.*

EMOVICES sunt indigenæ, & Aborigenes, idemq; ille populus Gallicus, ibi satus & nutritus à tempore dispersionis hominum, quæ facta fuit tempore filiorum Nohæ. Verisimile est fundatorem Ciuitatis Limosij, & Lemouicum patrem fuisse Lemouicem, qui aut à Gomoritis oriundus est, aut (sicut magna Principum Celtarum pars) sanguine cretus fuit magni illius Herculis Lybici: qui cũ in Hispanias penetrasset, montesque Pyrenæos transcendisset aliquantulum in Gallijs egit. Hoc huic Prouinciæ præ alijs Galliæ peculiare est, quod cum scriptores, alias Galliæ Prouincias tantũ nominent, Ciuitatum autem vnde populi dicti sunt nullam faciant mentionem, hic contrarium accidit: Nam Cæsar Lemouicum & eorum Ciuitatis mentionem facit, eosque scribit inter primos fuisse, qui se ei tradiderunt: pacis namq; amantes & discordiæ inimici erant. Postquam autem cum Cæsare fœdus inijssent Lemouices, Principi paruerunt qui fœdere coniunctus erat Romanis, quibus subditi fuere donec illos Gothi expulissent, totamq; occupassent Aquitaniam. Franci cum Gothos eiecissent Comitem Lemouicibus dederunt, sed sola potestate Gubernatoris præditum. Et quamuis in Historijs nominetur Dux Diederus, pro Gubernatore tantum, tamen est habendus. Hos Reges pro arbitrio creabant, & vno eodemq; tempore Prouincijs præerant Duces & Comites, hi vt ius administrarent (nam nomen Comitis iuris administrationem secum trahebat) illi autem vt rebus bellicis præessent. Etsi autem superior Regio (in superiorem enim & inferiorem diuiditur) sterilis videatur, tamen fruges omnis generis, maxime siligo hordeum, panicum, castaneæ & rapæ, abunde ibi crescunt: nec vinum deest Limosij acerbum tamen valdeq; ingratum, at quod ex inferiori parte eo defertur, vix ipsi vino Burdegalensi cedit: ibi quoq; bibuntur vina eo delata ab Fano Gualteri, Argentono, Angolismensi ditione & Quercetana. panis, fructus, aucupioque capta & venatione, aliaque delicatiora illic vili venduntur, lauteq; viuitur Limosij & regionibus vicinis, incolæ enim regionis sobrij sunt, paruoq; contenti: nec fere ibi vinum bibitur quam in oppidis: delitias abhorrent, vnde sani sunt, alacres adexteri, fortesque, prudenter rem familiarem agunt, verentesque ne ea deterior fiat, videri possunt in pagis familiæ, in quibus senex filios, nepotes, pronepotes, & abnepotes ex se genitos in eisdem ædibus vider, qui matrimonia inter se contrahunt, nec ad ea contrahenda dispensatione est opus, nec bona diuisa interq; ipsos partita fuére. Belleforestius scribit se vidisse familias, in quibus homines centum essent, hoc modo cognatione coniuncti, quiq; simul in communi viuebãt, sicut in Collegijs fit. Lemovices sunt industrij, maturi, graues, subtiles, cauti nec nimis suis in actionibus præcipites: diligenter negotia procurant, laboriq; incumbunt: ad alijs gratum faciendum satis prompti. Lemouix paulo est tenacior, domiq; sordidior sed nobilium alia est ratio, hi enim magnifici generosiq; animi sunt. Ciuitatum oppidorumq; ciues rusticis sunt ciuiliores. in summa in Lemouicibus resplendet magna simpliciras, cui adeo probum iudicium est coniunctum, vt de ipsis vere dici possit, ipsos hominum esse semen, quod partim adhuc spiret veterum Romanorum indolem, partim antiquam illam Gallorum naturam. Lemouices adeo panis sunt voraces, vt prouerbio dicatur, Lemouix panis helluo.

IN SVPERIORI PARTE SVNT OPPIDA SEQVENTIA.

LIMOSIVM oppidum partim in valle, partim in festigio monticuli situm, satis

LIMOGIANA
PROVINCIA
LIMOSIN gallice
PART DE POICTOU
PART DAN
GOUMOIS
PART DE BOURBON
NOLS
PART DE PERIGORT
PART D'AU.
VERGNE
Limoges
Perigeux
Angoulesme
Ville France
Pleuville
S. Germain
Le dorat
Guaret
Confoulat
Mortemer
Rochechouant
Roche Foucault
Chapellgne
Iarnac
Carbillac
Maulle
Courton
Bruheres
Herisson
Cosne
Aaguranda
Sazerot
S. Porrin
Pontorion
Felletin
S. Lenart
Beaulne
Tuller
Uzarche
Torneçat
Rion
Bourgneuf
Chavillac
S. Iuhe
Chabannes

bene muris firmatum fossisque cinctum est: abundat aquis, quas limpidus fons suppeditat, qui in superiori oppidi parte est: tantum ibi mercatura & commercium viget, vt ei qui animaduertit situm oppidi, longe a mari celebriq; via distantis: quod etiam nullo fluuio nauigationi apto alluitur, plane impossibile videri possit, nisi id oculis coram cerneret, vix enim quispiam inuenitur qui se mercaturæ non dat, aut domi otiosus desidet: vsque adeo populus negocijs deditus, hostisq; desidiæ est. feminæ laboriosæ sunt, castæ, nec valde sollicitæ vt se parent comantque attamen pulchræ sunt, misericordes pieq;. Fanum yrieri oppidum pulchritudine præstat, mercaturæq; deditum est. Fanum Iuniani nomen habet ab Abbate sic dicto. Fanum Leonardi Abbatia est magni nominis. *Pierre bußiere*, magnus est pagus, cui alti montes vinetis consiti imminent. Chasius vrbs famam adepta est propter nundinas pecudum & equorum, Guiennensium frequentia celebratas, quæ nundinę fiunt, ipso die Georgio sacro. Grandimons Abbatia est caput ordinis Grandimontensis.

FAMILIAE ILLVSTRES IN HAC superiori parte.

PETRA bussiera, Castellum nouum, Carsia Vicecomitatus honore fulget: Rupeschouarta, quæ inter antiquiores Guiennæ ponitur. Magnacum cuius caput Antonius Noueuillanus.

OPPIDA PARTIS INFERIORIS hæc nominantur.

TVLLA, Ciuitas est Episcopalis, intra montes in aspero territorio sita, nucibus abundat, Sedesque est Bailliuatus. Vzercha, pulchrum est oppidum, dulcemque aërem spirat, ad flumen Vezeram situm. expugnari non posse dicitur, vnde & prouerbium est, eum qui ædes Vzerchæ habet, Arcem in Lemouicum ditione possidere. Hic honos Vzerchæ oppido merito debetur gloriarique potest, se Anglis qui totam Guiennam possederunt semper restitisse persistisseq; in fidelitate & obedientia, quam Coronæ Franciæ promiserant. Briua oppidum, situm est in læta fertilique planicie habetque syluas. vineta, terras sementi excipiendæ aptas, prata, & quidquid optari posset ad vitam necessarium. Sedes est Senescalli, Briua quondam ditionis Perigurianæ fuit, sed Rex Carolus sextus Lemouicum Prouinciæ adiunxit. Treignacum, Donzenacum, Allassacum, Bellus locus, Meissacum, Vssetum, Sanctum Angetum, Belmontium oppida sunt.

FAMILIAE ILLVSTRES IN EA habentur.

POMPADOVRA, Aumontia, Roffignacia, cuius caput Carolus Roffignacus Eque, San-Iala, Gemma & aliæ quarum tanta est multitudo, vt vix vlla sit regni Galliæ Prouincia, ei nobilibus, ditibus, generosisque viris par.

ARVERNIA, VVLGO
AVVERGNE.

NTER Galliæ populos Aruerni non posttemi fuête, populusq; qui hinc originem traxit omni tempore se non vilê esse docuit, semperq; se extulit, indeq; se oriundum prædicauit, vnde & Romani, quorum magnificentiam sibi imitandam proposuere Aruerni, reliquæq; Galliæ impetitare voluerũt: cũq; Galliæ imperium in duas factiones diuisum esset, Aedui nunc Augustodunenses vnius: Aruerni alterius caput erant, vt scribit Cæsar. Longo ante Christi natiuitatem tempore, Aruerniç præfuerunt Reges, quorum vnus Bituitus nomine, à Fabio Maximo captus, Romamq; ductus fuit. Tota hæc Prouincia fertilis est, excepta ea parte, vbi vinum crescere nequit, propter frigora & montes Cantalos quorum cacumina, semper niuibus rigent sicut & montium Capitis capræ, Leenç, & flagheolç, ex quorum pascuis ingens lucrum incolis manet, & ex caseis quos conficiunt. Omnis Prouincia in duas partes diuisa est: hæc tabula superiorem ob oculos ponit, inferior (quæ Limania dicitur) singulari tabula describetur.

CIVITATES ET OPPIDA IN HAC SVPERIORI PARTE SVNT.

San Floutum primatia huius partis est Ciuitas, sita in alta rupe excisa, quod eius conspectum plane admirandum reddit: quondam Prioratus fuit cum magno vico, dicebaturq; Mons planus, sed populo vndiq; eo confluente, muris cingi cept, inq́ue opulentam Ciuitatem excreuit. Episcopi sede insignitur, quorum Antonius Leuius decimusnonus est.

Orilhacum oppidum, sedes est antiqua Bailliuatus (vt vulgus vocat) ex quo ipsum oppidum dependet, atq; San-Flourum, Carlatum, Muratũ, pagiq; vulgo Sailleres dicti, Mauriacum, San Martinus marmatouxius aliiq;, quibus non est aliud mercimonij genus, quàm pecudum quas facile nuttiunt. Territorium pagorum qui supra nominantur, frugibus abũdat Pongibautũ oppidulũ est, huic vicin⁹ est pag⁹ Roya, in quo argẽti fodina ferax est, quę magno emolumento effoditur: Oppidulũ & pagus nobili viro Fayettę patent. BESSVM oppidum, mõti qui Aureus dicitur vicinum est: quarta hinc miliaris parte, distat mons, in cuius fere fastigio lacus est, qui se late extendit, ad cuius fundum pertingi non potest, nulla in eum aqua influit, saltem quæ videri possit hoc visu quidem est mirabile, horrendum verò, φ si quis aliquid in eum proijciat, certus ille sit, se mox auditurum tonitrua, subsecuturaque fulgetra, pluuiam grandinemque. ab hoc lacu, non procul est Crypta, cuius Os rotundum est, vulgo Creux de Soulcis dicitur, & Abyssus cuius profunditas explorari non potest, simile aliquid habet cum supradicto lacu: si enim lapidem in eam aliquis proijciat, auremq; admoueat, audiet murmur ingens strepitumq; mirabilem, qui tonitruo ex longinquo venienti similis est: æstiuis mensibus, etiam si nihil in eum proijcias, strepitus est in concauitatibus, vti humores agitantur dici forte posset ventos inesse, eosq; inuicem aduersos flare. Aquæ calide locus est munitus IIX. aut X. miliatibus à San-Flouro, balneis calidis scatet. Rupes-dagoa pagus est, X. miliaribus à Claromontio oppido Marchiam versus tendenti, occurrit Rupes mediocriter magna, ex ea si aliquid frangatur, lapides natura clari, & Adamantis acuminari instar parati inueniuntur, quos si quis artifex vel potius inpostor Monilibus artificiose insereret, illos prima fronte, pro Adamantibus orientalibus extruderet, nec ei alius esset subeundus labor, quam vt illos expoliret, sunt enim reipsa pellucidi & acuminati. Frumentala, Vedrina & Girena montes sunt, ij æstiuis mensibus multitudine pecudum & iumentorum pascentium cooperiuntur, vnde incole magnum sibi cõmodum & diuitias parant. CAVA, vulgo Creux de Fontanet, & lacus dictus le lac des marguilliers in hac Prouincia sunt: in lacũ nec fons nec riuus influit, neque vna aquę gutta ex eo effluere cõspicitur, quãobrẽ in vno eodẽq; statu permanet Mõtelgelatum stagnum est ad pedes montium, qui Limaniam spectant, idem nomen est pago ei vicino, aqua stagni limpida est, eiusq; arenæ tam lucidæ transparentesq; sunt, quam aurum limatũ:

ARVERNIA
Auuergne
PART DE SIMOSIN
PART DE BERRY
PART
DE LANGVEDOC
BOVRGOIGNE
PART DE LION
DAVPHINE
Entragur
Saugel
S. Victor
S. FLOVR
Briquevile
Mande
Beauregart
Belle fage
Chateauneuf
Brigner
BOVRGES
MOLINS
Ville neufue
NEVERS
La Charite
Beuard
Vezelay
Auxerre
Corles
Dombres
Chinon
Pierrefite
Roanne
S. Germain
Senmur
Charrolles
Tarare
Belleville
Masson
Chalon
Beaulne
DYON
Verdun
Lion
Valence
S. Martin
Bourbon
Monthbryon
Verneul
Tulluon
Soane flu
Scalla Mill. com

has Mensarij alijq; scriptores superfundunt scripturæ, ne papyro plicata deleatur, eaq; arena superfusa, aut ea videtur: si quis aquas stagni (quod profundum est) intuetur, arenę rubescentis splendor, occulos adeo hebetat, vt impossibile sit, in eas visum diu defigere.

COMITVM QVI HVIC PROVINCIAE *præfuêre series hæc est.*

Guilielmus hugo Eblonis filius, Comes Pictonum, Dux Aquitaniæ. Comes Aruetniæ, Guilielmus cognomento stuppeum caput: Guido: Guilielmus godefridus, genuit Guilielmum Aquitaniæ Ducem, Raimondum Pictonum Comitem, Henricum & filia, quàm collocauit Roberto Bolonię Comiti, in dotem dato Aruetnię comitatu, quo ex matrimonio nat9 est Robertus secundus, qui & Druydũ Comes fuit: Robertus tertius cognomento magnus quo prognati sunt Guilielmus, qui patri successit, Guido Cardinalis Ioannes, Robertus & Godefridus: Guilielmus genuit filiam Ioannam, quæ nupsit Regi Francorum Ioanni decessit vero nullis relictis, liberis, quare ei successit Ioannes patruus & huic filius Ioannes, qui nullos liberos post se reliquit. Itaq; succesit Godefridus, filiorum Roberti magni vltimus qui ex Ioanna ventaduria genuit Mariam, quæ nupta fuit Anneto turrio, quo natus est Bertrandus Aruerniæ & Boloniæ Comes, dominus Turris, qui post se reliquit filium Bertrandum, quem Rex Ludouicus vndecimus coegit sibi cedere Comitatum Boloniensem, & eius loco accipere Comitatum Auraguecensem: Bertrandus ex vxore Ludouica domini Trimollæi filia, habuit Ioannem qui patri successit, is in vxorem habuit Ioannam Borboniam quæ ei peperit Annam & Magdalenam. Anna patri successit, ex Duce Albaniæ Scoto, cui matrimonij vinculo iuncta erat, nullos edidit liberos, quare ei successit Magdalena soror, quæ nupta fuit Vrbinatium Duci Laurentio Medicæo, eiq; peperit Catharinam, Regis Francorum Henrici secundi vxorem, ex quibus nati sunt

Franciscus primogenitus, qui patri in regnum successit, in vxotem duxit Mariam Stuartam Scotiæ Reginam, ipse in limine cum adolescentiæ, tum Regni ex apostemate cerebri obijt, nullis relictis liberis.

Isabella nupsit Philippo Hispaniarum Regi. Claudia matrimonio collocata fuit Carolo Lotharingiæ Duci. Ludouicus Aurelianus nondú bimus mortuus est. Carolus Maximilianus, qui postea Caroli IX nomé sumsit, deceñs Francisco fratri in regno successor datus, ex Elisabetha Austriaca Imp. Maximiliani I filia, genuit Mariã Elisabetham, ipse acuta febre, cum multa sanguinis effusione exstinctus.

Henricus Andium & Engolismensium Dux, in castris ante Rupellam, à Polonis Rex salutatus, in Poloniam profectus, & Regio diademate insignitus est, intellecta fratris Regis Caroli morte, in Galliam reuersus: regno Franciæ inauguratus fuit, in vxorem duxit Aloysiam Nicolai Vaudimontij Comitis filiam, ipse à Monacho Iacobita, venenato cultro confossus, mortuus est.

Margareta Henrico Borbonio, Regi Nauartę nupsit Anno cIↃ D LXXII.

Hercules Dux Alenconius, qui postea Francisci nomen vsurpauit, contra Philippum Hispaniarum Regem, in Belgium accersitus, in Brabantiæ Ducem, Imperijque Romani Marchionem inauguratus fuit Anno C.cIↃ D XXCII Antuerpiæ, quàm vi occupare tentauit, XVII mensis Ianuarij proxime sequuto, sed reiectus, in Franciam discessit, ibi extinctus año sequente non sine suspicione veneni

Victoria & Ioanna gemellæ natæ, non diu superstites fuêre, illa prior sex hebdomadas nata, hæc paulo post susceptum baptismum extincta.

LIMANIA ARVERNIÆ
PARS, VVLGO LIMAIGNE DICTA.

LAMONA, aut Lymonna fluuius, qui ex montibus defluit, & Elauer fluuio vulgo *Allyer* se iungit, huic Prouinciæ nomen dedisse videtur, pro feraciore & primaria Aruerniæ parte habetur. Longitudo Prouinciæ a ponte veteris Briuatæ, Gannatum vsq; extenditur, alij autem San-Porsianum vsq; extendi volunt, numerantq; XX. Miliaria, latitudo Prouinciæ est à monte vulgo Poy de Dome nuncupato, vsque ad oppidum *Tyert*, quod opulentum est, vel ad oppidum, quod *Creppiere* dicitur, ea latitudo est IIX. miliarium, fertilis est frugum, vini, ligni: prata, fontes, fluuios, Balneaq; aquæ, & fodinas argenti habet, omnisq; generis merces emittit.

CIVITATES ET OPPIDA INSIGNIORA in ea sunt.

CLAROMONTIVM ciuitas, Romanis Gergouia dicta fuit: cincta est colliculis & cliuis omnium rerum quæ humanis vsibus necessarię sunt fertilibus, fræquentesq; ideo habitatores habent: ex illis collibus infinitus riuulorum & fontium numerus scaturit, qui hortos, & loca incolarum delitijs destinata (quæ in ciuitatis circuitu sunt) irrigant. Abbatiam, vulgo *San-Allyre* dictam, fluuius interfluit, aliqui eum olim Scateon dictum fuisse existimant, nunc *Teretaine* dicitur, Hic stratus est ponte lapideo, cuius pontis lapides (miro quodam miraculo) ex aqua fontis indurauerunt. Fons vnde hæc aqua (quæ in lappides|conuertitur) fluit trecentorum passuum interuallo, à fluuio distat, cui pons stratus est, eumq; versus labens, fontis aqua hanc lapideam duritiem & firmitatem nanciscitur, vt eo (lapide) hic pons constructus sit, qui triginta vlnas longus, sex crassus, & octo latus est: memorabile porrò est, eam fontis aquam in pratis, per quæ pontem versus labitur, cerni lapidescere. ponti nomen est, quod & aquę, *Saulse* ea vulgo dicitur. apud ciuitatem Claremontanam collis est, ex quo bitumen, valde nigrum tenaxq; (quo incolę oues signant) fontis instar fluit: argumentum id est insignis pinguedinis territorij, & caloris exhalationum varosarum vnde colligitur in intimis eius terrę partibus latere prętiosiora metalla, quę hoc loco extrudunt liquorem bituminosum, qui tanto iam tempore fluxit, nec tamen arescit: bitumen paruis guttis emanat, quæ tamen materiæ affatim suppeditant, præcipue æstiuis mensibus, hyberno enim tempore impedit frigus ne liquor dissoluatur fluatq;. Rionum oppidum opulentum est, in ipso ab domine territorij situm: Sedes est Senescalli inferioris Aruerniæ, cui subsunt Monferrantum, Combraillia, Mons-Acutus, Aquapersa, Claremontium. Monferrantum, tertium est oppidorum præcipuorum, nomen indicat, qualis sit situs: Arcem habet antiquam oppidi ruina, causa eius ædificationis fuit, hodieq; pulchriorum Prouinciæ oppidorum est vnum. Vichium, vulgo *Vichy* oppidum: huic vicinus est fons, cuius aqua calida est, sineq; intermissione magnis ebullitionibus eructat: non longe inde balnea sunt, quæ vltra pulchretudinem, sana sunt ijs, qui lauandi causa, eo se conferunt idoneis anni temporibus nempe Aprili, Maio & Septembri. Bilhonum, *Yssoira, Brouda, Auzena*, Langeacum, San-Germanum, Lambonum, Aquapersa, Eusbreula, San-Poursainum, Cussetum, oppidorum Priuilegijs gaudent.

ALIA OPPIDA VICI BVRGI ET ARCES quæ illustribus & nobilibus viris parent

MONS acutus, Mons morinus, Monguaconum, Entraigues, Chuzero, Randanum: Mompęsierum est Regalis generis Borbonçe, Rauellum, Fōtanilles & alia. Vssonum venas habet, auri argentique ferāces.

MONS vulgo de Cosnę dictus, non ex minoribus est, & in prætio habetur, pulcher enim est & fructuosus, ornatus arboribus: bonas copiosasq; pastiones præbet, loco huic monti vicino, qui *Cherron* dicitur, fons est, qui durantibus maximus æstatis caloribus con-

LIMANIA
Vulgo
LIMAIGNE

gelatus,glacieq́; concretus est,sed cum hyberni menses vigent, omniaq́; rigent frigore,hic fons liquescit calidusq́; est,indeq́, fumi & exhalationes tanquã de fornace ascendunt.Mons Auri,vno fere miliari in altitudinem consurgit, pascuis refertus est, fontibus verò magis, qui vndiq́; est eo labuntur,ex quorum vno Dordonna fluuius scaturit,idem mons adeptus est famam,propter balnea, cuius aquę,calidæ,tepidæ,& frigidæ sunt, quales sibi quisq́, eligit: eo quotannis magnus ægrotorum numerus se confert.

Poy de dome mons est(Poy Auernica & Vasconica lingua locum excelsum & montuosum significat)valde amœnus est,ex altiorum Franciæ montium vnus,fecundus est pastionum, herbarumq́; exquisitarum tam ferax,quàm medicus optare valeat.in eius fastigio adhuc visuntur multa rudera, & fundamenta, quæ arguunt aliquando excellens ædificium illic fuisse.

COMITES ET DVCES MOMPENSERII ARCIS, quæ in hac regione sita est.

IOANNES Valesius Regis Francorum filius, Biturigum Dux, in vxorem Ioannam Ioannis tertij Boloniæ & Aruerniæ Comitis filiam heredem habuit,quibus nati sunt Ioannes Mompenserij Comes,qui ex duabus vxoribus nihil liberorum,procreauit.Maria Biturica vxor Ioannis Borbonij Ducis:& Bona nupta Amedeo Sabaudiæ Duci.

MARIA defuncto fratre Ioanne,successit in Ducatum Aruerniæ, & Comitatum Mompenserium , nupta Ioanni primo Duci Borboniorum, cui peperit Carolum Borboniæ Ducem:Ludouicum Mompenserij Comitem, & Ioannem Abbatem Cluniacensem.

Ludouicus Mompenserij Comes,duxit in vxorem,primum Ioannam Beroaldi iunioris Delphini Aruerniæ filiam sterilem,deinde Gabrieelem Turrensem,quibus nati Gilbertus, Gabriella, vxor domini Trimolliani , Carlotta vxor VVolffhardi Barzillay Comitis Buscanensis.

Gilbertus qui in Comitatum Mompenserium & Aruerniæ successit,Regis Caroli octaui nomine,præfuit regno Neapolitano:ex Eleonora gonzaga Friderici Mantuani filia habuit Ludouicum,qui in regno Neapolitano mortuus est:Carolum Comitem Mompenserium Franciæ Connestabilem,qui Borboniorum Dux fuit , ducta in vxorem Susanna,Petri Borboniorum Ducis filia,à Francisco primo Galliarum Rege,defecit ad Carolum quintum Imp.cuius auspicijs vrbem Romam oppugnans,paucis ante expugnationem horis,inter primos acriter pugnam ciens,plumbea glande à quodam suorum,incautius emissa traiectus occubuit,nullis relictis liberis: Ludouica coniunx Ludouici Borbonij Rupis-adyonam Principis.Renata vxor Antonij Ducis Lotharingiæ.

Ludouica Patri Gilberto successit nupta Ludouico Borbonio, Ioannis Vindocinensis Principis Rupis ad-yonnam filio, peperit Ludouicum, Carolum Rupis-ad-yonnam Principem,& Susannam vxorem domini Riusij siue Riosani, Comitatus Mompenserinus in Ducatus decus euectus fuit, in fauorem Ludouici Borbonij Ludouicę Mariti.

Ludouicus qui parentibus successit,& secundus Dux Mompenserij fuit, duxit Iacobã Longeuillanam quibus nati sunt Frãciscus, Anna nupta Henrico Cliuensi Duci Niuernẽsi Francisca vxor Henrici Roberti Marcani,Ducis Bullionæi Carola siue Carlotta,quę Abbatissa fuit Iouarrensis, deinde nupsit Guilielmo Nassauio Principi Auraico, cui peperit filiã quę nupta est Friderico IV.Comiti Palatino Rheni Bauariæ Duci Sacri Romani Imperij Electori nato Anno 1574.Ioanna Tonnerensis Abbatissa: & Ludouica Abbatissa Fontisuallium.

Franciscus tertius, Dux Mompenserius & Delphinus Aruerniæ genuit Henricum Borbonium Principem Dombensem.

LVGDVNENSE TERRITORIVM, VVLGO *LYONNOIS*.

LIMITES habet à Septētrione Bressiam vulgo *La Bresse*. quę pro ditione Secusianorum habetur, ad Orientem est Sabaudia secundum Rhodani tractum, à Meridie terminatur Delphinatu, & Languedocia, ab Occidente autem Prouincia Forestiensi, vulgo *Forests* & Aruernia. Lugdunum quondam Regibus Burgundiæ paruit, sed ea diuisa in Ducatum, Comitatum, & Arelatense regnum (cuius Rex fuit Boso) eidem cessit.

LVGDVNVM ciuitas est celeberrima, aliqui ita dictam putant à Lugere vel Lucere verbo, sed Belleforestius reiectis his opinionibus tanquam futilibus dicit eam Lugdunum dictam à Lugdo Celtarum Rege, qui eius fundamenta iecit, nomenq́ indidit, vixit hic Lugdus anno à creato Mūdo *3335* quo tēpore nōdū Moses natus erat itaq́ multis antea seculis quam vel nomen vel stirps Atheniensium fuit, concedi posset (cum longi temporis lapsu multum splendoris ciuitati Lugdunensi detractum esset) Rhodios, qui vndiq́ mari peruagati sunt, Rhodanumq́ue quamuis rapide fluentem ascenderunt, in eam Coloniam deduxisse, idemq́ue postea fecisse Athenienses, quorum Imperium in mari permagnum tremendumq́ fuit & in ea Altare extruxisse, Mineruęq́ dedicasse, cuius Altaris his versibus mentionem Iuuenalis facit.

PALLEAT, vt nudis pressit qui pedibus anguem. Aut Lugdunensem, Rhetor dicturus ad Aram Aliqui opinantur ad hoc altare Rhetores suas orationes declamasse, vt sibi honoris præmium pararent, sed certamen periculosum fuisse victis, qui flumini vicino mergebantur, aut lingua vel spongia orationem suam delere, laudesq́ victoris canere cogebantur. Quisquis autem Lugduni fundamenta iecerit, constat Ciuitatem peruetustam esse quæ cum multas ruinas passa fuisset, eam Numatius Plancus Vir nobilis Romanus Colonia è populis Romanorum imperio subiectis, in eam deducta. restituit ornauitq́. non tamen indidit nomen, nam id antea erat inditum. Strabo libro *4*. Geographiæ Lugdunum omnibus Galliæ ciuitatibus excellentiorem dicit excepta Narbona, eius enim tempore nundinarum priuilegio gaudebat, permissione Imperatorum, quorum Præsides monetam in ea cudi curabant, tam ex auro quam ex argento huc accessit quod omnes Galliæ Ciuitates in ea magnis impensis templum in honorem Augusti Cæsaris extrui curarunt Imp. Seuerus in ea Albinum, qui se in ea concluserat obsedit cepit incendioq́ tradidit Lugduni sunt Arcus triumphales, Aquæductus, aliaq́ antiquitatis monumenta colles perfossi in ea videntur, per quos aqua à sex inde distantibus miliaribus inducta fuit In monte qui vulgo *Mont de Fouruere* dicitur, prima ædificia posita sunt à Planco, postea ciues vbi ipsis cōmodū videbatur ædificarūt Principes quibus ciuitas placebat, postea eius pomœria promouerūt Lugdunum nūc inter magnas, opulentas, magnificentiaq́ pręstātes Gallię vrbes censeri potest, eiusq́ situs peramœnus, opes splēdorem, magnificentiaq́, quæ in ea sunt promerentur est enim ad confluentem celeberrimorum fluuiorum Sequanæ & Rhodani, qui Lugdunum ex mercatura & comercio quod in ipsa fit opulentum faciunt. mons in quo sita est munitam reddit. manus autem humana inexpugnabilem fecit. Sedes Præsidialis in hac Ciuitate est, & antiquus Senescallatus cui subsunt territorium Lugdunense, Forestij, Matisconense, & Beauiolesij. quondam sub Præsidis Lugdunēsis iurisdictione erant Tractus liberi Lugdunensis, Forestij Matisconēses. Biauiolesij, Dombesij & Borbonij, sed Henricus Francus, qui postea Frācorum Rex eius nominis tertius fuit, cum Apanagij iure possideret Borbonios, Aruernates & Forestios, eos substraxit à iurisdictione Lugdunensis Pręsidis, & eam in Prouinciæ formam rede-

LVGDVENESIVM
Lyonnois, gallice
Langue
dociæ
pars
Prouinciæ
pars
DEL
PHINATVS
PARS
LION
SA
BAV
DIÆ
PAYS
AV
VER
NIÆ
PAYS
BOVRBONIÆ
PA
PS
DVCATVS
BVRGVNDIÆ
PAYS
Com
Burgundiæ
Pars

redegit. Belleforestius nomina recenset C II Archiepiscoporum Lugdunensium qui & Franciæ Regni Primates sunt, Papirius Massonus in suis Annalibus scribit sequentia, „ Philippus pulcher Pontificis consensu, Lugdunum Romanam Coloniam, ditioni suæ „ adiecit, Archiepiscopo pro iure quod in illa vrbe sibi vendicabat, certis fructibus donato.

FORESTIVM, VVLGO

FORESTS.

HAEC Prouincia non hoc nomen est adepta à siluis & saltibus, sed à nomine Fori, ac si diceres Forenses aut Foresios: continet XL. Oppida & XXXVII vicos siue pagos satis fertilis est, suisq. incolis tantū vini & frumenti suppeditat, quantum ipsis necessarium sit, non tamen vicinis ea large suppeditare potest, abundat Abietibus, id indicat montosam esse Prouinciam nam illa arbor verticibus montium natura gaudet Populus simplex est taciturnus, subtilis, prouidus, viuidi spiritus & ingenij, rebusq. suis prudenter inuigilat lucri appetens, proximos charitate prosequitur, præsertim conterraneos, si eorum aliquem in exteris regionibus necessitate premi conspiciat.

MOMBRISONVM vulgo *Mombrison* oppidum, est ex præcipuis huius Prouinciæ, Sedem Balliuo præbet qui subest Præsidi Lugdunensi

Feurs oppidū est ad Ligerim situm, habetur pro foro & loco comercij totius Prouinciæ.

FANVM Stephani vulgo *S Esttienne de Furan* oppidum est, in eo arma & cannę ferreæ conficiuntur (indeq. per totum regnum exportantur) propter aquæ comoditatam quæ ferrum egregie temperat, ei accedit quod carbones naturales ibi eruuntur, qui omnes alios Regni Franciæ bonitate superant.

FANVM Galmari vulgo *S. Galmier*, oppidum est, in eius suburbio videtur fons aluminosus, quem vulgus *Font Foute* vocat

FANVM Germani vulgo *S Germain Laual*, oppidum est in opimo fertilique territorio situm famam est adeptum, à generoso vino quod ibi crescit. Patria est doctissimi viri Papirij Massoni

FANVM Boneti vulgo *S. Bonet le chastel* oppidum est, in eo fabricantur forcipes præstantes, maioreq; numero quam vllo Europæ loco.

ROANE præstantiorum huius prouinciæ oppidorum est, Regiæ viæ Lugdunensi imminet ipsum influit Ligeris fluuius (qui pōte stratus est) celebreq; facit, exteriq. id plus inuisunt, quam aliquod aliud excepto Feurs oppido.

FANVM Ramberti hic super Ligerim fluuium Pons est, qui præter pulchretudinem primus est à loco vbi habet originem Ligeris.

FAMILIAE nobilitate excellentes in hac Prouincia sunt, ea quæ vulgo *d'Vrfe* dicitur, id vetus est Castrum emenenti loco, vnde per totam Prouinciam prospectus patet, & *de Cosan* quæ est peruetustæ familiæ vulgo de Leuis dictæ

HVIC Prouinciæ quōdam præfuere Comites, ex quorū stirpe prognati Beauioulesij proceres. Legitur de Comite Lugdunensi, Forestij & Beauioulesij, cui tres fuerunt filij népe Arthauldus Comes Lugdunēsis Stephanus Comes Beauioulesij & Forestij & Emfridus cui obrigit dominium particulare de Beauieu vulgo dictum. Cū comitatus Forestij & Beauioulesij longo tempore separati fuissent rursus coaluere morte Guicardi Comitis Beauioulesij, ipsius enim soror Isabella Beauioulesij Comitissa nupsit Reginaldo Comiti Forestij, qui natus erat stirpe Arthauldi ipsa autem prognata erat Stephano Comite Arthuldi fratre. hoc matrimonio prognati sunt Guido & Ludouicus: huic Ludouico dominu Beauioulesij cū eiusdē nomine & gētis insignibus (quę sunt Leo niger quinque labellis rubris distinctus) obrigit, Guidoni autem Forestij Comitatus. Guicardus Regni Francię erat Comes stabuli (vulgus *Connestable* vocat) tempore Regis Philippi quo prognatus est Rex Ludouicus cognomento Sanctus. Rex Henricus eius nominis tertius, antequam Regnum adeptus esset vna cum Ducatu Andegauensi, Apanagij iure possedit Ducatus Borboniæ & Aruerniæ Comitatumque Forestij.

DELPHINATVS VVLGO D'AVPHINE.

HAEC Prouincia non armis coronæ Franciæ parta sed amicitiæ vinculo. eidē annexa fuit, absq; subiectione tamē & seruitute eaq. cōditione, vt nullo Apanagij (quod vocant) iure, vlli Regis Franciæ filio, quam primogenito dari possit. Hoc ita sapienter cautum prouisumque fuit ab Humberto Delphino Viennensi. ex eius Consiliariorum authoritate, qui hanc pulchram Prouinciam, hereditatis diuisione in partes discerpi nolebant, quam incolæ à Sabaudis ambitiose petitam, conseruarant. Sabaudi enim hanc Prouinciam. sibi conterminam coniungere studebant Sabaudiæ. Populus huius Prouinciæ suam libertatem semper magni fecit, seq; suo sanguine immunem seruauit: in bellis ferox est, sedulus in peragendis negotijs, ad rem attentus, natura autem stupidus est, redoletq; nonnihil montium ruditatem: rura incolentes bardi barbariq; sunt. Nobiles & vrbium ciues, humani affabiles, ingenij viuacis, doctrinarum maxime Matheseos capaces, curiosi indagatores secretorum naturalium, honesti liberiq; in colloquijs sunt, simulatores aliqua ex parte, sociabiles, elati. nihilominus equitate se tractari patiuntur, nec facile mouentur. Territorium non vbiq; eiusdem conditionis, sed alicubi frugum viniq; fertile, alicubi sterile, attamen castaneas crassas & molles fert. pecorum tantum habet quantum satis est, vnde ipsis cibus facilis comparatu lautusq; est, potestq; hæc Prouincia vicinis annonam suppeditare.

GRATIANOPOLIS à veteribus dicta fuit Accusion: colonia erat Cabilonensium Romanæ Prouinciæ Ptolemæus eam hoc nomine vocat, postea dicta fuit Culatonia, ampliata verò à Gratiano Imp. & vltra prima pomœria producta, dicta est Gratianopolis, quod nomen Galli corrupte proferentes Grenoble dicunt: non longe ab hac ciuitate est Fons illemirandus, qui absq; vlla intermissione flammas ebullit & emittit, quidquid ei admouetur tangitq;, statim ardet & perit quod pro magno naturæ miraculo habendum est. Sedes est Tribunalis Regalis, quod Parlamentum vocant. prope hanc ciuitatem est magna Chartusia ordinis caput.

ROMANIVM vrbs pulcherrima est in inferiori Regione, diuitijs abundans.

VIENNA fundata est à Venerio Africano Patria extorre: postmodum Senatoria dicta fuit Metropolis ciuitas & ex antiquioribus Galliæ censetur. Olim maximæ & supremæ sedis Galliæ titulo ornata fuit: Turris Pilato attributa (in qua eum obijsse dicunt) fundata fuit à Tiberio Imp. eius Archiepiscopi Comites Viennenses inscribuntur.

VALENTIA vrbs est, eius fundamenta, si Romani non iecere, ipsa tamen eorum nomine se ostentat. Ptolemæus eam Coloniam Romanorum vocat, ab eo deducta Romanorum & Latinorum, vt eam incolerent, multitudine: semper Romano imperio audiens fuit, tota enim Romana erat, donec Gothi Gallias inuaserūt eamq; cœperunt, quod accidit anno partæ salutis CCCC XV: postea eam occuparūt Burgundiones Obsidionē Longobardorum passa est anno D LXXVI quos superauit Momulus Dux militaris Regis Burgundiorum Gontrandi in territorio ad-prime fertili abundantiq;, sita est Valentia, diuitijs pollet, mercaturæ dedita, horreumq; est salis. in monasterio Iacobitarum videtur effigies Gigantis Buardi, XV cubitos proceri, eiusq; ossa ibi visuntur extra vrbem in ruinis sacræ ædis diui Petri est Antrum quod (vti dicitur) sub Rhodano eiusq; aquas protēditur Extra portam diui Felicis in vinea inuentum fuit sepulchrum lapideum coopertum lapide cui inscripta erant hæc verba: D. Iustinæ M. in eo erat corpus feminæ ex cuius vtraquaq; auricula Vnio aurea pendebat vni insertus erat Smaragdus, alteri qui vulgo Turcicus dicitur lapis ruptus: statim vt hoc corpus aêrem sensit, in puluerem abijt: ad corporis pedes erat Patera crystallina, ad caput autem Lampas vitrea.

DYA & Gapum antiqua sunt oppida, magni momenti pro ea regione, in qua sita sunt. Dya Episcopali sede clara est.

DELPHINATVS
Dauphiné
Galliae
Lion
Grenoble
Montmelian
Chambery
Beaumont
Sisteron
Orange
Tallard
Romans
Valence

EBREDVNVM vulgo Embrun ciuitas, ita dicta est ab Ebris idolo, quod ibi colebatur alij dictam volũt à ruptura montis, nomen enim Dunum lingua qua Galli antiqui vsi sunt, montem significat Metropolis est regionis superioris, sita in rupe, in ipso meditulio latæ planiciei, quæ vndiq, cincta est montibus non sterilibus, sed qui ab imo vsq, ad cacumen vino & fructibus abundant, multisq, in locis (tanta hic aëris est clementia & serenitas) colligitur Manna, Ros Cœli mirabilis, qui tam lautus & delicatus est quam alius, qui in toto Orbe reperiri queat. Hi montes etiam Agaricum, Terebethynam, aliaq; simplicia, tam rara proferunt, quam vlla omnino alia regio: quondã Romano Imperio subdita fuit Ebredunum, sicut & Arelatum Vesontio & aliç vrbes sed cũ Romani Imperatores Franciæ Prouincias quas Rex Franciæ & Romanorum Imperator Carolus Caluus Bosoni (qui in vxorem Hermengardam duxerat sororem vxoris Imperatoris Calui) dederat, ab ipsius posteris consecuti essent: Ciuitatem Ebredunum eiusdem Archiepiscopo donarunt, in Principatus ordinem euexere, eiq, omnia iura Regalia tam administrationis iustitiæ quam cudendæ monetæ, aliasq. eius generis prærogatiuas concessere ideoq; Delphini qui terras in hoc Principatu possidebant, eas se Archiepiscopi beneficio possidere fatebantur. Populus Ebredunensis, modestus est quietis amans. obediens Magistratui, non insidiosus, labori agriculturæq, deditus, rem familiarem diligenter curat.

CRESTVM Oppidum est

BRIANCONVM situm est in montibus, & à suo nomine regio Brianconnois vulgo dicitur.

MONTILIMARVM clarum est mercatura, quæ ibi exercetur: Thiniũ in Rhodani ripa situm paret proceribus Tournonensibus. Fanum Antonij de Viennois: Costa & Monasterium oppida sunt.

CASTELLVM Delphini ab eo dictum volũt Delphinatum, qui nouus est titulus olim domino eius loci fuit peculiaris postea toti Prouinciæ Viennensi attributus est.

FAMILIAE ILLVSTRES ET ANTIQVAE IN HAC Prouincia sunt, & vulgo nuncupantur.

Les Brießieux Boutieres, S. Valier, Maugirons, Gordes, Clauezons & aliæ infinitæ nec prætereundus silentio est magnus ille, omniq, laude dignus, Eques Baiardus, ex Terraillia familia qui inter primos sui temporis rei militaris Heroas fuit.

,, De hac Prouincia scribit Nicolaus vignierius Batrensis ad Sequanam in rerum Burgũ-
,, dionum Chronico. Humbertus Delphinatium princeps, cum dolore amissi vnici filij
,, statueret se cœnobio Dominicanorum sacrare, dominatumq, suum (cuius caput est
,, Vienna Allobrogum) Romanis Pontificibus non magno precio addicere Nobilibus
,, suæ gentis impellentibus. Regi Franciæ Ioanni addixit ea lege, vt filij Regum maiores
,, natu. Delphini vocarentur, Delphinatusq, illorum esse diceretur. Carolus Regis Ioan-
,, nis filius primus Delphin⁹ & Dux Normãniç fuit De fratre Huberti Guidone scribit
,, idem Nicolaus Vignierius in eodẽ Chronico. Guido Viennę Delphinus bellum cum
,, Sabaudiæ principe gerens, in oppugnatione cuiusdam Castelli vulnere ab hostibus
,, accepto occubuit Ei autẽ in Delphinatũ frater Hũbertus successit, Delphinorũ Viẽnẽsiũ vltimus Isabella verò defuncti vidua Philippi Lõgi Regis filia, Ioanni de Fossigniaco iterũ postea nupsit. Cęterum P Aemilius ex Pio Pontifice narrat Guidonẽ bello inclitũ, sed alienarum vxorum pudicitiæ infestum fuisse. Et cum illi Ioannes Bohemiæ Rex (qui eo tempore Italorũ factionibus inuitatus copias suas in Italiã traduxerat) socio amicoq; hoc postremò bello, auxilio ire constituisset, filium eius Carolum per quietem visum fuisse, viri diuina specie præditi iussu præstanti iuuenem forma editiorem in locum raptum, detractaq; veste exectum: sibiquẽ interroganti, cur & quisnam tam egregia indole adolescens, tam fœde atrociterq, haberetur, responsum, Delphinum aliena cubilia attrectare solitum, meritas pœnas Numini dare Nec vanum fuisse somnium cum biduo post certus nuncius aduenerit, Allobrogem in oppugnatione cuiusdam oppidi telo hostium interijsse.

GVIENNA ET VASCONIA, VVLGO GVIENNE ET *Gascongne*.

CAROLI Magni Imp. & Francorum Regis tempore Vasconia Aquitaniæ nomine non comprehendebatur, id inde colligitur, quod Hunauldus Aquitaniæ Rex, Caroli iræ cedens, ad Lupum Aquitaniæ Regem profugit, sed Carolus vtroq, domito, Vasconiam Aquitaniæ iunxit, & sub eo Aquitaniæ nomine deinceps comprehensa fuit. Angli Aquitaniam adepti sunt, cum ipsorum Rex Henricus secundus, in vxorem duxisset Eleonoram Aquitanię Ducem, quam Rex Francorum Ludouicus septimus (iunior dictus) repudiauerat: post multa bella inter Franciæ & Angliæ Reges, Aquitania in duas partes diuisa fuit, vni Guiennæ nomen inditum, altera Aquitaniæ nomen retinuit. Guienna continentur eæ regiones, quæ Parlamento Burdegalensi subsunt & ab eo supremum ius petunt, hę sunt Burdegalēsis diocęsis, Landæ, Albretia, Bazadosia, superior Vasconia, Biscaia, Medoca quæ vltra fluuium Garumnam: in citeriori autem eius ripa sunt. Terræ, quæ inter duo maria dicuntur (ab oppido Bazas & Prouincia Fronsadana eę dependent) Perigurianus & Limosinus ager, Santonumq́, territorium in hac Guiennę parte Prouincię sequentes sunt, & Parlamenti Tholosani iurisdictioni subsunt.

Comitatus Flussatium, siue Foxius, vulgo Comte de Foix.

HVIC Comitatui ab Oriente contermina est Languedocia, ab Occidente Comingia, qua septem Triones spectat est territorium quod Ripa (vulgo *de la Riuiere* dicitur) ad Meridiem verò sunt Pyrenei montes: Comitatus maior pars montibus asper est, præsertim ab ea parte, qua Tarasconum oppidum est, quo loci montes diuites sunt venis ferri & carbonibus naturalibus, qui alijs Franciæ carbonibus longe præferuntur: oppida autem Pamiersum & Foixiū versus, valles insigni fertilitate omniumq́, rerum copia luxuriant. Nomen (Foix) detortum videtur à nomine populi qui Flussates dicebātur, cuius Cæsar meminit, vbi scribit Crassum vicisse populos Aquitanicos, Bigerriones. Tarbellos, Tarusates, Vocates Flussates & alios, hi non ineptè exprimerentur vulgatis nominibus Bierniens, Bigourdans Bazadois, Armagnagois, Nebousains, Comingiens Aucs & Foix.

FOIXIVM oppidum, Metropolis regionis est, eius Comites se pro eorum locorum principibus (quales Comites Bierniæ sunt) haberi seq́; gerere voluerunt, oppidum antiquitatis titulo clarum est.

PAMIERSVM opp. quondā abbatia fuit, nunc Episcopi sede & vetustate memorabile est.

SAVERDVNVM & Maseres oppida sunt, in quibus huius Regiones Comites, maxima temporis parte habitarunt, eo quod eorum territorium venustum sit, & aerem Tholosanum plus redoleat, quam cęteræ regionis partes, quę lapidibus obsitę sunt, earumq́, incole rudioris obstinatiorisq́, ingenij habentur.

COMITATVS qui vulgo Carmaina & Mirepoix dicuntur, inclusi sunt Lāguedociæ fœdere iuncti fere Comitibus Foxijs natiq, sunt, Comites Carmainę ex Comitum Foxiorum filiabus, quarum progenies adhuc viget in posteris comitis Carmainæ: ad Comites a Mirepoix quod attinet, ipsorum antiqua progenies originem habet à familia Leuysa.

COMINGIA, VVLGO COMINGES.

COMINGIAE nomen recens veiusq́; Conuenarum nomen corruptum est, Plinius enim Strabo, Ptolemęus Comingię populos Conuenas vocarunt Comingiani inter primos Guiennę populos Christo seruatori nomen dederunt. non modicas incursiones cędes & damna perpessi sunt à Gothis Francis & Sarracenis, sed ipsis impune non fuit. Huius Prouinciæ limites ponere difficile esset, cùm vicinis regionibus insinuetur: ad Orientem ei est Comitatus Foxius, ad Occidentem autem territorium (quod vulgo dEstracum dicitur) & Armaignacanum, à Septentrione terminatur parte Languedocię & Comitatus vulgo Insulę & Gauræ, ad meridiem ei sunt montes Pyrenei, diuiditur in superiorem & inferiorem

VASCONIA
GASCOGNE galli
GVIENNA
GVIENNE galli
PART DE PERIGORT
PART DE QVERCY
PART DE LANGVEDOC
BAIONE

Hæc tota montibus attollitur in eaque sunt oppida. COMINGIA antiqua Comingiorum Ciuitas sita est in vertice & fastigio montis, qui ab omnibus alijs distinctus est: ad radices fons erat, quem turris insigniter munita tuebatur: circa annum à Christo nato 540. à Francis prædæ exposita soloq́; æquata fuit, & cùm reædificari cepisset, Sancti Bertrandi Episcopi nomen obtinuit: territorium ciuitatis quod vallibus deprimitur, miræ est fertilitatis, suaque amœnitate homines oblectat, in montibus siluæ sunt, pascuaque pecudum gregibus aptissima præbent: pecudumq́; pastioni plus quam villi alio exercitio incolæ incumbunt. COSERANS oppidum antiquitate celebre: in ripa fluuij Pamiersi, Episcopi sede claret. Fanum Gouentij, Foillens & Nizos abbatiæ sunt. Fanum Fregeonis, in præalti montis vertice, tam edito loco positum est, vt id visus vix assequi queat, nec nisi summo labore adiri potest, mons cui insidet vinetis consitus est, in vallibus pinguia prata sunt, & solum sementi commodissimum, pingue & fertile est. præcipitia montis, siluis magnisq́; nemoribus consita sunt, ea nunc Francorum Regum sunt, quod in potestate veterum Comitum Comingeorum fuerint. COELHES per ruderum vestigia fidem facit se olim excelluisse. PAVMIERSVM, Riulas, Espaon oppida sunt. INSVLA Dodonnis oppidum est edito loco situm, ipsum fluuius Sana alluit: inter Castelanias Regales (vt vocant) censetur, subditum est Arci Comingianę antiquorum Comitum domicilium fuit, id certissima nota esse solet, Metropolis alicuius regionis. DEZA domus fuit Templariorum, Turrim habet peramplam, quæ vetustatem præ se fert. SAVVETERRA opidum est illustris gentis Aubigeonę Monscorneli⁹, Lamasana, Aulma, Roquetta, Polansica, Saiaz, Sariaca & aliæ familiæ antiquitate celebres in regione Sauez dicta sunt. S. Sani templum, in campo agroq́; situm, concursu peregrinorum celebre est. LOMBERS quondam vicus campestris fuit, nunc autem muro & fossis cinctū est oppidum, situm habet in ipso terre abdomine, vineta sunt à latere, vbi Sauueterra est, in colle qui se Samathanum oppidum vsque extendit, ab alio latere est peruenusta planicies, quæ quocunque tempore, frugibus cooperitur, nulloq́; tempore feriari permittitur, peramœna pinguiaq́, prata, quibusq́; meliora nemo sibi optare posset hic sunt: quarta miliaris parte, hinc Samathana vrbs distat.

SAMATHANA vrbs partim in colliculo sita est, partim in valle, per quam Sana fluuius fluit, ciuitatisque corpus (quod Burgus dicitur) a foro quod lingua ipsis vsitata Marcadou dicunt, dirimit. Superior vrbis pars Arcis nomen sibi vendicat & merito, eius namq́; situs stupendus est, fossæque Arcis præcipitosæ, profunditatisque immensæ sunt, adeo vt oculi stupeant, qui in eam defiguntur, quod præcipue contingit ab eo latere quâ porta est & Pons Arcis: vndique circum Samathan Arces Burgique frequentes visuntur, territorium enim infinitis colonis propter summam soli vbertatem scatet: hic familiæ nobiles sunt infra scriptę, quibus nomen est à vulgo vernaculum Lalliguez, Bezetil, Polestrm, Lahaz, Noalhan, Cuziaux, La Motte en Sauez, Cauignam, Montagu, les Bastides, Ando hoielle, Mōblanc Esquinson, quod nomen cum riuulo vicino commune habet, Fontanilles & aliæ.

MOMPESATVM oppidum non longe distat à Samathan, ei propinqua est domus nobilis viri à Bellegarde, Senescalli vrbis Tholosanę. MVRETVM oppidum est: quinque miliaribus distans a Samathan, ad fluuium Gatumnam situm, collis ei propinquus, ipsi imperitat: in ipso cæsi fuêre Albigeenses, quibus aderant Aragonum Rex, Comites Foxius & Tholosanus, eo in oppido obsidebant Comitem Mōtisfortis: Rex Aragonum in prælio cæsus fuit, & cum eo 20. Albingièsium millia, id accidit añó partæ salutis 1213. Tota Comingię Prouincia fertilis est frugum, vini, fructuum, olei, nucum, milij, aliarumq́; rerum quæ humanæ vitæ necessariæ sunt: siluis fræquens est & viris generosis bello, quæ causa est quod pauci literis exculti sint, non tamen eis ingenium ad quodcunque promptum deest, sed natura eos ad arma instigante, literas negligunt: laboris patientes, victu sobrij, sermone discreti sunt: in vestitu omnē luxum abhorrent, delitias odio habent, & quidquid hominem eneruare potest deuitant: fœminæ pudicæ sunt, non ociosæ sed rei familiari curandæ deditæ, maritos amant, illisq́; audientes sunt, qui illas blande & suauiter tractant, nec cum eis, ea vtuntur austeritate, cuius (falso tamen) insimulantur Vascones, sed vt proprij corporis membra ipsas fouent, vt par est, varius enim corporis membra, se inuicem amare, fouere, tueriq́; debent.

Comita-

COMITATVS, QVI VVLGO GAVRE ET *Isle dicuntur.*

Infra Arcem Lahaz fluuius est, qui Comitatus Comingiæ & Gaure diuidit: inter hos situs est Comitatus (qui vulgo *Isle en Iourdam* dicitur) eius Metropolis est cognomine oppidum, in ripa fluuij Saue situm: Comitum Foxiorum fuit, nunc est Regiæ familiæ Nauarreæ, Comitatus fines protenduntur in magnum Saltum Baconam vsque, ad cuius latus est oppidum Lauignacum. Comitatus Insulæ siue *de lisle en Iourdam* qui iurisdictione Vicariatus (vulgo Viguerie censetur) arctis finibus circumscribitur: Comitatus Gaure verò, ipsum longe excedit. late se enim extendit, magnaque oppida continet. GIMONTIVM in ripa exigui fluuij Gimoe dicti, qui propter eius muros labitur situm est, à fluuio oppido nomen esse inditum verisimilis coniectura est: præcipitio montis adheret, & à duabus partibus difficulter adiri potest, & qua diui Iustini porta, sed & in planicie situm est, à summo templo ad portam (quæ vulgo de lisle nuncupatur) vsque: amplum est, duosque in se colles comprehendit, in quorum vno oppidum est, in alio autem domus aliquæ & horti sunt, adhuc tamen ibi locus vacuus est (qui vulgo la Segte dicitur) in quo sita est Arx, in qua nunc captiui detinentur. Extra oppidum itinere quod Aucum ducit, vltra fluuium Gimoe, in extrema parte perpulchræ & longæ viæ lapidibus stratæ, prædiues & magnis sumptibus constructum Sacellum est, Deiparæ virgini sacrum (vulgo *Nostre dame de Canzac* dicitur) id tanto se fastu ostentat, atque aliud quoduis ædificium quod in Guienna extet. GIMONS opulenta est Abbatia, aliquot passuum milibus ab oppido Gimont distans, in via quæ ad Saramon ducit.

GRENADE oppidum est in ripa Garumnę fluuij, non longe à loco vbi Saua fluuius se condit fluuio Garumna, qui Aquitaniæ fluuiorum pater nuncupatur. BEAVMONTIVM oppidum campestri in loco situm, Metropolis sui territorij est, alij ipsum attribuunt territorio (quod de Lomaigne vulgo nuncupatur) *le vit de Lomaigne* vernacule dictum oppidum, aliqui regionis caput constituunt, attamen omnia subdita sunt Bailliuatui & iudicaturæ oppidi Gauræ & Verdunoisy.

Garitum Regio, vulgo Agenois,

INTER Garumnam & Lotham flumina ipsa Garitum sedes est, eos Ptolemæus Itiobriges nominat, eorũ ciuitatẽ Agenum eius territorium (vulgo Agenois dicitur, ad Orientem habet regionem Cadurcensem, ad Occidentem Vasconiam & fluuium Garumnam, qui & eius partem Meridionalem lambit. AGENVM oppidum, in perpulchro territorio spectatur, adeoque fertili, vt pro ditiore abundantioreque totius Aquitaniæ habeatur: eam rerum omnium copiam ipsi conferunt tria flumina, Garumna, Dordonna, & Lothus, in ampla equalique planicie oppidum situm est, Garumna eius vnam partem alluit, multi autem Riui eius partem lambunt qua Fanum Vincentij est: sepe oppido aliquid adiectum videtur: de eius antiquitate nemo dubitare debet, cum Romani eius mentionem faciant, tum quod Garites populi non obscuri fuerint, qui cum reliquis Gallis Crasso Cæsaris legato se tradiderunt. Ptolemæus Agenum Metropolim Garitum dicit: in eo Sedem habet Senescallus, cuius iurisdictio (excepto Pictauiensi) latius extenditur quam alicuius in Aquitania ius enim dicit ab in vtroq; Garumnę latere habitantibus. Commercium & mercatura Agenum opulentum reddunt, eo enim omnia commode vehi possunt, Tholosa, Burdegala, & ex Cadurcorum & Rouergueorum regionibus: ius inde petunt, Portus Diuæ Mariæ, villa noua d'Agenois, Hautefaya, Clairacum, Tonens, Marmande & alia oppida, quæ ad Garumnam sunt.

Condomia vulgo Condomois.

HAEC Regio Garitibus annumeratur: Baisa fluuius eam irrigat, oritur in montibus qui Prouincias Armaignacanã & Begottam disterminant. CONDOM oppidum, regionis Metropolis amplum est, in territorio fertili, extra viam Regiam situm, longeque à fluuio qui naues ferre possit, cuius genetis Baisa est, qui oppidi latus lambit: vndiq; fere cinctum est collibus vinetis cõsitis, ius dicit oppidis sequentibus, Valenciæ non longe à fluuio Baisa dissito, Lairaco ad fluuium Garumnã, La Romeo oppido, quod inter Condomum & Letouram est Neraco prædiuiti oppido, quod dominis Alebretijs paret, Monti Reali & alijs Domus illustres in hac regione sunt, nempe Vicecomites Fismaconi, Gourdoni, Forcez, Monlucij.

Comitatus

Comitatus d'Estrac.

FINIBVS Auxitanis & territorio oppidi Samathan & Comingiæ vicinus est, Comitatus dEstrac, familiam (quæ vulgo Candale dicitur) dominum agnoscit, iure matrimonij Comitis Benauges & heredis huius Comitatus, qui haud quaquam arctis finibus circumscriptus est, imo multa oppida & infinitum magnorum Burgorum & Pagorum numerum continet. MIRANDE oppidum Comitatus Metropolis est. PAVIA oppidum vno tantum miliari ab oppido Aucs distat. Castelnau & Sintelix oppida sunt. Barbarens locus insigniter munitus & accessu perdifficili est. Cimone & Saromon prædiuites Abbatiæ sunt. In hoc Comitatu sunt, Vicecomites Lupeyrouxij, Dinastę Miraceubę, Pauesaci, Thermes, S. Columbæ: huius Comitatus populus præcipuæ planiciem & pagos incolens rudis est, cautus & asper, lingua omnes balbutiunt, ea enim crassa magna & inepta eis est, nec nisi magno cum labore, verba latina exprimere possunt, itaque ad literas vehementer inidonei.

Armaignacana Regio, vulgo Armagnac.

BELLEFORESTIVS libere fatetur se ignorare vnde hæc regio nomen Armagnac nacta sit, quod recens est, nec Romanorum æuo, nec primorum Francorum tempore vllis in libris hoc nomen extat: eius limites se late extendunt, potissimaq; Vasconiæ pais eius finibus circumscribitur: initium habet circa Letour oppidum, protenditurque Nogerentum vsque, vbi Prouinciæ Begorreæ sunt fines, ea est huius Prouinciæ latitudo, longitudo dimidio minor est, incipit ab oppido Magnaco, protenditurque in Begorram vsque. AVCS oppidū Gers fluuio alluitur, in rupe viua ædificatum & aditu difficili est, nisi ab eo latere quo Vic de Frauensac tenditur: oppidum vagum est à latere (quod vernacule *la Treille* dicitur) sed pars oppidi superior (quæ oppidi corpus habetur) populo frequens est: Templum Deiparæ virgini dicatum inter pulchriora magnificentiaque spectanda Europæ templa recenseri potest, ob structurę fastū, marmora & antiquitatis monumēta, quę in eo exstant: partim Regē Frācię partim Episcopū ciuitatis dominos agnoscit. Auxitani vt Amian⁹ Marcellinus refert dicti sunt Nouēpopulani, q̃ ipsis nouē populi parerent: Ptolemæus Auxitanos per se constare dicit, ipsorumq; ciuitatem Augustam vocat, tanquam territorij caput: Strabo Auxitanos Romanos ciues fuisse dicit, & iuris Italici. Pomponius Mela ipsos inter Aquitanos excelluisse narrat, nouem illi populi quorum ante facta est mentio, vernacule dicuntur *Cominges, Coseruns. Lectoure, Tarbe, Aire, Basas, D'Ax, Bayonne, Escar, & Oleron.*

LECTOVRE quondam Tauropolium dictum fuit, tanquam multitudo taurorum pascentium, notas magnę antiquitatis habet, situm est in fastigio montis & fere ab omni latere inaccessibile est, nisi portam Iacobirarum versus, qua Tholosam itur: Arcis structura Romanorum opus est, in rupe viua cui nec scalpendo nec tormentarijs machinis damnum inferri potest: supra portam quæ à Propugnaculo nomen habet, duo visuntur capita lapidea, cum inscriptione, quæ docet, ea iussu Pompeij facta esse, cum solus esset Consul Romanus, quod fuit 46. annis ante Christum natum: inter Francię Regni munitiora oppida recenseri potest: eius incolę ciuiles sunt, humani, rerum cognitioni dediti, pauci aliquam artem mechanicā exercent, plerią; enim suis redditibus viuunt, & è territorio, quod fertile est frugum viniq; nec aliquid ei deest, quod tanquam humanæ vitæ necessarium desiderari posse videatur.

CASTERA oppidum est, nobilem virum vulgo à Fontanille in Comingia dominum agnoscit, in eo oppido vitæ vsuram accepit, magnus ille vir & legum Abyssus Pereris

VIC, Nogueron, Euse, Barcalonne, Casaube oppida sunt. Hæc Prouincia circa oppida Lectour, Aucs & Vic insigni fertilitate luxuriat, sed quo propius Erycetis Burdegalensibus (quę vulgo Landes dicuntur) accedit, nihil præter castaneas & alias arbores profert, inde nihil est, quam loca pascendo pecori apta, quę tandem in solitudines desinunt: non tamen negari potest in locis remotioribus & longiuscule a via publica dissitis loca fertilia esse, vt paucis dicatur, Agricolę rudes sunt, simplices, probi patresfamilias, quibus ex omni re lucri bonus est odor, commercio & mercaturæ dediti sunt, pecoris præcipue, quod in oppida venum abigunt, pręter hæc habent Mel, ceram, aliasq; res singulares, ex quibus magna ipsis commoda queruntur.

Comitatus Bigerrionum, vulgo Comte de Begorre.

CAESAR huius prouinciæ incolas Bigerriones inscribit distinguitque à Tarbellionibus, qui Tarbellicum territorium incolunt, id indicat ipsum sub eo nomine Bearniam &

Begor-

Begorriam comprehendere, vnus enim tractus regionis est, earumque populi fere in omnibus inter se conueniunt. Regio Begorrea his limitibus distinguitur, ad Orientem ei est Armagnacana Prouincia, ad Occidentem Biarnia, Guienna ei à Septentrione adheret, sicut & Territorium Alebretanum, à Meridiæ ei sunt Pyrenei montes, quorum magna pars huic Comitatui subijcitur, nempe à montibus qui vernacule d'Aure dicuntur vsq; ad illos (quos vulgus *du Sault & d'Aspe* vocat) quæ Bearniæ ditionis sunt. TARBE oppidum Metropolis est Begorreę situm in ripa fluuij (quem veteres Adurum, recentiores l'Adour vocant) is oppidi latus lambit, quod Orientem spectat, in quatuor aut quinque corpora distinctum est oppidū, quorum vnumquodque suum Riuulum atque portam habet, clauditurque. Trie, Rauastens, Maubourget oppida sunt. Bagneres oppidum est, in eo calida balnea sunt quibus humano corpori nihil gratius nec commodius esse posset, nec in illis montibus potiora reperiuntur: eorum fontes & origines in oppidum vsque deducuntur, situm id est ad radicem montis & immediate iuxta pedes rupium, vnde venæ sulphureæ tanta copia fluunt, vt antequam montem scandere incipias duo fontes vicini visantur, quorum vnus bullit caletque, alter autē extreme gelidus est. Lourde oppidū quōdam Lāperda dict⁹ fuit, eius fundamenta iacta sunt, quum Romani Gallis imperitabant: ibi Turris est fama celebris quæ Anglis nunquam cessit, quamuis ab illis sepe bello petita fuerit, hanc à Romanis fundatam esse, vt propugnaculi loco foret, & legiones ibi hibernari possent, est credibile. Domus illustres in Begorria sunt, & vernacule dicuntur, *Le Chateau d'Aste, la famille d'Autun*, domus antiqua *Benaca, Lounero, Barbasan, d'Ausun* populus huius regionis clari ingenij est, armis deditus, leuis & subitaneus ad aliquid aggrediendum, egregie simulans, inhumanus, asper, ingratis moribus, sed ciuitatum incolas, societas ciuiliores reddit, iniuriæ impatientes sunt, & minima de causa ad arma cedesque properant, quam ob causam iusibi seuere dicitur, attamen fidus est, minime rapax, nec maleficus, & naturali quadam simplicitate ducitur. Hoc ingenium natura fortasis; & cœlum aerque ipsis indit econtratio nobilitas animosa, sociabilis humana probisq; moribus prędita est. In Begorria tam inter nobiles quam ignobiles, seniori vniuscuiusq; familiæ tota hereditas iure patriæ cedit, salua aliqua legittima, quę reliquis liberis relinquitur, qua in re, hęc regio Bearniam equitate superat, in Bearnia enim Seniores primogenitique; fratres post se genitos, pro suo arbitrio tractant, nec illis aliquid prætar victum in certum tempus conferre debent, curareque illos aliquo artificij genere institui, quo sibi victum vitæq; necessaria parent, quod & inter Cauchos Normanniæ populos vsus obtinet: in Begorria Bearnia & fere per totam Vasconiā genus hominum est, quos aliqui Capets alij Gobets dicunt, sed quos omnes promiscue detestantur, & quorum commercium fugiunt, eo quod eos, pro lepra infectis habeant, ne ijs vllis in ciuitatibus, vrbibus, oppidisue degere conceditur, sed suburbia, locaque ab alijs semota incolere coguntur, in templis quoque illis loca ab alijs separata, parantur, ne alios inficiant, omnes fabri lignarij, aut victores sunt; nec vnum facile inuenias, qui aliud opificium exerceat, satis venusti sunt laboriosi & artibus mechanicis dediti, attamen vel in facie atque eorum actionibus, quiddam elucet, quod eos contemptui detestationique obnoxios reddit, atq; mirum, quod quamuis aliqui & eorum vxores, liberali forma prediti sint, nihilominus ipsorum halitus & os, graue olet, adeo vt cum alicui appropinquant, ex ijs nescio quid ingrati odoris emanet, qui ipsorum ex carne exhalat, itaque à parentibus in natos maledictionis genus vocatum videtur. Vbicumque degunt pauperes egeniique sunt, in diem diurno labore viuunt, ab omnibus seruorum locó censentur, nec vel infimo vel vilissimo cuiquam è populo iniuriam facienti resistere, nec verbis respōdere audent: si eorum aliquis diuitijs præstat (quod rarum est admodum) ipsorum tamen filij bonorum heredes non fiunt, nisi mobilium, quæ omnes tanquam certam luē abhorrent valde me hercule admirandum rem tam insignem & memoratu dignam, à nemine veterum animaduersam esse, maxime quidem, quod in populosis Bigorriæ & Biarniæ Prouincijs, nec oppidum nec vrbs, nec Burgus sit, in quibus non aliqua horum hominum familia degat, licet à fabrorum corpore & societate aliorum ciuium distincta: itaque cum res hæc á veteribrs prætermissa sit & iuniores causam ignorent, admirandum est, hos homines inter alios receptos non fuisse: quamobrem illos iræ Dei nobis incognitę pœnas dare credendum est,

VASCONIA, QVAE BVRDEGALENSI Parlamento subest.

BVRDEGALA vulgo Bourdeaux oppidum, antiqui Burdegal dixerunt, abbreniantes & aliquo modo mutantes nomen Biturigala: olim secundi Bituriges dicti fuere, primi autem qui nunc vulgo Berruyers dicuntur. Ptolemæus Vibiscos dicit, quos Plinius intes Santones liberos recenset & Vibiscorum nomine compellat. Strabo eos Iosces dicit, sed vocabulum corruptum & Ibisces legendum est. Ciuitas longæ antiquitatis laude gloriari potest: argumento sunt muri, qui in eius meditullio sunt, vnde conijci potest, olim ampliorem fuisse quã nũc est. Augusti tempore floruit. vetustatis in ea insignia sunt monumenta, cuius generis est Pallatium Tutelæ, quod ciuitatis genio dicatum erat, & Dijs tutelaribus: id extra muros ciuitatis olim fuit, in ora fossę, quę ad Septem Triones vergit, nunc ciuitati inclusum est: ex lapide quadrato constat pedes 87. longum est, latum autem pedes 63. in interiori parte fornices extructæ sunt forma planæ, vt antiqui consueuere. superior pars plane aperta est, tectoque caret, in eo 8 Columnæ striatę fuerunt ab vtroque latere, & sex in fine latitudinis extremæ, quarum 18. adhuc erectæ stant. Pallatium (quod Galerne vulgo dicitur) extra ciuitatem est, eiusdem muri, eiusdem materiæ sunt, cuius & veteris & primi, 370. pedes longum est, 230. largum, Amphiteatrum fuisse ouali forma constructum nemini dubium esse debet. Celebri Academia in qua omnes artes docentur, ornata est Burdegala, sedesq; Musarum & copię cornu rerum omnium est, delicię hominum & locus in quem Deus sua bona effudit, nihil enim eximij in alijs vrbibus est, quod non in ea sit. siue victui necessaria, siue arma, siue mercaturam, seu quod maximum est, bonas literas artesque spectes. in Gallia nulla Prouincia est, quam Bacchus suis muneribus largius donarit, vinum (quod vulgo Gaure dicitur) toti Europæ Occidentali & Septentrionali notum est, omnesque hic suas merces venum exponunt, vt earum loco, tanti precij liquore potiri possint, aut vino (quod vulgo *de Larmont & de la Bastide* appellatur) & locorum vicinorum: aut vino quod longius à ciuitate crescit, Melnij nimirum, de quo multorum est sententia, id Grecis illis Maluaticis & Creticis postponendum non esse, sicut & panis qui vulgo de Potensac & d'Alencon (loca ciuitati vicina sunt) nominatur, pro delicatiore Guiennæ habendus est. In cœmiterio Diui Seuerini labrum est Tymbi forma, super lapides qui (id aeri exponunt) collocatum, id plenilunio aqua impletur, & quo luna magis decresit, eo magis aqua minuitur. Espario oppidũ est ad mare supra Burdegalam. Cap de sainte Marie, quondam Promontorium de Curian dictam fuit. Territorium (quod vulgus le pays de Medonc vocat) circa paludes valde depressum est, aquarumque inundationi obnoxium: cum mare vehementius fluxit, retrocedentibus fluctibus apparent arenæ, & inter eas ruinæ murorum, quæ ciuitatis Neomagij esse putantur, quam Ptolemæus supra vrbem Burdegalam ponit. Blanquefortium Arx est, Dinastæ Durazij. Territorium quod vernaculé Pais de Bucbs dicitur Principatus titulo clarum est, eius dominum vulgus Captal de Bucbs vocat, tanquam si diceretur territorium sub dominio illustris familiæ Candaleę esse: abundat Pinis è quibus Resina lachrymarum instar fluuit: candelæ, quæ ex ea materia parantur, Burdegalę iocose dicuntur candelæ de Buchs, his candelis pauperes regionis vtuntur, & in Prouincijs Armaignacensi, Biarnensi & Bigorreana earum fumus domus nigredine inficit. quæ vernaculè les Landes dicuntur, longus tractus itineris est, arenis & erycetis obsitus, viatoribus ęstiuis mensibus admodum dificilis, eo quod arenæ ferueant, terraque tam arida siccaque sit, vt ne aquæ gutta reperiri possit, attamen eũ terre tractum homines inhabitant, in eoq; pagi sunt à via Regia semoti: populus industrius est, viri fere omnes corpore exiguo sunt, sicco & à sole adusto, sordide vestiũtur, in victu parci sunt quamuis diuitijs abundẽt, quas ex mercibus parant, nimirum Subere, Pice, Resina, Pecudibus, quæ omnia solum abunde suppeditat. ALBRETVM oppidum caput sui territorij in ducatus decus euectum est. La Chaloße (vt vulgus appellat (regio est, quæ sub Basobacatibus comprehensa fuit, famam addepta est ob vinum album quod in ea crescit, id bonitate vino quod in Beelsia & Andegauensi ditione prouenit nõ cedit, sed id potius generositate & dulcedine vincit. In regione quę vernaculè *le pays entre deux mers* dicitur, oppida sunt quę hic enumerantur, ea Burdegalensi Parlamento subiecta sunt: nempe Fanum Macarij, Comitatus Benaugesij subditus illustri familiæ Candaleæ, Larmontium, Charbonniera, le charbon blanc, Libourne diues est oppidum in ripa fluuij Dordonnæ situm. Territorium quod verna-

vernacule *le pays le fronsadez* dicitur, Marchionatns est fama celebris, ab oppido & Arce Frõsac nomen adeptum, eius fundamenta Carolus magnus posuit cum Hunauldum Aquitanũ persequeretur, qui se ad Lupum Vascõnum Regem contulerat, inter munitissima Guennę loca recenseri debet: situ peramœnum est, in summitate montis: vnde prospectus Libournam oppidum versus, & omnia quæ secundũ maritimã regionem sunt patet: eius regionis latus se extendit, ad oppidũ quod Bourg vulgo dicitur vsque, inde ad locum qui vernacule le Bec dAmbes dicitur, eum veteres dAmbons dixere, sed contributionis Santonum est. Mont Albanum vetusta Arx est, non longe ab oppido Fronsac distans, hodie eius ruinę tantum visuntur.

Bazadoisium, vulgo Bazadois.

BAZAS oppidum qnondam Vassate dictum est, & populis Ausciјs annumeratum fuit, Ptolemęus Cussium nominat, sed ab indigenis nomen accepit. in arenarum medio situm est sed non ab omni latere, pars enim quæ Septem Triones spectat, fertili territorio rerumque omnium vberi gaudet, nempe frugum, vini, fructuum, pecorum, hæc enim eius peculiares diuitiæ sunt: Sedes Seneschalli est, cuius iurisdictio cis & vltra Garumnam extenditur: in vlteriore ripa sunt Fanum Bazilię, Regula opibus præstans oppidum cum Arce munita, *Monsegur, S. Ferme, Castelmuron, Geronde, Sauueterre,* & Dordonnam vsque multi pagi. In citeriori autem parte sunt Mont Marsan, Castet, Geloux, Aire Episcopi sede clarum, le Max dAire & alia, quæ in territorio eo simili (quod vulgus les Landes vocat) sita sunt: totus hic tractus enim in Vasconia est. Fanum Seueri, Cap de Gascongne vulgo non absre dictũ est, hunc enim tractum veteres Vaccei aut Vascones incolebant: eorum dominium in Cantabriam vsque protendebatur tam in montes, quam secundum maris tractum, itaque populi, qui proprie Vascones dici debent sunt Baionnenses, Basques & Biarnenses, qui veram Vasconum possessionem occupãt: eam quondam possedit ille Lupus Vasconum Rex, tempore Caroli Magni: quando Vasconiæ mentio fit, non tam generaliter ad accipiendum est vti nunc fit: quondam id nomen ijs tantum populis inerat, qui montes inhabitant & Biscaiam versus sedes habent: sciendum itaque est Bearnenses Baionnenses & Cantabros siue Biscainois esse antiquos illos Vascones, & eorum Prouincias veram Vasconiam, quod nomen illis peculiare, postea adaptatum fuit populis omnibus, ab vnis Pyrenorum finibus ad alios vsque fines & terminos illos incolentibus. TASTE oppidum est. DAX vrbis incole Ptolemæo dAsciј dicti sunt, multi aquas augustas esse putarunt, propter balnea (quę vulgo de Techis dicuntur) commode sita est, & forma quadrata extructa, vallo fossaque tam probe munita quam aliud Franciæ: aquarum tantum habet quantum optari possit: in se claudit balnea calida, quæ multis morbis medentur: cum Guienna Anglis parebat, vrbs nobilium dicta fuit, quod a12. eius territoriј nobilitate claris viris regeretur, quorum vnusquisque in ea Turrim habebat, quæ suæ gentis ac familiæ nomen gerebat: extra vrbem circa Arcem diui Panthaleonis fons est, aquas salsas effundens, eius generis fontes multi secundum montes Pyreneos visuntur, ex quorũ aqua sal coquitur, qui quamuis pulcher sit, corrosiuus est, sui enim natura, aliquantulum aluminosus existit: quarta vnius miliaris parte ab vrbe Antrum est (vulgus la Grottesque dicit) in eo Tres Tymbi sunt, qui per se aqua plenilunio implentur, decrescente verò luna, ne aquæ quidem guttam retinent: res hæc rara admodum, notatuque digna est: vt paucis dicatur Aquense territorium multis rebus est insignitum, nempe frugum fertilitate, balneis ferri & aliorum metallorum venis, bitumine & ciuium probitate. BAIONNA oppidũ Metropolis est Vasconum. Ptolemæus Aquas augustas dicit, ponit pro Metropoli Tarbellionum: in ripa maris occidẽtalis sitũ est, eo loci quo fluuiј Adurus & Graue suas aquas maritimis vndis miscent: pro munitissimo omnium quæ Francorum Regi parent habetur, ijsque quæ obedientiæ laude præstant adnumeratur. Regi Carolo septimo se tradidit hoc oppidum cum se admirabili modo, ab Anglorum seruitute emancipasset. Metropolis est Biscainorum & Cantabrorum qui Regi Franciæ parent, eius iurisdictio protenditur vltra fluuium Iron, Fani Ioannis de Luz oppidum vsque, quod Franciæ regnum ab Hispanico seiungit. in oppido Baionnensi, Gubernator siue Prouinciæ Præfectus non exiguę authoritatis est, nec nisi Rex & eius sanguinis Principes armis instructi oppidum ingreditur, aliј omnes id ingressuri arma ad oppidi inferiorem partem relinquere coguntur.

Principatus Bearniæ, vulgo Bearn.

MVLTI se torquent in nomine Bearniæ, summopereque mirantur Tractum montibus obsitum, qui est inter Begorrianum Comitatum, & Vasconiam Baionnensem, sic appellari, incolasque Bearnios dici. Francis subdita erat Bearnia tempore Regis Clodouei, & in dotē (quæ vulgari lingua Germanica Morgengabe dicebatur) data fuit Gailesuindę sorori Reginæ Brunehildis, sub nomine Benarm. Carolus Martellus Bearnenses, in auxilium contra Saracenos accersiuit. Aliqui coniiciunt, Gothos cum Hispaniam ingressi sunt, reliquias sui exercitus in hac regione collocasse, certum est in ea conseruatas esse nobilissimas prosapias post diluuium Sarracenicum. Id quoque certum est in vasto illo terrarum tractu Septē Triones versus, vnde Gothi prodierunt Biarmos esse, nec absonum videtur hos esse, quos Gregorius Turonensis Benarmios dicit, idque nomen temporum successu, in Bearniæ commutatum. Cum itaque Biernenses tempore regum Merouingeorum, notique Carolo Martello fuerint, multis ante annis, quam Berna Heluetiorum ædificata sit, necessario consequitur, Bearnenses, à Bernatibus Heluetiæ originem non traxisse, nec ipsis hanc regionem à Carolo Martello dono datam esse. Regio quam Bearnenses incolunt ad pedes radicesq; mōtium Pyreneorum sita est, extenditurq; à Meridie in Septentrionem, a Meridie terminatur Begorrię Comitatu, à Septentrione Vasconia Baionnensi, Regali Francica, a qua distinguitur vndis impetuosis fluuij, qui vernacule Gaure dicitur, latitudo regionis est ab Oriente Occidentem versus, ei ad Orientem est territorium, quod vernacule les landes & Chalossē dicitur, secundum Adourum fluuium, ad Occidentem est Vasconia Cantabrica cui imperat Rex Nauarrę, eiusque Metropolis est Sancti Pelasgi oppidum, quod sedem prebet Parlamento Prouinciarum Regis Nauarræ, quas iure supremo possidet, ab hoc montium latere. Prouincia Bearnensis in duas partes diuiditur, vna montibus obsita est, in ea Oleronum oppidum visitur, altera pars valles sunt in ea Lescar oppidum est.

PAV oppidum Principatus Bearniæ Metropolis est: sedes Principatum peramœna, in eo Rex Henricus Albretius inchoauit fastuosum illud ædificium, quod nulli Principis Christiani Pallatio cedit. Hic Curia suprema est, in qua omnia diiudicantur secundum fora, vsus & consuetudines regionis. ORTHEZ antiquum est domicilium Comitum Foxiorum & dominorum Bearniæ MORLAS locus est vbi moneta cudebatur. NAY oppidum mercatura nobile est. Pontac & Coderch oppida sunt. NAVARRINS oppidum, ad radices montium Pyreneorum, ab eo latere pro vallo, & ad prime munitum est, tam natura quam opere iussu Regis Nauarræ Henrici primi. OLERON oppidum est, in fastigio montis ipsaq; montium asperitate inter oppida Courde & Nay: antiquis prorsus ignotū fuit. LESCAR ciuitas, olim sedes fuit Principum, qui postea Pau oppidum ei pretulerunt. SERRANCE oppidū in monte situm & Galliæ vltimum est. Sabaulade Abbatia est. In hac Prouincia, nec Oppidum, nec Pagus est, qui non aliquid singulare habeat, regionis politiæ conducens. Valles vulgo du Sault & d'Aspe dictę præ reliqua regione populo frequentes sunt, earumque viri animosi strenui & audaces habentur. Territorium vulgo de Iurancon dictum, generoso vino quod producit nulli q; Franciæ bonitate cedit celebre est. In Bearnia balnea sunt aquarum calidarum, tepidarumque, omnibus alijs Europæ præstantiora. Tanta in Bearnia & montibus vicinis, tum etiā in planicie res raræ naturæq; miracula videre est, vt illis explicandis integro volumine foret opus. Regionis maxima pars milio abundat, nec tamen multis locis frumento caret neque vino, pascuis maxime fertilis est, pecoraque hic abundant, vnde butyrum lac, & caseum habent: lini & canabis copiosam mercaturam exercent: si aliqua Galliæ Prouincia capris abundat, hæc ijs supra modum scatet, eas hic facile nutriunt, citra damnum fructuum teneriorumque arborum, in rupibus & Erycetis nempe, quibus regio abundat. Incolæ regionis strenui, agiles, humani, affabiles sunt, sed cauti subtilesque, sua linguæ eloquentes, armis strenui, libertatis studiosi omnes se nobiles dicunt, magnisque immunitatibus gaudent, elati superbique magni seipsos faciunt, aliosque pre se contemnunt (quod in ipsorum factis maxime vitio duci potest, cum alioquin laudabiles sint) literis non ineptos esse docent viri doctrina præstantes, qui ex ea Prouincia oriundi sunt omnes scire audire & extraneos auscultare gaudent: Nobiles strenui sunt, plus eis curæ est, bene facere, quam splendide nolliterque vestiri inter ipsos ex Cantabris primum obtinent, locum familiæ illustres, Gramontia & Lussea: in Bearnia inter illustriores recensentur, dominus d'Andonis

donis

donis magnus Senescallus regionis, Barones à *Mirens à Iadre, Monens, S. Celombe Esgialabaghe Coderch Nanailes, Castelnau, Maseres, Luz, Suz*, & aliæ.

Bearniæ Principum series hæc est.

SARRACENIS Gallia pulsis Bearnenses diu sine Rege fuerunt, suis legibus viuentes, eaque libertate fruentes, qua à Carolo Martello & postea à Carolo Magno donati erant: secum autem reputantes se diutius Principe carere non posse, eũ aliunde quęrere constituũt, miserunt itaque legatos in Catbaloniam ad virum strenuum & nobilitate clatum Vuillelmum Moncadam, cui duo filij erant, Vuillelmus & Gasto, quos cum legati dormientes inuenissent, Gastoniq́ue apertas manus dum dormiret esse viderent, eum elegerunt, inde colligentes ipsi manus apertas ad dandum, subditisq́ue benefaciendum fore, quod fratri vero dum dormiret manus clausæ fuissent inde racionatinati sunt, eum tenacem & auarum euasurum. Gastonem itaque secum duxerunt, nutriuerunt, & in Principem sibi constituerunt cum eis iureiurando promisisset, se eorum fora, leges & consuetudines non violaturũ, quod iusiurandum deinceps eorum Princeps præstiterunt: itaque suos Principes eligendi ius, penes populum esse affirmant contenduntq́ue Bearnenses.

GASTO itaque Vuillelmi Moncadę filius Bearnensium primus Princeps fuit, suo patri Moncadę (qui cum fratre Vuillelmo in prælio contra Regem Maioricarũ cecidit) quoq; successit: Begorreę Comitatum est adeptus, per vxoré Martham, filiam & heredem vnicam Esquibati Begorrię Comitis: hoc matrimonio prognati sunt filię duę, quarum vnam Comiti Foxio, aliam Armagnacano Comiti elocauit: sed ipsius hereditas Foxio obtigit, quod ei auxilio fuisset cótra Nauarræ Regem, cũ quo dissidebat, excluso Armagnacano quoniá sibi adesse noluisset: ex consensu itaq; Ordinũ Bearniæ & Begorrę quæcumq́, sua bona Comitibus Foxijs dedit, ijsq́ue fidem clientelarem (quam vulgus homagium vocat) à subditis iurari voluit, quæ bonorum dora io Anno Christi 1236. facta est, Domus itaque Bearniæ, Begorræ & Foxij coniunctæ in perpetuum fuerunt.

MARGARETA Gastoni patri successit, nupsit Rogerio Bernardo Comiti Foxio filio Rogerij Bernardi & Manigardis, Comitis Narbonensis filiæ, ex quo coniugio nati sunt Gasto, qui parentibus successit: Brun.ce quę Heliæ Comiti Perigortio: Constancia quæ Antonio Leuyso, Mirepoixij Dynastæ & Ioanna quæ Petro Arragonio maritis elocatę fuerunt.

GASTO secundus titulum gessit Principis Bearniæ, Comitis Foxi, & Begorræ: in vxorem duxit Ioannam Ludouici Franci, Eburonicensis Comitis filiam, quo matrimonio editi sunt Gasto qui patri successit: Rogerius Bernardus Moncadæ in Catalaunis dynasta, Vicecomes Castelboni quo genitus est Matheus qui post patrem Vicecomes Castelbonij fuit: tandem post Gastonem quartum Bearniæ Princeps: & Isabella quæ fratri Matheo successit deficientibus masculis ex linea directa oriundis: Gasto naturalem filium genuit (cui lupus nomen fuit) quo nata est Blancha quam in vxorem duxit Ioannes gralley qui Captal de Buchs (vt vulgo vocant) erat.

GASTO tertius duxit in vxorem Eleonoram Comingeanam, Comitis Comingęi filiam quæ ei peperit Gastonem, qui patri successit.

GASTO quartus is est quem tot laudibus Froissardus historiæ Gallicæ scriptor effert, duxit in vxorem Agnetem Regis Nauarræ Caroli (qui crudelis dictus fuit) sororem quæ ei peperit Gastonem infelicem puerum, nam eum pater proprijs manibus occidit, quod venenum ab auunculo datum secum ferret (cuius veneni tamen vis & auunculi dolus ei ignotus erat) duos nothos Iobbam & Gratianum habuit Gasto: eo sine legitimis liberis decedente ei successit Rogerij Bernardi Castelboni Dinastæ filius Matheus.

MATHEVS duxit in vxoré Ioanã Arrogoniam decessit, nullos post se relinquens liberos.

ISABELLA fratri Matheo successit, Archibaldo Captali buchsio cui nupta erat peperit Ioannem, qui parentibus successit: Gastonem Captalem Buchsium Francici nominis inimicum, quo geniti sunt Candalei Comites: Archambautũ dynastá Noailesij: Petrũ Episcopũ Escarsium, postea Cardinalé deinde Legatũ, qui Collegium Foxium Tholosæ erexit, reddítibusq́ue dotauit: Matheum Comingiæ Comitem.

IOANNES parentibus in Principatu Bearniæ & Comitatibus Foxio & Begorreo successit, duas vxores habuit. quarum vna Maria Nauarrea, ei nullos liberos peperit, altera autem Ioanna Albretia ei peperit Gastonem qui patri successit.

Gasto

GASTO Regi Francorum Carolo septimo magno vsui fuit, cum Anglis Guiennam eriperet: in vxorem duxit Eleonoram Ioannis Regis Nauarræ filiam, quem Casto in regnum Nauarræ restituit, quo eum filius Carolus expulerat. Hoc matrimonio prognati sunt Gasto Viennæ Comes, qui patri successit: Ioannes Vicecomes Narbonensis, qui in vxorem duxit Mariam Aurelianensem quæ ei peperit Gastonem Nemoursium, qui Hispanos memorabili prælio ad Rauennam Anno Christi 1512. vicit, sed fugientes intemperantius persequens occisus fuit: Petrus Cardinalis: Iacobus: Maria Marchionis Mõtisferrati: Ioanna Comitis Armagnacensis: Margareta Francisci Ducis Britanniæ: Catharina Comitis Candalei vxores. & Eleonora quæ puella obijt.

GASTO Viennæ Comes patri successit, duxit in vxorem Magdalenam Francicam, Regis Francorum Caroli septimi filiam, quæ ei peperit Franciscum Phebum qui patri successit & Catharinam.

FRANCISCVS Phebus Auiæ maternæ Eleonorę in regnũ Nauartæ successit, in quo Pompeiopoli inauguratus fuit Annò Christi 1481. quo vno tantum anno potitus est, obijt in Pau oppido, Escarsy sepulchro Principum Bearniæ illatus.

CATHARINA Francisco fratri, tam in regnum Nauarræ, quam in Principatum Bearniæ & Comitatus Foxij & Begorriæ successit, nupsit Ioanni Albretio, Alani Magni filio, Ioannem Nauarræ Regem, Iulius secundus Romanus Pontifex quod contra se, cum Imperatore Maximiliano primo & Francorum Rege Ludouico duodecimo staret excommunicauit, eiusq́ue bona prædę exposuit, qnare Ferdinandus Hispanarum Rex, ei Nauarræ regnũ ademit & ex eo propugnaculum, Franciæ obiectũ fecit: Regi Ioanni itaque nihil fere præter Nauarrę titulum reliquum fuit: eo & Catharina prognati sunt Henricus, qui parentibus successit: Franciscus qui puer obijt: Anna quæ Comitis Candalei filio nupsit: Isabella quam in vxorem duxit Vicecomes Rohanius. & Quihira vestalis monacha.

HENRICVS Ioãni patri in partem regni Nauartę quę supeterat, in Principatu Bearnię & Comitatibus Foxio, Armagnacano & Begorreo successit, in vxorem duxit Margaretam Caroli Engolismensium Comitis filiam, Regis Francisci primi sororem, quæ ei peperit Ioannam.

IOANNA desponsata fuit Vuillelmo Cliuiæ Duci, sed ex Romani Pontificis dispensatione Anno Christi 1548. nupsit Antonio Duci Vindocinensi cui peperit Henricum, qui parentibus successit, & Catharinam.

HENRICVS Ioannâ matre odore veneno infectarum chyrotecarum (vt fertur) extincta (Anno Christi 1572. dum Lutetiæ Parisiorum strenuam operam nauat apparandis ipsius nuptijs cum Margareta Regis Francorum Henrici secundi filia) ei successit.

PERIGVRIANA PROVINCIA, VVLGO *PERIGORT*.

VOD ad cœli constitutionem pertinet, Comitatus & ager Periguricanus est in XLV gradu latitudinis Septentrionalis, longitudinis autem XX aut XX semis. Regio est montosa, lapidosa, aspera, maiori[q]; ex parte siluis obsita, quarum aliq. quercubus constant, quas incolæ lingua vernacula Iairic vocant, sed frequentiores sunt castanearũ arbores, quæ populo magno emolumento sunt, nam ei cibum præbent, & ijs saginant porcos, quorum mercaturam exercet, eosq; per omne Franciæ regnum, Hispanias vsq; distrahit: quinetiam hoc commodum ex his arboribus percipit populus, quod modico tempore renascuntur, fructumq; pulchriorem, melioremq; ferunt, postquam ad pedem vsq; cesæ fuerunt. frumenta habet hæc Regio, non tamen adeo copiosa, vt Beelsia vulgo Beausse, aut Francia, nihilominus nutriendę Regioni sufficiunt, & sepe vicinis aliquam partem suppeditat: vina huius Prouinciæ secundũ loca quibus crescunt, sapida vel insipida sunt quæ circa oppidum Nontronum (quod huic Prouinciæ vicinum est) crescunt, immatura acerbaq; & exiguarum virium sunt: at in territorio circa fluuium vulgo dictum Banlac, vinum generosius est: vrbem Periguriam & vltrà regionem Ageneensem versus, vina sunt delicatiora, nutriẽtia, non austera nec fumo a, at isto nacho conducentia. Aër Prouinciæ valde subtilis salubrisq; est, quamobrem raro pestis vel contagiosius aliùs morbus in ea grassatur. Territorium populosum est, hominesque sani, dextri, fortes, alacres & longæui: ea corporis bona ipsis naturalis sobrietas comparat: paruo contenti sunt, validęq; corpora tenent: sunt itaq; optimè temperaturę. Etsi autem multis videatur ijs aliquid adhęrere stupiditatis, nihilominus Belleforestius, qui de ijs ex professo scribit. & diu in Periguriana regione fuit, nũquam affabiliores, dexteriores, aptiores, magisq; idoneos homines, omni honestæ actioni exercitioq; se vidisse afferit, si literæ, arma, artes, & scientiæ mechanicæ spectentur sed nobilitatem (quæ numero frequens est, & antiquæ adeo stirpis vt suos progenitores referre posśit, ad eos Fracos, qui primi in Gallias aliunde migrarunt) excellere dicit, ipsamq; humanitatis & benignitatis schola appellat, & oppida incolentes nobilitatem imitari asserit: huius Prouinciæ feminę so moię sunt, non dedite luxui, nec se studiose comunt, castæ, modestæ, probęq; matresfamilias, nec sibi excu aliquid mandatum putant, quàm familiæ curam: non huc illuc discurrunt, itaq; mariti illis duri non sunt, neq. eis succensent, sed se obiectent, quantum honestas id concedit, sed natura mosque Prouinciæ ipsas semper ad honesta stimulat, rerumq; domesticarum curam habere cogit, detestarique luxú nulloq; tẽpore desidiæ vacant, vt longe à se arceant assultus, quos ocium feminis desidiosis mouet Regio comoda est, rei herbariæ studiosis in eaq; plantarum varijq; generis simplicium magnus numerus est. Fodinis saluti conducentibus abũdat: adeo vt magnæ argenteæ crustæ ad Nontronũ oppidum reperiantur, & lapis quem Latini lazulum vocant. Fontium est infinita multitudo, ex quibus Riui vndiq; labentes fluunt inter hos fontes, aliqui medicati sunt, patentraq; calidi, venas enim sulphureas permeãt.

PERIGORDIVM siue Periguria ciuitas, vulgo *Pergeux*, regionis nomen populare obtinet: Ptolemæus Vessunam dicit, quod adhuc nomen est rotundæ Turri, quæ satis integra conspicitur, si temporis quo fundata fuit principium spectetur: in meditullio regionis, cuius est Metropolis, sita est Periguria, in planiciæ vndiq; cincta, circumdataq; montibus & collibus qui tamen ciuitati tam vicini non sunt (excepta Meridionali parte) vt ipsa tormẽtis quati posśit, ex ijs montibus & colliculis, qui satis bonum delicatumq; vinum proferũt. ad Ciuitatis partem Septentrionalem sunt ruinæ Amphitheatri, structuræ magnificæ (vulgo *les Rolphies* dicuntur) extructum est Amphitheatrum forma ouali, eius longitudo protẽditur in XXX orgyas, largitudo fere in XX eiusdem est operis cuius & illa Turris Vessuna: in interiori huius Amphitheatri parte, sunt caueę quibus includebantur Feræ, quibus homines ad bestias damnati opponebantur dilacerandi: aut ijs caueis bestiæ illę asseruabantur, donec in publicis spectaculis & ludis inter se committerentur apud ciuitatem fons est, cuius gustus Alumen sapit, & circiter D. passuum interuallo ab eo fonte, adhuc alter videtur:

PERIGVRIA
PERIGORT gall
Cadurcorum regio
quercy Gallice
PART DE
SAINTON
GEOTS
PART
LIMO.
SIN
DAV
VERG
NE
MANDE
PART DE
GAS
COIGNE
AGEN
CAHORS
Limoges
Pierrebuffiere
Belles enfrgnes
Villebois
Chaseron
Dome
Clermont
Billon
S.Flour
Chauldes aguer
Tulles
Brives
Terrasson
Gourdon
Frecenet
Coiac
Blaie
Cobrac
Laborne
Moraumont
Castelnau
S.Sulpice
GUEDOC

detur: apud paruam sacram ædem, quam Carolus Magnus extrui curauit, cuiusque nomen habet: eius fontis gustus est cuius prior, indicat hic sapor, inesse territorio aliquid secretioris naturæ, quam nosse posset is, qui id perscrutaretur: commercium mercaturæ, in hac Vrbe frequens est, mechanicæq; artes, studiose exercentur, ab industrijs probisq; operarijs: populus ipse quietus est, Magistratui supra quàm dici posit obedientissimus.

SARLATVM Regali & Episcopali sede insigne est.

BREGERATVM etiam tribunali Regio claret.

LINDA oppidulum est ad fluuium Dordoñam situm, hic fons est, qui fluit è Turri quadrata, decem plus minus pedes alta, eius latitudo est semiorgye, in interioris partis circumferentia huius fontis vena tantum aquæ exgurgitat, vt duorum frumenti pistrinorum rotis versandis sufficiat: cum aqua effluxit ex Turri (quæ prope fluuiũ Dordonnam sita est) circiter L passus, & à territorio natura alto, impeditur ne vlterius fluat, ad Turrim vnde effluxerat refluit, & in hoc refluxu rotas dictorum pistrinorum rotat: cum autem vltra vnius pedis interuallum non sit, a loco quo ascendit aqua, a loco vbi descendit, tanta tamen vi refluit vt dictorum pistrinorum rotas circumagat: conijcitur (quod & verisimile est) vltra Dordonnam fontem esse, qui per Aquæductum sub eo fluuio excauatum, in Turrim (quamuis vltra Dordoñam sitam) fluat: ratio coniecturę est, quod vnius miliaris spacio, Dordonę fluuij fundus, rupes durissima sit, lapisq; viuus firmissimusq;: tum quod vltra Dordonnam magnus fons sit, qui se in terram condit, in scrobe aut canali, qui excauatus est in Rupe: existimatur eam aqua per Aquæductum, sub fluuio ferro excisum in Turrim duci: Cæsar itaq; aut alius Romanus Imperator (cum ij hanc Prouinciam possiderent) hunc Canalem sub fluuio excauasse, fluuioq; vim fecisse autumatur.

MIRAVMONS oppidulum est, in eius vicinia videtur Crypta, quàm regionis incole *le Clazeau* vocant, de quâ (Crypta) qui eam ingressi fuerunt, res mirabiles narrant nempe eã subterra protendi ad V aut VI miliaria, in eaq; esse Aulas pulcherrimas, cubiculaq;, quorũ aliqua strata sint lapide vario colore, siue vermiculato (quod opus Musaicum vocant) præterea referunt in eã Crypta esse Altaria & multis in locis picturas: vestigia quoq; omnis generis pecudum, minutorum & grandium in ea conspici: fontes & fluuios quoq; inesse, eorũ vnus C aut C X X pedes largum esse rapide impetuoseq; fluere, valde cauum esse & profunditatis admirandę eum nemo audet transmittere, quamuis vltra eum longe lareq; terra pateat. Cryptam nemo ingredi audet, nisi pluribus concomitatus sit, magnoq; facium accensarum, laternarumq; ne numero instructi sunt ingredientes, & cibis coctis, quibus vescantur si forte fortuna aberrarent: aliunde Crypta lumen non habet, quam ex ingressu

MVSSIDANVM & Insula oppida sunt, tum etiam Riberacum quod Vicecomitatus titulo est insignitum.

NONTRONVM oppidum Arcem habet inexpugnabilẽ. clarum est Baronatus titulo.

MARSACVM pagus est, dimidio miliari ab vrbe Periguria, in eo fons est fluens & refluens maris instar.

BRATHOMME oppidulum est, nitidum tamen, pingui in solo situm, in eo Abbatia est prædiues.

LVNELLVM in rupe situm est, eius partem Dordonna fluuius alluit, oppidi Dinastæ sunt ex illustri gente Turenia.

RVPES vulgo dicta *la Roche*, subest Domino Trigounantio, in contiguo eius ædium in Rupe est Crypta larga & spaciosa, è qua effoditur terra subrubra, eiusdem coloris, virtutis & efficaciæ, cuius est Bolus Armenus Medicis dictus.

ABBATIAE IN HAC REGIONE SVNT, & vulgo nuncupantur.

Chanbelle Tortorac, Perose, Boschaut, La Chastre, S. Amand Te rasson, Cadom. S. Pardon, Abbatia est fœminarum: sunt & in Regione Periguriana alia oppida, Pagi, Burgi, Arces & nobilium ædes innumeræ.

LANGVEDOCIA QVÆ ET OCCITANIA, VVLGO *Languedoc dicitur.*

LANGVEDOCIAE nomen corruptum est, originem habens à Gothico, quod est Septentrionalium Gothorum lingua vernaculâ *Gothlant*, id est terra Gothica, sed literis transpositis & mutatis, primum dicta fuit *Lan-Goth* tandem *Languedoch*: hoc nomẽ Prouinciæ huic inditum, quod Reges Gothorum ei imperarent, exactis Romanis, quibus & Aruerniam & Aquitaniam eripuerant. Pars est Galliæ quam Romani dicebant Bracatam, ab habitu Gallis vsitato: eandẽ quoq; Galliam Narbonnensem primam vocarunt, illam, quæ nunc Prouincia vulgo *Prouence dicitur*, cuiusq; caput est Aquæ sextiæ Ciuitas vulgo Aix dicta, secundam nuncuparunt. Languedocia multas in se Regiones compræhendit quarum quęlibet vrbem Metropolim habet.

CIVITATES EP OPPIDA IN EA SVNT.

TOLOSA ædificata est tempore Deboræ Iudicis Iudęorum, anno mundi cIɔ cIɔ cIɔ X cIɔ XVI. Colonia est Tecto sagorum qui indigene erant, vnde colligitur, ex primis fuisse qui post Diluuium, in Gallia sedes fixerunt, nulli Ciuitatum Galliæ (Lutetia Parisiorum excepta) cedit. Academia claret tam celebri, vt cum omnibus quæ in Europa sunt, contendere valeat, in ea olim omnes artes liberales disciplinæq; docebantur, nunc autẽ Iurisprudentiæ studio floret. In platea quę nunc Portaria dicitur, quondam templum fuit, Apollini, nunc D. Quintino Martyri dicatum, & adhuc aliud Ioui sacrum, vbi nunc templum est, quod vulgo *nostræ Dame de la d'Aurade* dicitur. Portaria autem deriuatur à latinis nominib⁹ Porta & aries, quod eo loci Iupiter Arietinus adoraretur, aut vt alij opinantur quod illic esset Figura signi Zodiaci Arietis, sed prima ratio potior videtur, eo quod idolum Arietis præcipuum erat Tolosatum simulachrum, in quo imitabantur Lybios, qui Iouem Hammonium, sub imagine Arietina colebant. Amphitheatri quod ibi quondam fuisse dicitur, pauca supersunt vestigia, sicut & Capitolij apud locum qui Inquisitio dicitur, Arx est structuræ rotundæ, ea quandam similitudinem Capitolij Romani retulisse videtur. Romanos Tolosam in prætio habuisse argumento est, quod eiius Capitolij concessum sit, non enim facile inuenias alicui Ciuitati hoc fuisse indultum, pręter quam Narbonæ, Carthagini per Romanos restauratę, & Tolosę. Sedes ea est Parlamenti aut Curię supremæ totius Languedociæ. NARBONA vrbs, quondam Colonia Decumanorum dicta fuit, quod legio decima ibi ordinariæ statiua haberet, terra quoq, dicta fuit Romanorum, qui eam suam Coloniam Imperijq́, propugnaculum vocabant, omnibus inimicis obiectum. Strabo ipsam commercium & forum dicit, quo non celebrius aliud in ijs regionibus extet, & Nemausum efferens omnibusq́, huius regionis Ciuitatibus præferens, tamen semper Narbonam excipit, propter eius diuitias, splendorẽ, & magnificentiam. cloaca Galliæ dicta fuit, quod loco valde depresso sita sit, & quodammodo in loco profundo locata, super paludem quæ se latę extendit. MONSPESSVLVM aut Mons puellarum vulgo *Montpellier*, oppidum, quondam Agathopolis dictum fuit, quod bonorum ciuitatem significat: situm est in colliculo: in adprimè venusto territorio, aere gaudet placido & salubri Ciuitatis amœnitas, ciuium humanitas, territorij fertilitas, aeris salubritas & opes quas ibi natura effundit, Medicos alexit, qui ibi sedes fixerunt artemq́, medecinę publice docent, tam docte tantoque successu, vt facile primas in ea disciplina teneant: initium eius Academiæ iam tum eo cepit tempore, quo Sarracenis Hispania exactis, scientia medicinæ cum discipulis illustrium Arabum, Auicennæ, Auerrois & aliorum huc se contulit, a quo tempore artis Medicinæ veritas penes hoc oppidum hactenus mansit, & Cathalonia predæ fuit populo Galliæ Narbonensis. NEMAVSVM vulgo *Nismes* vrbs à Phocensibus fundata, à Romanis in prætio habita fuit, qui ibi domicilium figebant: quondam Metropolis fuit Volcarũ *Arecomicorum*, quod nomen vsurpatum aut potius retentum est à Græcis, cum ipsorum sit Colonia: olim multo amplior fuit quam nunc est, operibusq; magnificentia, & fastu se ostentantibus claruit. Territorium oppidi amœnum est, & insigni fertilitate luxurians: in eo Amphitheatrum est, quod sua exteriori parte, tam integrum est. quam quod Veronæ

visitur

LANGVEDOC
Languedoc
Galliæ
PART DE QVERCY
PART DE DAVPHINE
PART DE PROVENCE
PART DE GASCOIGNE
PART DES PIRENEES
Rhodes
Narbonne
Nismes
Montpellier
Arles
Marseille
Orange
Valence
Carcassonne
Beaucaire
Aiguesmortes
Montauban
Albi
Thoulouse

visitur sua interiore, pristinumq́. decus integritate præ cæteris Europæ retinet, nec insultus Gothorum, cursus Saracenorum, ignes Attilę, Caroli Martelli dum cũ Gothis belligeraretur ruinæ, hoc naturæ miraculum demoliri potuerunt. negari tamen non potest sedes quæ in eius circuitu erant, nunc aut alio asportatas, aut ab ipsarum primis locis remotas: caueas & subteranea loca terra oppleta esse: nec etiam inficiari potest campum Martis, qui ante hoc Theatrum erat (in quo populus conueniebat cum Romano more, nouos Magistratus crearentur) non amplius campum esse, sed in eo ædificia extructa, alijsq́. vsibus accommodata esse. *Le Cap duesl* vulgo dicta domus (olim templum fuisse iussu Imp. Adriani constructum in gratiam suæ vxoris Plotinæ, quæ eum ad Imperij fastigium euexerat opinio est) facta est forma quadrata, sed parum in longitudinem vergente, ab vnoquoq; latere decem columnis fulta est, ab vna fronte sex columnas habet, ab alia totidem, eius tectum ex magnis lapidibus structum est, vt in eo deambulari possit: vt paucis dicatur exquisitæ structuræ est hæc domus. Templum fonti propinquum, quod suam integritatem defendit est aduersus iniurias temporis, forma est quadrangulari, duosq́, habet ordines collaterales columnarum suis Basibus insistentium, adeoq́, decoratarum vt ad perfectionem artis Architecturæ nihil possit requiri: Columnæ fenestras rotundas habent, & Nidos collocãdis Dijs Romanis idoneos. olim hic fuerunt, & adhuc visuntur Aquilæ è plano prominentes, quæ veteris Imperij Romani notę sunt, modo capitibus truncatæ visuntur, conijcitur id a VVisigothis factum, vt Imperij Romani memoriam è cordibus hominũ (quos subegerant) euellerent indicarentq́; Romanum Imperium corpus esse capite truncatum. Templum Cathedrale Nemausi, ornatum est ædificijs magnificis, pauimentum stratum est opere Musiuum imitante, in eo multæ signorum antiquorum Notæ expresse sunt Extra oppidum est structura vetusta, in colle qui Fonti vicinus est, vulgo Tour maigne ducitur, quidam eam Turrim Romanam dici volunt, alij magnam respectu aliarum, quæ ei magnitudinæ pares non sunt, constat ex lapidibus exiguis quadratis tam adfabre iunctis, cementoq́ue incrustatis vt nullius hominis quantumuis diligentis labore diurno quarta vnius orgye pars dirui posset. si ex eo quod adhuc superest, iudiciũ fiat quid fuerit nã forma Pyramidali extructam, in angulari latere, veteris & antiquissimi muri vt ibi specula esset, aut tanquã vallum & munimentum esse videretur. BLITERAE vulgo *Besiers* peruetustum & oppidum Romanis notum fuit, Gothi id sub iugum redigerunt, Carolus Martellus solo equauit. CARCASSONA oppidum est. Aletinum ad pedes montium Pyrenæorum situm est. Agda & Bellocayrum vulgo Beaucaire oppida sunt. Alezium oppidum Vicecomitatus titulo insignitum est. VTICA vulgo *Vzez* oppidum in Ducatus honorem euectum est. Lodesua quondam Arx fuit. Inter Belcayrum, Vticam, & Lodesuam Pons est structuræ admirandæ & stupendæ. vulgo *Le pont du Gard* dicitur. Inter San Priuatum & Rimolinũ oppida, est structura veterũ Romanorum, Aquæductus fuit quo ipsi aquam Nemausum ducebant. *Sommieres* super fluuium Vidourlam, *Castra, Villemans, Pezenas, Agda, Cabestan, S. Nazare, Clermont, de Lodesue, S. Pons de Tonneres, S. Papoul, Lauaur,* oppida sunt. *Castelnau* caput est regionis vulgo dictæ l'Auraguez loco percommodo situm est: territorium planum frugum, leguminum & Ysatidis herbæ (quam Pastel vocant) fertile est.

Rhodes Metropolis est regionis Rhutenorũ, quæ vulgo Rouergue nuncupatur. Passa est hæc ciuitas persecutiones Gothicas, Francorum insultus: excursiones Saracenicas bellicis assultibus Francorum contra Reges Aquitanię diuexatum fuit, tandem in Francorum ditionem concessit: non valde fertilis est hæc Regio, sed eius sterilitas incolas laboriosos facit: viuidi spiritus sunt, nec sibi parcunt, vt se à penuria liberent incolę. Heluiorum ciuitas vulgo Albij Metropolis est regionis Heluiorũ: Ptolemęus incolas Elicocios vocat, & ipsorũ ciuitatem Albam Augustam, & propriæ Albam Eluiorum: Cæsar Heluiorum meminit, & illos ab Aruernis montibus discretos dicit. Plinius etiam Albe Eluiorum meminit Episcopali sede clara est. Territorium abundat frugibus, vino, croco, & alijs magni prætij rebus.

MANDE Metropolis est Gabalatinorum. Viuarium Metropolis est Viuariatus regionis. Anicium vulgo *le Puy*, Metropolis est Regionis Velauniorum, quæ vulgo Velay dicitur,

Caseres & Rieux, Languedocię finibus continentur, quamuis vltra Garumnam, *In Vascon*um Regione sita sint, aliqui putant hæc oppida cum eorundem territorio olim fuisse Comitum Flussatum, qui vulgo Comites *de Foix* dicuntur.

PROVINCIA, QVÆ VVLGO *LA PROVENCE* DICITVR.

GALLIAE pars illa, quàm Brachatam Romani vocarunt, à brachis seu caligis quibus incole vtebantur, etiam Gallia Narbonensis dicta fuit, à ciuitate Narbona, quæ ipsorum erat colonia, & sedes Proconsulum & Prætorum qui ad eius gubernationem mittebantur: à Romanis quoque honoris præcipui causa, proprio & singulari nomine Prouincia Romanorũ dicta fuit. plures alias regiones in ea cõtinebãtur, quarum vnaquæq; Metropolim habebat, nunc id omne comprehenditur nominibus Occitaniæ siue Languedociæ & Prouinciæ, attamen iurisdictionibus distinctæ sunt. supremum enim iuri dicundo Tribunal institutum est Tholosæ pro Occitana siue Languedocia, quæ & peculiari Tabula describitur: hac exprimitur Prouincia, cuius supremus Senatus siue Parlementum est Aquis sextijs, quam vulgus Aix appellat, late protenditur Prouincia: sita est XLVIII gradu latitudinis, Septem Triones versus, itaq; præ alijs Galliæ regionibus aëris intemperiei subiecta est, æstus immodici causa, habet tamen quidquid in omnibus alijs Franciæ Regionibus reperiri possit: suntq; in ea regiones tam frumẽto abundantes: vt eas Franciç Parisiorum Insula: quç vulgò *Lisle de France* dicitur nõ superet.

CIVITATES ET OPPIDA IN PROVINcia sunt sequentia.

ARELATVM oppidum, olim regni Burgundionum caput, postea Comitum Prouinciæ sedes fuit. Strabo Arelatum vocat Emporium aut Forum publicum: Cæsar eo pro Armamentario vsus est: dictumq; fuit Colonia Sextanorum, quod eo loci Legio sexta statiua haberet. Phoceenses Arelatum ædificarunt, in solo paludinoso, lacubusq; humido, eoq; hoc tempore pulchri prçferocesq; boues aluntur. extra Oppidũ loco (qui vulgo *la Roquette* dicitur) super duas columnas, erat Ara illa prægrandis execrandaq;, Cæsari Augusto dicata, in qua imitari solitus est Hispanorum sacrificandi mos, nempe vt quotannis certis temporibus duo immolarentur iuuenes, qui ad hoc sacrificium erant dedicati, sumptuq; pu[illegible]co egregie saginati: eorum sanguine peracta mactatione populus qui huic execrando sacrificio aderat aspergebatur. Romanos Arelatum, in prætio habuisse docent ruinæ arenarum cuius Architectura & moles lapidum, talis est, tantamq; redolet antiquitatem & magnificentiam, vt nihil in Orbe, cum ijs antiquitate & maiestate conferri possit: extra oppidum videtur fossa siue canalis ex Rhodano deductus, vulgo Camargue dicitur; Latinis id est Campus Marij.

FANVM Egidij oppidum est, ad latus dicti Canalis: Comitatus titulo insignitum est.

AQVAE sextiç dictæ sunt à Curio sexto Consule Romano aquarum calidarum balnea habet, & aquæ calidæ in ea vndiq; scaturiunt: Parlamenti & supremæ Curiæ sedes est.

MASSILIA ciuitas, colonia est Grecorum, à Phoceensibus Asiç populis condita, quos Pedanius eo deduxit: omnes alias Galliæ ciuitates ciuilitate, affabilitate, humanitate & scientia superat, nec minorem sibi gloriam parat, à literarum doctrina & studio, quam doctæ illæ Athenæ: tam potens in mari fuit quàm Rhodij, & terra quam Lacedemonij: Romanis amica fuit, sed ab ijs prçde exposita direptaq; est: inter Massiliam & Aquas sextias locus est, qui vulgo *la Baume* dicitur. S Maximinum oppidum, est Antiboli antiquis dictum oppidum, nunc Antibe, eo tempore quo & Nicça fundatum est: Colonia Massilia eo deducta fuit, situm est in maris littore, ipse situs oppidum munit, ex opposito oppidi est insula quç olim Lerin alijs Lirins dicta fuit, in ea oppidum est Fani Honorati.

FORVM Iulij vetus est oppidum nunc corrupto vocabulo *Freius* dicitur. Colonia est Romanorum, sed primum à Massiliensibus ædificatum fuit, in Oxobiorum territorio, qui antiqui populi Galliæ fuere, & secundum maris littora sedes habuerunt, postea eo deducta fuit Colonia, iussu Octauiani Imp. qui portum affabre exturi curauit, nomenque Forisulij indidit cum antea Parça diceretur, Episcopi sede claret.

Hieres

PROVINCIA Gall.
La Prouence
Gallis
DELPHINATUS
Septentrio
PARS
LANGUE
DOCIAE
PARS
Oriens
Scala Milli com.

HIERES quondam Olbia, Masiliensium colonia & oppidum est: Insulæ ei viciñe, eodem nomine quo & Oppidum (quod in continenti situm est) nuncupantur: insulę quinque sunt numero, eas veteres dixerunt Stechades, circum eas optimum & pulcherrimum Corallyum colligitur, quo non aliud in mari Ligustico præstantius reperitur, quamuis id mare fertile sit eius Plantæ, plantæ nomine appellatur, quod sub aqua herbam referat, radices ramos palmitesq; habeat, & è mari erumpens lapidescat, sole id excoquente, suoq; æstu Corallyum purificante.

TROENTIVM aut Taruntiũ oppidum est vulgo, Tolon dicitur, Episcopi sede fulget.

FANVM Victoris oppidum est.

SIGESTORIVM oppidum antiquis dictũ nunc Cisterõ dicitur, Episcopali sede clarũ est.

CABELLIO oppidum est, vulgo Cauallon dicitur, Episcopali sede se effert.

PONS-sancti-spiritus oppidum est, a ponte nomen habens, quo Rhodanus stratus est; eius structura admiranda stupendaq; est.

Carpentras, Vason, Salon de Craux, S. Chama, Mattegue, Tres Maries, oppida sunt.

TARASCONVM oppidum est, eius populi Ptolomæo Taurusci dicuntur. Aquæ mortuæ oppidum est, eiq; id nomen ab aquis dormitantibus inditum fuit, situm est eo loci vbi fluuius Vidourla Neptunianis aquis se miscet, & Rhodani canalis Occidentem spectans se extendit: colonia est Romanorũ ab ijsdem coli cœpta, cum Caius Marius illic castra fixisset, vbi nunc Oppidum est: is videns refluxum Rhodani limum deuoluere, portumq; reddere inaccessibilem nauibus quæ suo exercitui necessaria subuehebant, inpromptu habens suas copias ociosasq;, eas limo eijciendo operam nauare iussit, portu itaq; expurgato locũ recipiendis nauibus reddidit cõmodum. Locus in quo castra habebat oppidum factum est, quod posteri ab aquis dormitantibus (quæ ei vicinæ sunt) Aquas mortuas dixerunt, ante autem fossæ Marianæ dicebatur oppidum, à Mario qui canalem ad quem situm est, excauari fecerat.

COMITVM PROVINCIAE SEries hæc est.

CAROLVS Andium & Cenomanorum Comes, Regis Francorum Ludouici noni cognomento sancti frater, ducta in vxorem Beatrice Raimundi berengarij Prouinciæ Comitis filia: Comitatum Prouinciæ adeptus est, postea Neapolis & Siciliæ regna sibi armis parauit. occiso Mamfredo Imp. Friderici secundi filio: Carolo ordine successere, Rex Carolus filius & Rex Robertus ex Rege Carolo filio nepos. Ioanna (Caroli Ducis Calabrię ante Regẽ Robertũ patrem mortui) filia, auo Roberto successit in Regnum Neapolitanum & Prouinciæ Comitatum, adoptauitq; Ludouicum, Regis Francorum Ioannis filium, qui Ioannæ in Prouinciæ Comitatum successit, huic autem Ludouicus filius, & deinde Ludouicus secundi filius successere, quo adhuc superstite sed in Regno Neapolitano degente (quo euocatus fuerat a Regina Neapolitana Ioanna, eius nominis secunda, ab ea adoptatus) Prouinciæ præfuit Renatus frater, Ambari & Lotharingiæ Dux, qui Ludouico fratre nullis post se relictis liberis mortuo, Andium Ducatu & Prouinciæ Comitatu auctus est, à Regina quoque Ioanna secunda adoptatus: & in regnum Neapolitanum euocatus, bellum vario euctu gessit, sed amissa Neapoli in Gallias redijt vbi & mortuus est Anno ↄIↄ CCCCLXXXI, Renato Lotharingię Duce ex filia Iolantha nepote superstite, cui tamen regni Neapolitani & Comitatus Prouinciæ iura resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo Cenomanorum Comiti testamento reliquisse fertur. Qui cum etiam paulo post moreretur, Ludouicum vndecimum Franciæ Regem omnium rerum suarum heredem instituisse scribitur, licet alij suprema Renati voluntate Prouinciam ad Regem redijsse malint, non absque multa Renati Lotharingici expostulatione. Satis interim constat eorum, obitu Prouinciam Francorum opibus accessisse, nec ab eo tempore ad hunc vsq; diem parere illis vnquam desijsse.

PRINCIPATVS AVRAICENSIS, QVI VVLGO *ORENGES* DICITVR.

AVRAICVM Ciuitas, vulgo *Orenges*, huius Principatus Metropolis ei nomen dedit. Ptolemæus coloniam Arausiorum vocat: vestigia testimoniaq́, magnæ antiquitatis in ea visuntur inter quæ censentur, ruinæ pulcherrimi magnificentissimiq́, Theatri, cui in toto Orbe par nō est: & murus ex quadrato lapide admirabilis structuræ & artificij. in porta per quàm Lugdunum itur, Arcus est triumphalis, cui equestres pugnę insculptę sunt, quæ spectatores mirifice oblectant: Arcus cinctus est muro, qui ipsum à tempestatum, ventorum pluuiarumq́ue incommodis tuetur.

IOANNES Cabillonius, vulgo Challons, Ludouici Baronis Cabillonij & Margaretæ natæ Delphini Viennensis filius, patris patruorum & fratris heres, nuptijs Mariæ baussiæ filiæ & heredis vnicæ Reinoldi baussij Auraici Principis, primus suæ familiæ, factus est Princeps Auraicus, Maria ei peperit Ludouicum, qui patri successit.

LVDOVICVS ex Ioanna Henrici vltimi Montisbelicardi Comitis filia, vxore prima genuit VVillelmum qui patri successit: ex Leonora Armaigniaca. vxore altera procreauit Ludouicum; qui cum Carolo audace Burgundiæ Duce, contra Heluetios infeliciter præliatus occubuit, Hugonem Castriguionis & Dolę dominū, qui ex vxore Ludouica Sabaudiæ Duce nullos liberos genuit.

VVILLELMVS duxit in vxorem Catharinam, sororem Francisci Ducis Britanniæ, quæ ei peperit Ioannem qui patri successit

IOANNES ex Ioanna Caroli Ducis Borbonij filia nullos liberos edidit, ex Philiberta Charnij Comite, Antonij Lucemburgij filia vxore altera, genuit Philibertū & Claudiam.

PHILIBERTVS Neapolis & Siciliæ Prorex, Romam (Carolo Borboniæ Duce, ad mœnia cęso cepit Neapolim contra Lautrechum, Regis Francorum Francisci primi supremum Ducem defendit, perijt in obsidione vrbis Florentiæ, Anno. C. CIↃ DXXX ætatis suæ XXIX.

CLAVDIA omnium fortunarum fratris heres vnica, nupsit Henrico Nassauio, Dynastę Dillēberge Equiti aurei velleris, Caroli V Imp. cubiculario magno cui peperit Renatum.

RENATVS siue Reinerus obsidens Fanum Desiderij in Campania è muris tormento ictus decessit, nullis relictis liberis ex vxore Anna, Antonij Ducis Lotharingiæ filia. heredem scripsit VVillelmum, VVillelmi senioris cognomento Diuitis, Comitis Nassauiæ filium patruelem.

VVILLELMVS Princeps Auraicus in vxorem duxit Annam Maximiliani egmondani Comitis Burani, Dynastæ Iselsteine, Leerdami, Sant-Martindikij filiam, quæ ei peperit Mariam & Carolum VVillelmum, qui patri in Principatu Auraicensi successit, in secundam vxorem duxit VVillelmus, Annam Mauritij Saxoniæ Ducis & Electoris filiam, quæ ei peperit Mauricium: Annam nuptam VVillelmo Nassauio patrueli & Aemiliam Carola Ludouici Ducis Mompensetini filia quæ Abbatissa Iouarre in Gallijs fuerat, tertia VVillelmi Principis vxor, ei peperit aliquot filias ex Ludouica vero Casparis Castilionei Franciæ Ammiralij filia. vxore quarta genuit VVillelmus Auraicus, Fridericum Henricum, qui natus est Anno CIↃ D LXXXIIII.

CAROLVS VVillelmus Auraicus Princeps Comes Burę Iselsteine Leerdami Sant-Martindikij dominus, Louanij (vbi literis operam dabat) à duce Albano Belgij Gubernatore captus in Hispaniam missus fuit Anno Christi CIↃ D LXVIII.

LANGVEDOCIA
PRO
VIN
CIÆ
DEL
PHI
NATUS
PARS
Orange
Carpentras
Nions

VENAISSINVS COMITATVS, QVI VVLGO *LA COMTE de Vemßy* dicitur.

RIBVS fluuijs alluitur hic Comitatus, Rhodano Durantia & Sorga, Romani Pontifices eum eripuerũt Comitibus Tholosanis antequam Auenio ciuitas, ipsorum ditioni cessisset.

AVENIO ciuitas Auenniorum non autem Romanorum colonia in Rhodani ripa ab vtraq; ei⁹ parte ędificijs frequens est. Septem in se res habet, quarum vnaquęq; septem alias continet Septem Pallatia, Septem Parochias, Septem Xenodochia, Septem Monasteria feminarum, Septem Collegia, Septem Conuentus Septem Portas: vndiq; cincta est Regni Frãcici finibus: ad mediũ pontis: qui instratus est Rhodano incipit Prouincia Occitana quæ & Languedocia dicitur: Durantia fluuius ipsius territorium à Prouincia disterminat, diues est omnis generis esculentorum, pannorum colorum subtilium, & bonorum papyrorum, quæ omnia ipsum ciuitatis territorium suppeditat, vnum enim Durancię brachium tinctoribus inseruit, qui pannos valde artificiose tingunt herba Isatide, & quod plus est, colore quem vulgo Cramosinum vocant, cui similem non facile in reliqua Francia inuenias, id ipsis factu facile est, suppeditat enim territorium ciuitatis minutum grani genus, quod ipsis vice præstantissimæ Rubrice est, quæ vulgo vermillon dicitur, hac byssum tingunt, cuius ipsis magna est copia. Romanis rerum dominis subdita fuit hæc ciuitas, donec Gothi illos expulissent, hos Burgundiones eiecerunt, ab eis ad Francos peruenit, quorum Rex Carolus Caluus eam Bosoni dedit qui se Regẽ Arelatensem vocauit. Imperator Otho sibi hoc regnũ accipiens & Auenione potitus est, & adhuc in eius vicinia loca sunt, quæ Cameram Imperialem nude agnoscunt. deinde cessit hæc ciuitas Comitibus Prouinciæ & Carolus Regis Ludouici noni cognomento sancti frater ducta in vxorem Beatrice Raimundi Comitis Prouinciæ filia eum Comitatũ adeptus est, hic postea regnũ Neapolitanũ & Siciliæ subegit, in quibus & in Prouinciæ Comitatu ipsius posteri successere, inter quos fuit Ioanna prima, Caroli Calabriæ Ducis (qui Rege Roberto Neapolitano natus erat & in flore ætatis extinctus est) filia, quæ bellum gerens, cum Rege Hungariæ affine, Pontifici Clementi sexto Auenionem veudidit XXX aureorum milibus. Auenio Ciuitas insignibus & magnificis Palatijs ornata est, inter quæ est quod vulgo Brusle dicitur, in quo quendam Pontificem insignis crudelitatis facinus perpetrasse fama est Palatium sumptuosissimum Cardinalium Villanouatum & domus Carthusianorum ditissima cui in Gallia par non est.

VALLIS clausa, vernacule Vaucluse, locus est inter Auenionem, & Aquas sextias, in eum se conferre, solitus erat Franciscus Petrarcha, vt Philosophicis meditationibus vacaret, locus enim sollitudini quàm studia requirunt) aptus est, vallis est tam venusta, vt nemo amœniorem optare posset, è rupibus vallem cingentibus viuæ distillant aquæ, fontemque colligunt: quod vallis vndiq; rupibus cincta sit, vallis clausæ nomen obtinuit.

LOTHARINGIA, VVLGO
LORRAINE.

LOTHARINGIA, aut à Lothario Imperatore, aut à Lothario eius filio (cui vna cum Burgundia obuenit in partem hereditariam tota Austrasia) nomen accepit. Late olim eius fines extendebantur, vtpote quę tantum terrarum complecterentur, quantum inter Rhenum Scaldimque & montem Vogesum comprehenditur. distinguebatur in superiorē inferioremq́; sub hac Brabãtia erat, Hasbania, Gelria & Cliuia: sub illa verò Leodiensis Episcopatus, Regiones Luxenburgensis & Limburgensis, Palatinatus ad Suram, Hundrugensis ditio, Mosellanus, & hic quem hæc tabula ob oculos ponit Lotharingiæ ducatus: ita vt hodie vix duodecima Lotharingiæ pars, veteris nomen retineat. Hæc Regio licet altissimis montibus concluditur, externæ tamen opis haud quaquam indiget, per se fertilis enim frumenti viniq; & armẽtorum, in ea quoq; sunt stagna piscosa, salinæ thermeq; salubres, ferrum, æs, plumbum, stannum, argentum, quin & gemmas procreat: fluuijs maioribus minoribusq; irrigatur: inter quos fluuios, quatuor celebriores habentur, Mosa videlicet, Mosella, Murtha & Sartha Primus è Vogeso ortus (Vogesia Lotharingiæ pars inde nominatur) Nouum castellum aluit, oppidum aere & situ peramœnum, & Barrensem Ducatum à Lotharingico diuidit: alter monte Romerico promanans, inter Orientem & Meridiem, Spinalum, Tullum, Chermus perfluit, mox Mediomatrices, ad Confluentiam in Rhenum influit. Tertius, ijs in montibus (vbi sunt argenti fodinæ) nascitur, cuius ad ripas hæc sunt oppida, primum Deodatense, cuius in territorio fons est medicatus, multis ægrotorum morbis saluber, deinde Raonum, Luneuilla loca munitissima, S. Nicolai pagus, Nanceium Lotharingicarum vrbium caput. Quartus fluuius Sarrha VVestrasiam (quæ etiam paret Lotharingiæ Duci) intersecat, Sarrha castrum præterlabitur, & Sarrhæ Pontem, inde in Mosellam desinit: repperiuntur & in Lotharingia præter ea quæ commemorata sunt lapides, à ceruleo colore, Lazuli dicti. ex quibus incole non mediocre lucrum faciunt, & ex Calcidonijs lapillis non contemnendę magnitudinis. Ad Vogesij radices, fontes sunt, in quibus lucrosa gemmarum piscatio fit, quas artis lapidariæ periti, non solum comprobant, verum & Indicis & Orientalibus gemmis præferunt: equos in super tam generosos procreat, vt neq; Neapolitanis, neq; Turcicis interdum sint impares.

NANCEIVM Lotharingiæ est Metropolis, oppidum quidem non amplum, pulchro tamen situ, est enim loco plano, forma fere quadrata ac Lotharingicorum Ducum Palatio nobile, quod Antonius Dux, magnifico ædificio ampliauit, cui dein Carolus qui nunc rerum potitur cœnaculũ adiunxit, quod vel trium mensium absoluit spacio, in eo Henricum Andegauensium Ducem, in Polonię regnum proficiscentem, excepturus. Ad Palatium ędes est diui Georgij, in qua monumentum Caroli bellatoris Burgundiæ Ducis visebatur, corporis eius reliquias, anno 1550. inde transferri curauit Maria Hungariæ & Bohemiæ Regina, Caroli quinti Augusti soror, & Brugis Flandrorum monumento sumptuosissimo condi. Sunt & in eadem diui Georgij æde, Lotharingicorum aliquot Ducum tumuli, qui inscriptionibus carent, vt & in alijs templis, certum enim sepulturæ locum non habent: ex posterioribus tamen ad D. Francisci (quæ ad alterum est Pallatij latus) Ducum magna pars sepulta est: ibi magnificum Renati (qui Siciliæ Rex fuit) monumentum exstat, ibidem & Dux Antonius & Franciscus, Caroli qui nunc præest pater, & eiusdem Caroli vxor Claudia cõditi iacent. Ad Nancei mœnia fluit Murtha fluuius, qui tribus hinc miliaribus paulo supra Arcem Candei dictam, Mosellæ miscetur. Nicolai Fanum duobus miliaribus Nanceio distat, supra Murtham fluuium, loco plano & fertilj, ædificium est nõ ita vetusti operis, sed magnæ sane molis & structuræ altæ, luminosum omnino. Sed columnæ in primis, quæ totum fastigium sustentant admirandæ sunt, eius altitudinis, tum gracilitatis, vt tanto oneri vix pares iudicarentur: frequens est mercatura, & ob omnis generis opificia commendatur & mercatores in primis opulentos habere fertur: apud pagum VVasserbillich vbi Sura fluuius vulgo Saur Mosellæ confunditur, est alius Igel vulgo nuncupatus, in loco eminẽti

specta-

LOTHARINGIA
Lorraine
Buckenheim
Die altstatt
Sarburg
Vaudemont
Remiremont
Pont a Mousson
Espinal
Petit mets

ſpectatur nobiliſsimum illud venerandæ antiquitatis monumentum, quo nec cis Alpes inſignius aliud extare exiſtimatur, quodq; ipſis Italis poſsit oſtentari, Moles eſt lapidea, ex quadrata baſe pedum XXII. ſenſim aſſurgens ad pedum circiter LXXIV altitudinem, tota ab omni parte varijs imaginibus ſemiplanis inſcalpta, in faſtigio aquilæ reſtat fragmentũ, globo inſidentis, cui expanſæ alæ & ante pectus velum fuiſſe apparet.

PRINCIPVM LOTHARINGIAE
ſeries hæc eſt.

GODEFRIDVS Bullionæus Euſtathij Boloniç Comitis filius, poſt auunculi ſui Godefridi ſtrumoſi Ducis Lotharingiæ obitum, Principatum Lotharingiæ quo fuerant eius maiores extraſi, recepit, deinde Solymorum Rex fuit. Balduinus Gotefrido fratri tam in Solymorum Regno, quam Lotharingiæ Principatu ſubrogatus fuit. Guilielmus Balduino fratri in Lotharingiæ Principatu ſucceſsit. Theodoricus cognomento violentus, patri VVilielmo ſucceſsit, Metlach cænobium condidit, vbi ipſe Monachus factus eſt. Simon craſſus vir fortis & bellicoſus. poſt patrem Theodoricum præfuit Lotharingiæ. Matheus vir religioſus & iuſticiæ cultor eximius, patri Simoni ſucceſsit. Simon eius nominis II. poſt patrem Matheum Dux fuit. Fridericus opulentus, fratri Simoni ſucceſsit. Theobaldus pulcher, poſt patrem Fridericum Ducatui præfuit. Matheus Theobaldi frater reſignata Epiſcopatu Tullenſi, Ducatum gubernauit. Henricus patri Matheo ſucceſsit. Fridericus cognomento caluus, poſt fratrem Henricum in Ducatum ſuffectus fuit. Theodoricus cognomento liberalis, poſt Fridericum ſecundum Dux fuit. Fridericus tertius cognomẽto Athletes, patri Theodorico ſecundo ſucceſsit. Rudolphus ſiue Rathulffus, poſt Fridericum III. Ducatui præfuit. Ioannes Rudolpho patri ſucceſsit. Carolus cognomento audax, Ioanni patri ſucceſsit. Iſabella Caroli Audacis filia. tribus fratribus mortuis patri ſucceſsit, nupſit Renato Andegauenſium Calabriæ & Barri Duci, Comiti Prouinciæ & Guiſiæ, quem Ducatu Lotharingiæ locupletauit, excluſis ſucceſsione maſculis Comitibus Vaudimõtanis, è collaterali eiuſdem familiæ Bullionæa linea propagatis. Ioannes Renati filius, Lotharingię Calabriæ Barriq; titulos adhuc viuente patre geſsit. Fridericus Comes Vaudimontius, filius Antonij, qui Friderico Caroli Audacis Lotharingiæ Ducis fratre natus erat, ducta Iola ſiue Iolantha Renati filia Ducatum Lotharingiæ obtinuit.

Renatus Friderico patri ſucceſsit, à Carlo Burgundiæ Duce qui bellator dictus fuit, Ducatu expulſus, eum auxilio Heluetiorum recuperauit, cæſo Carolo Burgundo ad Nanceium Anno 1477. Renatus repudiata priore vxore Taucaruillęi Comitis filia ſterili, duxit Philippam Adolphi Egmondani Ducis Gelriæ filiam, quæ ei peperit Antonium qui patri ſucceſsit, Claudium Ducem Guiſiæ, progenitorem Ducum Guiſiæ, & Aumaliæ Ioannem Cardinalem, Ludouicum & Franciſcum, & aliquot filias. Antonius Renati filius, Calabriæ Lotharingiæ, Barri Dux, Pontimonſoni Marchio, Prouinciæ, Vaudimontis & Aſpermontis Comes, duxit in vxorem Renatam Gilberti Mompenſerij Ducis filiam, quæ ei peperit Franciſcum. qui patri ſucceſsit, Annam quæ nupſit Renato Cabillonio Principi Auraico. Nicolaum qui reſignato Epiſcopatu Metenſi, factus eſt Dux Mercurij, Marchio Nomenei & Vaudimontis Comes. Franciſcus patri Antonio ſucceſsit, duxit in vxorem Chriſtinam Danicam, Chriſtierni Regis exulis filiam, viduam Franciſci Ducis Mediolanenſis quæ ei peperit Iohannem, Eliſabetam, Antonium, in cunis extinctos, Carolum qui patri ſucceſsit, Renatam vxorem, VVilelmi Ducis Bauariæ & Dorotheam nuptam Erico Brunſuigiæ Duci.

CAROLVS Franciſco patri ſucceſsit, titulumq; gerit Calabriæ, Lotharingiæ, Barri, Gelriæ Ducis, Pontimonſonij Marchionis, Prouinciæ, Vaudimontis, Albimontis, Aſpermontis, Zutphaniæ, & Bitorum Comitis, habuit in vxorem Claudiam Regis Francorum Henrici ſecundi filiam, quæ ei peperit Henricum Pontimonſoni Marchionem, Carolum Cardinalem, Epiſcopum Mediomatricum, Canonicum Colonienſem, Catharinam quæ elocata eſt Ferdinando magno Florentiæ Duci, Eliſabetham, Annam, Antoniam & Chriſtinam.

VVESTRASIA SIVE VVESTRICHIA, QVAE VVLGO Westrich dicitur.

TERRA quam vulgo Westreich vocant ampla est Galliam versus, præsuntq; ei multi Comites & Principes, nempe Dux Biponrinus, Comites Biducẽses Vulgo Bitsch, Dux Lotharingiæ Comites Nassauiæ inhabitantes Sarbrugkam, Comites Leiningenses, Archiepiscopi Moguntinensis & Treuirensis: soli est feracis & incolis accom̃oda, frumenti diues est vini nõ inops: pecora & stagna in ea minime rara sunt, quorum (stagnorum) quædam ad vnum aut duo miliaria protenduntur, eorum piscatio aliquot aureorum millibus estimatur. Nobiles qui regioni præsunt, non habent maiores prouentus, quam qui ex piscinis & viuarijs ab ipsis colliguntur: non sane sine magna Dei opt. mox prouidentia contingit, vt singulis prouincijs largitus sit, vnde ali incole possint. Lapides quosdam insignes, præsertim rubricam fabrilem copiose suppeditat hæc regio inuenitur etiam apud oppidum cui diuo VVendelino nomen est, alius lapillus qui Calcedonius vulgo Katzedonius dicitur. hic Friburgum Brisgoie delatus, defecatur expoliturq;. Apud S. Quirini (vulgo Sanct Kurij) pagum, optima specula parantur, & alia vitri genera. in Thus oppido salis est fodina: prope Lãdspergum argentum viuum foditur. Hæc tabula ob oculos ponit eam VVestrasię partem quę ab inferiori Alsatia Magonciacum vsq; ducitur. SPIRA, recens vetustæ ciuitatis est nomen: Rudigerus enim Episcopus, ex clara Spirensi familia natus, cum vrbem adauxisset, & pagum (Spira) tunc extra muros ad eiusdem nominis fluuiolum situm mœnibus inclusisset, vrbem iam ampliatam turribus magnificam, ac fossis egregiæ munitam Spirę nomine insigniuit Anno 1083. vnde Nemetum nomẽ paulatim exoleuit & nouũ Spirę receptum est. Episcopatu in Imperio celebri claret. ab Imp. Conrado secundo Francorum Duce, tanta munificentia aucta & illustrata est, vt secundus Nemetum fundator dici meruerit: nam præter insignem illam Basilicam Spirẽsem quæ in hodiernum vsq; diem conspicua est, & multorum Imp. & Imperatricum augustissima Mausolea habet, est præclarum S. Ioannis in editiori vrbis loco templum. foris verò in agro Nemetum est cœnobium ex arce sua Limburga extructum in qua nuper Conradum filiolũ, ex præcipitio quodam decidentem amiserat. intra vrbẽ Spirã summum Germaniæ tribunal est, & ob id egregius Aduocatorum ordo eam inhabitat. Spirensium ager optimo vino rubro (quod Anserum pedes vocant) frumento & Amygdalis nobilitatur. memorabilem hanc vrbem reddit incomparabile Oliueti fanum, in ambitu maioris Basilicę constructum. VVORMATIA vetustissma Vangionum ciuitas, à Treuirensibus originem sumsit, qua ex re eis annuum tributũ pendit: Romanis ad Attilam vsq; subdita fuit, qui eam cũ multis alijs Rheni vrbibus euertit. deinde à Galliarum Rege Clodoueo instaurari cepta, à Brunehilde Regina venuste illustrata fuit, Galliæq; Regum sedes effecta, qui Arcem regiam ibidem extruxerunt ea forte parte, qua nunc VVormaciensis Curia conspicitur, quod Caroli Magni tempore edax flamma in fauillam redegit: erat tunc VVormatia Archiepiscopatus, anno verò domini 729. Maguntiam translatus fuit: ita tamen, vt Episcopatus hic manserit. antiquitate cum reliquis Germaniæ ciuitatibus certare potest VVormacia.

MAGONCIACVM paulo remotius a Rheno fuit, quod ruinæ quædam adhuc in agro Maguntino ostendunt vbi hodiæ vrbs est (quæ vulgo Mentz dicitur) olim Romanorum munimenta aduersus Alemannos ad ipsam Rheni ripam fuêre. Quis primum eam condiderit (quum inter vetustissimas sit) ignoratur: sita est loco amœno, vbi Mœnus fluuius (quẽ alij Moganum vocant) ex Franconia descendens, Rheno miscetur. agrum ab vtraque Rheni ripa satis fœcundum experitur, nec est vlla ciuitas, in omni Rheni tractu, vbi plura quam Maguntiæ vetustatis monumenta reperiantur. Drusus Augusti Cæsaris priuignus, qui Germaniam tam obstinato animo bello petiuit, in hac vrbe in perpetuam memoriã collossum lapideum reliquit, qui in hunc vsq; diem, in colle quodam constitutus, à forma glandis quã exprimit, germanice Eichelstein vocatur. Rhenus olim hic ponte stratus fuit, qui tribus ho-

ris

Palatinatus bavariæ
Pfaltz am Rhein

ris fortuito incendio conflagrauit, eius longitudo erat 500. passuum. An C.410. Carocus VVandalorum Rex, infami barbaroq; suæ matris consilio obsequens, nomen suum æternitati consecrare conans, funditus euertit multa magnifica ædificia, quæ alij Reges & Principes ędificarant: multosq; interfecit, quos illi viuere permiserant: inter ciuitates, quas destruxit fuêre Maguntiacum VVormatia, Spira, Treuirorum ciuitas, & Mediomatricũ vrbs, in Gallijs postea captus, magno ludibrio diuturnoq; cruciatu ductus fuit per vrbes quas destruxerat, promeritas pœnas luens. An. 1462 contendentibus de Archiepiscopatu Moguntinensi Adolpho Comite Nassauio, & Theodorico Isenbergio, mirabili stratagemate per mille pedites qui straminibus & fœnis interpositi in vrbem inuecti fuerant, occupata fuit Maguntia, traditaq; Adolpho, qui omnes ciues expulit, Arcem satis elegãtem ad Rhenum construxit, quæ esset ceu frenum quo vrbs in officio contineri posset: erexit quoq; Academiam eique reditus pro necessitate docentium largitus est. GEMINVS pons, siue Bipontium, vulgo Zweybruck/ à multis annis Comitatus fuit, subiectusq; est illi Comitatus Bidicensis, titulus Comitis Bidicensis fuit Simon VVecker Comes Gemini pontis, & dominus Bidisci, itaq; postquam dominium Bidiscense, & Comitatus Gemini põtis in vnum coaluerunt, eius Comites eum vendiderunt, Ruperto Principi Palatino Regi scilicet Romanorũ aut patri eius, qui etiam Rupertus fuit appellatus.

PRINCIPVM BIPONTINORVM
series hæc est.

STEPHANVS Ruperti Imp. filius natu minimus, Palatinus Rheni Dux Bauarię, dote vxoris Anę filię Friderici vltimi Comitis Veldẽtij & Spâheimij auctus est Comitatibus Veldentiæ, & Spâheimię, Aña ei peperit Fridericũ, qui Simetẽsem & Spâheimẽsem stirpẽ condidit, Ludouicum Nigrum, qui familiam Bipontinam & Veldensiam produxit, Ioannem Archiepiscopum Magdeburgensem: Rupertum Episcopum Argentinensem, electum contra Contra Conrardum Bulliange dominum, qui Ruperto cessit: Stephanum Canonicum Coloniensem.

LVDOVICVS cognomento niger, in diuisione cum fratre obtinuit Comitatum Bipontinũ & Veldentium, ex Ioanna Crouiaca, Comitissa Porciæ genuit Alexandrum stemmatis propagatorem, Casparum, Albertum, Ioannem, Philippum, Elisabetham, Margaretam.

ALEXANDER Palatinus Rheni, Dux Bauariæ Comes Veldentius & Bipontinus Princeps pacis & pietatis amans, duxit in vxorem Margaretam Craronis Comitis Hohenloensis filiam, quæ ei peperit Ludouicum propagatorem Principum Palatinorum Neoburgicorũ, Rupertum propagatorem Palatinorum Lutzelsteiniorum, & Georgium Canonicum Argentinensem.

LVDOVICVS Princeps Marte togaque insignis obijt, Anno Christi 1533. vxor Elisabetha Guillelmi senioris Hassiæ Langrauij filia, ei peperit VVolfgãgũ, qui patri successit.

VVOLFGANGVS duxit in vxorem Annã Philippi Langrauij Hassiæ filiam anno 1591. defunctam & sepultam Meisenhemij duas scholas condidit VVolffgangus, Hornbachanam in Ducatu Bipontino & Lauinganam in Palatinatu superiore, mortuus in Gallijs Anno C. 1569. sed cadauer in Germaniam translatum & Meisenhemij sepulchro auito illatum est: genuit ex Anna vxore tredecim liberos, videlicet Annam: Philippum Ludouicum cui nupsit Aña, Guilielmi Iuliæ Cliuiæ & Bergæ Ducis, filia: Ioannẽ qui in Ducatũ Bipontinũ obtinuit Agnetem: Dorotheam: Annam: Elisabetham puellas defunctas: Othonem Henricum, cui nupta est Dorothea Maria Christophori Ducis VVirtenbergici filia: Fridericum maritum Sophiæ Dorotheæ, Henrici Ducis Lignicij & Bregani filia, quæ ei gemellos peperit Anno C. 1591. Barbarã nuptam Gotefrido Comiti Oetingensi Carolum qui aulæ sedem habet in Arce Birckenfelsa in Comitatu Spanheimensi, qui duxit in vxorem Dorotheam Guilielmi Ducis Luneburgensis filiam: Mariam vxorem Emiconis Comitis Leiningij, cui enixa est filium Philippum Casimirum: Susannam ętate tenella mortuam.

IOANNES Princeps Palatinus & Bipontinus in vxorem duxit Anno Christi 1579. Magdalenam Guilielmi Ducis Iuliæ Cliuiæ & Bergæ filiam.

ALSATIA INFERIOR, VVLGO Nider Elsaß.

VSTRASIAM cuius pars Alsatia olim fuit. Gaguinus historicus Gallicus (licet cõfuse) tradit à Dagoberto Francorum Rege traditam esse Sigeberto filio, eamq; ab extrema Burgundia ad Alpes & mare Frisonum ad Rheni & Scaldis fluenta vsque porrectã fuisse, comprehẽdisseq; Traiectum, Agrippinam Coloniam, Treuirorum Ciuitatem, Maguntiam, Brabantiam, Gelriam, Cliuiam, Hollandiam & Zelandiam, Hannoniam, Hasbaniam, Leodiũ, Limburgum, Alsatiam, Comitis Palatini quæ circa Rhenum sunt loca, siluam Ardennam, Barrium quod in Ducatus postea erectum est dignitatem, cum ea portione (inquit) quæ Lotharingia hodie appellatur, & ad Mosellam flumen inchoat, multis oppidulis & vicis frequens est. eam Galliæ Belgicæ latã extensam Regionem prisci Orientalem Franciam, alteram cui Carolus Caluus imperitabat, quod ad Occiduum solem procurreret Occidentalem dixerunt. Et Austrasia quidem ijs finibus circumscripta in partem Lotharij Imp. Ludouici Pij Imp. filij veniens, Lotharingiæ nomen est adepta: post mortem Lotharij (qui Lothario Imp. natus erat) Carolus Caluus Imp. & Francorum Rex in Austrasiæ Regem vnctus fuit. postea vero Ludouico Germaniæ Regi, Franciæ Proceres eam Austrasiæ partem dederunt, quæ Carolo Caluo, ex Lotharij hereditate obuenerat, ea tamen conditione, vt Franciam liberam dimitteret, quam conditionem Rex Ludouicus accepit. sed tempore Imp. Othonis primi, Ludouicus Francorũ Rex, Regis Caroli (qui simplex dicitur) filius, Lotharingiam quam pater amiserat recuperare conabatur, at Imperator Otho eum Alsatia expulit, Brisacum munitissimam Arcem expugnauit, Lotharingiamq; in suam ditionem redegit, quam Chonrado Sueuorum Duci in dotem Luitgardis filiæ dedit. Otto autem Imperator eius nominis secundus Othonis primi filius, Lotharingiam Othoni (Regis Francorum Lotharij fratri) dedit, sed angustioribus finibus circumscriptam, nam eius haud mediocris pars Agrippinensi & Leodiensi Ecclesiæ, attributa erat, noni quoq; Ducatus Comitatusq; instituti, velut membra à corpore diuulsa, & Antuerpia Marchionatus sacri Imperij à Germanis appellari cepit. Tempore Imperatoris Othonis primi Comites Kiburgenses qui sanguine eidem Imp. iuncti erat, rerum in Alsatia potiri sunt. ex eos quidam Langrauios Alsatiæ institutos putant, alij vero dicunt ab Imperatore Othone tertio, Alsatiam primum in Landgrauiatus duos erectam. Superioris Alsatiæ Landgrauiatus, in quo oppidum Einsheim & circumiacentia quæque loca, ad Comites Hapsburgenses peruenit: Henrico tandem inferioris Alsatiæ Landgrauio absq; prole decedente año Christi 1298. Episcopus Argentinensis, Comitibus Oetingensibus, qui aliquid iuris in ea habere contendebant, certam pecuniæ summam numerauit, vendicauitque sibi inferioris Alsatię Landgrauiatum, quem in hunc vsq; diem Argentinenses Episcopi possident.

ARGENTORATVM nunc Argentina, vulgo Straßburg vetustissima & opibus illustris ciuitas est, prope Rhenum sita, vna cum Treuirorum ciuitate Abrahæ temporibus constructa narratur, primo Treuirensibus paruit, eam postea Cæsar cum tota Gallia & Heluetia Romanis subiecit, demum Romano Imperio adnexa fuit, interq; eius liberas Ciuitates primas obtinẽt: omnes Rhenanas Ciuitates diuitijs superat, excellitq; incredibili vini & frumenti copia, in optimo enim fundo sita est: inueniuntur in ea aliquot centeni hortulani qui ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulibus, papauere, alijsq; hortorum fructibus magnum questum faciunt, ea enim omnia ibi felicissime & tanta abundantia proueniunt, vt nullus in Germania locus, ei comparari posse videatur: multi ad eam amnes delabuntur, inde Rheno se condunt. Ex Martiana silua defluit Kintzingus fluuius, quo magno trabium (ædificijs aptarũ) vis aduehitur. Ex Suggoia fluit Illa fluuius, Ab Occidente Bruschius, qui ciuitatẽ in duas inequales tamẽ partes distinguit. In ea est ingẽs & nobile illud opus, cui simile, nec in Germania, Italia nec Gallia inuenitur: nẽpe sumptuosissima illa Turris quę A. Christi 1277. inchoata est, atq; annis 28. fere ad fastigium euecta: eã ab ipsis fundamentis ad supremum culmen vsq;, quadris & pulchre figuratis lapidibus extructa est, vndique aeri & vento per-

ALSATIA
INFERIOR

tia, in eam quatuor cochleis ascenditur, vbi verò acummari incipit, ibi octo consurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modij magnitudinis esse videtur, tantus tamen est, vt quinque aut sex personatos homines capiat, pedes geometricos 574. alta est Turris.

TABERNAE (vulgo Zaberen dicitur) munimentum Romanorum, incursionibus Alemannorũ in Gallias obiectum, fuit: Episcoporũ Argentinensiũ domicilium & Curia est, ab Alemannis dirutum, per Iulianum apostata restitutum fuisse, scribit Ammianus Marcellinus. Sunt qui Tabernas à Cæsare extructas volunt, cumq́ 52. turres mœnibus intersepsisse, interq́ duas Turres septẽ pinnas erexisse, vt numerus Turriũ & pinnarum anno in 52. septimanas & 365 dies à se distributo corresponderet. Anno Christi 1525. in hoc oppido & extra eius muros, occisa fuêre à Duce Lotharingiæ Antonio, trium horarum spacio, aliquot seditiosorum rusticorum millia & post quatriduum, idem Princeps iuxta Schervviler vicum, qui medio miliari Selestadio distat, alia rusticorum aliquot millia occidit. Germania eo anno horribiliter exagitata fuit seditione rusticorum, qui in suos dominos insurrexerant, & sub prætextu Euangelij multa nefanda perpetrabãt: à censibus, decimis & vectigalibus imunes esse volebant, articulos de libertate Christiana conscripierant, inter quos potissimus erat tributa magistratui pendenda non esse: hac spe multi arma ceperant aduersus legittimos Magistratus, Sacerdotes & Monachos, quorum cœnobia diruebant, Arcesq́ue nobilium virorum demoliebantur, multaq́ue oppida ceperant. Hoc malum in nigra silua initium sumsit, breuique serpsit in Brisgoiam, Alsatiam, Marchiam Badensem, Palatinatum, Sueuiam, VVirtembergensem Ducatum, Franconiam, Thuringiam, &c. Nemo Princeps nobilis, Episcopus, Sacerdos, Monach⁹ nec vestalis virgo, ab iniuria illorũ tut⁹ esse poterat, tãdẽ eorũ furorem repressit fœdus Sueuicum, & aliqui Principes, qui se illi iunxerant, ita vt intra menses fere tres, supra centum rusticorum millia, non aliter atq; pecora cæsa fuerint.

HAGENOIA vrbs anno Christi 1164. ab Imperatore Friderico Barbarossa muro cincta fuit, cum antea Vicus esset Arci coniunctus, in qua Principes diuersabantur incumbentes venationi: solum circa oppidum arenosum est, sed eius sterilitatem compensat, ager fertilis longius à vrbe disitus.

HASLA oppidum est ad Bruschum fluuium, id Francorum Rex Dagobertus (cuius filię Rathildę cecæ & surdę Florentius Scotus suis præcibus sanitatem obtinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumiacentibus, quo loci Florentius monasterium extruxit.

MAVRI Monasterium oppidulum est, cum monasterio quod extrui curauit Maurus Abbas.

ALSATIA SVPERIOR, VVLGO Elsaß.

ALSATIAE nomen antiquum non est, siquidem Tribochi & Triboces incole olim dicti fuêre, aliqui volunt Alsatię nomen ab Illa fluuio A. in I. mutata litera originem duxisse, quapropter existimant nonnulli hanc regionem Illesas non autem Alsas dictam fuisse: alij rursum Illam fluuium Alsatiam nuncupatum fuisse contendunt. Liber militarium ludorum Alsatiam Edelsas, quasi nobilem aut nobilium sedem vocat. Diuiditur Alsatia in superiorem & inferiorem: hæc tabula superiorem ob oculos ponit, quæ Sungoiam contingit ad meridiem, ad Orientalem eius partem Rhenus est, ad Occidentem Vogesus mons, qui Germaniam à Lotharingia distinguit: extenditur autem Alsatia ad ciuitatem VVeissenburgum vsq;, vbi fines inferioris Alsatiæ sunt. Latitudo Alsatiæ à Rheno ad montes vsq;, est trium miliarium Germanicorum, sed apud Haganoam ciuitatem planicies latior est, mōtibus scilicet latius à Rheni alueo remotis. Euomit Vogesus mons plurimos amnes, qui per planiciem deuoluti Rhenum petunt. Fluuius Olruna vulgo Tholder, è valle Masmunsteriana erumpit: Lancha è faucibus Murbaci & Gewileri: Fechta ex interioribus opidi Turckheimij: Bruichius ex conualle Schirmecka, mœnia oppidi Molsheim alluit, vrbemq́; Argentinensem intersecat: Sorn à Taberna cursum inchoat: Mater à Neuwiler fluit Haganoam versus: Sur Forestam interlabitur, ab eo Surburgum monasterium vetustate clarum, nomen habet: Lauterus in VVasgoiensibus montibus longe retro VVeissenburgum originem sumit: præcipuus tamen Alsatiæ fluuius Illa est, qui fere totam Alsatiam percurrit: originem habet in Sunggoia supra Altkirch oppidum, fluitq́; ad oppida Mulhausen, Einsheim, Colmariam, Selestadium, Binfeldam, & sine vllis anfractibus Argentinam petit, inde in Rhenum delabitur, antea tamen receptis omnibus riuulis qui ex Vogeso monte promanant. Quam fertilis hæc regio sit, hinc animaduerti potest, quod in hoc tam angusto terræ tractu singulis annis tanta gignitur vini & frumenti copia vt nedū cultores (quorum ingens est numerus) hinc necessarium victum habeant, verum etiam exteris & vicinis abunde suppeditet Vinum nobilissimum inde curribus, nonnunquam etiam nauibus in Heluetiam, Sueuiam Bauariam, Lotharingiam, & inferiorem Germaniam, & aliquando in Angliam euehitur. Tota Alsatiæ planicies Argentinam vsq;, frumēti feracissima est: inde Lotharingiæ montium incole, Burgundi & bona Heluetię pars alimenta petūt. In Alsatiæ montibus collibusq́; optimum vinum decoquitur, ager frumentum & arborum fructus producit, in montibus siluæ castanearum sunt, ijq́; montes fodinis argenti, cupri & plumbi turgent, præsertim in valle Leberthala: ijsdem in montibus & eorum vallibus nobilissima pascua reperiuntur, cuius fidem faciunt casei pinguedine insignes, qui in Munsterthal conficiuntur: vt paucis res complectamur. nulla in Germania regio est, quę vbertate soli Alsatiæ comparari possit, tametsi enim nonnullę Germaniæ Prouinciæ non ignobile vinum producant, nihilominus frumenti copia & arboreorum fructuum vbertate Alsatiæ cedūt. Mirum videri posset, nullum in Alsatia locum, vel ad montes situm, vacuum sed omnia hominibus habitata & culta esse. Ad Rhenum paludes sunt, & iuxta eas optima pascendis pecoribus prata. In hac non lata regione 46. vrbes & oppidula muris cincta, & 50, Arces in montibus & planicie sunt: vicorum non est numerus: plebei adeo ventri seruiunt, vt omnia bona singulis annis abligúriant, nec in futurum quicquam seruent, quo fit, vt belli tempore, vel cum frigus aut pruina terræ fructus vastauit, magna penuria premantur, & ex publicis horreis pauperes iuuari necesse sit non multos indegenas habet Alsatia, sed maior pars aduenæ sunt, nempe Sueui, Bauari, Sabaudi & Lotharingi, qui cum semel regionem ingressi sunt. soli fertilitate capti, non facile ex ea migrant, maxime in ea nidificant Sueui, omnesq́; passim recipiuntur, qui terræ colendæ colonis adesse volunt. Circa Keisersbergum quod Cęsaris mōtem significat, solū summe fertile est, vnde & Alsatię cor esse perhibetur: suntq́; ibi tria oppida muris cincta, inuicem tā vicina, vt vna ab alia non longius Bombardę iactu distet, eorum nomina sunt Keisersbergum, Ammersweilera & Kinsheima. Vinum hic

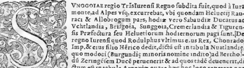
in vasis

ALSATIA
SVPERIOR
MERIDIES
OCCI
ORI

in vasis capacibus ad positis circũ prunis decoquitur, aut ipsa vasa musto plena ĩ ipsis acinĩ vnde vinũ expressũ est, cõdũtur, quousq; vini digesti ua vis perierit, itaq; vinũ p totam hyemem dulce permanet, & in alia loca delatum in delitijs habetur: alij vasis paruis vuas integras imponunt, mustumque parum decoctum affundunt, id saporem racemorum attrahit dulceq; permanet per totam hyemem, hoc præsertim fit ex vuis quas vulgo Muscatellas vocant. Landtgrauiatus titulo clara est Alsatia tam superior quam inferior. EINSHEIMVM oppidum Metropolis est superioris Alsatiæ: sedes summi Tribunalis Parlamenti regionum Sungoiæ, Brisgoiæ & quatuor oppidorum ad Rhenum supra Basileam, quæ Archiducibus Austriæ parent in ditionem Alberti Comitis Hapsburgensis (qui Regis Rudolphi pater fuit, Anno C.1200) peruenit. MVRBACHVM monasterium est ordinis S. Benedicti inter quatuor Imperij Romani cœnobia censetur, eius Abbates inter Imperij Principes locum habent, fundatum est à Comite Eberhardo, tempore Regis Francorum Theodorici circiter annum à Christo nato 724. RVBEAQVVM, vulgo Rufach, antiquissimum Alsatiæ oppidum est, nomen ei impositum ferunt à fluuiolo, qui in valle non procul à Sultzmat oritur, ac rubro alueo per agros & vineas fluens, ad multas commoditates in vrbem excipitur, incolæ eum Ombach vocant, is ab aqua ex aluei colore rubra apparente Rotbach olim dictus fuit & oppido nomen dedit, quod etiamnum latino nomine Rubeaquum quasi rubræ aquæ oppidum dicitur: magnificis primum ædificijs ac duplici suburbio extructum, Romanæ nobilitatis diu hospitium ab eisq; ob soli fertilitatem omniumq; rerum humano vsui necessariarum copiam ad annos fere 500. inhabitatum fuit, legibusq; optimis in primis contra fures ornatum, quas tam seuere executioni mandarunt, vt ad nostrum vsq; tempus, per Germaniam tritũ sit prouerbium, Der alt galgen zu Rufach/hatt gutt Eichen holtz/ quod latinis verbis reddi posset, Rubeaquense vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum est. COLMARIA Imperiale & elegans oppidum, extructum putatur post excidiũ Argentuariæ (hodie Comitatus Horburgensis est) optimo loco situm, in fertili planicie, à montibus itinere vnius horæ semotum: vndique vini & frumenti copiam habet, maxime autem eius solum frumento, cepis alijsq; hortensibus fructibus præstat. In Alsatiæ meditullio est, alluiturq; multis accurentium amnium riuulis, præsertim amne Loucho, Duro, Fechto, Illa & alijs minus celebribus, eorum aliqui per prædia Colmariæ fluentia, fundum fœcundiorem reddunt. SELETSTADIVM oppidum & Colmaria anno Christi 1216. vel sub id tempus, sub Friderico Imperatore eius nominis secundo, muris cingi cœpit, antea verò nempe anno 1044. regnante Henrico quarto, Hildegardis Dux Sueuię mulier, hoc loci templum, iuxta templi Hierosolymitani formam construxerat, quod paulo post Otto eius filius Episcopus Argentinensis diuæ Fidei virgini dedicauit: firmissimo loco situm est Seletstadium, ab vno latere, Rhenum versus, paludes sunt impermeabiles, ab opposito vero latere nempe quo Occidens est, vsq; ad Lotharingiæ montes, solum multa de fœcunditate luxuriat, ... m & castaneæ in montibus colliguntur, maxima autem frumenti vis in planicie metitur. [illegible]bilium magna in Alsatia multitudo est, ij oppida & Arces ad montium pedes habet, nempe Comes à Sultz: Comes ad Egisheim cuius successio iam diu interrupta est: domini à Rapoltstein, quibus Rapoltzwyl, Gemer, Cellenburg oppidum & Arx parent: nobiles ab Hattstat, à Polwiler, ab Andelow, à Landsperg, ab Vtenheim & alij multi. Comites VVirtembergenses ditionem amœnam in hac regione possident, nempe Comitatum Horburgensem, cui sub iitum est Reichwyerum oppidum, vbi optimum Alsatiæ vinum prouenit. Comites Lupfenses dominiolum habent, nempe Vngerischein, Ammerswyel, Kinsheim & quædam alia loca: residuum regionis vel Episcopi Argentinenses, vel Archiduces Austriæ possident, præter Imperiales ciuitates, nimirum, Colmariam, Seletstadium, Argentinam Turckheimam, Keiserspergum, Hagenoiam, Münster in valle Gregoriana, Rosheimum superiorem Ebenheimum, quæ vulgo Nehen appellatur, in quibus princeps Palatinus Aduocatiam Imperialem (vt vulgus nominat) habet: Fani Hippolyti oppidum Ducem Lotharingiæ dominum agnoscit. Fani sanctæ Crucis oppidum Austriæ Archiducibus paret.

GEBVVILER oppidũ in montiũ faucibus fitũ, A.C 1124 initiũ habuit, abũdat vitibus. Abbati Murbacensi paret qui eo loci plurimũ degit: est & aliud oppidũ VVarwil nomine, extra fauces iuxta mõtes sitũ, q eundẽ Abbatẽ in dominum agnoscit. LVTENBACHVM medio miliari Murbacho distat, collegiũ est, olim Benedictinum monasterium, quod quidam Comes Lentzburgensis fundauit, sicut & monasteriũ Ergoiẽse circa an. C. 998. Marbacense monasteriũ fundatum est A. C. 1090. a Burckhardo a Gebswiler & Mangoldo a Lutenbach.

SVNGGOIA, VVLGO Sungow.

SVNGGOIAE regio Trāſiurenſi Regno ſubdita fuit, quod à Iura monte, ad Alpes vſq, excurrebat, vbi quondam Heluetij Rauraci & Allobrogum pars, hodiæ vero Sabaudiæ Ducatus ac Vchtlandia, Briſgoia, Sunggoia, Cremerlandia & Tigurenſis Præfectura ſeu Heluetiorum hodiernorum pagi ſunt. [De regno Iurenſi quod Rodulphus vltimus eius Rex, Chonrado] Imp. & eius filio Hērico dedit, dictū eſt in tabula Nuitlandię, quo modo ei (Burgundię minoris nomine indito) ad Bertholdū Zeringēſem Ducē peruenerit & ad quos tadē deuenerit, dictum eſt in tabula Argouiæ, quare hæc hoc loco repetere operæ præcium non eſt. Sunggoia Heluetiæ contermina eſt, ab ortu Rhenum, ab Occaſu extrema Galliæ, à Septentrione Alſatiam attingit: habet multis in locis vineas, & vbique frumenti copiam, ea circumquaq; in omnes adiacentes regiones euehitur, ſcilicet in Heluetiam, nigram ſiluam, Lotharingiam, quin & tempore famis Curia & Inſubria hinc panem petunt: complectitur Sunggoia Comitatum Pfirtenſem, cuius vltimus Comes Vlricus, mortuus eſt Baſileæ anno Chriſti 1324. relictis duabus filiab⁹, quarum vnam Ioannam nomine, duxit in vxorem Albertus Auſtrię Dux, deditq́, Vrſelę Ioannæ vxoris ſorori, in hereditatis ſuæ portionem, octo marcarum argenti milia. Ad Comitum Pfirtenſem pertinent [illegible]kirch/ Dattenriet/ Befort/ Roſenfelß/ Maßmunſter/ Thann/ Sanheym/ quæ hodiæ ab Auſtriæ Principibus, in Præfecturas diſtributa ſunt: Beforti eſt colegiata Eccleſia quam Comites Pfirtēſes cum Veldpacho monaſterio virginum (vbi tredecim Comites & Comitiſſę Pfirtenſes conditi ſunt) fundarunt.

MASMVNSTERIVM inſignæ eſt monaſterium virginum, atq, aliquot Canonicorum, id putant fundatum a Maſonę Duce Alemanniæ, à quo vallis Maſonis quæ alioquin [illegible] appellatur, nomen habet: Maſonis progenitores orti ſunt regia proſapia Francorum & Burgundionum Maſo filium habuit vnicum, qui cum octennis eſſet, in amne Oliuna vulgo Tolder lauans ſubmerſus eſt, idq; ſubtus Arcem, in qua tunc eius parentes habitabant, ea nunc ruinis eſt abſumpta. Maſo itaq, & eius vxor, priuati legittimo herede, fundauerunt monaſterium, ſub id fere tempus quo Eberhardus Comes Egiſheimenſis erexit monaſteriū Murbacenſe, regnante Francorum Rege Theodorico A. Chriſti plus minus 730. eidēq; monaſterio quæcumq, bona, tam ſolo ſe mouentia, quam quæ appellantur inmobilia, terras ſibiq́, ſubditos homines, 25. nempe oppida & pagos cum omnibus ſuis iuribus donarūt, ordinaruntq́, 18. Canonicas, ſex Canonicos & tres Coadiutores, filij Maſonis tumulo [illegible] ptum eſt Epitaphiū in hæc verba HIC IACET SEPVLTVS FILIVS MASONIS FVNDATORIS HVIVS MONASTERII: Monaſterio ſubiecta fuērunt oppida [illegible]/ Enſhaim/ Egiſheim/ Berkheim/ Midſweiler/ quæ hodie alterius ſunt ditionis.

THANNVM elegans eſt oppidum, annumeraturq́, Comitatui Pfirtenſi, oppido Arx mōtana Engelburgum imminet, ei adiacet mons Rang dictus, in quo nobiliſſimum vinū creſcit quod Rangwein dicitur, Baſilienſibus percognitum: prolabitur ex montium faucibus fluuius Thurus, qui Sunggouiam ab Alſatia diſtinguit, collegiata Eccleſia fuit primum ad Fanum Amarini, in ditione Abbatis murbacenſis, ſed in concilio Baſilienſi, in oppidum Thannum traſlata eſt. MORMVNSTER monaſterium Monachorum in Comitatu Pfirtenſi fundauerunt Comites Pfirtenſes habetq́, nomen à S. Morando, cuius corpus illic conditum eſt. FANVM Amarini & Arx Fridberga, vno miliari à Thanno diſtans Abbati Murbacenſi paret, non procul inde Moſella fluuius oritur. MVLHAVSEN vrbs eſt Imperialis, cuius aduocatus ſiue defenſor (ſicut & oppidorum Colmariæ & Keiſerſpergij) Epiſcopus Argentinenſis anno C. 1261. fuit, ſed paulo poſt id tempus, Rudolphus Comes Hapſburgius, cum Colmariam ciuibus quibuſdam conſentientibus occupaſſet, & oppidum Mulhauſen obtinuit, Arcemq́, quę in eo erat (omnibus qui inerāt captis) auxilio ciuium diruit, electo autem comite Rudolpho in Romanorum Regem, redierunt eadem oppida ad Imperium: Oppidanorum ſtudium conſiſtit potiſſimum in vini & frumenti agricolatione

eſtq;

SVNGGOIA
SVNGOW
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
ALSA TIÆ
PARS
BA SILI ENSIS PARS
EPIS COPA TVS
BASEL
Bolwiller
S. Damarin
Sennen
Leimbach
Aschbach
Pennngen
Ollenberg
Illfurt
Altkilch
Dagstorf
Wolferstorf
Heck
Bur
Gegna
Wielen
Befort
Pafort
Kagenburg
Biog
Granger
Brondrutt
Schwerte
Langebe
Grunenwald
Lusch
Ruff
Otenterff
Kalmus
Brunstatt
Fluchslant
Hapsen
Dießwiller
Nuwstat
Kems
Steinbrun
Schwoben
Franck
Blotzen
Knoring
Neußbach
Michelbach
Hegental
Battertorf
Bratlen
Rinfelden
Rhenus
Brombach
Rotten
Kandern
Sysenburg
Vogelbach
Lauchstal

estq; vinum quod hic crescit satis celebre: primum societatem oppidum Mulhausen cum Heluetijs init circiter annum 1464. tum enim vicina nobilitas vrbi liberæ infesta erat, occasionemq; belli aduersus illam studiose querebat, quare ciues Mulhausani cum Bernatib⁹ Friburgensibus & Salodorijs fœdus in annos XV. fecerunt, ac Bernatum intercessione reliqui VII. pagi Heluetiorum Mulhausiam in tutelam receperunt, quo facto animi nobilitatis adeo incensi sunt, vt breui odium in bellum eripuerit, in quo, Heluetij præsidium primo vrbi misere, deinde omnes pagi sub signis magno exercitu, vrbi auxilio venere, obsederuntq; VValdshutum Ducum Austriæ oppidum, eaq; ratione nobilitatem æquas pacis conditiones recipere coëgerunt Anno deinde 1506. Mulhausani à Basiliensibus in ciuium albũ recepti sunt, atq; ita arctius Heluetijs vniti, nono autem anno postea, cum omnibus 13. Heluetiorum pagis fœdus percusserunt 19. mensis Ianuarij: hoc fœdere, de bello inferendo & societatibus ineundis, conditiones plane fœderi Rotuilano similes sanciuntur.

OTMARSEN oppidum, monasterium habet virginum, quod tempore Imp. Hẽrici IIII. construi curauit Comes Hapsburgensis Rudolph⁹ nomine, eius frater VVernherus Argentinensis Episcopus Constantinopoli in quadam insula vitam cum morte cõmutauit, eorum frater Rapoto, monasterium Muri in Ergouia fundauerat: putant aliqui Otmarsen nomen sumsisse ab idolo Martis, cui templum ibi sacrum fuit, id eius imago paucos ante annos hic inuenta comprobat.

MONASTERIVM Lutzel Cisterciensis ordinis, Comites Falckenbergenses, Montisbelgardenses & Pfirtenses fundauerunt.

COMITATVS Montis Beligardi Sunggoiæ ad occasum adheret, Montisbeligardium autẽ egregiũ oppidum est, Arcemq; regiam ostentat: eo in Comitatu alia multa oppida & arces sunt, nempe Grans oppidum cum Arce: Clerwangum oppidum cum Arce: Passewangum oppidum cum Arce: Comitatus Montis Beligardi incole lingua Burgundica vtuntur. Comitatui Montis Beligardi propinquum est oppidum Bruntraut, vbi Episcopus Basiliensis in arce Regia habitat: à Bruntraut non longo interuallo distat Luders oppidum cum castro & monasterio, subditum est Abbati Luderensi.

COMITVM MONTISBELIGARDI series hæc est.

REGINALDVS Othelini Comitis Burgundię frater Comes Mõtisbeligardi fuit, filias habuit Agnetem quæ patri in Comitatum Montisbeligardi successit, & Ioannam quæ Rodulpho Marchioni Badensi nupsit. AGNES nupsit Hẽrico Montisfalconis domino, qui socero ob vxorem in Comitatum Mõtisbelgardi successit: Henrico & Agnete natus est Stephanus filius.

STEPHANVS parentibus successit, moriens quatuor ex Henrico filio neptes suarum rerum heredes habuit, Henricam quę auo successit in Comitatum Montisbeligardi, Ioannã quę Ludouico Cabilonensi, Agnetẽ quæ Theobaldo noui castri domino, Margaretam, quæ [illegible]mberto Comiti de Rupe collocatę fuerunt. HENRICA paulo ante aui obitum Eberhar[illegible] [illegible]erhardi Comitis VVirtemburgensis filio nupsit, cui Comitatum Motisbeligardi, quẽ ætatis prærogatiua ad se trahebat, detulit, Henrica peperit Ludouicũ Henricum, Vdalricũ.

HENRICVS Henricæ secundus filius, Eberhardi & ceterorum suorum nepotum consensu Mõtisbeligardi Comitatum obtinuit, in vxorem duxit Elisabetham Simonis Bipontini & Bitzei Comitis filiam, quæ ei peperit Huldericum Ducem VVirtembergensem, & Mariam Hẽrici Ducis Brunswicensis vxorẽ, Henricus ex secunda vxore Eua (alijs Barbara) Ioannis Salmei filia genuit Georgium, qui patri in Comitatum Montisbeligardi successit.

GEORGIVS Comes VVirtẽbergẽsis, & Mõtisbeligardi, dominus supremus Hericurię princeps pacis & iusticiæ amantissimus, vereq; pater patrię, grandeuus ex consilio Christophori fratruelis, duxit in vxorem Barbaram, Philippi Lantgrauij Hassiæ filiam, quæ ei peperit Fridericum, qui patri successit, & Euam Christinam posthumam, quæ Kirchemij obijt virgo 16 annorum 5. mensium 7. dierum, Anno 1575. Georgius in fata concessit Bipontij, Anno Christi, 1558.

FRIDERICVS patri successit in Comitatu VVirtẽbergẽsium & Montisbeligardi, duxit in vxorem Sibyllam Ioachimi Ernesti Principis Anhaltini filiam: Ludouico Duci VVirtembergico patrueli, nulla mascula prole superstite defuncto, successit in Ducatum VVirtembergensem.

COMITATVS BVRGVNDIÆ, VVLGO *LA FRANCHE COMTE.*

NICOLAVS Vignierius Barrensis ad Sequanam, in rerum Burgundionum Chronico scribit, post annum a Christi nato D.CCCLXXXVIII labascẽte Regum ex Caroli Magni, agnatione in Gallijs maiestate, Burgundiæ partem illam, quæ est cis Ararim (quàm inferiorem antiqua monumenta appellãt) Ducatum efficere cepisse: In Lugdunensi atq; Arelatensi Burgundia, Bosone authore & in Trans-Iurana, Rodulpho Chonradi filio, duo Regna constituta fuisse, quæ in vnum tandem coaluerunt, ex cuius postea dissolutione Comitatus Burgundiæ superioris. Moriennæ siue Sabaudiæ: Prouinciæ Arelatensis atq; Viennæ siue Delphinatus emerserunt, nec longe ab illis interuallo Ducatus Burgundiæ minoris quàm Nuitlandiam vocant. Hæc tabula superiorem Burgundiam siue Comitatensem, quàm vulgo *la Franche Comte* vocant exhibet. Regio collibus, vitiferis tamen turget, & multa in ea loca, agro vbere gaudent, pecori alendo & fœcundo sementi commoda sunt, nascitur enim ibi triticũ purũ, siligo, hordeũ, auena, faba miliũ & alia legumina Iumentorum & pecudum passim summa fertilitas, arborum haud minor fecunditas, vinetis abundat vini laudatissimi feracibus. Regio ferè vndiq; fluminibus irrigua est, vti sunt Alduasdubis, Cella, Lupa, Languium & alij: Lacus multi sunt. Inter Nozeretum & Ripariam est lacus Bonuallis, qui septimo anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, deinde iterum emergit. Montium huius regionis præcipuus est Iura, qui Heluetios & Sabaudiam spectat, & Vogeius qui hanc Prouinciam a Lotharingia disterminat, ij tamen montes pecori alendo non incommodi sunt: si quis nemoribus oblectetur, habet quocumq; se vertat, montes siluosos: ferri fodinę sunt iuxta Fani Hippolyti oppidum. Marmor & Alabastrites in Dolano & Fani Lotharij pago effodiuntur & aliud Marmoris genus ad vrbem Salinas. Thermæ quoq; medicatæ aquarum calidarum Luxouij oppido scaturiunt.

VESONTIO Ciuitas est Imperialis libera, Comitatus Burgundiæ Metropolis: olim Chrysopolis dicta fuit, quod eius portæ puro spissoq; auro obductæ fuerint: sita est commodo fertiliq; territorio, circumdata enim est ditibus colliculis, qui vinetis consiti sunt, & pulchris profundisq; saltibus: Aldua dubis fluuius ipsam intersecat, eiusq; potiorem partem concludit, reliquam partem, ad portam qua Dolam itur, fluuius non alluit. fructus dulces gignit territorium, aucupio captaca: o;, venatica in ciuitate vili vendũtur: pro [illegible] ræo totius Prouinciæ haberi potest. Etsi autem Vesontio Monarchiæ sedes non fuerit, vt fuit Roma, attamen in ea fere nulla magnificentia præstantia publica ædificia fuère, quæ nõ & Vesontioni essent. quorum adhuc vestigia extant, nempe Chamars quid Campus Martis est, Chandiane qui campus Dianæ, Chamuse qui campus Musarum, Challu qui campus Lunæ, Roremont qui auroræ mons columnæ veteris lapidis non satis cogniti fusiles esse putantur, & alia rara. DOLA vrbs est, territorio diuite fertili & aere peramœno, salubriq; sita, caput est propemodum totius Comitatus, propter Parlamentum (vt vocant) omnis eius Prouinciæ. eruditis prudentibusque viris claro disciplinarum studijs per Iesuitas fulget, maxime vero iurisprudentiæ Academia, quàm vndiq; exteri, præsertim Germani frequentãt, Alduasdubis fluuius in duo brachia diuisus inferiorem eius partem quasi vlnis cõplectitur mœnibus octoq; propugnaculis altissimis, ex quadrato lapide cõstructis & editissima summi Templi, Turre munita longeq; firmissima est. NOZERETVM oppidũ est, Gilbertus cognatus eius ciuis, Nucillum dictum fuisse ait, à nucibus auellanis, ibi crescẽtib⁹, sed Ludouic⁹ Princeps Cabillonius, ab expeditione Hierosolymitana reuersus, motus reuerẽtia, erga verbi celestis incarnationem, Nazareth id dici voluit cum id muris cinxit. ornatum est Templis & Palatio Principis Auraici & ciuium domibus magnificis: celebre est propter nundinas & mercimonia quæ in eo fiunt. SALINAE vrbs est in valle sita, in ea fons est, è cuius aqua salem excoquũt candore præstantissimum, quem in panis formã (quę Salinia vocãt) efformatum, in finitimas regiones, Heluetiam pręcipuę, frequẽtib⁹ cur-

ribus

BVRGVN
DIÆ
Comitatus
La Franch
Comte
DVCA TVS BVRGVNDIÆ PARS
LOTHA RIN GIA PARS
BAU DIÆ PART
Alsatiae Pars

ribus exportant, itaq; salis negociatio maximum Comiti Burgūdiæ vectigal parit. Sant Amouri Fanum, oppidum est, dominum agnoscit Philibertum Baumium Montisfalconeti dominum, & nobilem virum Ioannem baumium: in tres summas iurisdictiones quas Bailliuatus vulgo nominant distinctus est Comitatus Burgundiæ: superioris sedes est Vesulij, alterius quam inferiorem vocant, sedes est Polignij, tertiæ quæ minor est Dolæ. in superiori iurisdictione vrbes sunt, Cronvum, Monbozum, Paluiera, Portus ad Sonam, Fanum Iustini Falcogneyum & aliæ: in inferiori sunt Salinæ, Arbosium, Polignium, Nozeretum, Ponterlium, Orgeletum & aliæ.

Comitum qui huic Prouinciæ præfuerunt series hæc est.

FRIDERICVS eius nominis primus, Romanorū Imperator, repudiata priore sua coniuge, duxit Beatricem Reginaldi Comitis superioris Burgundiæ & regni Arelatensis heredē, cui successit in Imperio Hēricus eius filius. in opes ditionesq́, autē quas Beatrix in Burgundia habuerat, successit Otho eius filius ordine tertius ab Henrico fratre, quibus Palatini & regni Arelatensis titulos adiunxit. Othoni successit Beatrix filia, quæ Othoni Meraniæ ad Arhesim in Alpibus Duci nupta, ei peperit Othonem: huic successit Aliza siue adelidæ filia, quę nupsit Hugoni Ioannis Burgundiæ Comitis filio natu maiori, illiq́, iura titulosq́, Comitatus & Palatini Burgundici (quo pater Ioannes auusq́, Stephanus abstinuerāt) detulit: eis successit Othelinus siue Otho filius qui Mathildem Roberti Atrebatum Comitis ad Curtracum cæsi filiam vxorem ducens, nactus est Comitatū Atrebatensem quamuis Roberto, ex filio eius Philippo mascula proles superesset. Othelino successit Iohanna filia quę nupta erat Philippo Franco Pictonum Comiti (qui postea regnū Frācorū adeptus est) cognomento longo, hic filiam natu maximam Ioannā, elocans Eudoni Burgundię Duci eā dotauit Comitatu Burgundię in quē ea virgo successerat, defuncto Othelino siue Othone auo materno & Roberto auunculo, qua ratione Comitis & Palatini Burgundici simul cum Ducatus, titulos primus gestauit Eudo, cui successit Philippus, ex Philippo filio nepos, quo sine liberis defuncto, Rex Francorū Ioannes Ducatū Burgundiæ filio Philippo qui Audax dictus fuit concessit, sed in Comitatum Burgundiæ Atrebatum... successit Margareta, alia Regis Philippi longi filia, quę nupta erat Ludouico Niuernensi Flandriæ Comiti: huic successit Ludouicus Malanus filius, cui nata est Margareta filia, hanc in vxorem duxit Philippus Burgundiæ Dux, cognomento audax, huic ordine successere Ioannes intrepidus filius, & Philippus cognomento bonus ex filio Ioanne nepos, hic post se reliquit vnicum filium Carolum qui Bellator dictus fuit. & ad Nanceium ab Heluetijs victus & occisus est, relicta post se vnica Maria, quā duxit Maximilianus Austriacus, Imp. Friderici tertij filius, qui post patrē Imp. fuit, & ex Maria vxore procreauit Philippū (qui ducta in vxorem Regum Hispaniarum Ferdinandi & Elisabethę filia Iohanna, Hispaniarum Rex fuit) & Margaretam quæ primum fuit desponsata Carolo Regis Ludouici XI. filio, sed post decennium a Carolo tūc ... Franco ... um repudiata nupsit Ioanni Ferdinandi Hispaniarum Regis vnico filio, quo ext... o elocata est Philiberto Sabaudiæ Duci, ex quo prolem nullam edidit. Philippo Hispaniarum Regi ex vxore Ioanna nati sunt Carolus qui patri in Comitatum Burgundiæ successit & Romanorum Imp. fuit eius nominis quintus: Ferdinandus cui Archiducatus Austrię in partem hereditariam obtigit, & post Carolum fratrem Imp. fuit: Eleonora quæ primum nupta fuit Emanueli Lusitaniæ Regi, deinde Regi Francorū Francisco primo: Isabella elocata fuit Christierno secundo Daniæ Regi: Maria, quam in vxorem habuit Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex: Catharina, posthuma matrimonij vinculo iuncta fuit Ioanni tertio Lusitaniæ Regi. Carolus V Imp. duxit in vxorem, Isabellam, Emanuelis Regis Lusitaniæ filiam, quæ ei peperit Philippum Hispaniarum Regem & Mariam quæ elocata fuit Imp. Maximiliano eius nominis secundo patrueli. Philippus Rex Hispaniarū primam vxorem duxit Mariam Ioannis Regis Lusitaniæ filiam, quæ ei peperit Carolum, in ipso ætatis flore extinctum: secunda vxor Regis Philippi fuit Maria, Angliæ Regina, Regis Henrici octaui filia. Maria defuncta duxit Rex Philippus Isabellam Regis Francorum Henrici II filiam quæ ei peperit Isabellam, & Catharinam quæ nupsit Carolo Emanueli Sabaudie Duci, quarta Regis Philippi vxor fuit Anna Imp. maximiliani II filia, quæ ei peperit Ferdinandum, qui infans, Iacobum qui nouennis mortuus est, Philippum qui natus est Anno a nato Christo cIↄ D.LXXVIII.

SABAVDIÆ DVCATVS, VVLGO *LE DVCHE DE SAVOIE.*

BELLEFORESTIVS dicit eos qui non hallucinantur, estimare nomen Sabaudiæ à vadis Sabatijs deriuari, alias enim necesse fore in illorum leuem credulitatem incidere, qui dicũt Beraldum aut Beroldum Saxonem, illustris Sabaudię Principum prosapiæ authorem, huic Prouinciæ id nomen indidisse, cum eius vias angustiasq; aperuisset peruias tutasq; fecisset, à latrocinijs quibus infamis erat. Aêr regionis purus est, solumq; fœcundum, à ripa præcipue Heluetiorum secundum Lemani lacus tractum, qui ab Atuacis populis *dievnas* vulgo vocatur, terra ibi amœnissima & fertilis est, præter cetera, vinum profert generosum. Ripalium seu Riualium à ripa lacus quod dicitur: pascuis vbertimis ad omne animantiũ genus enutriendum, præstat huius terre gleba circa Alpes Graias, quæ S. Bernardi mons minor appellãtur, idq; ideo fieri aiunt, quod in occasum vergens sol, obliquis suis radijs, eorum montium latera percutiens, virum plus habeat. Vltra verò eas Alpes, dum Cinesio monti appropinquatur, nec pascua, nec virescentia vlla cernuntur olera, cùm perpetua niue tectus, is mons, ab albedine Alpium nomen non im̃erito sustineat, rupibusq; ac frigore rigescat. Fluuij hunc Ducatum rigantes sunt Doria Arbua, Isara, Danius, Arar, quem vulgo Sagonam nominant, qui Rhodano miscetur, & ipse suis aquis hanc terram humectat. Montana admodum est Regio, præter Claudij montẽ & Iurassum, quos in Antuatibus attollit, Pæninæ Alpes in Veragris in im̃ensum ascendunt, nunc S. Bernardi mons maior dicuntur: in Salassijs Grayæ Alpes extant, nunc S. Bernardi mons minor, & Siluius mons. Sub his in Morienne Comitatu Alpes Cottiæ sunt, hodie mõs Senis Gallicæ dicitur id est, Cinesius mons, olim Vesulus dictus: & Agnellus collis, petrã habẽs pertusam, per quam ex Gallia in Italiã patet iter. Sunt mõtes isti, plerumq; glabri adeo, vt nec frutices quidem, nec arbores ferant, im̃enso algore ob altitudinem rigentes. Sabaudiæ regionem, veteres allobrogum ditionem vocauere, continetq; totum eum tractũ quem olim Sabbatij, Ingaunij, Intimilij, Hiconij, Tricorij, Vocontij, Lepontij, Latobrigi, Medualli, Centerones, Catoriges, Veragri, Nantuatij, Salassi, Tharentasij, & Seduni occupauere, hodieq; mutatis nominibus his regionibus (vt populares indigene eas nominant) comprehenduntur, Sauoia, Comitatus Geneuensis, Marchizatus Susæ, Comitatus Morieñæ dominia de Tharẽtaise, Brengeois, *Foucigni, Chablas, Val doste, Pais de Vaul de Gex,* aliæq; noñullæ habet Sabaudiæ Ducatus sub se Pedemontanam regionem insignitam, Principatus titulo, item regionem Bressianam, in qua sunt Comitatus Varas, *Monreueil. Pont de Vax, Bage*... Antiquorum monumentis constat, totum hunc tractum olim Regni titulum habui[t], idq; temporibus Hanibalis, qui à Bronco & eius fratre, de huius tractus dominatu disceptantibus, arbiter factus, discordiam sedauit. maioriq; natu, qui à iuniore regno pulsus erat, Imperium restituit vt refert Liuius lib. 2. Betulum (aut vt alij legunt Bituitum) eorum Regem à Q. Fabio Maximo captum scribit L. Florus. CHAMBERIACVM vulgo Chamberi Sabaudiæ est Metropolis, sita in Regione antiquorum Antuatum, alijs omnibus Sabaudiæ vrbibus excellit, in ea Principes Sabaudiæ fere degunt moramque trahunt, & in ea sedem Tribunalis Prouinciæ (Parlamentum vocant) collocarunt. FANVM Ioannis morienne, Tharentasia, Bellayum, Anicvum, Mont-Melianum, oppida sunt, sicut & Bressa quod aliqui Forum Segusianorum esse volunt.

Principum & Ducum Sabaudiæ series hæc est.

BERALDVS Hugonis Saxonię Ducis (qui Othonis II. Cæsaris frater fuerat) filius, solũ patrium vertere coactus, in eam Burgundiæ Transiurensis partem se recepit, quę inter Allobroges Comitatus Motienne vocatur, cuius etiam Comes dici & haberi cepit, benificio eius Regis qui eo tẽpore Burgũdiæ præerat. HVMBERTVS cui à candore manum cognomentũ datũ fuit, patri Beraldo successit, Comitatũq; quem possidebat in feudum perpetuum ab Henrico Imp. accepit, per vxorem Adelbidam filiam heredemq; Marchionis Segusiani, eundem Marchionatum obtinuit, quem suo Comitatui Morianensi adiunxit.

Amædeus

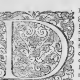

SABAVDIA
Sauoye
Gallice
LANGVEDOCIÆ PARS
Occidens
Ducatus Burgundiæ Pars
Septentrio
Prouincia Pars
DELPHINATVS PARS
Com Burgundia
Heluetiæ pars
VALESIÆ PARS
Pedemontij Pars
Rhodanus flu
Lion
Vienne
Romans
Chalon
Grenoble
Chamberi
Geneue
Sesteron
Ambrun
Gap
S. Laurens
Bourgoinn
La Tour du pin
Pont d'ain
S. Iulian
Clerumbe
Conpesiere
Veri
Salanche
Pierre
Tarentaise
Pont d'Uafry
S. Magdalena
S. Michel
Briançon
La Graue
Martinach
S. Bernard
S. Petro
Augusta
Susa
Luserna
Haren
Sitten
Lasanne
Nione
Scala Mil com
3 6 9 12

AMEDAEVS patri Humberto successit. HVMBERTVS eius nominis secundus post patrem Amedeum, Moriennæ Comes & Segusianorum Marchio fuit. AMEDEVS secundus pro Moriennæ titulo, ab Henrico V. Imp. obtinuisse dicitur, vt primus Sancti Imperij Comes nominaretur. Lausañam obsedit An. C. 1141 Chonrardo Imp. & Ludouico Francorū Regi belli sacri causa, cum copijs in Asiam traijcientibus, comitem se adiunxit. HVMBERTVS tertius Amedeo patri successit. THOMAS Pedemontanum Principatū armis sibi parauit, reliquit post se Amedeum, qui patri successit. Amedeus tertius Vallem Augustam, Petiam & Chablasij Principatum sibi quæsiuit Valesios, Sedunenses, vicinosq́; populos domuit. Bonifacius qui Amedeo patri successit, prælio ab Astensibus victus & capt⁹, ex maximo inde concepto dolore obijt, nulla relicta sobole. Petrus Bonifacij patruus nepoti successit, inter sui seculi Duces, bellica virtute comendatus fuit, Principibus Zeringensibus tractum Aueticū siue Vallensem, omniaq́; oppida quæ ad lacum Lemannum sunt, eripuit. Philippus fratri absq; liberis mortuo successit. Amedeus eius nominis quart⁹, Philippi ex fratre Thoma nepos, à rerum ab eo gestarum magnitudine, Magni cognomentū habuit, eius vxor fuit Sybilla Baigei Comitis, & Bresse domini filia & heres. Eduardus Amedeo patri successit. a Guidone Viennensi Delphino, insigni clade affectus, reparandarū virium causa in Galliam profectus, Lutetiæ obijt, vnica superstite filia quæ Britanniæ Duci nupta erat. Amedeus quintus Eduardo fratri successit, nam ei parere malebant Sabaudi quam Eduardi filiæ, bellum cum Delphinatibus gessit. Amedeus sextus Amedeo patri successit, cognomentū Comitis viridis habuit. Amedeus septimus Niceę Insubrum Principatum, absq; bello quæsijt, eo nimirum à ciuibus accitus, qui à Ladislao Rege Neapolitano defecerant, a Valesijs superioribus insigni clade affectus fuit.

Amedeus octau⁹ patri Amedeo successit, prim⁹ Ducatus titulo honorat⁹, rerū mūdanarū fuit tedio affectus, se monasticę vitæ Ripalię ad lacū Lemānū addixit: Eugenio papa in Concilio Basiliēsi dānato, ex monacho Pontifex factus, Felicis nomen assumsit. Papatum postea Nicolao cessit. Ludouicus patre monasticā vitā profitente secundus Dux Sabaudiæ fuit. Frater verò eius Philippus Comitatū Geneuensem tenuit, Ludouicus sex filios reliquit. Amedeus patri Ludouico successit, ei nupta erat Isabella Regis Francorum Ludouici XI soror. Philibertus adhuc infantulus, Amedeo patri successit, sub tutela Isabellę matris quæ quod Caroli Burgundiæ Ducis (qui bellator dictus fuit) conatibus faueret, Heluetios, confederatos in se ita concitauit, vt ei omnia fere oppida, quæ in tractu Auentico, & lacui Lemanno adiacent, eripuerint sibiq́; asseruerint. Carolus Philiberto fratri successit, eiq; vix quadriennio superstes fuit. Carolus secundus in baptismate Ioannes carlus nuncupatus patri Carolo successit, mortuus septennis. Philippus Bengiaci Comes Bresiæ dominus Amedei noni frater, agnatorum obitu, iam senex Sabaudiæ Ducatum nactus est.

Philibertus pulcher patri Philippo successit, duxit in vxorem Margaretam Imp. Maximiliani primi filiam, quæ primum desponsata fuerat Carolo Regis Francorum Ludouici [illegible] filio, qui Carolus Rex factus, eam repudiauit, deinde Ioanni Ferdinandi Hispaniarum Regis filio vnico quo intra añum mortuo Duci Philiberto nupsit cui prolem non peperit, Dux Philiberrus in flore iuuētutis decessit sepultus in Breueto cænobio ab vxore magnis sumptibus extructo. Carolus post Philibertum fratrem, Dux Sabaudię fuit, à Bernatibus Geneuam defendentibus, male mulctatus à Rege Francorum Francisco primo nepote, ex sorore, maxima Principatus sui parte spoliatus fuit, ditioneq́; patria eiectus, eius vxor fuit Beatrix Emanuelis Portugalię Regis filia cuius sororem Imp. Carolus quintus in vxorem duxerat cui Carolo cum Carolus propter affinitatem adhereret Regem Franciscū nepotem eare offendit. Emanuel Philibertus patre Principatu eiecto, militauit Imperatore Carolo quinto bello Germanico, & Philippo Hispaniarū Regi eius filio ad Quintinianum, duxit in vxorem Margaretam Regis Henrici secundi sororem, qui ei pacis initæ cū Philippo Hispaniarum Rege nomine, restituit Sabaudiam & Pedemontium. Carolus Emanuel patri Emanueli successit, seq́; inscribit Ducem Sabaudiæ, Pedemontij Principem Marchionem Susæ Comitem Moriennæ, Tharentesiæ, Brisgoiæ, Bressæ, Geneuæ, natus est, Anno Christo 1561. baptisatus autem sexennio post Thaurini, duxit in vxorem Catharinā minorem natu Regis Hispaniarum Philippi secundi, filiam.

NVITLANDIA, VVLGO
NVCHT AVI VCHTLANT.

E BVRGVNDIAE nomine, Burgundionibus, & eorum Regibus dictum est, in descriptione Ducatus Burgundiæ, vbi Regum Burgundiæ nomina recensentur, in descriptione Comitatus Burgundiæ aliquid dictum est, de Arelatensi Regno, cuius primus Rex fuit Boso, ab Imperatore Carolo Caluo Rex factus, in gratiam Hermingardis eius vxoris, quæ Imperatricis soror erat & mentio quoq; facta est Regni Trans-Iurani, quod Rodulphus Chonrardi filius erexit, cuius regni cum Nuthlandia (quæ hac tabula describitur) pars fuerit, de Regni Iurensis institutione & regibus, qui ei præfuerunt & quo deuenerit, dicendum est. De regno itaque Transiurano & eius Regibus scribit Nicolaus Vignierus Sequanus in rerum Burgundionum Chronico. Regna quæ Caroli Crassi imperio, vt in vna compage colligata erant, eius interitu velut herede legitimo destituta, repente adeo (quemadmodum tradit Regino) dissoluta sunt, vt quæque sibi dominum propriumq; Regem, è penu suo creare, naturalesq; dominos non amplius respicere fas esse duxerint: hac ratione cum noua Regna multis in locis emerserint, vnum illorum fuit, quod Rodulphus Chonrardi cuiusdam Comitis (cui secundum Annales Paternacenses cognomentum fuit à Stratlingen Arce) filius, Hugonis autem Abbatis nepos, in ea Burgundiæ parte, quæ trans Iuram ad Alpes vsq; protenditur, ideoq; Transiurensis dicitur (cui Comitis nomine post patrem præerat) Anno 888 erexit: incolarum populorumq; animis sibi conciliatis, adeo vt ab ijs Regem, illius Burgundiæ se salutari, Regioq; more coronari curauerit: nec eo sane contentus, vicinorum Burgundionum, Lotharie̜siumq; animos legationibus in se conuertere tentauerit, id quod Arnulpho Imperatori tantopere molestum fuit, vt ad eum depellendum nihil non sibi tentandum esse duxerit. Ille verò ita perite sibi prospexit, vt locorum asperitate & difficultate tutus, hostium suorum conatus omnes semper eluserit, feliciterq; repulerit. nec dissimulandum Burgundiæ regnum quale sub prioribus Regibus fuerat, in tres Principatus hoc seculo distributum fuisse. Quidquid enim à Iura monte ad Alpes vsq; excurrebat, vbi quondam Heluetij, Rauraci & Allobrogum pars, hodie verò Saubaudiæ Ducatus, ac Vchtlandia, Brisgouia, Suntgouia, Cremerlandia, & Tigurinensis præfectura, siue Heluetiorum hodiernorum pagi tenent, Regno Iurensi quod ab ipso Rodulpho inchoatum fuit, comprehendebatur, nec enim sibi adhuc adiecerat Burgundiam superiorem, quæ Iura & Vogeso montibus includitur, vbi hodie Vesontio, Tullum & Dola vrbes, sub Comitatu Burgundiæ re-ctantur, in quam Richardum Burgundiæ Ducem eiusq; filios ius suum aliquamdiu exercuisse nonnulla testimonia indiciaq; fidem faciunt. Tertium verò principatum, Burgundia inferior, quæ Prouinciam Arelatensem Massiliensemq; ab Alpibus ad Rhodanũ vsq; continet, constituebat, cui Boso eiusq; filius & Hugo postea, atq; etiam Carolus Constantinus, Ludouici orbi filius, Viennæ præsertim præfuerunt: Rodulphus ex Adelaide quadam reliquit Rodulphum secundum & Agnetem quæ Bertoldo Brisgouiæ Comiti collocata fuit.

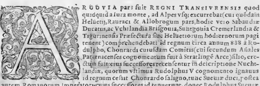
RVDOLPHVS is duxit in vxorem Bertham Bertholdi Sueuiæ Ducis filiam. Italiæ regnum tenuit, ab italis Berengarij Tyrannidis pertæsis in Italiam vocatus, sed eum Hugo Arelatensium & Viennæ Comes Italia excedere coegit: postea autem compertum habens, Rodulphum in Italiam reuocari, vt eum auerteret, quidquid ipse in Gallia vrbium finiumq; obtinebat ei tradidit. Mortuus est Rodulphus secundus, Añ̃o 937. relicto filio Chõrardo paruulo. Chonrardus ab Othone Imperatore dolo captus & detentus fuit: duxit Mathildẽ Lotharij Franciæ Regis sororem, eiusq; nomine Lugdunensem ciuitatem à Rege Lothario obtinuit, mortuus Anno 990, superstite Rodulpho filio. Bertha quæ Odoni Carnutum Comiti cognomine Campano nupsit Gisla siue Gisala, quæ primis nuptijs, Erinistum Sueuorũ Ducem, Alberti Marchionis Austriæ fratrem, coniugem habuit: illo autem mortuo Conrardo Salignio tunc Franconiæ Duci & postea Imperatori iuncta est. RODVLPHVS, cui Hermannus contractus ignaui cognomen adscribit, sobole destitutus, cum

sibi

NVITLANDIA
vchtlandia
Occidens
Oriens
Septentrio
SABAV
DIÆ
PAPS
COM
BVRGVNDIÆ
PARS
Lacus Lemanus
WAL
LIS
Ita
Liæ
Pars
Ar
go
via
Pars
Bern
Basel
Solaturn
Friburg
Plaffey
Thun
Lucern
Keiserstul
Pontarlier
Columbier
Granson
Iverdon
Moudon
Lorbe
Biel
Wangen
Sitten
Leuck
Gamsen
Walters
Wyssenburg

sibi fatalem horam addesse sentiret, ac propensior esset, in Chonrardum Imperatorem qui sororem eius Gisalam duxerat, quam Odonem secundum Campaniæ Comitem, qui ex altera sorore natus erat, ipsum Chonrardum eiusq́, filium Henricum Regem, Regni opumq́; suarum heredes successoresq́; testamento instituit, ad eosq́, moriens Diadema ceteraq́, regni insignia transmisit. Cæsari postea totam Burgundiam (qua Odonem expulerat, qui eam se absente occuparat) in suam fidem recipienti, vrbium Proceres exemplo Lugdunensis Pontificis dicto audientes extiterunt, præsidia suis arcibus receperunt, & vt fidem suam oppignorarent, obsides præbuerunt, adeo vt illa Burgundia, quæ 154. ante annos in vno Rodulpho regnum esse ceperat in alio esse desierit, iurisq́, Germanici facta fuerit: Ab eo enim tempore, non solum ipse Conrardus, sed etiam posteri eius, Regni Burgundici & Arelatensis iura titulosq́, sibi semper vindicarunt, quamuis sub ipsis, vel a Regum qui eos præcesserunt temporibus, illud in multos variosq́, Principatus dissectum fuerit, qui suis proprijs Comitibus parebant, & regebantur: Maior enim Alpinarum gentium pars, sub Humberti Beraldi filij regimine iam constituta erat: VVidonem vero, cui crassi cognomen fuit Comitatum Viennensem (nunc Delphinatus est) obtinuisse: Arelatensem autem Prouinciam suos proprios Comites etiam habuisse, omnes consentiunt, inter quos Vdonem Rodulphi Regis sororium, maiorem eius partẽ occupasse Lazius affirmat. Illi autẽ omnes in fide obsẽquioq́, Germanico Augustorum ad Henrici quarti vsque tempora, permansisse creduntur quo tẽpore occasione bellorũ ciuiliũ, dissidijq́, exorti inter Cæsarem & Romanos Pontifices iugum Germanicum excusserunt, ditionesq́; quas quisq́, vel occupabat vel obtinebat, suo proprio, non autem alieno iure auspicijsq́, regere cepit. Rodulphus autẽ Sueuiæ Dux, factione Romani Pontificis & quorundam Principũ, Imperator aduersus Henricum quartum creatus, Sueuiæ Ducatum, cui Nuitlandia siue Burgundia minor adiuncta erat (adeo vt inde Burgundiæ Ducis titulum cum Sueuico gereret) Bertholdo Zeringensi eius nominis secundo resignauit: Henricus vero ex Italia reuersus, vtrumq́, eo Ducatu vi armisq́, spoliat & ipsum Fridericum à Stauffen, cum altera filiarum suarũ Agnetæ dotis nomine attribuit. Quod licet mortis occasionem eodẽ anno Bertholdo præbuerit, nihilominus Bertholdus filius eius, istius nominis tertius, quem ex Richamara priore coniuge sustulerat, iuri paterno nunquam renunciare voluit: Ex quo ab eo tempore Duces Zeringenses non solum Ducum, sed etiam Regum Burgundiæ & Arelatensium titulum suis alijs titulis semper addiderunt: sed ea lis quæ magnis odijs inter Fridericum à Stauffen & Bertholdum Zeringiæ Ducem, ob Ducatum Alemaniæ perseuerabat, Imperatore arbitro ita composita est, vt Friderico tota Sueuia, Bertholdo autem Brisgoię ciuitates, & nonnullę Prouinciæ quę in Alsatia existunt, cum Nuitlandia & Præfectura Tigurinensi (quam Aduocatiã tunc dicebant) & titulo Burgundiæ Ducis remanerent. Sed ex Annalibus Friburgensibus constat Zeringenses Principes non solum Ducis, sed etiam Regis, aut potius Rectoris Burgundiæ & Arelatensis titulo vsos fuisse. Bertholdo tertio successere Bertholdus IV filius & Bertholdus V (cui [illegible] fuit cognomen) titulum gessit Ducis Zeringiæ, Brisgoie, Vchtlandiæ siue minoris Burgundiæ & Comitis tractus Auenticensis: cuius posteri ex sororibus, partim Austraicis Principibus, partim Saubaudis quidquid iuris in minore Burgundia possidebant vendiderũt. Anno autem 1473 grassante bello inter Heluetios & Burgundiæ Ducem Carolum, qui bellator dictus fuit, Isabellæ Philiberti Ducis Sabaudiæ matri (quod Burgundi conatibus faueret) Heluetij omnia fere oppida quæ in Tractu Auentico & Lacui Lemanno adiacent eripuerunt. BERNA inclyta vrbs est, eam condidit Bertholdus Zeringiæ Dux V huius nominis, & vltimus offensus nobilitati, cuius fraudibus filij ipsius veneno in pueritia necati erãt ideoq́, vrbẽ à se condita Imperio Romano attribuit, libertateq́, donauit. Situs vrbis est in peninsula, quã facit Arola amnis nauigabilis: solũ habet omniũ rerũ præterquam vini ferax: in clientela Comitis Sabaudię fuere Bernates, sed ob ei bonã pręstitã operam contra Burgundũ, libertati sunt restituti. FRIBVRGVM oppidum ad Sanam fluuium, à Bertholdo IV Zeringensium Duce paucis annis, ante Bernam conditum est, mirabilem situm obtinet, partim enim impositum est monti præcipitibus petris suffulto, partim iacet in valle, accliuis montibus clausa, circumfluitq́, montem, in imo per desidentem ciuitatem amnis mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipiti rupe, vbi olim Arx fuit, à qua temporum successu creuit ciuitas ipsa, supra & infra. Oppositi montes sustentant mœnia, tametsi in orientali monte, nullæ fere domus, præter munitiones existant. Quocunq́ pergis in ciuitate est tibi, vel ascendendum vel descendendum. Profert terra omnia necessaria præter vinum.

ARGOVIA, TIGVRINENSIS PRAEFECTVRA, ET TVRGOVIA.

ARGOVIA pars fuit REGNI TRANSIVRENSIS quod quidquid a Iura monte, ad Alpes vsq; excurrebat (cui quondam Heluetij, Rauraci & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudiæ Ducatus, ac Vchtlandia Brisgouia, Suntgouia Cremerlandia & Tigurinensis Præfectura siue Heluetiorum hodiernorum pagi tenent) comprehendebat: id regnum circa annum 838 à Rodulpho, Chonrardi cuiusdam Comitis (cui secundum Añales Paternacenses cognomentum fuit à Stratlingē Arce) filio, erectum fuit: eius successores recensentur in descriptione Nuchtlandiæ, quorum vltimus Rudolphus V cognomento ignauus id regnum cessit Chonrardo saligno, tunc Sueuiæ duci, postea autem Romanorum Imperatori, cuius successores id tenuerunt, donec Rodulphus Sueuiæ Dux, factione Romani Pontificis & quorundam Principum, Imperator aduersus Imp. Henricum quartum creatus, Sueuiæ Ducatum, cui Nuchtladia siue Burgundia minor adiuncta erat (adeo vt inde Burgundiæ Ducis titulum cum Sueuico gereret) Bertholdo eius nominis secundo resignauit. Henricus vero ex Italia reuersus vtrumq; eo ducatu vi armisque spoliauit, & Friderico à stauffen cum altera filiarum suarum Agnete, dotis nomine attribuit, quod licet mortis occasionem eodem anno Bertholdo præbuerit, nihilominus eius filius, istius nominis tertius, quem ex Richamara priore coniuge sustulerat, iuri paterno nūquam renunciare voluit: sed litem quæ magnis odijs inter eum & Fridericum à stauffen ob Ducatum Alemanniç perseuerabat Imperatore arbitro, ita composita est, vt Friderico totā Sueuiā, Bertholdo autē Brisgouiæ ciuitates, & nonnullç Prouinciæ quæ in Alsatia existunt cum Nuitlandia & Præfectura Tigurinēsi (quā Aduocatiam tunc dicebant) & titulo Burgūdiç Ducis remanerent. Sed ex Annalibus Friburgensibus constat, Zeringenses Principes nō solū Ducis, sed etiam Regis, aut potius Rectoris Burgundiç & Arelatensis titulo vsos fuisse. Chonrardus post Bertholdum III Zeringiæ Dux fuit, à Friderico Sueuiæ Duce qui postea Imperator fuit bello pressus & Tiguro expulsus fuit, & Zaringiæ castellū extortum, quod vt recuperaret, Comitatum Hapspurgensem Sueuo tradere coactus est. Bertholdus IV mortuis omnibus suis fratribus, toto Zeringensi Principatu potitus est: eiusq; & minoris Burgundiæ Dux ac Rector nuncupatus fuit, necnon etiam Geneuæ & Losannç Princeps. Bertholdus V. cognomēto diues habuit, titulumq; gessit Ducis Zeringiæ, Brisgoiæ, Vchtlādiæ, siue minoris Burgundiæ & Comitis tractus Auenticensis: Præfectus Turgouiæ ab Imp. Othone quarto institutus, Princeps opibus & potentia florens, in principatu suo augendo plus æquo cupidus lares suos ditionesq, in Burgundiam vsq, propagauit, vnde Baronum & nobilium, quos præter æquum & fas spoliauerat, coniuratione in se concitata, Vchtlandia excessit, Bernamq; ciuitatem Friderico II Imp donauit: Villingam oppidum nemoris Hercinij condidit cœnobium item Omnium Sanctorum prope Oberkirchum, quod magnifice dotauit: ex vxore N Comitissa Burgūdiæ habuit Bertholdum & Fridericum, quorum alterum quidam Burchardum, alterum Adrianum nomināt: pueri à Burgundionibus veneno sublati & Soloduri tumulati. Bertholdi itaq; liberis defunctis, ipsius sorores quarum vna, nomine Agnes Egoni Comiti de Vrach & Furstēberg collocata erat, altera nempe Anna Sigismundum Comitem kiburgensem maritum, seu vt alij scribunt Vuernherum habebat; sororij sui hereditatem, inter se partiti sunt, adeo vt kiburgensis Vchtlandiam siue minorē Burgundiam, cum tractu Auenticensi, quo Episcopatus Geneuensis & Losanne comprehenduntur obtinuerit: Cetera vero quæ tum in sylua ingra, tum in Brisgouia & Sueuia Principes Zeringenses possederant: Egoni remanerent, qua ratione tam ipse, quam eius posteri titulo Comitum Friburgensium nominati sunt vsq; ad annum 1367. Porro Vuernhero kiburgensi, frater fuit Hartmannus senior nuncupatus, & filius Hartmannus iunior dictus qui anno 1263 obijt nullis superstitibus liberis, Qua de causa tota illius successio ad Hartmannum seniorem patruum redijt, cuius filiam vnicam & heredē Elisabetham in vxorem ducens Eberhardus Comes Hapspurgēsis (qui postea se mutato titulo Comitē kiburgēsem nuncu-

ARGOVIA
TVGVRI PRÆFE
Turgouia
Septentrio
Basel
Seckingen
Schafhausen
Zurzach
Keiserstul
Lauffen
Sueviæ Pars
Lacus Podamicus
Steckburn
Solturn
Bieln
Bern
Berna
Frutingen
Walenstat
Chur
Rhe
Via

nuncupauit, factus est dominus ciuitatis Friburgẽsis in Nuchtlandia cuius ciuitatis dominium Rodulpho Hapspurgensi postea vendidit. Eberhardus decedens post se duos reliquit liberos, Eberhardum & Hertmannum, quorum postremus à fratre postea fuit occisus, hic vero atq; eius posteri, partim Austraicis, partim Sabaudiæ Principibus quidquid iuris, in minore Burgundia obtinebant, tandem vendiderunt. TIGVRVM absq; omni controuersia, vna est è vetustissimis vrbibus Heluetiæ, domestici Annales tradunt sedecim annis, post Treuirorum vrbem conditam esse. Treuiros autem Trebetam Nini filium, Abrahami patriarchæ temporibus condidisse Marianus scotus in Chronicis memoriæ prodidit Tigurinorum quoq; mentio celebris est in Romanis historijs, quia & cum Cimbris aduersus Romanos militarunt, & Cassium consulem profligarunt, & postea à Iulio Cęsare bello Gallico victi & cæsi fuit: ab eo tempore vsq; ad Alemanorum irruptionem sub Romano Imperio Tigurũ fuit, post in Francorũ Regũ potestatem, & inde ad Imperiũ illud Germanorũ, quod Romani nomen & vmbram habet peruenit. Sunt à Regibus Francicis duo Collegia, virorũ vnũ, alterũ feminarũ Tiguri instituta, penes hæc olim maxima ex parte, Imperiũ vrbis fuit. Cæterũ in arce quæ ad Limagum edito loco sita olim fuit, Frãcorũ Regũ Præfecti habitarũt, qui collegiorũ & vrbis Aduocati erãt: post sub Germanis Imperatoribus iidem Præfecti dati sunt vrbi & collegijs, non tamen qui in Arce habitarent, nam hoc munus plerũq; Principes viri habebant. Cæterũ illis temporibus vrbs nihilominus suum consiliũ habebat virorũ triginta sex, è quibus duodecim quadrimestri tempore imperabant: fuit hæc forma circa annũ 1100. & durauit vsq; ad annũ 1336. quo tempore mutata est. Cæterũ illis temporibus paulatim vrbis libertas creuit atq; collegiorũ iugũ excutere cœpit: in his enim Pontificũ & Imperatorũ dissensionibus Tigurini Imperatorũ partes sequuti sunt, & Friderico Aenobarbo, Friderico II, Ludouico Bauaro adhæserunt, itaq; ab his priuilegijs & immunitatibus aucti sunt, præsertim à Friderico secundo, etenim hic mortuo Bertholdo vltimo Zeringẽsi Duce, collegiorũ vrbis Tigurinæ Aduocato, ciues in Imperij tutelã recepit, circa annũ 1218, ac postea multa priuilegia collegiorũ, & præterea ius eligendi Senatum, quod antea penes collegia fuerat in ciues transtulit, ac statuit ne vnquam liceat vrbem ab Imperio alienare: frequens mercimoniũ serici panni in vrbe fuit, multi etiam qui sericũ texerẽt sed quodã tempore quo cuncta infesta fuerunt, omne illud mercimoniũ Nouocomum, ad Lariũ lacum translatũ est. SALODVRVM vna est ex antiquissimis totius Heluetiæ vrbibus, & Treuirorũ soror dicitur, quorũ vrbem Nini seculo conditam esse vetusti Annales tradunt. Antiquitates vrbis indicant veteres inscriptiones Romanæ, quarum aliq; adhuc Saloduri extãt: Alemannicis autem & Hunnicis Francicisq; bellis, & incursionibus, in Galliam inclinante imperio, hæc quoq; vrbs cum pluribus alijs vastata est, cæterũ Francis rerũ potitis, denuo instaurata fuit & Episcopatui Geneuensi subdita, tradunt enim in Fano D. Victoris prope vrbẽ scriptũ esse: Acta sunt hęc regnãte Domitiano Episcopo Geneuẽsi, quo tempore etiam castrum Salodorense episcopatui Geneuensi subditũ erat, &c. Ceterum sub Germanis Imperatoribus, Salodurũ semper fuit in numero vrbium imperij sic tamen vti præcipuis priuilegijs & immunitatibus frueretur collegium Canonicorũ, cuius eadem pariaq; cũ Tigurinis priuilegia esse traduntur. Aduocatię huius vrbis sicut & aliarũ vrbiũ imperij in Heluetis fuit penes Duces Alemaniæ. VRBS Lucerna sita est ad fluuium Rusam, qua is effluit ex lacu amplo, & per quem ad tres pagos nauigatur ad pedem altissimi montis, quem Fractum montem, & Pilati montem vulgo nominant. Locus vrbi commodus est, quod hac iter sit in Italiam per Alpes Lepontias, quem montem S Gothardi hodie nuncupant, hinc merces ad Alpes subuehuntur, indeq; in Italiam clitellarijs iumẽtis, & vicissim Italiæ merces per lacum & Rusam fluuium in Rhenum, ac porro in Oceanum descendunt. Origo vrbis incerta est: vtrinq; ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt ciuium ædes) quæ ab Alemannis extructæ creduntur. Vrbs nomen accepisse videtur a Lucerna, quæ forte illic in vsum nauigãtiũ noctu ponebatur, atq; huic rei credibile est inseruisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontẽ hodie ab aquis nomẽ habet, qualis & Tiguri cernitur à fluctibus Vuellenberga dicta: Pharos antiqui turres huius generis appellarunt.

RHETHIA, VVLGO
Grawbund oder Churwalen.

HETORVM gens, quemadmodum scribit Iosias simlerus in
„ libro de republica Heluetiorũ, omnium consensu est anti-
„ quissima, nam aliquot seculis ante Christũ natũ, Thusci do-
„ mo pulsi à Gallis, Duce Rheto Alpes occuparũt, à cuius no-
„ mine nomẽ sibi tribuerũt. Late olim patuit Rhetia adeò vt
„ in duas Prouincias, nimirũ primam & secundam Romani
„ Imperatores, eã partiti sint: nam non tantum Alpinę regio
„ nes, sed ea quę hodię Sueuia appellatur maxima sui parte, &
„ Bauaria quoq, portio Rhetię fuit: Enimuero veterẽ illã ac
„ primã Rhetiam, constat circa Rheni fontes, Alpinum tractũ
„ non exiguũ complecti, & vicinas vtroq, ex latere valles. Gẽ
„ tes illę fermę omnes hodię ab Italis (quod a veteribus latine Cani dicti sunt) Grisoni idẽ
„ nẽpe significante nomine nuncupantur, eandemq́, appellationem Germani retinuere, &
„ Grawpundterer, Canos confederatos nominant: Nam quia Rheti hi non tantũ Heluetijs
„ fœdere iuncti sunt, sed ipsi quoq, vetustis fœderibus inter se obstricti, die Grawpundter
„ Cani federati, & simpliciter etiã Pundter ab Heluetijs appellãtur. Tria sunt autem Rhe-
„ torũ federa Primũ Rhetorum fœdus à situ nomen accepit, & superius fœdus, aut canum
„ fœdus, der oder oder Grawpundt nominatur: cõstat hic decem & nouem (quas vocant cõ
„ munitatibus, inter omnes autem præcipno loco fuêre Abbas Disentisius, Baro Rhetiæ, &
„ Misancorum comes, sed posteriorum familię periere, vulgo tamen qui Arcem Baronum
„ veterum possident, domini à Ratzuns appellantur, quem titulum nuper domini à Mar-
„ morea & postea Plantæ habuerunt: Præcipui populi huius fœderis sunt AEtnatij, Lepon
„ tij. Misanci. Alterum fœdus nominatur fœdus domus Dei, credo propter Episcopatum
„ Curiensem, qui hoc fœdere continetur: constat hoc fœdus nouem & decem communita
„ tibus, è quibus duę Germanica lingua, reliquę sua peculiari Rhetica vtuntur, quę ad Ita-
„ licã accedit: pręcipui populi huius fœderis sunt, Curia ciuitas, Episcopi sedes, Pręgalien
„ ses & Engadini, apud quos Oenus & Athesis flumina oriuntur. Tertium fœdus, nouem
„ comunitatibus constat, & nomen decem iudiciorum habet, sunt autẽ in hoc fœdere Ru-
„ cantij, & Coruãtij, duo priora fœdera, à multis annis amicitiã cũm vicinis Heluetijs, tem
„ porarijs fœderibus confirmarunt, Año enim 1419. Episcopus & Capitulum ciuitasq́, Cu-
„ riensis, cum Tigurinis fœdus in annos 51. iunxerunt. ijdem etiam antiquitus cum Glaro-
„ nensibus fœdere iuncti fuêrunt: at illi, qui superiori fœdere continentur vicinis Vrianijs
„ iam olim confœderati fuêre. postea verò ambo fœdera cum 7. Heluetiorum pagis perpe-
„ tuum fœdus fecerunt: at tertium & si non eodem Heluetiorum fœdere continetur, tamẽ
„ eorum amicitiam & societatem, cum suis fœderatis non minori fide & cõstantia coluit,
„ quam si ad id iureiurando obstricti essent, Primum igitur año 1497. fœdus superius, quod
„ Canum seu Grisonum fœdus peculiariter nominatur, Heluetijs septem veterum
„ pagorum fœdere externo se coniunxit: anño verò sequenti, ijsdẽ pagis coniunxit se fœ-
„ dus domus Dei.

CVRIA ciuitas mediocrẽ antiquitatem habet, constructa circa annũ Christi 357. sensim ampliata est, & turrib⁹ firmior reddita, elegãtioribusq́, domib⁹ adornata ac statim postquã esset constructa, Christianam religionem induit, nam circa annum Christi 495. tẽpore Clodouæi magni, habuerunt Curienses Episcopum, quod colligitur ex diui Fridolini vita. Hæc ciuitas nunc ex more patriæ, satis eleganter est extructa, à Rheno itinere dimidiæ horæ distans sita iuxta duos montes, triangularis, consurgens scilicet prope Curiam cathedralem in Angulum, qui tamen ipsam cathedralem curiam complectitur. Monasterium verò sancti Lucij ... copalis, ad iactum balistę, factum est à paucis annis ex monasterio Hospitale. à tergo ciuitatis & curiæ cathedralis, prorumpit ex montium conuallibus magnus amnis, per quem copia lignorum vrbi aduehitur. Ab oriente ciuitatis sunt montes, plurimis consiti vineis, vinum quod ibi nascitur. albũ & rubrum, satis præstans est. In hac vrbe frequens est mercium vltra citraq; montes proficiscẽtium deuexio atq, euexio.

Nam

RHETHIA
GRAW
BVNDT
grisons
Occidens
Septentrio
LE
PON
TY
ZV
RICH
GOW
TVR
GOW
SWE
VIN
PARS
Polegium
Locarno
Berenzona
Belhzona
Lugano
S. Bernardin
Splugen
Hantz
Ilantz
Hohen Trims
Tusis
Chur
Churwold
Disentis
Clauen
Summolaco
Suricum
Sondrio
Tiran
Bormio
Pludentz
Veldkirch
Bregentz
Lindow
Der Bodensee
S. Gall
Rapperschwil
Zurich

Nam cum in Insubres transmittendæ sunt, singulis iumentis duæ sarcinæ imponuntur ob id quod neque bigę neque quadrigæ vltra montes iter facere valeant, Equi verò, ad hunc laborem assueti, reportant vinum generosum, quod vulgo Veltlin vocant: in montibus illis Curiensibus varia genera animalium & auium, specie non differentium, ab animalibus Valesiæ vt sunt ibices, capricorni, mures montani, vultures, lagopi, phasiani, Galli siluestres, parnisę sunt. Includitur quidem Curia cathedralis mœnibus ciuitatis Curiensis. sed altiore loco sita est, tanta amplitudine vt Episcopales ędes, Canonicorum domos & cathedralem Ecclesiam cópræhendat, quæ quantum fert patriæ mos, magnificè sunt extructa, præcipue tamen Episcopi curia intus & exterius splendide extructa est, regalibusq́, conclauibus aulisq́, ornata: hodie nihil est quod Vrbē deformiorem reddat, quam incomposita, domorum tecta, quæ vice coctilium tegularum lapidibus, aut tabulis ligneis inconcinne teguntur. Non enim habent montes illi saxosi & asperi, idoneam terrā, vnde lateres coqui possint. Infra Curiam ad spacium magni miliaris erumpit Langarus fluuius, ex Prætigoiæ montibus, fluuius quidem satis impetuosus, miscetur q́; vbi Prætigoiæ fauces exiję.

LVPINVM vulgo Maienfeld, oppidum à Maia matre Mercurij, quæ ibi olim honorata fuit, incolę nomen Maienfeld accepisse dicunt, fuit autem ipsum dominorum de Brandis, sed modo Grisones agnoscit, vtiturq́, lingua Germanica: Sequitur deinde ad dexterā Rheni Nebelgoia, in qua iuxta arcem Gutembergam, est ditio Vadutzensis, inde Estnerberga Comitia Sultz parens: postea Comitatus Feldkirchensis, qui ad lacum Brigantinum extēditur. Est Vadutz, quasi vallis dulcis, nunc amœna Regio, arcem habens sublimi & præcipiti rupi impositam atq́, satis munitam. VELDKIRCHVM siue Velcuria, paruum quidē, sed excultum & negociosum est oppidum, in Nebelgoia, inter rupes & montes ad flumē Illam situm, distans à Acronio lacu Italiam versus tribus milliaribus. Illa fluuius decurrit ex radicibus montis Rheticonis per Gaschurniam, Montem fundanū, & Drusianam vallem vsq; ad Veldakirchij mœnia plus minus sex miliaribus, dimidio miliaris spacio infra Veldkirchum Rheno miscetur, incolis piscium & lignorum copiam suppeditat. Temporibus diui Gregorij Romani Pontificis appellatum fuit oppidum Dawenfeld, id est roris campus. eo loco, qui hodie vetus ciuitas dicitur, fuit, deinde nomen Feldkirch obtinuit, ac si dicas, errans Ecclesia, eo quod cum a Christiana religione defecisset, per herum suum Comitem cū rubro vexillo seu de veteri Monforti, auxilio Ducis Sueuię, armis receptū, atque ad veram fidem redactum fuerit. Alijs verò placet hunc locum ad campos dictū fuisse, eo quod Estionum Metropolis fuerit, accepta verò religione à Germanis illuc coloniam deducentibus, Veldkirch/ id est Campiphanum dici cepisse: Hodie verò Anglis, & inferioribus Germanis hac Romam petentibus, ad Sanctum Petrum appellatur: quod ad opiparam victus rationē attinet nihil vel Apitius desiderauerit, facile enim Erythrotaones, Attagenes & nobiliores quasq́, auiculas, item ibices seu dorcadas, ceruos ac reliqua ferarum genera, similiter delicatissimos pisces, generosa vina, præcipue quæ in ardente aut Selle móticulis Abbatis aut Villensium cliuis crescunt, optima armenta, vna cum carnibus butyro & caseis pinguissimis, arboreisq́, fructibus quam sapidissimis, reperire, & comparare omnibus licet.

REGIO atq; ditio quæ olim Retigoia à Reticone monte dicta fuit, temporis successu accessione literæ, P. ex Retigoia facta est Prætigoia, nullum habet oppidum muro cinctum, sed arcem Castels & villas magnas: vallis in longitudinem quatuor milliaribus protenditur, angusta est latitudine, fluitq; per ipsam vallem amnis Langarus claudıtur versus Meienfeld angusto introitu & Arce iam diruta, ceu porta quadam, nec aliunde ad eius habitatores ingressus patet, In meditullio autem regionis supra villam Fœderis, sunt aquę aluminosę seu fons subacerbus, quo balnei loco vtuntur incolę & vicini, contra stomachi ob indigestionem morbos, aduersus sanguinolentas excressiones & febres, deniq; ad restringendum nimis copiosa menstrua. A tergo Prętigoiæ versus Tafaas, sunt VValseeri qui vt plurimū in altis montibus degūt & habitāt, apud eos nihil præter rapas, herbas & siluas crescit, post montes istos versus Septimum montem, inueniuntur Capricorni, Agaricum, resina ex laricibus copiose stillans, pineæ nuces.

VALESIA, VVLGO
Wallis oder Wallisser Landt.

VALESIAE nomen vnde originem habeat, nemo indicat, nisi Munsteri ea de re sententia placeat, verisimilis certe est. Arbitratur autem ei nomen inditum a valle, aut ab valeria Arce ciuitatis Sedunensis. Valesiæ populi olim Veragri, Agauni, Iuberi iuxta Rhodani originē, Seduni Antuates, Allobroges Salassij dicti fuêre. Nunc Valesia in superiorem & inferiorē diuiditur. Superior idiomate Germanico vtitur, incipitq; à Furca mōte, excurritq; ad Marcam regionis vsq;, quæ est sub Seduno, iuxta amnē Morsum: septem decumas seu diœceses, (quas Zenden vocant) complectitur, nempe Sedunum, Sider, Leuck, Raren, Visp, Brig & Gombs In his diœcesibus inueniuntur 30. parœchiales Ecclesiæ: in inferiori Valesia lingua Sabaudica in vsu est: ab amne Morso initiū sumit, extenditurq; ad pontē S. Mauricij vsq;, in ea sex cōmunia populi (vulgus communitates dicit) sunt, alij vexilla seu Banneras vocant, nempe Gondes, Ardon, Sallien, Martinach, Intremont, & S. Mauritius, in his 24. parœchiæ inueniuntur. Olim in ea multæ Arces fuêre sed à superiorib⁹ Valesianis expugnatę dirutęq; sunt. Populus Valesię est erga exteros valde humanus, affabilis, totusq; beneficus, inter se verò paulo rigidiores, quā amicos & vicinós deceat, habentur: vulgare in Valesia est vt bona hominum pars, vtriusque sexus, strumis perinde ac Styriæ populi defedentur, eas strumas aquæ quam potant natura, ipsis conciliat. Non alia (præter Sedunum) muris cincta ciuitas in Valesia est, quanquam S Mauritius siue Agaunum, pro oppido haberi possit: tota sane vallis, quæ à S. Mauritij oppido ad Furcam montem vsque protenditur, vna esse ciuitas dici posset, quæ vtrinque altissimis montibus inexpugnabilibusq; saxis, tanquam mœnibus claudatur, porta autem & introitus ad S. Mauritium esse videtur: superfluum igitur estimant ducuntq;, alia oppida (quę à natura vallo clausa sunt) muris cingere. Regio igitur Valesiana grandis & longissima vallis est, ingentibus altissimisq; montibus, & præacutis petris vndiq; conclusa, qui magna ex parte, altitudine fere vnius miliaris Germanici in cœlum adsurgunt: eorum multi perpetuò glacie indissolubili, aut niue glaciali rigent atq, horrent: in imo vero iuxta montium pedes, solum optimū fœcundissimūq, est omnium rerum ferax: nullaq, sane terra est, quę editis adeo montibus attollitur & nihilominus fundum habeat, adeo fertilem. Regionis longitudo ab Occidente ad Orientem protenditur, itinere quinque dierum, latitudo vero valde angusta est, prope Octodurum tamen & Sedunum paulo spaciosior est, adeo vt agri exculti, quin & prata ibi conspiciantur. Montes plerique tam sunt accliues & penduli, vt conscendi nequeant, imo nemo sine stupore, illorum cacumina valeat intueri: quacumque parte quis regionem ingredi velit, ei necesse est altissimos montes transcendere per varias ambages & recessus locā periculosā abstrusā & verticosa, quę loca illi transitus (vulgo passagia) nominant, qui transitus hyeme aeris intemperie ita clauduntur, vt non facile quis ingredi vel egredi regionem queat, præterquam apud S. Mauricij oppidum ibi enim alpes in modum faucium vtrinque concurrunt, relicto angusto spacio per quod Rhodanus euoluitur, pōns verò lapideus vna testudine vtramq; fluuij ripam complectens, ingressuros in Valesiam transmittit, nec potest quisquam hyeme ingredi regionem, nisi per hūc pontem, qui Arci ibidem extructæ iungitur, cumq, eius Præfectus portam pontis claudit, clausa est tota Valesia. Nulla re alendæ vitæ humanæ necessaria caret hæc regio, profert enim vinum, frumentum, fructusq, omnis generis, carne & piscibus abundat, vinum crescere incipit in diœcesi Brigensi in montibus, vinetaq, continuantur secundum descensum Rhodani ad S. Mauritij oppidum vsque. Apud Sedunum rubrum vinum, albo præstantius est, tamq, atrū & dēsum vt eo scribi possit. Iuxta Octodurum album bonitate rubrum superat: vix in Germania locus reperiri posset, vbi nobilius quam Seduni vinum crescat, id in vicinas regiones exportarur, conseruariq, ad decē annos vel etiam viginri potest. Arianum vero (quod Muscatellum vocant) vltra biennium incorruptum non retinetur. frumenti hæc regio nulla penuria laborat, habet triticum siliginem, frumentum æstiuale (cui lanx nomen est) habet hor-

deum;

VALESIÆ
Wallis ser Landt
Lacus Lemannus
ITALIC

deum, auenam, faba, pisa, lentes, milium: messis tanta est, quanta incolis in annum sufficiat: Seduni Syders & Gūdes, crocus in magna abundantia crescit: malagranata, amygdala, ficus poma, pira, nuces, pruna, cerasa, castaneę, auellanę, corna ibi inueniuntur: pecudum quoque domesticorum copiam alit, vaccas, boues, equos, asinos, mulos, oues, porcos, capras, anseres, anates, gallinas, cuniculos, pauones columbas. Abundat etiam apibus, vnde illis non exiguū emolumentum. Habent prætetea Alpes hi animalia quædam nobis qui extra hos montes degim⁹, penit⁹ incognita, vt sunt ęgocerotę seu capricorni, indes, ibices mures alpini, lepores nostris dissimiles, Phasiani magni & parui, galli siluestres, gallinæ petrosæ Auiculę quas parnisas vocant, perdices, bonosæ, fulices, vultures, palumbi, ardeę, ficedulæ, mergi, coturnices, turdi: abundant quoque vrsis, lyncibus, vulpibus, martribus, falconibus carent autē ceruis, capreis, apris siluestribus, scorpionibus & conchyliatis ranis. Suppeditant prætetea montes huius regionis multas nobiles herbas, ac radices medicas, prę sertim gentianam, antrinam, damargam, spicam celticam, Ostrulam, Squillam, Selligem, pimpinellam, astrensem, Cepes marinas. Ex arboribus profert latices & terbinthum, vnde resinam copiosam colligunt incole, & fungi speciem (quem Medici Agaricum vocant) Terra vndique plurimis riuulis rigatur, qui omnes Rhodano miscentur: as iuxta Furcam montem, è glacie liquescenti (vti creditur) ortus (quamuis & in eodem monte fons magnus scaturiat) hanc regionem ingenti strepitu, magnam secum glaciei vim trahens perlabitur, & illico accurrentibus vndique riuis è montibus labentibus auctus, præcipitatur per aspera saxa, angustias montium ac alia confragosa loca, tanta insania, vt nedum in spumam sed & in nebulam resoluatur. Montes huius Regionis qui frequētes sunt nūc alia quam olim nomina habent, Mōs ex quo Rhodanus oritur, olim Subecus Coarius ac vrsellus vocatus fuit, nūc Furca nūcupatur: huic vicinus est Gothardi mons iuxta Brigam est Sempronius mons hodie simpelberg: huic vicini sunt Sases & Matter montes. Ex altera parte Rhodani sunt Loetsch & Gemmi montes. In valle Pœnina Arolla mons glacialis est: E regione Sider versus Septentrionem est Syluius mons, is iam Augstal bet vocatur, & ex eadem parte vterque Bernardi mōs, in maiori Xenodochium est extructum peregrinantibus, quibus ibidem victus gratis offertur: Hospitium illud tam amplum est, vt sexcentorum peregrinorum capax sit: qui verò hoc loco moriuntur sepeliri non possunt, quum ibi non sit terra fossilis, sed cadauera corū proijciuntur in profundas speluncas petrarum, vbi frigore rigescunt. In valle (Brennis dicta) Monachi quidam cœnobium exsciderunt in petra solida, cum templo, culina, hypocausto & cellulis aliquor, sine vllo lignorum adiumento: petra ipsa est monasterij tectum parietes, postes ostiorum, mansiunculæ ipsę. Sylua Hercynia huc etiam spargit ramos suos, diuersis insignitos nominib⁹, alibi enim Milebach silua, iuxta Arnen nimirū dicitur: iuxta Petigrad, Persimwald vocatur, atq; alibi aliter. Fodinarum etiam feracissima est regio. Crystallus purus & impur⁹ in Gombs, iuxta Rhodani originem eruitur, in Vespiensi quoq; diocesi, præter Crystalli, argenti fodinę sunt, sicut & in Ratonensi agro In Sider quoq; argenti vena est: plumbum foditur in Lothstein in Sedunēsi agro Cupri fodina est, in eodem quoque inuentus est salis fons: iuxta Octodurum ferrum foditur, & in Bangis valle crebræ sunt argenti fodinæ, qu in & Lithanrrates siue carbones lapidei (quales in Eburonibus) iam ibidem fodiuntur. Thermæ sunt optimæ & saluberrimæ iuxta Brigam, & præter eas etiam Leucenses, multiplici fonte scaturientes: ita nullis non naturæ dotibus hæc regio prædita est, quibus etiam accedunt insolita & prædicanda naturæ miracula nusquam crebriora: Terminatur à Septentrione Bernatibus & Lucernaribus Heluetijs: à Meridie Cottijs Alpibus & Lepontijs, ab ortu sūmis alpibus & Rhetia alta, ab Occasu Grayis alpibus & Lemāno Lacu.

SEDVNVM germanice Siten & gallice *Sum*, pro patrię more elegans est ciuitas, cresitque indies splendor ædificiorum: Adiacet vrbs monti, qui in media planicie, inter altissimos montes vallem claudentes, sensim versus ortum consurgit, bifurcaturq; in duo petrosa fastigia, seu eminentes colles: qui dextram tenet alluitur in subiecta valle Rhodano, vocaturq; Valeria quæ olim fuit Arx munita. A sinistra verò Ciuitatis & à domo Episcopi, ascendit leniter mons petrosus, & valde angustus, fitq; gradatim multo sublimior, quam sit Valeria, habet vtrinque præcipitia profunda, quæ non facile humano labore & sudore conscendi possunt, præsertim a latere septentrionali, duratque hic ascensus ad spacium iactus Bombardę, in cuius summa extremitate Arx constructa valde amœna munitaque est, ea Terbyle vocatur, habens multas elegantes & amœnas mansiones.